PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM INITIVM AD AVRELIVM AVGVSTINVM. LIBER PRIMVS.

PRAECEPTIS tuis parui beatissime pater Augustine: atq;
utiná tá efficaciter q̃ libenter: q̃q̃ ego in utráuis parté parũ de
explicito mouear: rectene: an secus egerim. Tu enim iam isto
iudicio labotasti: utrũne hoc qđ præciperes possem. Ego aũt
solius obedientiæ: si tamẽ eá uolũtare conatuq; decoraui: testi/
monio cõtentus sum. Nam & in magna magni patrisfamilias
domo cũ sint multa diuersi generis aíalia adiuméto familiaris rei cõmoda: nõ est
tamẽ canũ cura postrema: q̃bus solis natura insitũ est: uoluntatie ad id quo præ/
parant̃ urgeri: & pct ingenitá quandá obedientiæ formulá sola disciplinati tre/
moris expectatione suspendi: donec ad pagendi licentiá nutu signoue mittantut.
Habẽt enim ꝓprios appetitus q̃tũ btutis excellentiores: tantũ rõnabilibus ꝓpin/
quantes: hoc est discernere: amare: seruite. Nam discernẽtes inter dños atq; extra/
neos nõ eos quos insectant̃: odetũt: sed pro his quos amát zelant: & amátes dñm
ac domũ non quasi ex natuta apti cotpotis uigilantes: sed ex conscientia solliciti
amoris inuigilant: Vnde etiá mystico sacraméto in euangeliis: quod edant micas
catelli sub mensa dñoꝶ: & Chananea mulier nõ etubuit dicere: & dñs nõ fastidi/
uit audire. Beatus etiá Tobias ducẽ angelũ sequẽs canem comitẽ hr̃e nõ spreuit.
Igit̃ generali amori tuo speciali amote cõnexus uoluntati tuæ uolens parui. Ná
cũ subiectio mea præcepro paternitatis tuæ factũ debeat: totũq; tuũ sit: quod ex
te ad te tedit: opus meũ hoc solo cumulatiꝰ reddidi: q; libẽs fæci. Præcepas mihi
uti aduersus uaniloquá prauitatẽ eoꝶ: qui alieni a ciuitate dei ex locoꝶ agrestiũ
cõpitis & pagis pagani uocant̃ siue gentiles: qa terrena sapiunt: qui cũ futura nõ
quærát: pterita aut obliuiscant̃: aut nesciát: præsentia tamẽ tẽpora ueluti ma/
lis extra solitũ infestatissima: ob hoc solũ: quod credit̃ Christus: & colitut deus:
idola aũt minus colunt̃: infamát. Præcepas ergo ut ex oĩbus quæ haberi ad præ/
sens possunt historiaꝶ atq; ãnaliũ fastis: quæcũq; aut bellis grauia: aut cottupta
morbis: aut fame tristia: aut terraꝶ motibus terribilia: aut inũdationibus aquaꝶ
insolita: aut eruptionibus igniũ metuẽda: aut ictibus fulminũ plagisq; grandinũ
sæua: uel ẽt parricidiis flagitiisq; misera p trásacta retro sæcula repperissem: or/
dinato breuirer uoluminis textu explicarẽ: maxime cũ reuerentiá tuá pficiendo
aduersum hos ipsos paganos. xi. libro insistentẽ quoꝶ iam. x. oriẽtes radii mox:
ut de specula ecclesiasticæ claritatis elati sunt: toto otbe fulserunt leui opusculo
occupari nõ oportet: & sanctus filius tuus Iulianus Catthaginẽsis seruus dei satis
fieri supet hac re petitioni suæ eadẽ fiducia: qua poposcit; exigeret: dedi operá. &
meipsum in primis cõfusione pressi: cui plærũq; reputanti supra modũ exæstua/
uisse præsentiũ clades tẽpoꝶ uidebant̃. Nactus sum enĩ præteritos dies non solũ
æque. ut hos graues: ueꝶ etiá táto atrocius miseros: quáto lõgius a remedio uetæ
religionis alienos: ut merito hac scrutatione claruerit regnasse mortẽ auidá san/
guinis dum ignorat̃ religio: quæ ꝓhiberet a sanguine. Ista illucescente illá cõstu/
puisse: illá cõcludi: cũ ista iam præualet: illá penitus nullá futurá cũ hæc sola re/
gnauit: excæptis uidelicet semotisq; illis diebus nouissimis sub fine sæculi & sub
apparitione Antichristi: uel etiá sub conclusione iudicii: q̃bus futuras angustias:

quales ante nõ fuerant dñs Christus p̧ scripturas sacras sua etiã cõtestatione præ/
dixit. cũ secundũ ipsum qdẽ: qui & nũc & semp est modũ ueꝶ apertiore ac gra/
uiore discrimine per intolerabiles tribulationes tẽpoꝶ illoꝶ sanctos ꝑbatio: im/
pios perditio sequet̃. Et qm̃ omnes ꝑpemodũ tam apud Græcos q̃ apud Latinos
studiosi ad scribendũ uiri qui res gestas reꝶ populorũq; ob diuturnam memoriã
uerbis ꝑpagauerunt initiũ scribendi a Nino Beli filio rege Assyrioꝶ fecerũt: qui
cũ opinione cæca mũdi originẽ creaturãq; hoium sine initio credi uelint: cæpisse
tñ ab hoc regna bellaq; definiũt: q̃si uere eatenus humanũ genus ritu pecudũ ui/
xerit, & tũc primũ: ueluti ad nouã ꝓuidẽtiã cõcussum suscitaturũq; uigilauerit.

De miseria hominũ per peccatũ ab initio.

Go initiũ miseriæ hoium ab initio peccantis hois ducere institui; paucis
c dũtaxat: iisdẽq; breuiter delibertatis. Sunt aũt ab Adã prío hoie usq; ad
Ninũ magnũ ut dicũt regẽ qñ natus est Abraã anni tria milia. xxxiiii.
qui ab oib9 histotiographis uel ommissi uel ignorati sũt. A Nino aũt uel Abraã
usq; ad Cæsarẽ augustũ: idest usq; ad natiuitatẽ Christi q fuit anno impii Cæsaris
xlii. cũ facta pace cũ Parthis Iani portæ clausæ sunt: & bella toto orbe cessarũt:
colligunt̃ anni duo milia. xv. in q̃bus inter se auctores scriptoresq; oium ocia ne/
gociaq; triuerũt. Q uapp res ipsa exigit ex his libris q̃breuissime uel pauca attin
gere: q originẽ mũdi loquẽtes præteritoꝶ fidẽ ãnũciatiõe futuroꝶ: & post subseq̃
ꝑbatiõe fecerũt: nõ quo auctoritatẽ eoꝶ cuiq̃ uideamur ingerere: sed q; opæpræ/
ciũ sit de opione uulgata: quæ nobis cũ oib9 cõis est cõmonere. Primũ q̃a si diui/
na ꝓuidẽtia: quæ sicut bona ita pia & iusta ẽ: agit̃ hõ & mũdus: hoiem aũt q cõ/
uertibilitate naturæ & libertate licẽtiæ ĩfirmus & cõtumax ẽ: sicut pie gubernare
egenũ opis oportet: ita iuste corripi ĩmoderate libertatis necesse est: iure ab initio
hois p̧ bona malaq; alternãtia exerceri hũc mũdũ sentit q̃sq; p̧ se atq; ĩ se huma/
num genus uidet. Deinde cũ ab ipso prío hoie peccatũ punitioq; peccati cœpisse
doceamur: porro aũt cũ etiã isti de mediis tp̄ib9 inchoãtes: q̃uis supioꝶ nusq̃ me/
minerint: nihil nisi bella cladesq; descripserint: quæ bella q̃d aliud dicẽda sũt: nisi
urgẽtia ĩ alterutrũ mala. mala aũt hmõi quæ tũc erãt sicut & nũc sũt inq̃tũ sunt
sine dubio aut manifesta peccata sũt: aut occultæ punitiões peccatoꝶ q̃d impedi/
mẽti est nõ ei9 rei caput pãdere: cui9 illi corpus expresserint: & priora illa secula
quæ multo nũerosiora mõstrabim9: uel tenuissimo testari relatu similes miserias
ptulisse. Dictur9 igit̃ ab orbe cõdito usq; ad urbẽ cõditã: dehinc usq; ad Cæsaris
principatũ natiuitatẽq; Christi: ex quo sub ptãte urbis orbis mãsit impiũ: uel etiã
usq; ad dies nr̃os inq̃tũ ad cognitionẽ uacare suffecero: cõflictationes generis hu/
mani & ueluti p̧ diuersas ptes ardẽtẽ malis mũdũ face cupiditatis incensũ e spe/
cula ostentaturus: necessariũ reor: ut primũ ipsum terraꝶ orbẽ: quẽ inhabitabat
humanũ genus: sicut est a maioribus trisariæ distributus: deinde regionib9 ꝓuin/
ciisq; determinatus expediã: quo facili9 cũ locales belloꝶ morboꝶq; clades ostẽ/
tabunt̃: studiosi quiq; nõ solũ reꝶ ac tẽpoꝶ: sed etiã locoꝶ scientiã cõsequantur.

Maiores nr̃os in tres partes mundũ totũ diuisisse.

Aiores nostri orbẽ totius terræ oceani limbo circũseptũ triquadrũ sta/
m tuere: eiusq; tres partes Asiam: Europã: & Aphricã uocauerũt: q̃uis aliq
duas: hoc est Asiã: ac deinde Aphricã in Europa accipiẽdã putauerint.

· Alia tribus partibus oceano circũcincta p totã trãsuersi plagã orientis extendit̃. Hæc occasũ uersus a dextra sui sub axe septẽtrionis incipiẽte cõtingit Europã.a sinistra Aphricã dimittit.sub Aegypto uero & Syria mare nr̃m:qđ magnũ gñaliter dicimus:habet. Europa incipit septẽtrionalis a flumine Tanai:qua Riphæi mõtes Sarmatico auersi oceano Tanaim fũdũt fluuiũ:q præteriẽs aras ac termi nos. Alexãdri magni in Roxolanoꝝ finib9 sitos Mæotidas auget paludes:quaꝝ immensa exũdatio iuxta Theodosiã urbẽ Euxinũ põtũ late ingredit̃. Inde iuxta Cõstãtinopolim lõgæ mittunt̃ angustiæ:donec eas mare hoc:qđ dicimus nostrũ accipiat. Europæ i Hyspania occidẽtalis oceanus terminus est:maxime ubi apud Gades insulas Herculis colũnæ uisunt̃ .& Tyrrheni maris faucibus oceani æstus imittit̃. Aphricæ pricipiũ est a finib9 Aegypti urbisq; Alexãdriæ ubi Parethoniũ ciuitas sita est sup hoc mare magnũ:qđ oẽs plagas terraſq; medias interluit.inde per loca quæ accolæ catabathmon uocãt:haud pcul a castris Alexãdri magni:& sup lacũ Calearttũ:deinde iuxta supioꝝ fines Anasitaꝝ missa in trãsuersum Aethiopica deserta meridianũ cõtingit oceanũ. Termini Aphricæ ad occidentẽ iidẽ sunt:q & Europæ:idest fauces Gaditani freti.ultimus aũt finis eius est mõs Athlas:& insulæ quas fortunatas uocant. Et q̃a breuiter generales tripartiti orbis diuisiones dedi: ipsaꝝ quoq; ptiũ regiones:sicut pollicitus sum:significare curabo.

Asia ad mediã frontẽ orientis hẽt in oceano Eoo ostia fluminis Gangis.a sinistra pmontoriũ Calligicũ cui submanet ad Euꝝ insula Taprobane:ex qua ocean9 Indicus uocari incipit a dextra habẽs Emodos montes:ubi Caucasus deficit.promõtoriũ Samarã:cui ad aquilonẽ ostia fluminis subiacẽt Octorogorræ:ex quo oceanus sericus appellat̃. In his finibus India est.quæ habet ab occidẽte flumẽ Indũ: qđ rubro mari accipit̃:a septentrione montẽ Caucasum:reliqua ut dixi:Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes quadragintaquattuor absq; insula Taprobane:quæ habet decẽ ciuitates.& absq; reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo:qđ est ab oriente usq; ad flumen tygrim:qđ est ad occasum:regiones sunt istæ Aracosia:Parthia:Assyria: Persida:& Media sitn terraꝝ montoso & aspo. Hæ a septẽtrione habẽt montẽ Caucasum.a meridie mare rubrũ & sinũ Persicũ,in medio aũt sui flumina præcipua Hydaspẽ & Arabim.in his sunt gẽtes.trigintaduæ. Sed generaliter Parthia dicit̃:quis scripturæ sanctæ uniuersam sæpe Mediã uocẽt. A flumine Tigri usq; ad flumen Euphratẽ Mesopotamia est:incipiẽs a septẽtrione inter montẽ Taurũ & Caucasum:cui ad meridiẽ succedit Babylonia,deinde Caldea:nouissime Arabia.ea demũ inter sinum Persicũ & sinũ Arabicũ angusto terræ tractu orientẽ uersus extẽdit̃. In his sunt gẽtes.xxviii.a flumine Euphrate:qđ est ab oriẽte usq; ad mare nostrũ:qđ est ab occasu:deinde a septẽtrione.i.a ciuitate Dascuta:quæ in cõfinio Cappadociæ & Armeniæ sita est.haud pcul a loco ubi Euphrates nascitur usq; ad Aegyptũ & ad extremũ sinũ Arabiæ:q est ad meridiẽ lõgo angustoq; sulco saxis insulisq; creber rimo.a rubro mari.i.ab oceano occasũ uersus extendit̃: Syria generaliter noiat̃: hñs maximas,puicias Comagenẽ:Phœniciã & Palæstinã absq; Saracenis & Nabathæis quoꝝ gẽtes.xii.sunt. In capite Syriæ Cappadocia est:quæ hẽt ab oriẽte Armeniã ab occasu Asiã.ab aqlone Themiscirios cãpos & mare Cimericũ.a meridie Taurũ montẽ:cui subiacet Cilicia & Isauria usq; ad Isicũ siuũ:q spectat cõ

ASIA · India · Aracosia · Parthia · Asyria · Persida · Media · Mesopo. · Babylo. · Caldea · Arabia · Syria · Cappad. · Armenia · Cilicia · Isauria

Asia mi/ nor tra insulã Cyprũ. Asia regio uel: ut ꝓprie dicã: Asia minor absq; oriẽtali pte: q ad
Cappadociã Syriãq; pgredit̃: undiq; circũdata ẽ mari. a septẽtriõe põto euxino.
Aegypt9 ab occasu ꝓpõtide. atq; Hellespõto: a meridie mari nr̃o ubi ẽ mõs olympus. Aegy
ptus iferior ab oriẽte hẽt Syriã Palæstinã: ab occasu Libyã. a septẽtriõe mare no/
strũ. a meridie montẽ: q appellat̃ Climax. & Aegyptũ supiorẽ. fluuiũq; Nilũ. q
de littore incipiẽtis maris rubri uidet̃ emergere in loco q dicit̃ Mosylon: deinde
diu ad occasũ ꝓfluẽs faciẽs insulã noĩe Meroen in medio sui: nouissime ad septẽ/
trionẽ inflexus: tẽpestiuisq; auctus incremẽtis plana Aegypti rigat. Hũc aliq au/
ctores ferũt haud ꝓcul ab Atlãte hr̃e fontẽ: & cõtinuo harenis mergi: inde interie/
cto breui spacio uastissimo lacu exundare: atq; hinc oceanotenus oriẽtẽ uersus p
Aethiopica deserta ꝓlabi: rursusq; inflexũ ad sinistrã ad Aegyptũ descẽdere. Q d
qdẽ ueꝝ est esse hmõi fluuiũ magnũ: q tali ortu taliq; cursu sit: & re uera tot tan/
taq; mõstra gignat: quẽ utiq; ꝓpe fontẽ Barbari Dara nominãt. Cæteri uero ac/
colæ Nuhul uocãt. Sed hic in regiõe gẽtiũ: quæ Libyæ Aegyptiæ uocant̃: haud
ꝓcul ab illo fluuio: quẽ a littore maris rubri ꝓrũpe diximꝰ: imenso lacu accæptꝰ
assumit: nisi forte occulto meatu ĩ alueũ eius: q ab oriẽte descẽdit eructet. Aegy/
ptus supior in oriẽtẽ ꝑ lõgũ extẽdit̃: cui est a septẽtrione sinus Arabicus. a meri/
die oceanus. Nã ab occasu ex inferiori Aegypto incipit: ad oriẽtẽ rubro mari ter
minat̃ ubi sũt gẽtes. xxiiii. Et qm̃ meridianã ptẽ uniuersæ Asiæ descripsimꝰ: sup/
Caucasus est ut ab oriẽte ad septẽtrionẽ pars quæ restat expediat̃. Mons Caucasus ĩter col/
chos: q sũt sup Cimericũ mare: & ĩter Albanos q sunt ad mare Caspiũ primũ at/
tollitur: cuius qdẽ usq; in ultimũ orientẽ unũ uidet̃ iugũ: sed multa sunt noĩa. Et
multi hoc ipsum iugũ Tauri montis credi uolũt: quia re uera Parchoatras mons
Armeniæ ĩter Taurũ & Caucasum medius cõtinuare Taurũ cũ Caucaso putat̃.
Sed hoc ita non esse discernit fluuius Euphrates q de radice parchoatræ montis
effusus tendẽs in meridiẽ ipsum ad sinistrã Taurũ excludit. Ad dexterã itaq; ipse
Caucasus inter colchos & Albanos ubi & portas hr̃e mons Caucasus dicit̃ a por/
tis Caspiis usq; ad Armenias pylas: uel usq; ad fontẽ Tigris fluminis inter Arme/
niam & Iberiã mõtes Acroceraunii dicunt̃ a fonte Tigris usq; ad Carras ciuitatẽ
ĩter Massagetas & Parthos mõs Ariobarzones. A Carris ciuitate usq; ad oppidũ
Cathippi ĩter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali: ubi amomũ nascit̃: a
quo ꝓximũ iugũ mons Parthau dicit̃. Ab oppido Cathippi usq; ad uicũ Saphrũ
ĩter Dahassaraueas & Parthyenas mõs Oscobares: ubi Gãges fluuius orit̃. & La/
ser nascit̃. A fõte fluminis Gãgis usq; ad fõtes flumĩs Octorogorræ: q sũt a septẽ/
trione: ubi sunt mõtani Paropanisadæ & mõs Taurꝰ. A fõtibꝫ Octorogorræ usq;
ad ciuitatẽ Octorogorrã ĩter Hunnos & Scythas & Gãgaridas mons Caucasus.
Vltimꝰ ãt ĩter Eosas & Pasiadras mõs Imauus: ubi flumẽ Chrisoroas & ꝓmõto/
riũ Samara oriẽtali excipit̃ oceano. Igit̃ a monte Imauo: hoc est ab imo Cauca/
so & dextra oriẽtis pte q̃ oceanꝰ Sericus tẽdit̃ usq; ad ꝓmõtoriũ Boreũ & flumẽ
Boreũ & inde tenus Scythico mari: qd̃ est a septẽtrione usq; ad mare Caspiũ qd̃
est ab occasu: & usq; ad extentũ Caucasi iugũ: quod est a meridie Hyrcanoꝝ &
Hyrca: Scythia Scythaꝝ gẽtes sunt q̃dragintaduæ: ꝓpter terraꝝ infœcundã diffusionẽ late ober
rantes. Mare Caspiũ sub aqlonis plaga ab oceano orit̃ cuius utraq; circa oceanũ
littora loca deserta incultaq; habent̃. inde meridiẽ uersus ꝑ lõgas angustias ten/

ditur:donec ꝑ magna spatia dilatarũ Caucasi montis radicibũs terminetᷣ.Itaq; a
mati Caspio qđ est ad otientẽ ꝑ ora oceani septẽtrionalis usq; ad Tanaim fluuiũ
& Mœoticas paludes:quæ sunt ad occasum ꝑ littus Cimmerici maris:qđ est ab
Aphrico usq; ad caput & portas Caucasi:quæ sunt ad meridiẽ gẽtes sunt trigin/
taquattuor.Sed generaliter tegio ꝓxima Albaoia ulterior sub mari & mõte Ca/
spio Amazonũ nuncupatᷣ.Expliciti aũt sunt ꝗbreuissime fines Asiæ.Nunc autẽ
Europam inquantũ cognitioni hominis cõceditur:stilo peruagabor.

A mõtibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mæotiisq; paludib9:quæ sunt ad oriẽtẽ EVRO/
per littus septẽtrionalis oceani usq; ad Galliã Belgicã & flumẽ Rhenũ:qđ est ab PA
occasu:deinde usq; ad Danubiũ:quẽ & Istrũ uocãt:q est a meridie ad otientẽ di/
rectus ponto accipitᷣ.ab otiente Alania est:in medio Dacia:ubi & Gotia.deinde Alania
Germania est:ubi plurimã partẽ Sueui tenent:quoꝝ oĩum gẽtes sunt qnꝗginta/ Dacia
ꝗttuot.Nũc qcqd Danubius a barbatico ad mare nr̃m secludit expediã. Mœsia Gotia
ab oriẽte habet ostia fluminis Danubii.ab euro Thraciã.a meridie Macedoniã. Germãia
ab Aphtico Dalmatiã.ab occasu Istriã.a Circio Pãnoniã.a septẽtriõe:Danubiũ. Mœsia
Thracia habet ab otiẽte Ptopõtidis sinũ & ciuitatẽ Cõstãtinopolim quæ Bixãtiũ Thracia
prius dicta est.a septentrione partẽ Dalmatiæ.& sinũ Euxini ponti:ab occasu &
Aphrico Macedoniã.a meridie Aegæũ mare.Macedõia habet ab oriẽte Aegæũ Maced.
mare.a borea Thraciã.ab euto Euboeã & Macedonicũ sinũ:a meridie Achaiã.a
Fauonio montes Acroceraunios in angustiis Adriatici sinus:q montes sunt cõtra
Apuliam atq; Brundusiũ.ab occasu Dalmatiã.a Circio Dardaniã.a septẽtrione
Mœsiã.Achaia undiq; ꝓpemodũ cincta est mari.Nã ab oriente habet myttoum Achaia
mare.ab euro arcticũ mare.a meridie Ioniũ mare.ab Aphrico & occasu Cepha/
loniã & Cassiopã insulas.a septẽtrione sinũ Cotinthiũ.ab aquilone angustũ ter/
ræ dorsum:quo Macedoniæ cõiungitᷣ:uel potius Atticæ:qui locus Isthmos uo/
catur:ubi est Corinthus hñs in Atticã a borea nõ lõge Athenas ciuitatẽ.Dalma/ Dalma.
tia habet ab oriente Macedoniã.ab aquilone Dardaniã.a septẽtrione Mœsiã.ab
occasu Istriã & sinũ Libumicũ & insulas Liburnicas.a meridie Adriaticũ sinũ.
Pãnonia Noricus:& Rhetia habẽt ab oriẽte Mœsiã.a meridie Istriã. Ab Aphri/ Pãnonia
co alpes Apẽninas.ab occasu Galliã Belgicã.a Circio Danubii fontẽ & limitẽ:q Noticus
Germania a Gallia inter Danubiũ Galliamq; discernit.a septẽtrione Danubiũ & Rhetia
Germaniã.Italiæ situs a Circio in Eurũ tenditᷣ:hñs ab Aphrico Titthenũ mate. Italia
a borea Adriaticũ sinũ:cuius ea pats quæ cõtinenti terræ cõmunis & cõtigua est
alpiũ obicib9 obstruitᷣ.Quæ a Gallico mati pet ligusticũ sinũ exurgẽtes primũ
Narbonẽsiũ fioes.Deinde Galliã Rhetiãq; secludũt:donec in sinu liournico de/
figantᷣ.Gallia Belgica habet ab otiente flumẽ Rheni & Germaniã.ab euro alpes Gallia
Apẽninas.a meridie ꝓuinciã Narbonensem.ab occasu ꝓuinciã Lugdunensem.a
Circio oceanũ Britãnicũ.a septẽtrione Britãnicã insulam.Gallia lugdunẽdis du/
cta per longũ:& per angustum inflexa Aquitanicã ꝓuinciã semicingit. Hæc ab
oriente habet Belgicã.a meridie partẽ ꝓuinciæ Narbonensis:qua Arelatũ ciui/
tas sita est:& mari Gallico Rhodani flumen accipitᷣ.Narbonensis ꝓuincia pars
Galliaꝝ habet ab oriente alpes Coctias:ab occidẽte Hispaniã:a Circio Aqtaniã
a septẽtrione Galliã Lugdunẽsem.ab aquilone Belgicã Galliam.a meridie mare
Gallicũ qđ est inter Sardiniã & insulas Baleares habẽs in fronte qua Rhodanus

fluuius in mare exit:insulas stechadas. Aquitanica ꝓuincia obliquo cursu ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius est:in orbẽ agit̃:Hæc a Circio habet oceanũ: q Aqtanicus sinus dicit̃.ab occasu hispanias habet.a septẽtrione & oriẽ/
Hyspa. te Lugdunẽsem ab euro & meridie Narbonẽsem ꝓuinciã:cõtingit. Hispania uniuerso terrarũ situ trigona est. & circũfusione oceani Tirrheniq; pelagi pene insula efficit̃. Huius angulus prior spectãs ad oriẽtẽ.a dextris Aqtanica ꝓuincia.a sinistris Baleario mari coartatus Narbonẽsiũ finib⁹ inserit̃. Secũdus angulus circiũ intendit:ubi Brigãtia Galleciæ ciuitas sita altissimũ Pharũ & inter pauca memorãdi opis ad speculã Britãniæ exũt. Tertius ei⁹ angulus est.quo Gades insulæ intentæ in Aphricũ Atlantẽ montẽ interiecto sinu oceani ꝓspiciunt. Hispaniã citeriorẽ ab oriẽte incipiẽtẽ Pyrinei saltus a pte septẽtrionis usq; ad Cãtabros Asturesq; deducit.atq; inde per Vacceos & Oreatanos quos ab occasu habet:positã in nři maris littore Carthaginẽ determinat. Hispania ulterior habet ab oriẽte Vacceos:Celtiberos:& Oretanos.a septẽtrione oceanũ ab occasu oceanum.a meridie gaditanũ oceani fretũ. Inde mare nřm:qđ Tirrhenũ uocat̃:imittit̃. Et qm̃ oceanus habet insulas quas Britãniã & Hiberniã uocãt:quæ in aduersa Galliaꝝ parte
Britãnia ad ꝓspectũ hispaniæ sitæ sunt:breuiter explicabunt̃. Britãnia oceani insula p lõgũ in boreã extẽdit̃.a meridie Gallias habet:cuius ꝓximũ littus trãsmeãtib⁹ ciuitas apit:quæ dicit̃ Rhutupi portus:unde haud ꝓcul a Morynis in austro positos Menapos Batasiosq; ꝓspectat. Hæc isula habet in lõgũ milia passuũ octĩgẽta.in latũ milia ducẽta.a tergo aũt:unde oceano infinito patet:Orchadas insulas
Tyle habet.quaꝝ uiginti desertæ sũt.tredecim icolunt̃. Deiode insula Tyle quæ p in/
Hyber. finitũ a cæteris sepata circiũ uersus medio sita oceano uix paucis nota hr̃. Hibernia insula inter Britãniã & Hispaniã sita est:quæ lõgiore ab Aphrico i boreã spacio porrigit̃.huius ptes priores intẽtæ Cãtabrico oceano Brigãtiã Galleciæ ciuitatẽ ab Aphrico sibi in Circiũ occurrẽtẽ spatioso iteruallo ꝓcul spectãt:ab'eo præcipue ꝓmontorio ubi Senæ fluminis ostiũ est:& Vellabri Luceniq; cõsistũt.hæc ꝓpior Britãniæ spatio terraꝝ angustior:sed cæli solisq; tẽpie magis utilis a Scotoꝝ gentibus colit̃.huic etiã Meuania insula ꝓxima est:& ipsa spatio non paruo solo cõmoda æque a Scotoꝝ gentibus habitat̃.hi sunt fines totius Europæ:
APRICA Aphricã:ut dixi:cũ tertiã orbis ptẽ maiores nři accipiẽdã descripserit:nõ spatioꝝ mẽsuras:sed diuisionũ rõnes secuti sunt. Mare hoc siqdẽ magnũ:qđ ab oceasu ex oceano orit̃:in meridiẽ magis uergẽs ãgustiorẽ iter se & oceanũ coartatæ Aphricæ limitẽ fecit:uñ et aliq̃ quis eã lõgitudine parẽ:tñ multo angustiorẽ itelligẽtes: inuerecũdũ arbitrati tertiã ptẽ uocare:sed potius in Europa Aphricã deputãtes: ad secũdã portionẽ appellare maluerũt. præterea cũ multo ãpli⁹ terræ i Aphrica ardore solis:q̃ in Europa rigore frigoris incultũ atq; incognitũ sit:quippe cũ oĩa pene animãtia uel germinãtia patientius & tolerabilius ad summũ frigoris q̃ ad summũ caloris accedãt:ea scilicet causa est:Aphricã p oĩa situ & populis minorẽ uideri:& qa natura sui minus habet spatii:& cœli inclementia plus deserti:cuius
Libya descriptio p ꝓuĩcias & gẽtes hæc est. Libya cyreniaca & Pẽtapolis post Aegyptũ in parte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio & mõtibus catabatynon.inde secũdo mari usq; ad aras Philenoꝝ extendit̃. Post se habet usq; ad oceanũ meridianũ gẽtes Libyoꝝ Aethiopum & Garamantũ. Huic est ab oriente

Aegyptus.a septētrione mare Libycū.ab occasu Syrtes maiores & Troglodytæ:
cōtra quos insula calypso est.a meridie Aethiopicus ocean9.Tripolitana,puīcia. Tripolis
quæ & subuētana:uel regio Arzugū dicit̄:ubi Leptis magna ciuitas ē:quis Ar/
zuges p lōgū Aphricæ limitē generaliter uocent:habet ab oriēte aras Phileno⁊
iter Syrtes maiores & Troglodytas:a septētrione mare Siculū:uel poti9 Adria/
ticū:& Syrtes minores:ab occasu Byzātiū usq; ad lacū salinā⁊.a meridie barba/
ros Getulos Nathabres & Garamātas usq; ad oceanū Aethiopicū ptingētes By/ Byxātiū
zantiū Zeugis & Numidia.Zeugis aūt prius nō unius cōuētus:sed toti9 ,puin/ Zeugis
ciæ generale nomen fuisse inuenimus.Byzantiū ergo:ubi Hadrumētus ciuitas. Numi/
Zeugis ubi Carthago magna.Numidia ubi Hypos regius & Nisiccada ciuita/ dia
tes sunt.hīt ab oriēte Syrtes minores & lacū salinā⁊.a septētrione mare nostrū:
quod spectat ad Siciliā & Sardiniā insulas.ab occasu Mauritaniā sitiphen sem:a
meridie fōtes uzaræ & post eos Aethiopū gētes puagātes usq; ad oceanū Aethio/
picū Sitiphēses & Cæsariēses.Mauritania hēt ab oriēte Numidiā.a septētrione Maurita
mare nrm̄.ab occasu flumē Maluā.a meridie mōtē Astrinxim q diuidit iter ui/ nia
uā terrā & harenas iacētes usq; ad oceanū & oberrāt Gāgines Aethiopes.Tingi/
tana Mauritania ultima ē Aphricæ.Hæc habet ab oriēte flumē Maluā.a septē/
trione mare nrm̄ usq; ad fretū Gaditanū:qd inter Hauēnē & Calpē duo cōtraria
sibi,pmōtoria coartat̄.ab occidēte Atlantē mōtē & oceaoū Atlāticū sub Aphri/
co Hespiū montē.a meridie gētes Aulolū:qs nūc Galaules uocāt usq; ad oceanū
Hesperiū cōtingētes.Hic est terminus uniuersæ Aphricæ.Nūc insula⁊ quæ in
nro mari sūt loca noīa & spacia dimetiar.Insula Cypros ab oriēte mari Syrio qd Cypros
Missicū uocant ab occidēte mari Pāphilico a septētrione Vulone cilitiæ a meri/
die Syriæ & Phœnicis pelago cingit̄ cuius spatiū in lōgū tenet milia passuū cē/
tū septuagintaq̄nq;:in latū milia passuū centū uigintiq̄nq;.Insula Creta finit̄ ab Creta
oriēte Carphatio mari ab occasu & septētriōe mari Cretico a meridie mari Libi/
co qd & Adriaticū uocāt.hēt ī lōgū milia passuū cētū septuagintaduo.& in latū
q̄nq̄ginta.Insulæ Cyclades qua⁊ est ab oriēte pria Rhodos a septētriōe Tenedos Cyclades
a meridie Carpatos ab occasu Cythera.ab oriēte finiunt̄ littoribus Asiæ.ab occi/
dēte mari Icario.a septētriōe mari Aegæo.a meridie mari Carpatio.Sūt aūt oēs
Cyclades nūero q̄nq̄gintatres.Hæc tenent a septētrione in meridiē milia passuū
q̄nq̄ginta ab oriēte in occasum milia.cc.Sicilia insula tria habet,pmontoria.unū Sicilia
qd dicit̄ Pelorus & aspicit ad aqlonē cui Messana ciuitas,pxima est:scdm qd di/
citur Pachynus sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotū.Tertiū qd ap/
pellatur Lilybeus:ubi & ciuitas eiusdē noīs sita est:dirigiturq; in occasum.Hæc
hēt a Peloro in Pachynū milia passuū cētū q̄nq̄gintanouē a Pachyno in Lilybeū
centū septuagintaseptē milia.Hæc ab oriente cingit̄ mari Adriatico.a meridie
mari Aphrico:qd est cōtra subuentanos & Syrtes minores:ab occidēte & septē/
trione habet mare Tyrrhenū:a borea usq; ad subsolanū fretū Adriaticū qd diui/
dit Tauronimitanos Siciliæ & Brutios Italiæ.Sardinia & Corsica insulæ paruo Sardinia
freto hoc est miliū uiginti passuū diuidunt̄:ex qb9 Sardinia hēt a meridie cōtra Corsica
Numidiā catalitanos.cōtra Corsicā iosulā:hoc est septētrionē uersus hēt Vibiē/
ses:cuius ī lōgū spaciū tenet milia passuū.cc.xxx.in latū milia cētū octuaginta.
Hæc habet ab oriente & borea Tirrhenicū mare:quod spectat ad portum urbis

Romæ:ab occasu mare Sardũ:ab Aphrico insulas Baleares longe positas:a me/ridie Numidicũ sinũ:a septẽtrione ut dixi Corsicã. Ea insula multis ꝓmontoriis angulosa est. Hæc habet ab oriẽte tyrrhenũ mare & portũ urbis:a meridie Sardiniã:ab occasu insulas Baleares:a Circio & septẽtrione ligusticũ sinũ. Tenet aũt

Baleares. in lõgũ milia passuũ.c.lx.in latũ milia.xx.&.vi. Insulæ Baleares duæ sunt maior & minor:qb9insunt bina oppida. Maior Tarraconẽ Hispaniæ ciuitatẽ. Minor Barchilonã septẽtrionẽ uersus cõtra se habet. Maiori subiacet insula Hebusus:deinde ab oriente Sardinia:ab aquilone mare Gallicũ:a meridie & Aphrico Mauritanicũ pelagus:ab occasu Ibericum spectat pelagus. Hæ sunt insulæ ab Hellespõto usq; ad oceanũ per totũ magnũ pelagus constitutæ:quæ & cultu & memoria magis cælebres habentᵘ. Percensui breuiter:ut potui ꝓuincias & insulas orbis uniuersi. Nunc locales gentiũ singularũ miserias:sicut ab initio incessabiliter exstiterunt & qualiter quibusq; exortæ sint inquantũ suffecero:proferam.

Diluuii uindicta.

c Vm post fabricã ornatũq; mũdi huius homo:quẽ rectũ atq; imaculatũ fæcerat deus:motti se substrauisset:ac ꝑinde hũanũ genus libidinis depꝛauatũ peccatis funditus obsorberetᵘ:continuo iniustã licentiã punitio iusta cõsecuta est. Sniam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ꝑpter hoiem destinatã:sempq; dũ hoĩes terrã habitauerint:duraturã oẽs uidelicet: aut ꝓbamus negãdo:aut cõsitẽdo toleramus:obstinatiq; mẽtibus testes sibi infirmi/

Noe tas sua inurit:qbus fidelis scriptura nõ suaserit. Deinde refuso sub Noe in omnẽ terrã mari imissoq; diluuio:cũ toto orbe cõtecto unũ spatiũ cœli esset ac pelagi: delectũ fuisse uniuersũ hũanũ genus paucis in arca fidei suæ merito ad substituẽdã originẽ reseruatis:euidentissime ueracissimi scriptores docẽt. fuisse tñ etiã illi cõtestati sunt:q prætetita qdẽ tẽpora ipsumq; auctorẽ tẽpoꝛ nescĩetes tñ ex indicio & cõiectura lapidũ:quos in remotis mõtib9 cõchis & ostreis scabros etiã sæpe cauatos aqs uisere solemus:coniiciẽdo didicerũt. Et quis huiusmodi adhuc & relatu digna fideq; certa pferri a nobis queãt.tamẽ hæc ueluti principalia duo de præuaricatiõe primi hoĩs & cõdẽnatione generationis uiræq; eius:ac deinde pditione totius generis humani dicta sufficiãt tantũ ut siqua gẽtiles historici de nr̃is aliquo ordine cõtigerint:hæc plenius cũ cæteris ipso quo incurrerint ordine pro/ferantur.

Primus Ninus rex Assyrioꝝ.

Ninus a Nte annos urbis conditæ mille.ccc.Ninus rex Assyrioꝝ primus ut ipsi uolũt:ꝑ pagãdæ dñationis libidine arma foras extulit:cruentãq; uitam qnquaginta ꝑ annos totã Asiã bellis egit a meridie atq; rubro mari surgens sub ultimo septẽtrione. Euxinũ pontũ uastando pdomuit. Scythicãq; barbariẽ adhuc tũc imbellẽ & innocentẽ torpẽtẽq; excitare sæuiciã:uires suas nosse: & nõ lac iã pecudũ:sed sanguinẽ hominũ bibere:ad postremũ uincere:dũ uincit edocuit. Nouissime Zoroastrẽ Bractianoꝝ regẽ:eundẽq; magicæ artis:ut ferunt reperrẽ pugna oppressum interfecit:post ipse dũ deficientẽ a se oppugnat urbẽ:

Semiramis. sagittæ ictu interiit. Huic mortuo Semiramis uxor successit:uirũ aĩo & habitu gerẽs:auidosq; iam usu sanguinis populos ꝑ qdragintaduos annos cædib9 gẽtiũ exercuit. Nõ cõtenta terminis mulier:quos a uiro suo tũc solo bellatore qnqginta annis acqsitos susceperat:Aethiopiã bello pressam:sanguine illitã imperio adiecit.

Indis quoq; bellũ intulit:quos præter illũ & Alexandrũ magnũ nullus intrauit:
qđ eo tpe ideo crudelius grauiusq; erat:q̃ nũc est per se qui & trucidare populos
in pace uiuentes:qa tũc apud illos nec foris erant ulla incendia bellorꝫ.nec domi
tanta exercitia cupiditatũ.Hæc libidine ardens:sanguinẽ sitiens inter incessabi/
lia stupra & homicidia cũ oẽs:quos regie accersitos meretricie habitos cõcubitu
oblectasset:occideret.tãdẽ filio flagitiose cõcepto:impie expulsito:inceste cognito
priuatã ignominiã publico scelere obtexit. Præcepit enĩ ut inter parẽtes ac filios
nulla delata reuerẽtia naturæ de cõiugiis appetendis:qđ cuiq; libitũ esset:libitũ
fieret.

Ignis de cæln descendit in Pentapolim.

Nte annos urbis cõditæ.M.c.lx.cõfinẽ Arabiæ reginnẽ:quæ tũc Pen/
a tapolis uocabat̃:arsisse penitus igne cœlesti:inter alia etiã Cornelius ta/
citus refert qui sic ait.Haud ꝓcul inde cãpos:quos ferunt olim uberes:
magnisq; urbib9 habitos fluminũ iactu arsisse:sed manere uestigia:terrãq; ipsam
specie solida uim frugiferã ꝑdidisse.Et cũ hoc loco nihil de incẽsis ꝓpter peccata
hominũ ciuitatibus: quasi ignarus expresserit: paulo post uelut oblitus consilii:
subiecit & ait.Ego sicut inclytas quondã urbes igne cœlesti fragrasse cõcesserim:
ita halitu lacus infici terrã & corrũpi reor.Quo dicto inuitus licet de exustis ur/
bibus quæ ꝓculdubio peccatorꝫ noxa cõflagrauerãt:& scisse se & cõcessisse con/
fessus:palam ꝑdidit:non sibi cognitionis fidẽ defuisse:sed exprimendæ fidei uo/
luntatẽ:qđ nũc a me plenius ꝓferẽ.In cõsinio Arabiæ & Palestinæ:qua dimissi
utrinsecus montes subiectis campis excipiunt̃ qnq; ciuitates fuisse referunt So/ Sodoma
doma:Gomora:Adama:Seboim:& Segor.:sed Segor ex his parua.illæ magnæ Gomora
& amplæ:quippe qbus & soli fœcunditas suberat.& Iordanis fluuius per plana
diffusus:ac ꝑ opportuna diuisus augmẽtis ubertatis impẽdebat̃. Huic uniuersæ
regioni bonis male utenti abũdantia rerꝫ causa malorꝫ fuit. Ex abũdantia.n.lu/
xuria ex luxuria fœde libidines adoleuere:adeo ut masculi in masculos operãtes
turpitudinẽ:nec cõsideratis qdẽ locis cõditionibus ætatibusq; ꝓruerẽt. Itaq; ira/
tus deus pluit sup hãc terrã ignẽ & sulphur:totãq; regionẽ cũ populis atq; urbi/
bus exustã testẽ iudicii sui futurã æterna dãnatione dãnauit ut nũc quoq; appa/
reat qdẽ forma regionis:sed inueniat̃ regio cineris:mediãq; cõuallẽ:quã Iorda/
nis irrigauerat:nũc mare supfusum tegat:tantũq; de rebus:ut putat̃: paruis diui/
næ indignatiõis iudiciũ accẽsum est:ut ꝑꝑ hoc illi male utẽtes bonis:fructus mi/
seriarꝫ:nutrimenta libidinũ fecerãt:tertia quoq; ipsa quæ has habuerat ciuitates:
primũ exusta ignib9;post oppressa aqs in æternã dãnationẽ cõi periret aspectui.

Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerũt:si circus illis redderet̃.

Taq; nũc si placet:hi:qui in Christũ:quẽ nos iudicem sæculorꝫ ostendi/
i mus:q̃tũ in ipsis est ꝓpura coniiciũt:inter Sodomã & Romã discernant
causas:& cõferãt pœnas:quæ a me uel maxime ob hnc retractãdæ non
sunt:qa oĩbus notæ sunt. Et tñ q̃libenter eorꝫ sñias acciperẽ:si illi fideliter:ita ut
sentiũt faterent̃ q̃q̃ qđ de tpibus christianis rari & hoc in angulis murmurẽt:nõ
usqadeo moleste accipiendũ purẽ cũ totius populi Romani cõsona uoce pariq;
iudicio sensus ac sermo sit cognitus.Adeo quodã ãt paruo:& leui motu hæsitasse
erga se parũp cõsuetudinẽ uoluptatũ indubitatissime cõtestatus est:ut libere cõ/
clamaret:si recipet circũ nihil esse sibi factũ:hoc est:nihil egisse Romæ Gothorꝫ

enses:si cócederet̃ spectare Romani circẽses: Nisi forte ut se habet apud plærosq;
hoc præcipue tp̃e: qui ex lõga requie: uel parꝝ obortã sollicitudinẽ intolerabilem
laborẽ putant. has clæmentissimas admonitiones q̃bus oẽs aliq̃n restringimur:
alienis punitionibus auditis lectisq; præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu
Sodomorꝝ & Gomorreorꝝ moneo: ut discere atq; intelligere queãt: qualiter deus
peccatores puniuerit. q̃liter punire possit. q̃liter puniturus sit. Ante annos urbis
cõditæ mille. lx. dũ Thelcises & Carsathii puicax præliũ aduersus Phoroneũ re/
gem Argiuorꝝ: & Parapasios accipiũt: spem sine fructu uictoriæ gesserunt: Idẽq;
Thelcises & Carsathii post paululum bello uicti: patria ꝓfugi: ignariq; reꝝ: cre/
dentes quia se penitus a cõgressu totius humanæ habitationis abstraherẽt: Rho/
dum insulam quæ Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione cæperunt.

Vbi in Achaia sæuum diluuium actum est.

Nte annos urbis cõditæ mille. xl. in Achaia sæuũ diluuiũ uastatiõe plu
a rima totius pene ꝓuinciæ fuit. Quod q̃a Ogygis: qui tũc Eleusinæ cõ/
ditor & rex erat tẽporibus effusum est: nomen loco ac tẽpori dedit.

De famæ: quæ fuit in Aegypto.

Nte annos cõditæ urbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptũ primũ inso/
a litã fastidiendãq; ubertatẽ: deinde iugẽ atq; intolerabilẽ famẽ legimus:
cui Ioseph uir iustus & sapiẽs diuina ꝓuisione subuenerit: ut Pompeius
historicus refert. eiusq; breuiator Iustinus docet: qui iter cætera sic ait. Minimus
ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniũ fratres ueriti interceptum
peregrinis mercatoribus uendiderũt. A q̃bus deportatũ in Aegyptũ: cũ magicas
sibi artes solerti igenio ꝑcepisset: breui ipsi regi percarus fuit. Nã & ꝓdigiorꝝ sa/
gacissimus erat. & somniorꝝ primus intelligẽtiã cõdidit. Nihilq; diuini iuris: hu/
maniq; ei incognitũ uidebat̃: adeo ut etiã agrorꝝ sterilitatem futurã ante multos
annos ꝓspiciẽs: fruges cõgregasset. Tantaq; eius experimẽta fuerũt: ut nõ ab hoĩe:
sed a deo respõsa accepisse uideret̃. Filius Ioseph Moyses fuit: quẽ præter pater/
næ scientiæ hæreditatẽ etiã formæ pulchritudo cõmendabat. Sed Aegyptii cum
scabiẽ & uitiliginẽ paterent̃: rñso moniti eũ cũ ægris: ne pestis ad plures serpet:
terminis Aegypti pellunt. hæc Iustinus. Sed q̃m hæc idẽ Moyses: quẽ isti sapiẽ/
tem scientẽq; fuisse attestant̃: plenius uerius q; tãq̃ ꝑ se suosq; gesta cõscripsit: pri/
mũ fide eius atq; auctoritate: quã etiã isti ꝓbãt: horꝝ ignorãtia est supplenda. de/
hinc sacerdotũ Aegyptiorꝝ fallax malitia consutanda est: qui uel astu: q̃d manis/
festius est: euidentẽ irã misericordiãq; ueri dei memoriæ subtrahere conati sunt:
particulatim expositione cõfusa ne in cõtumeliã idolorꝝ suorꝝ eũ colendũ merito
ostẽderẽt: cuius cõsilio annũciata hæc mala: & auxilio euitata docuissent uel for/
te ut indulgentius accipiamus obliti sunt. Illius. n. nostri Ioseph: qui fuit ueri dei
seruus: & pro creatura dñi sui pie intẽteq; sollicitus: ꝓuisione ipsi abũdabãt fru/
gibus: q̃si sacerdotes: sed q̃a falsi sacerdotes erant: cũ cæteris esuriẽtibus nõ dole/
bant. Enimuero: cui placet: obliuiscit̃. cui dolet: meminit: q̃q̃ huius tẽporis argu/
mentũ historiis factisq; reticẽtibus ipsa sibi terra Aegypti testis ꝓnũciat: quæ tũc
redacta in potestatẽ regiã: restitutaq; cultoribus suis ex omni fructu suo usq; ad
nũc qntæ partis incessabile uectigal ꝑsoluit. Fuit itaq; hæc fames magna sub re/
ge Aegyptiorꝝ Diapolito: cui nomẽ erat Amosis quo tp̃e Baleus Assyrios: Argi/

uos Apis regebat. Fuerũt autẽ ante annos famis septẽ præcedentes alii septem ubertatis anni:quorũ affluẽtiã tanto negligẽtius perituram:q̃to uberius natã Ioseph noster solertia sua collegit:& cõdidit:totãq; Aegyptũ cõseruauit. Acq; fuit uniuersã Pharaoni pecuniã & deo gloriã reddẽs dispẽsatiõe iustissima:cui uectigal uectigal:cui honorẽ honorẽ oĩum pecora:terras:censusq; collegit.Ipsos aũt qui semetipsos cũ terris suis accipiẽdæ stipis taxatiõe uẽdiderãt statuta quintæ partis pactiõe laxauit.Hunc Ioseph:quẽ cõstituit deus Aegyptiis cõseruatæ salutis auctorẽ:quis credat ita in breui eorũ excidisse memoria:ut filios eius atq; uniuersã cognationẽ paulo post seruitio addixerit:laboribus affecerit: iternitionibus profligauerit.Q uamobrẽ nõ ẽ mirandũ: si nũc quoq; aliqui reperiũtur: qui cũ a ceruicibus suis impendentẽ gladium prætento christiano nomine auertetrint ipsum nomen christi:quo solo salui sunt:aut dissimulẽt: aut infamẽt:gratiãq; se eorum temporibus asserant:quorum meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & libero.

a Nno.dccc.decimo ante urbẽ conditã Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarũ illuuies maiorẽ partem populorũ Thessaliæ absumpsit: paucis per refugia montiũ liberatis maxime in monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur:qui tũc ad se ratibus confugientes susceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;: a quo propterea genus humanũ reparatũ ferunt.Tunc etiã in Aethiopia pestes pluri mas dirosq; morbos pene usq; ad desolationẽ exæstuauisse Plato testatus est.Et ne forte diuisa tẽpora esse credantur iræ dei furorisq; bellici: ea tempestate sub actã Indiã liber pater sanguine madefecit :cædibus oppleuit: libidinibus polluit:gentẽ utiq; nulli hominũ unq̃ obnoxiam:uernacula tantũ quiete cõtentã. Amphitryon

Hic dr̃ q̃ populus dei ĩ Aegypto afflict9 ẽ:& decẽ plagis pcusũ ẽ Aegypt9.

a Nno ante urbẽ conditã octingentesimo quĩto infanda Aegyptiis mala atq; intollerabiles plagas incubuisse Pompeius Corneliusq; testãt̃ Q ui quidẽ cum hæc ambo de iudæis referenda proponatur:aliquantulũ me pro sua diuersitate mouerunt.Ait enim Pompeius siue eius abbreuiator Iustinus hoc modo Aegyptii cum scabiem ac uitiliginẽ paterentur:respõso moniti Moysen cũ ægris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti pellũt. Dux igitur exulũ factus sacra Aegyptiorũ furto abstulit quæ armis repetentes Aegyptii domũ redire tẽpestatibus cõpulsi sunt. At uero Cornelius de eadẽ re sic ait.Plurimi auctores cõsentiũt cũ orta p̃ Aegyptũ tabes corpora fœdaret regem Bocchorẽ adito ammonis oraculo remediũ petentẽ purgare regnũ:& id genus hominũ ut inuisum diis alias in terras uehere iussum:sic conquisitũ collectũq; uulgus postq̃ uastis in locis relictum sit:cæteris p̃ lachrymas torpentibus Moysen unũ exulũ mouisse ne quã deorũ tẽplorũ hominumue opẽ expectarent sed sibimet duci cœlesti crederẽt primo cuius auxilio præsentes miserias pepulissent. Itaq; Cornelius dicit q̃ ipsis Aegyptiis cogẽtibus in deserta p̃pulsi sunt Iudæi:& postea subiungit incaute q̃ ope Moysi ducis in Aegypto miserias pepulissent:quare ostendit quædã quæ p̃ Moysen strenue acta sunt fuisse celata. Item Iustinus asserit pulsum æque cũ populo Moysen sacra Aegyptiorũ fuisse furatũ:quæ Agyptios armis recipe molientes coactos tẽpestatibus ac repulsos Põpeius Corneli9

domum rediſſe. Et hic aliquid amplius & ſi nõ totum ꝑdidit quod ille celauit. Q uapropter quia Moyſi magno illi duci teſtimoniũ ambo dixerũt ab ipſo ſicut quæ per eum & geſta & dicta ſunt ꝓferant᷑: cum populum dei: hoc eſt genus Ioſeph Aegyptii cuius ope ſalui erant ſeruitio oppreſſum labore cruciarẽt: inſup etiã ad necandã ſobolem ſuã crudeli impio cogerent: dimitti deus populum ſuũ liberũ ad ſeruiendũ ſibi per Moyſen nunciũ iubet. Cõteptuſq; durſſimis cõtumaces ſuppliciis agit qui decẽ plagis onerati ac ꝓtriti tandẽ quos dimittere noluerant etiã feſtinare coegerunt. Poſt aquas in ſanguinẽ cõuerſas ardentibus ſiti grauiora afferentes pœnaꝝ remedia q̃ pœnas. Poſt horridos ranaꝝ ſqualores ꝑ oĩa munda imundaq; reptantes poſt ignitos ſiniphes & nunq̃ ſe toto aere uibrantes pene ineuitabiles: poſt muſcas caninas etiã per interiora mẽbroꝝ horridis motibus curſitantes acerbeq; inferentes tã grauia tormẽta q̃ turpia: poſt grandẽ omniũ pecoꝝ & iumentoꝝ repentinam ruinam ſtragem quæ generalem: poſt ueſicas efferueſcentes: ulceraq; manantia: & ut ipſi dicere maluerunt ſcabiem ac uitiliginem totis corporibus erumpentẽ: poſt grãdinẽ cũ igne ꝑmixtã paſſim hoĩes armenta atq; arbores proterentẽ: poſt locuſtaꝝ nubes exhauſtis oĩbus ipſas quoq; radices ſeminũ ꝓſequentes: poſt tenebras imaginibus diras: craſſitudine palpabiles: diuturnitate ferales: poſtremo poſt uniformem in tota Aegypto primitiuæ ſobolis necẽ: paremq; per uniuerſos orbitatũ tẽpeſtatẽ qui iubenti deo non ceſſerant: ceſſere punienti: ſed mox peſſime pœnitentes dimiſſos ꝓſequi auſi ultima nefandæ peruicaciæ expẽdere ſupplicia. Nã Rex coꝝ uniuerſum Aegypti exercitũ curribus atq; equitibus inſtructũ in circumerrantes egit: cuius numerum hoc ſolo uel maxime argumẽto conicere poſſumus: q eum. dc. milia uiroꝝ timuerunt atq; fugerunt. Sed ꝓtector depreſſoꝝ & ultor cõtumacium deus diuiſit ſubito rubrum mare: ac dilatatis utrinq; marginibus rigentiũ undaꝝ in montis faciẽ latera erecta ſuſpendit: ut inoffenſis pelagi uiis ꝓuocatis pii uiã deſperatæ ſalutis: impii foueã inſperatæ mortis intrarent. Itaq; Hebræis tuto per ſicca gradientibus refuſis a tergo aquaꝝ aſtantium molibus obruta eſt & interfecta cũ Rege ſuo uniuerſa Aegypti multitudo: tota ꝓuincia plagis ante cruciata: ac poſtremo interfectione uacuata eſt. Extant etiã nũc certiſſima hoꝝ monumẽta geſtoꝝ. Nã tractus curruũq; rotaꝝ orbitæ nõ ſolum in littore: ſed etiã in ꝓfundo: quouſq; uiſus admittit᷑: ꝑcruidẽt᷑. Etſi forte ad tempus uel caſu: uel curioſitate turbant᷑: continuo diuinitus in priſtinã faciẽ uentis fluctibuſq; reparant᷑: ut ſi quis timore dei nõ doceat᷑ uel ꝓpalatæ religionis ſtudio: iræ eius trãſactæ ultionis terreat᷑ exẽplo. His etiã tꝑibus adeo iugis & grauis æſtus incãduit: ut ſol ꝑ deuia trãſuectus: uniuerſum orbẽ nõ calore affeciſſe: ſed igne torruiſſe dicat᷑: impreſſumq; feruorẽ & Aethiops plus ſolitũ & inſolitũ ſcytha nõ tulerit. Ex quo etiã quidã: dũ nõ cõcedũt deo ineffabilem potentiam: ſuas inanes ratiunculas cõquirẽtes ridiculã Phaetontis phabulã texuerũt.

De duobus fratrum filiis.

i Tem anno ante urbẽ cõditã ſeptingenteſimo ſeptuageſimoqntoq inter Danai atq; Aegiſthi fratrũ filios quinquaginta parricidia una nocte cõmiſſa ſunt. Ipſe deinde tantoꝝ ſceleꝝ fabricator Danaus regno: quod tot flagitiis acquiſierat: pulſus: Argos cõceſſit: ibiq; indigne ꝑſuaſis in facinus argiuis

Sthenelum:qui eũ ꝓfugũ egentẽq; susceperat:regno expulit atq; ipse regnauit. Busiridis in Aegypto cruentissimi tyrãni crudelis hospitalitas:& crudelior tunc religio fuit qui innocentem hospitum sanguinem diis scelerũ suoꝝ participibus propinabat:quod execrabile sine dubio hominibus ipsis ne dum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a progne terei & Philomene incestui parricidiũ adiunctum est:execrabilius utriq; cõuiuiũ per infandos cibos additum est:cum propter sororis pudicitiã ereptam:præcisamq; linguã filium paruulum mater occidit:pater comedit. Iisdem tẽporibus Perseus a Græcia in Asiã transuectus est: ibi Barbaras gentes graui diuturnoq; bello domuit:& nouissime uictor nomen subiectæ genti dedit. Nãq; a Perseo Persæ uocati sunt. At ego nũc cogor fateri me prospiciendi finis commodo de tanta maloꝝ sæculi circunstantia præterire plurima:cuncta breuiare. Nequaquã enim tam densam aliquando siluam prætergredi possem nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

De regno Assyrioꝝ:quod per quinquaginta reges propemodum actum est.

n Am cum regnum Assyrioꝝ per mille centũ sexaginta annos usq; ad Sardanapalum per quinquaginta propemodũ reges actum sit:& nũquam pene uel inferendis uel excipiendis usq; in id tẽpus bellis quieuerit:quis finis reperietur si ea cõmemorare numerando:ne dicam describendo conemur:præsertim cum & Græcoꝝ prætercunda nõ sint:& Romanoꝝ uel maxime recensenda sint:nec mihi nunc enumerare opus est Tantali & Pelopis facta turpia & fabulas turpiores:quoꝝ Tantalus Rex Phrigiorum Ganymedem trois Dardanioꝝ regis filium cum flagitiosissime rapuisset:maiori conserti certaminis fœditate detinuit:sicut Panocles poeta confirmat qui maximũ bellum excitatũ ab hoc fuisse cõmemorat:siue quia hunc ipsum Tantalum utpote asseclam deoꝝ uideri uult raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparasse:qui ipsum quoq; filiũ Pelopem epulis eius nõ dubitarit impendere. Tedet etiã ipsius Pelopis contra Dardanum atq; Troianos qualibet magna referre certamina:quæ quia in fabulis celebrari solita sunt:negligẽtius audiunt. Illa quoq; prætereo quæ de Perseo & cadmo Thebanis Spartanisq; per inextricabiles alternantium maloꝝ recursus Palephato scribente referũtur. Taceo flagitia Lemniadum:prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebilem fugam: atrei & Thiestæ odia stupra & parricidia cœlo quoq; inuisa dissimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris matris maritum:filioꝝ fratrem uictricum suum sileri malo:Eteoclem atq; Polinicem mutuis laborasse concursibus ne quis eoꝝ parricida non esset. Nolo meminisse Medeæ amore sæuo sauciæ:& pignorum paruulorum cæde gaudentis:& quicquid temporibus illis perpetratum coniici datur:qualiter homines sustinuerint:quod etiam astra fugisse dicuntur.

De certamine inter Cretenses & Athenienses.

a Nno ante urbem conditam quingentesimo. lx. atrocissimũ inter Cretenses:& Athenienses certamen fuit:ubi utrinq; populis infœliciter profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt:qui nobilium Atheniensium filios minotauro:utrum fero homini:an humanæ bestiæ aptius dicã nescio:deuorandos crudeliter addicebãt:atq; informe prodigiũ effossis Græciæ luminibus saginabant. Iisdem diebus Laphitæ & Thessali famosis nimiũ certa-

Cretẽses Atheniẽses.

Laphitæ Thessali

uere conflictibus. Sed Theſſalos Palepharus in libro primo incredibilium pro/
Centauri dit: ipſos a Laphitis creditos dictoſq; fuiſſe centauros: eo q̄ diſcurrētes in bello
equites: ueluti unum corpus equorum & hominum uiderentur.

Vbi Veſores rex Aegypti meridiem & ſeptentrionem uendicare ſibi uoluit.

Veſores A Nno ante urbem conditā. cccc. lxxx. Veſores rex Aegypti meridiem
Rex Ae/ & ſeptentrionem diuiſas pene toto cœlo ac pelago plagas aut miſcere
gypti. bello aut regno iungere ſtudens: Scythis bellū primus indixit: miſ/
Scythæ ſis prius legatis: qui hoſtibus parendi leges dicerent: ad quæ Scythæ legatis re/
ſponderūt. Stolide opulentiſſimū regem aduerſus inopes ſumpſiſſe bellū: quod
timendum ipſi magis uerſa uice fuerit propter incertos belli euentus: nulla præ
mia: & damna manifeſta: porro ſibi non expectandum: dum ad ſe ueniatur: ſed
ultro prædæ obuiam ituros. Nec mora: nam dicta factis inſequuntur. Primum
ipſum Veſorem territum refugere in regnum cogunt: deſtitutum uero exercitū
inuadūt: omneq; belli apparatum capeſſunt. Vniuerſam quoq; Aegyptum po/
pulaſſent: niſi paludibus impediti repulſi fuiſſent. Inde continuo reuerſi perdo/
mitam cædibus infinitis Aſiam uectigalem fecere: ubi per. xv. annos ſine pace
immorati tandem uxorꝝ flagitatione reuocantur denunciantium: ni redeant: ſo/
bolem ſe a finitimis quæſituras. Medio autem tempore apud Scythas duo re/
Plinos gii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatū domo pulſi ingen
Scholo/ tem iuuentutē ſecū traxere: & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Ther/
pythus. modontem conſederunt campis Themiſcireis ſibi ſubiectis: ubi diu proxima
quæq; populati conſpiratione finitimorꝝ per inſidias trucidantur. Horꝝ uxores
exilio ac uiduitate permotæ arma ſumunt: & ut omnibus par ex ſimili condi/
tione animus fieret: uiros: qui ſupererāt: interficiunt: atq; accenſæ in hoſtem ſan
guine ſuo ultionem cæſorꝝ coniugum finitimorꝝ excidio conſequuntur.

Vbi Amazones arma ſumpſerunt.

Amazo/ N Vnc pace armis quæſita externos cōcubitus ineūt: editos mares mox
nes. necant: fœminas ſtudioſe nutriunt: inuſtis infantiū dexterioribus ma
millis: ne ſagittarꝝ iactu impedirentur: Vnde Amazones dictæ. Harꝝ duæ fuere
Marpe/ reginæ: Marpeſia & Lampedo: quæ agmine diuiſo in duas partes uiciſſim cu/
ſia. ram belli & domus cuſtodiā ſortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte
Lāpedo domuiſſent. Aſiæ uero aliquātis ciuitatibus captis: ipſæ autem Epheſum aliaſq;
urbes condidiſſent: præcipuā exercitus ſui partem onuſtam opulentiſſima præ
da domum reuocant. Reliquæ ad tuendum Aſiæ imperium relictæ cum Mar/
Otethia peſia regina cōcurſu hoſtium trucidantur. Huius locum capeſſit Orethia filia:
quæ ſingularem uirtutibus gloriam perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama
excitas gētes tanta admiratio & formido inuaſerat: ut Hercules quoq; cū iuſſus
fuiſſet a domino ſuo exhibere arma reginæ: quaſi ad ineuitabile periculum de/
ſtinatus: uniuerſam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem cōtraxerit: nouem
Antiope longas naues præparauerit: nec tantū contextus examine uirium ex improuiſo
Menalip aggredi: & inſperatas circūuenire maluerit. Duæ tunc ſorores regno præerant
pe. Anthiope & Orithyia. Hercules mari aduectus incautas inermeſq; pacis incu/
Hyppo/ ria deſides oppreſſit: inter cæſas captaſq; q̄plurimas: duæ ſorores Anthiope &
lite. Menalippe ab Hercule: & Hyppolite a Theſeo retentæ ſunt: ſed Theſeus Hyp/

politem matrimonio asciuit. Hercules Menalippem sorori reddidit:& arma reginæ precio redemptionis accepit. Post Orithyiam Pentesilia regno potita est: cuius Troiano bello clarissimo inter uiros documenta uirtutis accepimus.

De Gothis: quos Alexander & Cæsar esse uitandos iudicarunt.

Rohdolor pudet terroris humani. Mulieres patria profugæ: Europã atq; Asiã idest plurimas fortissimasq; mundi partes irrauerunt: peruagatæ sunt: deleuerunt: & .c. pene annis euertendo urbes plurimas: atq; alias in construendo tenuerunt: nec tamen miseriæ hominũ pressura tẽporũ deputata est. Modo aũt Gethæ illi: qui & nunc Gothi: quos Alexãder euitãdos pnunciauit: Pyrrhus exhorruit: Cæsar etiã declinauit: relictis uacuefactisq; sedibus: ac totis uiribus tuti Romanas ingressi prouincias: simulq; ad terrorẽ diu ostentati societatẽ Romani fœderis precibus sperant: quã armis uendicare potuissent: exiguæ habitationis sedẽ non ex sua electione: sed ex nostro iudicio rogant: quibus subiecta & parente uniuersa terra: præsumere: quod esset libitum: liberum fuit: semetipsos ad tuitionẽ Romani regni offerunt: quos solos inuicta regna timuerunt: & tamen cæca gentilitas cum hæc Romana uirtute gesta non uideat: fide Romanorũ impetrata non credit: nec acquiescit cum intelligat: confiteri beneficio christianæ religionis: quæ cognatam per omnes populos fidem iungit: eos uiros sine prœlio sibi esse subiectos: quorum fœminæ maiorem terrarum partem immensis cædibus deleuerunt. Gethæ Gothi

De raptu Helenæ: & coniuratione Græcorum.

T uero ante urbem conditam .ccc. tricesimo & amplius anno raptus Helenæ: coniuratio Græcorũ: & concursus mille nauium: dehinc decẽnalis obsidio: ac postremo famosum Troiæ excidiũ prædicatur: in quo bello per decem annos cruentissime gesto: quas nationes: quãtosq; populos idem turbo inuoluerit: atq; afflixerit: Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palã fecit: nec per ordinẽ nunc retexere nostrũ est: quia & operi longum & oibus notum uidetur. Verũtamen qui diuturnitatẽ illius obsidionis euersionis atrocitatẽ: cædẽ captiuitatẽq; didicerunt: uideant: si recte isto: qualicũq; est: præsentis tẽporis statu offendunt: quos hostes occulta misericordia dei cũ per oẽs terras instructis copiis persequi possent: pacis gratia præstentis obsidibus per omnia maria sequũtur: & ne forte hæc quietis amore facere credant: seipsos ac pericula sua pro Romanorũ pace aduersus alias gentes offerunt. Helena Græci

Aeneæ in Italiam aduentus.

P Aucis præterea annis interuenientibus Aeneæ profugi ex Troia aduentus in Italiam quæ arma commouerit: qualia per triennium bella excitauerit: quãtos populos implicuerit: odio excidioq; afflixerit ludi litterarii disciplina nostræ quoq; memoriæ insitum est. Horum præterea tempo rum medio interiacent exilia naufragiaq; Græcorum Peloponnensium clades. Codro moriente: fatorum ignari Thraces noua in bella surgentes: & generalis: tunc per totam Asiam Græciamq; commotio. Aeneas

De Sardanapallo rege Assyriorum nouissimo.

a Nno ante urbem cõditam .lxiiii. nouissimus apud Assyrios regnauit Sardanapalus: uir muliere corruptior: qui inter scortorũ greges fœmi Sardana palus.

neo habitu purpurã collo tractans a præfecto suo Arbacto:qui tũc Medis præerat uisus atq; execrationi habitus:mox etiã excitis Medo℞ populis ad bellum prouocatus & uictus ardenti pyræ se iniecit. Exhinc regnũ Assyrio℞ in Medos concessit. Deinde multis prœliis undiq; scatẽtibus:quæ per ordinẽ differere neq̃quã aptũ uidet per uarios ꝓuentus ad Scythas Chaldæosq; & rursus ad Medos parili uia rediit. In qua breuitate pensandũ est:q̃tæ ruinæ cladesq; gẽtiũ fuere:q̃ta bella fluxerũt:ubi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post hæc Me

Phraortes. dis Phraortes imperitauit.qui crebertimis Persa℞ Assyriorũq; bellis uiginti &

duos regni sui annos cõsumpsit. Post hũc Diocles regnauit:uir armis expertissi

Diocles mus semperq; bellis imoratus:qui auctum late imperiũ moriens Astyagi dedit.

Astyages Astyages uirili ꝓle uacuus Cyrũ nepotẽ apud Persas genitũ habuit. Sed Cyrus

Cyrus mox ut adoleuit:cõgregata Persa℞ manu auo certamẽ indixit. Porro Astyages

Harpal9 oblitus sceleris sui:quod in Harpalũ dudũ admiserat:cũ filiũ eius unicũ & par

uulũ interfecit:epuladũq; patri appoſuit:ac ne qd infœlicissimæ orbitati fœlix ignorãtia subtraheret:infames epulas ostensis pri cũ capite manib9 improperauit. Huius ergo facti imemor ipsi Harpalo summã belli cõmisit:qui acceptũ exercitũ statim Cyro per ꝓditionẽ tradidit:quo cõperto Astyages raptis secũ copiis in Persas ipse ꝓficiscitʳ:acriusq; certamen instaurat:ꝓposito suis metu:si quis de prœlio cedere moliretʳ ferro exciperetʳ:qua necessitate instanter Medis pugnãtibus:pulsa iteꝝ Persa℞ acies cũ paulatim cederet:matres & uxores eo℞ obuiã occurrũt:orant in prœliũ reuertantʳ. Cunctantibus sublata ueste obscœna corporis ostendũt:quærentes:nũ in uteros matrũ uel uxo℞ uellent refugere. Q uo facto erubescentes in prœliũ redeunt:& facta impressione quos fugiebant:fugere cõpellunt. Ibi tunc Astyages capitur:cui Cyrus nihil aliud q̃ regnũ abstulit:eumq; maxime Hyrcano℞ genti præposuit. In Medos uero ipse reuerti noluit. Is finis imperii Medo℞ fuit:sed ciuitates quæ tributariæ Medo℞ erant:a Cyro defecerant:quæ res Cyro multo℞ bello℞ causa & origo extitit.

Q uod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.

Phalaris A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrãnide depo/pulabatur:qui crudelis mente:cõmentis crudelior:oĩa nefariæ in in/

Perillus nocentes agẽs inuenit aliquãdo quẽ iuste puniret iniustus. Nam Perillus quidã æris opifex affectans tyrãni amicitiã aptũ munus crudelitati illius ratus taurũ æneũ fecit:cui fabre ianuã a latere compoſuit:quæ ad contrudendos damnatos receptui foret:ut cũ inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur sonũ uocis ex tortæ capacitas cõcaui æris augeret:pulsuq; ferali competens imagini murmur emitteret:nefarioq; spectaculo mugitus pecudis:nõ gemitus uideretur. Sed Phalaris factum amplexus factorẽ execratus:& ultioni materiã præbuit & crudelitati. Nã ipsum opificẽ sua inuentione puniuit. Fuerat etiã paulo superiori tem/

Romul9 pore apud Latinos rex Romulus:qui per annos .xviii. flagitiis impietatibusq; crescens ad postremũ diuino iudicio flumine interceptus matura supplicia ima tura ætate exoluit. Eligãt nũc:si uidetʳ:Latini & Siculi:utrũ in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent:innocentiũ uitas pœnis extorquentiũ:an his tẽporibus christianis cũ impatores Romani ipsa in primis religione cõposiri post cõminutas reipublicæ bono tyrãnides:ne ipso℞ quidẽ iniurias exigunt tyrãno℞.

De bello Peloponnenſium & Athenienſium.

a Nno ante urbem conditam.xiii.Pelopõnenſium Athenienſiũq; maxi Athenienſes
mũ bellum totis uiribus animiſq; cõmiſſum eſt.In quo cædibus mu-
tuis ad hoc coacti ſunt:ut uelut uicti ſe ab alterutro ſubtraherent:belloq; diſce- Peloponnenſes
derent.Tunc etiã Amazonũ gentis & Cimmerioꝝ in Aſiã repentinus incurſus:
plurimã diu lateq; uaſtationẽ ſtragemq; edidit.Anno uiceſimo ante urbem con
ditam Lacedæmonii contra Meſanios propter ſpretas uirgines ſuas in ſolemni Lacedæmonii
Meſaniorum ſacrificio per annos.xx.indefeſſo furore bellantes ruinæ ſuæ totas Meſanii
Græciæ uires implicuerũt:qui cũ ſe magnis execrationibus deuouiſſent:ſacra-
mentiſq; obſtrinxiſſent domũ niſi Meſana expugnata nũq̃ eſſe redituros:ac per
decẽ annos longa fatigati obſidione:nec tamẽ aliquẽ uincendi fructum adepti:
porro aũt & querelis uxoꝝ ſup longa uiduitate:& periculo ſterilitatis cõteſtan
tium permoti reuocarentur:cõſultatione habita ueriti:ne intercepta ſpe ſobolis
ſibi magis hac perſeuerantia:q̃ Meſaniis pditio nutriretur:ſelectos in exercitu
eos:qui poſt iuſiurandum in ſupplementũ militiæ uenerant.Spartã remittunt:
quibus pmiſcuos omniũ fœminaꝝ concubitus:permiſere:infami ſatis nec tamẽ
utili licentia. Ipſi autẽ propoſito inſiſtentes expugnant:fraudeq; Meſanios ui-
ctos ſeruitio premunt.At illi cruentam diu dominationẽ inter ubera & uincula
perpeſſi iugũ excutiunt:arma ſumunt:bellũ inſtaurant.Lacedæmonii Tyrteum Tyrteus
poetã Athenienſem ducẽ prœlio legũt:qui tribus cõflictibus fuſi amiſſum exer poeta
citum:uocata in libertatẽ ſeruoꝝ manu:ſuppleuerũt.Sed eũ ſic quoq; deſiſten-
dum certamine pp̄ter metũ piculi arbitrarent᷑. Tyrtei poetæ & ducis cõpoſito
carmine:& pro cõcione recitato:rurſus accenſi mox in certamẽ ruunt.Tantaq;
ui animoꝝ cõcurſum eſt:ut raro unq̃ cruentius prœliũ exarſerit. Ad poſtremũ
tamẽ uictoria Lacedæmonioꝝ fuit.Tertio Meſanii reparauere certamẽ:nec La
cedæmoniis mora in auxiliũ copias multas utrinq; duxerunt.Athenienſes uero
Lacedæmonios alibi intẽtos diuerſo aggredi parant:nec Lacedæmonii geuere.
Nam ipſi in Meſanios occupati Pelopõnenſes ĩmiſerunt:qui Athenienſes bello
exciperent.Athenienſes aũt miſſa in Aegyptũ parua claſſe impares uiribus na-
uali cõgreſſu facile uincunt᷑.Dehinc recepta claſſe aucti etiã militũ robore ui-
ctores in prœliũ uocant. Lacedæmonii quoq; omiſſis Meſaniis in Athenienſes
arma cõuertũt.Diu graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ ſtatus:quare ad
poſtremũ pendente euentu utrinq; diſceſſum eſt. Sciendũ tamen eſt:ipſam eſſe
Spartã:quã Lacedæmoniã ciuitatẽ dicunt:atq; inde Lacedæmonios Spartanos
dici.Igitur inde reuocati Lacedæmonii ad Meſanioꝝ bellum:ne mediũ tempus
ocioſum Athenienſibus relinquerent:cum Tebanis paciſcuntur:ut Boetioꝝ im- Tebani
perium eis reſtituerent:quod tẽporibus belli Perſici amiſerant ſi illi Athenien-
ſium bella ſuſciperent.Tantus furor Spartanoꝝ erat:ut duobus bellis impliciti
ſuſcipere tertiũ nõ recuſarent:dummodo inimicis ſuis hoſtes acquirerẽt. Athe-
nienſes tanta belloꝝ tempeſtate permoti duos duces deligũt. Periclem ſpectatæ Pericles
uirtutis uirũ & Sophoclem ſcriptorem tragœdiaꝝ:qui diuiſo exercitu & Spar Sophocles.
tanoꝝ fines populati ſunt:& multas Aſiæ ciuitates Athenĩeſium imperio adie-
cerũt.Hinc porro per annos.l.incerta ſemp uictoria terra mariq; pugnatũ eſt:
donec Spartani & opibus ĩminutis:& fide pfligata ſociis quoq; probro fuere.

Sed hæc per tot ætatum uolumina incubuisse Græciæ paruipēditur. Nunc aūt interpellari interdiu uoluptates & impediri parumper libidines non sustinetur: q̄q inter illius temporis homines atq; istius hoc interest: q; illi æquo animo hæc intolleranda tollerabant: quia in his nati uel enutriti erant: & meliora nō nouerant. Isti aūt perpetuo in uita sua tranquillitatum & deliciaꝝ sereno assuefacti: ad omne uel modicū obductæ sollicitudinis nubilum commouentur. Atq; utinam ipsum depulsorem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et quoniam spopondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem: dicturum me esse ab orbe condito usq; ad urbem conditam: huic uolumini: quod ab orbe condito expliquimus: finis hic sit ut ab urbe condita sequēs libellus incipiat: qui cōtextiora illorum temporum mala exercitatioribus quippe ad nequitiam atq; eruditioribus hominibus continebit.

Pauli Orosii historiarum Secundi Libri initium.

NEMINEM iam esse hominum arbitror: quem latere possit: q; hominem in hoc mundo deus fecerit. Vnde etiā peccante homine mūdus arguitur: ac propter nostrā intemperantiam comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæteroꝝ animaliū & sterilitate suoꝝ fructuū castigatur. Itaq; si creatura dei merito: & dispensatio dei sumus: quis magis diligit eā: q̄ ille qui fecit? Quis autē ordinatius regit: q̄ is: qui & fecit & diligit? Quis uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: q̄ qui & facienda prouidit: & prouisa perfecit? Quapropter omnē potestatē a deo esse: omnēq; ordinationem & qui nō legunt sentiunt: & qui legunt cognoscunt. Quod si potestates a deo sunt: quāto magis regna: a quibus reliquæ potestates pgrediuntur? Si aūt regna diuersa: quāto æquius regnū aliquod maximū cui reliquoꝝ regnoꝝ potestas uniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicum: & deinde Macedonicum fuit. Post etiam Aphricanū: atq; in fine Romanū: quod usq; ad nunc manet: eademq; ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines. iiii. regnoꝝ principatus fuere distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnum ab oriente: a meridie Carthaginense: a septētrione Macedonicū: ab occidēte Romanum: quoꝝ inter primū & nouissimū: idest inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrē senem ac filium paruum Aphricanum & Macedonicum breuia & media: quasi tutor curatorq; uenerunt: potestate temporis non iure hæreditatis admissa: Quod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyriorum occiso.

Ninus Ex primus apud Assyrios: qui eminere cæteris potuit: Ninus fuit.
Semiramis r Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Asiæ regina Babylonam urbem instaurauit: caputq; regni Assyrii: ut esset: instituit. Regnum
Babylōia Assyrioꝝ diu inconcussa potentia stetit: sed cum Arbactus: quem alii Arbacem
Arbaces uocāt: præfectus Medoꝝ: idemq; natione Medus Sardanapalum regem suum apud Babyloniam interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit.

Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatū est:quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater:auus autē Rheæ Siluiæ:quæ ma/ Procas
ter Romuli fuit:regnare cœpit. Vt autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita:nō aut humanis uiribus aut incertis ca/ sibus accidisse perdoceam:omnes historiæ antiquæ a Nino incipiūt:omnes hi/ storiæ Romanæ a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini usq; quo Babylon a Semiramide instaurari cœpta est:interueniunt anni.lxiiii. Et a primo anno Procæ cum regnare cœpit usq; ad cōditionem urbis factam a Ro/ mulo:interfunt anni æque.lxiiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ sementis iacta est:& si nondum germē apparet. Eodem anno ipsius Procæ regni Baby/ lonis regnum defecit:& si adhuc Babylon ipsa consistit. Discedente autem Ar/ bacto in Medos partem regni penes se retinuere Chaldæi:qui Babyloniam sibi aduersum Medos uendicauerūt. Ita Babyloniæ potestas apud Medos:proprie tas apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam regiæ urbis dignita tem non illam suam:sed se illius uocari maluerunt. Vnde factum est:ut Nabu/ chodonosor cæteriq; post eum usq; ad Cyrum reges quāuis Chaldæorum uiri/ bus potentes:& Babyloniæ nomine clari legantur:in numero tamen & ordine regum non habeantur illustrium.

Q uando Babylon illa cecidit:& Roma surrexit.

b Abylon itaq; eo anno sub Arbacto præfecto dehonorata est:quo Ro Babylon
ma sub Proca rege ut proprie dixerim seminata est. Babylon nouissi
me eo tempore a Cyro rege subuersa:quo primum Roma a Tarquiniorum re/ Roma
gum dominatione liberata est. Siquidem sub una eademq; cōuenientia tempo/ rum illa cecidit:ista surrexit. Illa tunc primum alienigenarum perpessa domi/ natum:hæc tunc primum etiā suorum aspernata fastidium. Illa tunc quasi mo/ riens dimisit hæreditatem. Hæc uero pubescēs tunc se agnouit hæredem. Tunc orientis occidit imperium:& ortum est occidentis. Et ne diutius uerbis morer: cōmitto me dentibus insanientium:sed ueritatis præsidio liberādum. Regnauit Ninus annis.lii. Medio imperii sui tempore Babyloniam caput regni cōdidit.

De Babylone & Roma.

i Tem Babylon post annos.M.c.lxiiii.q̄ cōdita erat a Medis & Arba cto rege eorum:præfecto autē suo spoliata opibus & regno:atq; ipso rege priuata est. Ipsa tamen post aliquādiu mansit incolumis. Similiter & Ro/ ma post annos totidem:hoc est.M.c.lxiiii.a Gothis & ab Alarico rege eoꝝ:co mite autē suo irrupta:& opibus spoliata:nō regno:manet adhuc:& regnat inco lumis:quis intantū arcanis statutis in utrāq; urbē cōuenientiæ totius ordo ser/ uatus sit:ut & ibi præfectus eius Artabus regnū inuaserit:& hic huius præfe/ ctus Attalus regnare tentauerit:tā&si apud hāc solā merito christiani imꝑatoris Honorii attentatio prophana uacuata sit. Itaq; hæc ob hoc præcipue cōmemo/ randa credidi:ut tanto arcano ineffabilium iudicioꝝ dei ex parte patefacto in/ telligant hi:qui insipienter utiq; de temporibus christianis murmurant:unum deum disposuisse tempora:& in principio Babyloniis & in fine Romanis. Illius clæmentiæ esse:quod uiuimus. Q uod autem misere uiuimus intemperantiæ nostræ. Ecce similis Babyloniæ ortus:& Romæ similis potentia:similis magni/

tudo:ſimilia tempora:ſimilia bona:ſimilia mala:tametſi non ſimilis exitus ſimi
liſue defectus. Illa enim regnū amiſit:hæc retinet. Illa interfectione regis orbata
hæc incolumi imperatore ſecura eſt. Et hoc quare? quoniā ibi in rege libidinū
punita turpitudo:hic chriſtianæ religionis continentiſſima æquitas in rege ſer
uata eſt. Ibi abſq; religionis reuerentia auiditatē uoluptatis licentia furoris im
pleuit:hic & chriſtiani fuerunt:qui parcerent:& propter quorum memoriam:
& in quoꝝ memoria parceretur. Q uapropter deſinant religionē lacerare:& la
ceſſere patientiā dei propter quā habent quod habent:& utinā hoc quoq; impu
nitum habeant:ſi aliquando deſiſtant. Recolant ſane mecum maioꝝ ſuoꝝ tem
pora bellis inquietiſſima:ſceleribus execrabilia:diſſenſionibus fœda:miſeriis
continuatiſſima:quæ & merito poſſunt horrere:qui affuere:& neceſſario debēt
rogare:ne ſint:cum ſane rogare ſolum deum:qui & tunc occulta iuſticia permi
ſit ut fierent:& nunc aperta miſericordia præſtat:ut non ſint:quæ modo a me
plenius ab ipſo urbis exordio peruolutis per ordinem hiſtoricis proferentur.

Vrbs Roma in Italia condita.

a Nno igitur poſt euerſionē Troiæ circiter.ccc.xxxv. Olympiade autē
ſexta:quæ quinto demū anno quatuor in medio expletis apud Elidē
Roma cōdita Græciæ ciuitatem agone & ludis exercere ſolet:urbs Roma in Italia a Remo
& Romulo geminis auctoribus condita eſt:cuius regnum continuo Romulus
Romulꝰ parricidio imbuit pariq; ſucceſſu crudelitatis ſine more raptas ſabinas impro
bis nuptiis confœderatis maritoꝝ & parentum cruore dotauit. Itaq; Romulus
interfecto primū auo Numitore:dehinc Remo fratre arripuit imperiū urbēq;
conſtituit Regnū aui:muros fratris:templū ſoceri ſanguine dedicauit:ſcelera
torum manū promiſcua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellum ſoꝝ
urbis fuit:mixta ſimul externa ciuiliaq; bella nunq̄ defutura ſignificans. Sabi
norū:quos fœdere ludiſq; pellexerat:fœminas tam inhoneſte præſumpſit:q̄ ne
Titus tatius. farie defendit. Ducē coꝝ Titum Tatium ſenem honeſtis pietatis cauſis inſiſten
tem:diu armis propulſatū mox ut in ſocietatem regni aſſumpſit:occidit. Cum
Veientibus prælium adhuc paruo nomine magnis uiribus agitatum eſt. Cœni
nenſium captum ac dirutum oppidum:aſſumptis ſemel armis nunq̄ quies fuit:
quippe quibus egeſtas turpis atq; obſcœna fames domi timeretur ſi unquā paci
acquieuiſſent. Iam hinc inceſſabilia certamina.& iuxta quantitatem uiriū ſem
Tullꝰ hoſtilius. per grauia q̄ breuiſſime ſtrinxero:Tullum Hoſtilium militaris rei inſtitutorem
fiducia bene exercitatæ iuuentutis Albanis intuliſſe bellum:& diu altrinſecus
Tergemini. ſpe incerta certaq; clade tandem peſſimos exitus & dubios euentus compēdio
ſa tergeminorum congreſſione fuiſſe. Ruſus pace dirupta Metium Suffetium
Metius ſuffetius Fidennate bello meditata etiā proditione ſuſpenſum:curribus in diuerſa raptā
tibus duplicis animi noxā pœna diuiſi corporis expēdiſſe. Latinos Anco Mar
Ancus martius tio duce ſæpe congreſſos:aliquando ſuperatos. Tarquinium Priſcum omnes fi
nitimos & potentes tunc.xii. Thuſciæ populos innumeris concidiſſe conflicti
Tarqniꝰ Priſcus. bus. Veientes Seruo Tullio inſiſtente uictos fuiſſe nec domitos:Tarquinii ſup
bi regnū occiſo ſocero ſcelere aſſumptū:habita in ciues crudelitate detentū fla
Tarqniꝰ ſuperbus gitio adulteratæ Lucretiæ amiſſum:& intus domeſtica uicia uirtuteſq; forinſe
cus emicātes.i.oppida ualida in Latio pet eū capta Ardeā Ocricolū Sinueſſam

Pometiamq; & quicquid in Gabios:uel fraude propria:uel pœna filii:uel Ro/
manis uiribus perpetrauit. Sed Romani quāta mala per.cc.xl.&.iiii.annos cō
tinua illa regum dominatione pertulerint:nō solum unius regis expulsio:uerū
etiam abiuratio regii nominis & potestatis ostendit. Nam si unius tantū super
bia fuisset in culpa:ipsum solum oportuisset expelli:seruata regia dignitate.
Melioribus igitur regibus urbe propulsis Romani consulendū sibi:q̄ cuiq̄ suæ
libertati dominandū rati:consules creauerunt quibus ueluti adulta reipublicæ
crescentis ætas robustioribus ausis exercebatur.

Nno post urbem cōditā.cc.xliiii.Brutus primus apud Romanos cō Brutus
a sul primū conditorē regemq; Romæ nō solum exæquare parricidio:
sed & uincere studuit. Quippe duos filios adolescentes totidēq; uxo
tis suæ fratres Vitellios iuuenes reuocandorum in urbe regum placitos insimula/
tos in concionē protraxit:uirgis cecidit:securiq; percussit. Ipse deinde Vcientū
Tarquiniensiūq; bello cum Arunte superbi filio congresso sibi cōmortuoq; pro
cubuit. Porsenna Rex Hetruscorum grauissimus regii nominis suffragator Tar/ Porsenna
quiniensium manū ingerens:tribus cōtinuis annis:trepidam urbem terruit:cō
clusit:obsedit:& nisi hostem uel Mutius constanti urendæ manus patientia:uel
uirgo Chlœlia admirabili transmeati fluminis audacia:permouisset:profecto
Romani compulsi fuissent ppeti aut captiuitatem hoste insistente superati:aut
seruitutem recæpto rege subiecti. Post hæc Scabini corrasis undiq; copiis ma/
gno apparatu belli Romani cōtendunt:quo metu cōsternati Romani dictato/
rem creant:cuius auctoritas & potentia consulem præiret:quæ res in illo tunc
bello plurimū emolumēti tulit. Sequitur discessio plæbis a patribus cū Marco Dictator
Valeriano dictatote delectum multū agente:uariis populus stimulatus iniuriis
sacrum montē insedit armatus:qua pernicie quid atrocius:cū corpus a capite
defectum perditionē eius:per quod spirabat:meditaretur actumq; de Romano
nomine intestina pnicie foret:nisi maturata reconciliatio subrepsisset prius:q̄ se
discessio ipsa cognosceret:urget.n.se atq; imminet sibi extra illas apertas bello/
rum clades successu misero clandestina pnicies. Quippe Tito Gessonio & Pu/ Consules
blio Numitio cōsulibus duo uel maxima omniū malorum abominamenta fames
& pestilentia fessam urbem corripuere. Cessatū est paulisper a præliis cessatum
tamen a mortibus nō est. Veientes & Hetrusci graues hostes adiunctis sibi fini
timorum copiis in bella surgentes obuiis Marco Fabio & Gneo Manlio consuli/
bus excipiuntur:ubi post sacramentū iurationis:quo se Romani deuouerant:
non nisi post uictoriam ad castra redituros:adeo atrox certamen fuit:ut uictis
uictoribus quæ par forma esset:& amisso plurimo exercitu:occisisq; in pugna
Manlio consule & Fabio cōsulari Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu
triumphum suscipere recusaret:quia tantis reipublicæ detrimentis luctus po/
tius debebatur. Gloriosissima illa numero & uiribus Fabiorum familia Veienta/
num sortita certamen q̄tā reipublicæ orbitatem occasu suo intulerit:infamibus
usq; nūc uocabulis testes sunt fluuius qui pdidit & porta quæ emisit. Nam cū
sex &.ccc. Fabii uere clarissima Romani status lumina speciale sibi aduersum Fabii
Veientes decerni bellū expetiuissent:spē temere sumptæ expeditiōis primis suc
cessibus firmauerūt. Dehinc inducti insidias circūuentiq; ab hostibus oēs ibidē

trucidati sunt:uno tm̃ ad enunciandā cladē reseruato:ut miserius audiret patria pditos:q̄ pdidisset. Ad hæc nō Romæ tm̃ talia gerebant̄:sed quæq;puincia suis ignibus æstuabat:& quod poeta præcipuus in una urbe descripsit:ego de toto orbe descripserim. Crudelis ubiq; luctus:ubiq; pauor:& plurima mortis imago.

De Regno Persarum & Cyro Rege.

Cyrus Igitur eodē tpe Cyrus Rex Persaꝝ:quē supius explicādæ historiæ cā cōmemorauerā:qui tunc Asiā:Scythiā:totūq; orientē armis puagabatur:cū Tarquinius supbus urbē:uel rex:uel hostis aut seruitio premebat:aut bello:Cyrus:ut dixi:cunctis:aduersum quos ierat:pdomitis:Assyriā & Babyloniā petit gentē:urbēq; tūc cunctis opulentiorē:sed impetū eius Ganges fluuius secundæ post Euphratē magnitudinis ītercepit. Nā cū unū regioꝝ equoꝝ candore formaq; præcipuū cum equite trāsmeādi fiducia psuaso:qua p rapacē alueum offensi uada uorticis attollebant̄ abreptū præcipitatūq; mersisset:Rex iratus ulcisci in amnē statuit:cōtestans eū qui tā præclaꝝ equū equiteq; uorasset:fœminis uix genua tāgentibus a se pmeabilē relinquendū. Nec in pagendo segnior totis copiis ppete anno Gangē fluuium p magnas concisum deductūq; fossas in.cccc.&.lx.alueos cōminuit. Eo ope pdoctis fossoribus etiā Euphratē

Ganges

Babylōia longe ualidissimū & mediā Babyloniā interfluentē deriuauit:ac sic meabilibus uadis siccū:etiā patētibus aluei partibus iter fecit:cœpitq; urbē:quā uel opere humano extrui potuisse:uel humana uirtute:destrui posse:utrūq; pene incredibile apud mortales erat. Nāq; Babyloniā a Nembroth gygāte fundatā:a Nino uel Semiramide reparatā multi pdidere. Hæc campi planicie undiq; cōspicua: natura loci lætissima castroꝝ facie mœnibus paribus:per quadrū disposita:muroꝝ eius uix credibili relatu firmitas & magnitudo.i.latitudo cubitoꝝ.l.altitudo quater tāta. Cæteꝝ ambitus eius.cccc.lxxx.stadiis circūuenit. Murus cocti li latere atq; īterfuso bitumine cōpactus fossa extrinsecus late patēs uice amnis circūfluit. A fronte muroꝝ.c.portæ æreæ. Ipsa aūt latitudo in cōsumatione pinnarum utroq; latere habitaculis defensoꝝ æque dispositis media intercapedine actas quadrigas capit:domus intrinsecus quater geminæ habitationes minaci pceritate mirabiles. Et tm̄ magna illa Babylon prima post reparationē humani generis cōdita:nūc pene etiā minima mora uicta:capta:ac subuersa est. Ibi tūc

Crœsus Crœsus Rex Lydoꝝ famosus opibus:cū ad auxiliandū Babyloniis uenisset:uictus sollicitusq; in regnū refugit. Cyrus aūt posteaq; Babyloniā ut hostis inuasit:ut uictor euertit:ut Rex disposuit:bellum transtulit in Lydiā:ubi cōterritū supiore iā prælio exercitū nullo negocio supauit. Ipsum etiā Crœsum cœpit:captūq; uita & pīmonio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū reꝝ instabilē statum nō opus est:qcqd enim est ope & manu factum labi & cōsumi uetustate Babylon capta cōfirmat:cuius ut primū imperiū ac potētissimū extitit:ita primū cessit:& ueluti quodā iure succedētis ætatis debita posteris tradere hæreditas:ipsis quoq; eandē tradendi formulā seruaturis:ita ad pxima aduentantis Cyri tentamenta succubuit magna Babylon:& ingēs Lydia:amplissima oriētis cū capite suo brachia:unius prælii expeditione ceciderūt:& nr̃i in circunspecta anxietate causant̄:si potētissimæ illæ quondā Romanæ rei publicæ moles nūc magis imbecillitate pprīæ senectutis:q̄ alienis cōcussæ uiribus contremiscunt.

Cyrus Scythis bellum intulit:& a Tomyri regina quæ tunc eis præerat:ui/
ctus & occisus est.

Gitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit:quē Tomyris
i Tomyris regina:quæ tunc genti præerat cum prohibere transitum
araxis fluminis posset:transire permisit:primū propter fiduciam sui:
dehinc ꝓpter opportunitatē ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaq; Scy/
thiam ingressus procul a transmisso flumine castra metatus:insuper astu eadem
instructa uino epulisq; deseruit:quasi territus refugisset. Hoc cōperto regina ter
tiam partem copiaꝝ & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit.
Barbari ueluti ad epulas inuitati primum ebrietate uincuntur:mox reuertente
Cyro uniuersi cū adolescente obtrūcantur. Tomyris exercitu ac filio amisso uel
matris:uel reginæ dolorem sanguine hostiū diluere promptius:q̄ suis lachrymis
parat. Simulat diffidentiā desperatione cladis illatæ:paulatimq; cedendo supbū
hostem in insidias uocat. Ibi quippe cōpositis inter montes insidiis.cc.M. Per/
sarum cum ipso rege deleuit:adiecta super omnia illius rei admiratione:ꝗ nec
nuncius quidē tantæ cladis supfuit. Regina caput Cyri amputari:atq; in utrem Cyri
humano sanguine oppletum coniici iubet:non muliebriter increpitans:satia te mors
sanguine:quem sitisti:cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

Darius post aliquantum temporis:occiso Cyro rege regnum suscepit.

Nno ab urbe cōdita.cc.xl.quinto Darius. Cyro apud Scythas inter/
a fecto:post aliquātulum interuallū sorte regnū adeptus est. Regnauit
enim medius eoꝝ Cambises Cyri filius:qui deuicta Aegypto cunctā Cābises
Aegypti religionem abominatus cærimonias & templa eius deposuit. Post hūc Magi
etiam Magi duo sub nomine quē occiderāt:regis regno obrepere ausi:qui qui duo
dem mox deprehēsi & oppressi sunt. Darius itaq; unus ex his qui Magoꝝ au/ Darius
daciam ferro coercuerant:cōsensu omniū rex creatus est:qui postq̄ Assyrios ac
Babyloniam Persaꝝ regno deficiente bello recuperauit:Attyro rege Scytharū
hac uel maxime causa bellum intulit:ꝗ filiæ eius petitas sibi nuptias non obti/
nuisset. Magna scilicet necessitas pro unius libidine hominis.dvii.M. uirorum
periculo mortis exponi incredibili quippe apparatu cum.dvii.M. armatorum
Scythiam ingressus:non facientibus hostibus iustæ pugnæ potestatem:insuper
repentinis incursibus extrema copiaꝝ dilacerantibus:metuens ne sibi reditus in
terrupto ponte Istri fluminis negaretur:amissis.lxxx.M. bellatoꝝ trepidus re/
fugit:q̄uis hunc amissoꝝ numerum inter damna non duxerit:& quem haben/
dum uix quisq̄ ambire ausus esset:perditum ille non sensit. Inde Asiam Mace/
doniāq; aggressus perdomuit:Ionas quoq; nauali cōgressione superauit. Deinde
in Athenienses:ꝗ Ionas aduersum se auxilio iuuissent:impetum fecit:atq; arma
direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt:q̄uis auxilium
a Lacedæmoniis poposcissent:tamen cum detineri Persas quatriduanæ religio/
nis ocio compertū haberēt:spem occasione sumentes instructis tantū.x.M. ar/
matorum ciuium:& Platæensibus auxiliaribus.M. aduersum.dc. millia hostiū
campis Marathoniis proruperunt. Melciades ei tunc bello præfuit:qui celeri/ Melcia/
tate magis q̄ uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit: des
q̄ posset expedito sagittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas cer/

tandi fuit:ut ex alia parte uiri ad occidendũ parati:ex alia pecudes ad morien/
dum præparatæ putarentur.cc.M. Persarum apud campos Marathonios ea
tempestate ceciderũt.Sensit Darius hoc damnum.Nam uictus fugatusq; arre/
ptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum:& ulcisci in ui/
Darii mors — ctores moliretur:in ipso apparatu cõcidit:Olympiade septuagesimaquarta:hoc
est post urbem cõditam anno.cc.lxx.quinto:quo tempore Romæ Popilia uir/
Xerxes — go ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedens
bellum aduersus Græciam a patre susceptum:per quinquenniũ instruxit:quod
Demaratus — Demaratus Lacedæmonius:qui tunc forte apud Xerxem exulabat:per tabellas
primum scriptas:deinde ceratas suis prodidit.

Xerxes Dario successit.

i Gitur Xerxes.dcc.M.armatorũ de regno.&.ccc.M.de auxiliis:to/
stratas etiam naues.M.cc.onerarias autem tria.M.numero habuisse
narratur:ut merito inopinato exercitui immensæq; classi uix ad potũ flumina:
uix ad ingressum terras:uix maria ad cursum suffecisse memoratum sit. Huic
tam incredibili temporibus nostris agmini:cuius numerum nunc difficilius est
Leonides — astrui:q̃ tunc fuit uinci.Leonides Rex Spartanorum cum.iiii.M.hominum in
augustiis Thermopylarum obstitit.Xerxes autẽ contemptu paucitatis obiectæ
iniri pugnam:conseri manũ imperat.Porro illi:quorum cognati & commani/
pulares in campis Marathoniis occubuerant & certaminis simul & cladis exti/
tere principium.Deinde succedẽs sibi turba maior ac segnior:cum iam neq; ad
procurrendum libera:neq; ad pugnandum expedita:neq; ad fugiendũ prompta
solis mortibus subiaceret:triduo cõtinuo non duorum pugna:sed cædes unius
populi fuit.Q uarto aũt die cum uideret Leonides undiq; hostem circunfundi:
hortatur auxiliares socios:ut subtrahẽtes se pugnæ in cacumen montis euadãt:
ac se ad meliora tempora reseruent.Sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem
esse subeundam:plus se patriæ debere q̃ uitæ.Dimissis sociis Spartanos admo/
net de gloria plurimum:de uita nihil sperandum:neq; expectandum uel hostem
uel diem:sed occasione noctis prorumpenda castra commiscenda arma:contur/
banda agmina esse.Nusquam uictores honestius:q̃ in castris hostium esse peri/
turos.Persuasi igitur mori:male in ultionem futuræ mortis armantur:tanq̃ ipsi
interitum suum & exigerent & uindicarent. Mirum dictu sexcenti uiri castra
Persarũ strages — .dc.M.irrumpũt:tumultus castris totis oritur.Persæ quoq; ipsi Spartanos ad/
iuuant mutuis cædibus suis. Spartani quætentes regẽ:nec inuenientes cædunt
sternuntq; omnia castra:peruagantur uniuersa:& inter densas strues corporum
raros homines uix sequũtur. Victores sine dubio nõ essent:nisi mori elegissent.
Prælium a principio noctis in maiorẽ partem diei tractum:ad postremum uin
cendo fatigati:ubi quisq; eorum deficiẽtibus membris uisus est sibi mortis suæ
ultione satiatus:ibi inter impedimenta cadauerum campumq; Crassum & semi/
gelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra
Themistocles — naualẽ prœlium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset
Ionas:quibus dum auxilium superiori bello præbet:in se Persarũ impetum uer/
terat:in auxilium Xerxis instructam classem deducere:sollicitare eos parti suæ
hostiq; subtrahere statuit. Et quia colloquendi facultas negabatur:locis ad quæ

Iones accessuri nauibus uidebatur:proponi symbola:saxisq; affigi iubet. Socios quondam & participes periculorum:nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens:atq; ad antiquorum iura foederum religiosa adhortatione persuadens:praecipueq; admonens:uti commisso praelio caedentium uice inhibeant remos:sese q; bello auferant. Igitur Rex partem nauium sibi detinens spectator pugnae in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi:quae in auxilium Xerxi uenerat:inter duces primos acerrime bello immiscetur:ita:ut uersa uice in uiro foeminea cautela:in foemina uirilis audacia spectaretur. Cum autē anceps pugna esset:Iones iuxta praeceptum Themistoclis paulatim se certamini subtrahere coeperunt:quorum defectio Persas iam fugam circunspicientes aperte fugere persuasit:in qua trepidatiōe multae naues captae mersaeq; sunt. Plures tamen saeuitiam regis:uelut immanitatem hostis timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur suadens regem in regnum redire oportere prius q̄ aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autē si residuae sibi copiae traderentur & ultionem ab hoste exacturum & ignominiā domesticam propulsaturum:aut si aduersa belli perseuerassent cessurum se quidem hosti:sed tamen sine regis infamia. Probato consilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abydum ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat cum paucis proficiscitur. Sed cum pontem hybernis tempestatibus dissolutum offendisset:piscatoria scapha trepidus transiit. Erat sane quod spectare humanum genus & dolere debuerat:mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens:exiguo cōtentū latere nauigio:sub quo ipsum pelagus ante latuisset:& iugum captiuitatis suae uinctum ponte portasset:uilissimo unius seruuli egere ministerio: cuius potentiae dum montes exciduntur:ualles replentur:amnes exhauriuntur: ipsa etiam rerum natura cessisset:pedestres quoq; copiae:quae ducibus:cōmissae fuerant:labore:fame:ac metu tabuerunt:& crudescente morbo:tanta pestis tantaq; foeditas morientium exorta est:ut uiae cadaueribus replerentur:dirae etiam alites:improbae bestiae:escarum illecebris sollicitatae moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius cui reliqua belli Xerxes commiserat:afflatus primum successu breui:mox in extrema deiectus est. Olynthum siquidem Graeciae oppidum expugnauit. Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus est:ubi inexpugnabilem eorum libertatē uidet:incensa urbis parte in omnem Boetiam belli apparatum deducit. Illic quoq; eum.c.M.Graecorum insecuta sunt:& commisso sine mora praelio Mardonium deletis copiis ipsius uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt:castra regiis opibus referta ceperunt non paruo quidem antiquae industriae damno. Nam post istius praedae diuisionem aurum Persicum prima uirtutis Graeciae corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die quo in Boetiam Mardonii copiae deletae sunt:pars Persici exercitus in Asia sub monte Mychales nauali praelio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusq; classis & populi impleuit aures Mardonii extinctas copias:Graecos extitisse uictores. Mira diuini iudicii ordinatio. In Boetia oriente sole bellum fuisse commissum. In Asia meridianis horis sub eadem die:tantis spatiis maris terraeq; interiacentibus: nunciatum:cui rumori uel maxime astipulatum est:quod Persas

Naualis pugna

Mardonius

audita clade ſociorum primum dolore dehinc deſperatione correptos:nec bello expeditos:nec fugæ habiles reddidit. Atq; ita conſternatos profligatoſq; cōſtantior factus hoſtis ſucceſſu fœlicitatis inuaſit.

Xerxes Rex a ſuis occiſus eſt.

Xerxis mors

X Erxes bello in Græcia infœliciter geſto:cōtemptibilis ſuis factus per artabanum præfectum ſuum in regia circūuentus occiditur. O tempora deſiderio & recordatione digniſſima. O dies illos inoffenſæ ſerenitatis:qui nobis ueluti e tenebris reſpiciendi proponūtur:quibus breuiſſimo interuallo de uiſceribus unius regni decies nouies centena milia uirorū:tribus proximis regibus:tria bella rapuerunt:ut taceam de infœliciſſima tunc Græcia quæ totum hunc:de quo nunc hebeſcimus:numerum moriendo ſuperauit. Leonides ille clariſſimus dux Lacedæmoniorum in bello iſto aduerſus Xerxem:quod ſupremū ipſi atq; hoſtibus fuit:cum ſexcentis famoſiſſima illa incitamenta dixiſſet:prandete:tāq̄ apud inferos cœnaturi:auxiliaribus tamē:quos excedere bello iubebat miſericorditer ſuaſit:ut ſe ad meliora tēpora reſeruarent. Ecce cū ille promiſerit futura meliora:iſtiq; aſſerant meliora præterita:quid aliud colligi datur:utroq; in ſuis deteſtante præſentia:niſi aut ſemp bona eſſe:ſed ingrata:aut nūq̄ oīno futura meliora? At Romæ:ut ad id tēpus redeā:unde digreſſus ſum:neq;.n.interuallo miſeriaꝝ ad alios tranſire cōpellor:ſed ſicut ſe quon dā efferueſcentia mala ubiq; ipſis actibus colligarūt:ita etiam permiſſa referūtur:nobis quippe cōſerre inter ſe tēpora urbis:nō cuiuſq̄ partis eius laboribus inſultare propoſitum eſt.

Q uod grauis peſtilentia Romā inuaſit.

Peſtilentia

R Omæ ergo poſt urbem cōditā anno.cc.ſexageſimo ſuſpenſo ad modicum bello grauis peſtilentia:quæ ſemper ibi raras inducias aut factas intercepit:aut ut fierent coegit:per uniuerſam ciuitatem uiolenter incanduit:ut merito præcedente prodigio cœlum ardere uiſum ſit quando caput gentium tāto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos conſules peſtilentia conſumpſit:militares copias plurima ex parte confecit: multos nobis præcipueq; plæbem fœda tabe deluit:quāuis iam ſuperiori etiā quarto anno oborta lues eundem populum depopulata ſit.

Poſt peſtilentiam multa & grauia bella ſuſtinuerunt Romani.

Bella

P Roximo dehinc anno ciues exules ſeruiq; fugitiui duce Herdonio uiro Sabino inuaſerunt:incenderuntq; capitolium:ubi fortiſſime quidē Valerio cōſule & imperatore obſtitere iuniores:ſed adeo atrox & graue diſcrimen prœlii fuit:ut ipſe quoq; conſul Valerius ibi fuerit occiſus:& indignam de ſeruis uictoriam inſuper etiam ſua morte fœdauerit. Sequitur annus in quo coniuncto exercitu conſul obſeſſus eſt. Nam Minutium conſulem congreſſum prœlio equi Volſciq; ſuperarūt:& fugientem in algidum fame:ferroq; cinxerūt:actumq; infœliciter foret ni Q uintius Cincinnatus:præcipuus ille dictator artā obſidionē oppreſſo hoſte ſoluiſſet:qui repertus ruri ab aratro acceruſitus ad imperii faſces ſumpto honore:inſtructoq; exercitu:mox uictor effectus iugum boum equis impoſuit:uictoriāq; quaſi ſtiuam tenens ſubiugatos hoſtes præ ſe egit primus. Anno qui ab urbe cōdita proximus trecenteſimo fuit:dum legati ad Athenienſes propter Solonis leges deferendas miſſi expectantur:arma

Solonis leges

Romana fames pestilentiaq; cōpescuit. Ipso aūt trecētesimo anno hoc est Olym
piade nonagesima quinta potestas cōsulum decē uiris tradita cōstituendaꝝ legū
atticaꝝ gratia magnā reipublicæ pniciē inuexit. Nā primus ex decē uiris: cedē/
tibus cæteris solus Appius Claudius sibi cōtinuauit imperiū: statimq; alioꝝ cō/ Appius
iuratio subsecuta est: ut more cōrēpto: quo insigne impii penes unū: potestas aūt Claudius
cōis erat: oēs oīa ꝓpriis libidinibus agitabāt. Itaq; inter cætera: quæ insolentissi/
me cuncti præsumebāt: repēte singuli cū duodenis fascibus cæterisq; impii insi/
gnibus ꝓcesserūt: de nouo improbæ ordinatiōis incepto ablegata religiōe cōsu/
lum emicuit agmen tyrānoꝝ duabus tabulis legū ad decē priores additis: augē/
tesq; insolētissimo fastu plurima: die quo deponere magistratū mos erat: cū iisdē
insignibus ꝓcesserūt. Maxima Appii Claudii libido auxit inuidiā: qui ut uirgi/
niæ uirgini stuprū inferret: prius seruitutis cām intulit. Q uamobrē adactus uir Virginia
ginius pater dolote libertatis & pudore dedecoris ꝓtractam ad seruitutē filiā in
cōspectu populi pius parricida ꝓstrauit: qua populus necessitate atrocitatis per
motus: & piculo libertatis admonitus montē auentinū occupauit armatus. Nec
tueri armis libertatē destitit: nisi postq̄ se cōiuratoꝝ cōspiratio ꝓ ipsis quoq; hono/
ribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimā olympiadē p totū fere annū tā
crebri tāq̄ etiā graues in Italia terræmotus fuerūt: ut de īnumeris quassationib⁹
ac ruinis uillaꝝ oppidorūq; assiduis Roma intus fatigaret᷑. Deinde ita iugis &
tortida siccitas fuit: ut præsentis tūc futuriq; anni spem gignēdis rerræ fructib⁹
abnegarit. His deniq; tpib⁹ cū Fidēnates hostes maximoꝝ auxilioꝝ manu stipā
te terribiles Romanis arcib⁹ iminerēt. Aemilius tertio dictator magnā mali mo Aemili⁹
lem ipsis Fidēnis uix captis depulit: & sanauit: tāta in ipsis erat maloꝝ aīoꝝ cō/
tentio: ut uel domesticæ clades supfusa forinsecus bella oblitterarēt uel post dā/
na belloꝝ inducias relaxatas diuersæ pestes cœlo terraq; excādescētes incessabili
infestatiōe corrūperēt. Q uod Sicilia semp fuit nutrix tyrānoꝝ.

Icilia ab initio patria ciclopū: & post eos semp nutrix tyrannoꝝ fuit. Sicilia
S Sæpe etiā captiua seruoꝝ: quoꝝ primi carnibus hominū mediæ cru/
ciatibus: postremi mortibus pascebant᷑: excepto eo: quod externis bel
lis aut præda habebat᷑: aut præmiū. Hæc ur q̄breuissime absoluā: requiē maloꝝ
nisi nūc nescit: īmo ut euidētius diuersitates tpoꝝ declarent᷑: sicut antea uel inte
stinos uel externos tumultus ꝑpessa est inter oēs sola semp: ita nūc ex oibus sola
nunq̄ patit᷑. Nā etiā ut sileā de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est:
uel istius ecōtrario qua fruitur pacis. Aetna ipsa: quæ tūc cū excidio urbiū atq;
agroꝝ crebris eruptionibus æstuabat nunc tm̄ īnoxia specie ad præteritoꝝ fidē
fumat. Igit᷑ ut prætermittā īterim de tyrānis: quoꝝ mox qui fuir ultor successor
effectus est medio tpe: hoc est anno ab urbe cōdita. ccc. xxxv. cū Rhegyni apud Rhegy/
Siciliā discordia laborarēt: ciuitasq; p dissensionē diuisa in duas ꝑtes esset: pars ni
una ueteranos ab Himera urbe Siciliæ in auxiliū uocauir. Porro illi pulsis ciui
tate primū his cōtra quos implorabant᷑: deinde mox cæsis etiā illis: q̄bus ad au/
xiliādū cōuenerāt urbē cū cōiugibus & liberis socioꝝ occupauere: ausi facinus Catinen/
nulli tyrāno cōparandū: quippe cū Rhegynis quicquid uis ꝑpeti satius fuerir: q̄ ses
ur ultro inuitarēt: quib⁹ patriā cōiuges liberos ac penates ipsi extorres ad præ/ Syracu/
dam relinquerēt. At etiā Catinenses: cū Syracusanos graues infestosq; paterent᷑ sani

ab Atheniẽsibus auxilia popoſcerũt. Sed Athenieſes ſuo magis ꝗ̃ socioꝝ ſtudio
inſtructã claſſem in Siciliã miſere: cũ & ſibi ꝓpagare molirent̃ impiũ: & Syra/
Atheniẽ cuſanã claſſem nuꝑ inſtructã Lacedæmoniis ꝑficere uererent̃. Et qm̃ Athenien/
ſes ſes: qui miſſi erãt: cæſis hoſtibꝰ ꝓſpera initia ſumpſerãt: maiores copias robuſtio
Lacedæ/ remq; exercitũ cũ Lachete & chariade ducibꝰ in Siciliã reduxerũt. Sed Catinẽ
monii ſes belli tedio ꝑmoti: cũ Syracuſanis fœdus ineũt: auxilia Athenienſiũ ſpernũt.
Poſt aũt Syracuſanis cõditiões pacis meditatiõe dñationis trãſgrediẽtibꝰ denuo
legatos Athenas mittũt: qui capillo barbaq; ſqualidi: & lugubribꝰ pãnis induti:
miſericordiã atq; auxiliũ & ſermone & habitu precarent̃. Igit̃ magna claſſis in
Nicias ſtruit̃ ducibꝰ Nicia & Lamacho: tãtiſq; uiribus Sicilia repetit̃: ut ſuffragia ſua
Lama/ & hi timerẽt qui impetrauiſſent. Athenieſes duas ilico pedeſtres pugnas ſecũdis
chus ſucceſſibꝰ faciũt: cõfertoſq; in urbe hoſtes: & obiecta claſſe circũdatos terra ma
riq; cõcludũt. At Syracuſani fractis feſſiſq; rebꝰ auxiliũ a Lacedæmoniis petũt:
Gilippꝰ a quibꝰ mox mittit̃ gilippus ſolus qdẽ: ſed in quo oĩum præſidioꝝ inſtar præſe
rebat̃: q ueniẽs ut audiuit inclinatũ iã belli ſtatũ: auxiliis ꝑtim in Græcia: ꝑtim
in Sicilia cõtractis: opportuna bello loca occupauit. Deinde duobꝰ prœliis ui/
ctus: nec territus: tertio cõgreſſu Lamachũ occidit: hoſtes in fugã uertit: ſocios
obſidiõe liberauit. Hinc Athenieſes rerreſtri prœlio uicti: expimẽta maris ineũt
& nauali certamine parãt cõgredi: quo cognito gilippus claſſem inſtructã a La
Demo/ cedæmoniis acceſſit: æque Athenieſes ĩ locũ amiſſi ducis Demoſthenẽ & Eury/
ſthenes medõtẽ cũ ſuppleměto copiaꝝ mittũt. Pelopõneſi quoq; cũ multaꝝ urbiũ cõſen
Euryme ſu & deereto ingẽtia Syracuſanis auxilia miſere. Ita ſub ſpecie ſocialis belli do/
don meſticos motus exequũt̃: & q̃ſi de Græcia trãſlatũ certamẽ ĩ Siciliã fuerit: ſic ex
utraq; ꝑte ſũmis uiribꝰ dimicat̃. Igit̃ Athenieſes prima cõgreſſiõe uincunt̃: ca/
ſtra quoq; cũ oĩ pecunia uel publica uel priuata: & cũ uniuerſo inſtructu diutur
næ expeditiõis amittũt. Fractis opibꝰ & in anguſtũ redactis ſuadet Demoſthe/
nes: dũ nõdũ oĩno res ꝑditæ ſũt q̃tũlibet uideãt̃ afflictæ: domũ redeãt: Siciliaq;
decedãt. Nicias ãt pudore male geſtaꝝ reꝝ ab initio deſpatior redditus manere
cõtẽdit. Reparãt nauale certamẽ & mox ꝑ inſcitiã ĩ anguſtias Syracuſani ma/
ris deducti inſidiis hoſtiũ circũueniunt̃. Eurylocus dux primus occidit̃. xi. na/
ues incẽdũt̃. Demoſthenes & Nicias claſſem dimittũt q̃ſi tutius terrena expedi
tione fugituri: gilippus ãt primũ naues eoꝝ relictas. c. xxx. ĩuadit. Dehine ipſos
fugiẽtes ꝑſeq aggreſſus capit: ceditq; q̃plurimos. Demoſthenes dedecus ſeruitu/
tis uolũtaria morte declinat. Nicias uero indignã turpẽq; uitã dedecore captiui
tatis accumulat. Igitur Athenieſes biẽnio apud Siciliã nõ ſine Lacedæmonioꝝ
Alcibia/ dãno cõflictati: aliis domi malis circũueniunt̃. Alcibiades. n. dux pridẽ aduer/
des ſus Syracuſas ꝓnũciatus: mox ad iudiciũ pro quadã inſimulatiõe detẽtus uolũ
tario exilio Lacedæmoniã ſe cõtulit: ĩpulitq; Spartanos: ut turbatis Atheniẽſibꝰ
nouo rurſum bello inſiſterẽt: neq; eis reſpirãdi ſpatiũ: qn opprimerẽt̃ relaxarẽt:
cui incæpto ita Græcia oĩs aſtipulata eſt quaſi ad cõmune incẽdiũ reſtinguẽdũ
bono publico cõgeſtis uiribꝰ cõſuleret̃. Darius etiã Rex Perſaꝝ memor paterni
Thiſſa/ auitiq; in hãc urbẽ odii: ꝑ Thiſſaphernẽ præfectũ Lydiæ cũ Lacedæmoniis fœ/
phernes dus paciſcit̃: eiſq; ſumptus belli & copias pollicet̃. Miꝝ dictu: Atheniẽſiũ tãtas
ea tẽpeſtate opes fuiſſe: ut cũ aduerſus eos: hoc eſt aduerſus unã urbẽ Græciæ

Asiæ totiusq; oriẽtis uiribꝰ incursum sit:pugnãdo sæpe nec unq̃ cedẽdo cõsum/pti magis uideant̃ fuisse q̃ uicti. Principio.n.Alcibiades oẽs socios deficere ab his ad Lacedæmonios cogit:sed & ab his quoq; p inuidiã insidiis appetitꝰ ausu git:& ad Thissaphernẽ in mediã cõcessit:cui statim accõmodato ingenio & apti eloquii gratia familiarior factus:psuadet:ne Lacedæmonios tã pfusis opibꝰ ad/iuuaret:iubet eũ potius istius certaminis arbitrũ spectatoreq; fieri debere:intergrasq; Lydiæ uires aduersus uictorẽ reseruãdas.Q uamobrẽ Thissaphernes ptẽ classis cũ aliquãta manu deduci Lacedæmonẽ iubet:ne uel abũdãtes suffragiis:alieno tuti piculo dimicarẽt:uel in totũ destituti:susceptũ certamen omitterẽt.

Discordia Atheniensium:& bella grauia.

a Pud Atheniẽses uero cũ diu domestica discordia agitarent̃:iminente piculo sũma impii ad senatũ populi uolũtate trãsfert̃. Q uippe odio discordiæ nutriuntur.At ubi necessitas incubuit postpositis priuatis causis atq; odiis in cõe cõsulit̃.Sed hoc ipsũ cũ pp insitã gẽti supbiã & tyrãnicas libidines pnicsosũ foret:tãdẽ Alcibiades exul ab exercitu reuocat̃:& dux classis cõstituit̃ Q uo cõperto principes primo Spartanis urbẽ pdere moliti sunt:deinde cũ id frustra cogitassent:in exiliũ spõte cesserũt.Igit̃ Alcibiades pria liberata classem in hostes dirigit.Cõmisso prœlio uictoriã Atheniẽses capessunt. Porro ãt maior pars.Spartani exercitus cæsa:duces quoq; pene oẽs interfecti & .lxxx.naues ca ptæ absq; his quæ in cõflictu incẽsæ demersæq; pierũt.Rursũ bellũ in terrã trã/slatũ Spartanis æque infeliciter cessit:quibus rebꝰ fracti Lacedæmonii petiere pacẽ:nec tñ ĩpetrare potuerunt.Præterea Syracusana præsidia in Siciliã audita Carthaginẽsis belli infestatione reuocata sunt.Q uamobrẽ Alcibiades classe ui/ctrici totã Asiã puagat̃:bellis incẽdiis cædibꝰrapit:sternitq; oĩa.Vrbes quæ du dum a societate defecerãt capit:recipitq; q̃plurimas.Sic Alcibiades magni noĩs factus Athenas cũ admiratiõe & gaudio oĩum uictor ingredit̃.Paruo post iter/uallo auget uires:exercitũ classemq; numero puehit:rursũq; Asiã petit.Lacedæ monii uero Lysandrũ ducẽ classi belloq; præficiũt:Cyrus ãt frater Darii ĩ locũ Thissaphernis Ioniæ Lydiæq; præpositus magnis eos opibꝰ auxiliisq; cõfirmat. Lysander itaq; Alcibiadis exercitũ prædæ intẽtũ ac p hoc ubiq; dispsum ac ua/gũ repẽtino incursu opprimit:sine cõflictu aliquo uincit:cæditq; fugiẽtes.Ma/gna hæc clades Atheniẽsibꝰ:& multo atrocius uulnus:q̃ dudũ inflixerãt:susce/perũt:quo cõperto Atheniẽses:opinati sunt Alcibiadẽ antiquũ exilii sui dolorẽ: isto scelere pditionis uindicare curasse:ideoq; in locũ eius Cononẽ constituunt: cui residuã manũ & summã belli cõmittũt:qui supplere saltẽ numero exhaustas copias uolens senes & pueros legit:exercituq; cõscripsit.Sed huiusmodi manus morã bello nõ attulit:quippe quod roborẽ:nõ numero cõfici solet. Itaq; statim imbellis manus uel capta uel cæsa est:tãtaq; strages occisoꝝ illo prœlio facta:ut deletũ nõ solũ regnũ:sed etiã nomẽ Atheniensiũ uideret̃.At illi desperatis rebꝰ statuunt urbẽ peregrinis dare:ut qui per totã Asiã pauloante dñati fuerũt:nũc ex hac colluuie muros saltẽ libertatẽq; tueant̃:& q̃uis uel suo iudicio ad hæc tuẽ/da etiã obiectis muris nõ sufficiãt:itẽq; tñ expiri nauale prœliũ parãt.Exps cõsi lii furor dolorẽ uirtutẽ putat:q̃tũq; meditat̃ ira:tñ pmittit audacia.Iraq; oĩbus partim captis:partim interfectis de ipsis quoq; reliquiis nihil reliqui factũ est.

Atheniẽsium di/scordia

Alcibia/dis redi/tus

Conon

Solus dux Conon supstes bello & populo:timens ciuiũ crudelitatẽ ad Cyrũ re/
Euagoras gem cõcessit.Euagoras aũt dux Lacedæmoniorum: adeptis oibus ciuitatibus nihil Atheniensibus præter inanẽ urbẽ reliquit:nec hoc diu:nã & ipsam urbẽ postea obsidione circũdedit.Augebat intrinsecus fames:desolatio:& morbus obsessos. Et cum post oĩa miseriarum: abominamenta:quæ etiã dicere horroris est:nihil spei
Atheniensium expugnatio præteritæ præter mortẽ occurreret:pacẽ petiuere.Magna hinc inter Spartanos & socios fuit deliberatio:& cũ plurimi inquietissimã ciuitatẽ sternendã solo:po pulũq; infestissimũ cũ ipso noĩe abolendũ pronunciarẽt:Spartani negauerũt se pmissuros:nisi ut e duobus Græciæ oculis unus erueretur:insup etiã pacẽ pro/ miserũt:si Pyræi portus ducẽtia in urbẽ munimina uerterẽtur:nauesq; reliquas ultro traderẽt.Huic cõditioni addictis & succũbentibus:Lacedæmonii Lysan/ drũ ad cõponẽdas in urbe parendi leges cõstituerũt.Insignis hic annus & expu gnatione Athenarum:& morte Darii Persarum regis:& exilio Dionysii Siciliæ tyrã
Tyranni .xxx. ni fuit. Igit̃.xxx.rectores Atheniẽsibus ordinati.xxx.tyrãni exoriunt̃:qui pri/ mo se tribus.M.Satellitũ stipant:mox etiã.dcc.milites uictoris exercitus lateri bus suis circũponũt:cæde omniũ passim futurã:occiso Alcibiade auspicantur: qui fugiens in itinere clausus cubiculo uiuus incensus est:quo interfecto:ultore quasi sublato:securi miseras urbis reliquias cædibus rapinisq; exhauriũt.Thera menẽ quoq; unũ ex numero suo:cui hæc displicere senserũt:in exẽplũq; reliquo rũ trucidant.Itaq; oẽs passim ex urbe diffugiũt sed interdictũ Lacedæmoniorum: eũ p totã Græciã exulib9 negarẽt hospitiũ:oẽs se ad argos ac thebas cõtulerũt: ubi ita hospitalitatis obseqo freti sunt:ut nõ solũ dolorẽ amissæ patriæ lenirent:
Thrasybulus uerum etiã spẽ recupandæ meditarent̃.Erat inter exules Thrasybulus uir strenu9: & generis nobilitate inter suos clarus:qui auctor audẽdi pro pñia fuit.Itaq; ca/ stellũ philenẽ Atticorum finiũ collecti exules capiũt:multarũq; ciuitatũ opib9ad/ iuti uires capessũt qbus quoq; Lysias Syracusanus orator:quasi in auxiliũ ur/ bis quæ esset pña cõis eloquẽtiæ.d.milites cũ stipẽdiis suis misit:atrox id proe/ lium fuit:sed his pro pña:pro libertate:illis pro aliena dñatione certãtibus aiorum atq; causarum: ipsa quoq; tulit pugna iudiciũ:nam uicti tyrãni in urbẽ refugerũt: oẽsq; quos ex Atheniẽsibus prius sibi Satellites legerãt tũc suspectos ꝓditionis ab urbis custodia remouerũt. Thrasybulũ quoq; ipsum tentare corruptiõe ausi sunt:quod ubi frustra spatũ est:accersitis a Lacedæmonia auxiliis:rursus in bel lum ruũt:ubi duo sæuissimi omniũ lõge tyrãnorum trucidant̃. Cæteros uictos & in fugã uersos:Thrasybulus ubi uel maxie Atheniẽses esse intelligit clamore cõ sequit̃:oĩone retinet:precib9 ligat: ꝓponẽs ante oculos eorum:quos fugere uel ad quos refugere uellent:sibi aduersus.xxx.dños:nõ aduersus ciues miseros bellũ esse susceptũ.Q uin potiꝰ:oẽs q se meminerit esse Atheniẽses seq oportere Athe niẽsiũ libertatis ultores.Itaq; hæc exhortatio tñ apud eos ualuit:ut mox reuersi in ciuitatẽ tyrãnos arce decedere atq; Eleusin emigrate cõpulerit:q postq̃ i socie tatẽ urbis ciues suos caten9 exules exceperũt tyrãnos i bellũ emulatiõe suscitãt: qb9 libertas aliorum q̃si ipsorum seruit9 uidebat̃.Tũc indicta pugna cũ prius q̃si ad colloquiũ cõuenirẽt circũuẽti isidiis ueluti pacis uictimæ trucidãt̃.Ita reuocati in unũ post inexplebiles magnorum lachrymas gaudiorum hæc pñæ fũdamina recu patæ libertatis isturãt:ꝓposita iurisiurãdi cõtestatiõe:uti discordiæ aiositatesq;

prӕterite in obliuionem perpetuam atq; in immortale silentium deducantur.
Quod pactionis genus quasi nouā uitӕ institutionem nou āq; fœlicitatem sta/
tus sui informantes amnestiā uocauerunt idest abolitionē malorꝝ. Sapientissima
fuit hӕc Atheniensiū prӕsertim post tanta miseriarꝝ documenta prouisio: si quo
pacto res humanӕ manente cōsensu hominū ut ordinantur: ualerent. Sed adeo
hoc idē placitum inter ipsa pene placiti uerba corruptū est: ut uix intercedente
biennio. Socrates ille clarissimus philosophorꝝ: adactus malis: ueneno sibi apud
eos uitam extorserit. Deinde uix .xl. annis interuenientibus: ut alia sileam iidem
Athenienses adēpta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonū rege seruierit.

Per concordiam res minimas crescere: & per discordiam labi maximas.

Erūtamen sapientissimi omniū Athenienses: etiam suis malis satis do
u ctii: concordia minimas res crescere: discordia maximas labi cunctaq;
uel bona uel etiam mala: quӕ foris geruntur: internis esse radicata &
emissa principiis: domi abstersere odia: & foris bella presserūt: reliquerūtq; po/
steris suis de ruina sua exemplū: de reparatione consiliū: si tamen ob infirmissi/
mā humanӕ mentis mutabilitatē: quod in afflictis rebus cōsulitur: in prosperis
seruaretur. Iisdem fere diebus bellum ciuile: imo etiam plus q̄ ciuile uix parrici/
dio terminatū apud Persas gerebatur: mortuo enim rege Dario: cū Artaxerxes
& Cyrus filii eius de regno ambigerent: tandē magnis apparatibus magnis pro
uinciarꝝ ac populorꝝ ruinis est utrinq; certatum: in quo conflictu cum e diuerso
cōcurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectauisset: prior Artaxerxes uul/ Artaxer/
neratus a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus aūt mox a cohor/ xes
te regia oppressus finē certamini dedit. Artaxerxes ergo & prӕda fraternӕ ex/ Cyrus
peditionis & exercitu potitus: potestatem regni parricidio firmauit: sic uniuersa
Asia atq; Europa partim in se singulӕ: partim inter se inuicē funeribus & flagi/
tiis permiscebātur. Ecce paruissima pagina uerbisq; paucissimis q̄tos de tot pro
uinciis: populis atq; urbibus non magis explicui actus operū q̄ implicui globos
miseriarum. Quis enim cladem illius temporis: quis fando funera explicet: aut
ӕquare lachrymis posset dolores? Verūtamē hӕc ipsa: quia multo interiectu sӕ
culorum exoleuerunt: facta sunt nobis exercitia ingeniorꝝ: & oblectamenta fa/
bularum: quanq̄ siquis intentius adhibebat animum seseq; toto mentis affectu
ipsis pene causis bellisq; permisceat: ac rursus ueluti in arce spectaculi cōstitutus
utrunq; in suis qualitatibus tempus permetiatur: facile dixerim eum iudicatu/
rum neq; illa nisi irato atq; auersato deo posse tam infœliciter perturbari: ac per
misceri: neq; ista sic nisi propitio & miserante componi. His deinde temporibus
grauissimo motu terrӕ concussa Sicilia insuper & ӕstuantibus ӕtnӕ montis
ignibus fauillisq; grandibus & calidis cum detrimento plurimo agrorum uilla/
rumq; uastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhӕrens terrӕ conti/
gua repentino maris impetu abscissa atq; in insulam desolata est. Atheniensium
quoq; miserabiles reliquias pestis inuasit: diuq; populata est.

De bellis Romanorum.

a Nno ab urbe condita .ccclv. obsidio Veiorum .x. continuis annis ob/
sessores magis q̄ obsessos detriuit. Nam Romani repentinis sӕpe ho/
stium eruptionibus comminuti: prӕterea in hibernis bella sortiti: hyemare sub

pellibus:postremum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt. Vrbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testimonio cuniculis & clādestina obreptione ceperunt. Hanc utilem magis q̄ nobilem uictoriam:primo dictatoris Camilli:qui eā de Veientibus patrauit:exilium:dehinc irruptio Gallorum:& incendium urbis insequitur:cui cladi audeat quisquā:si potest aliquos motus temporis huius comparare:quāuis non æque pendeat præteriti mali fabulam præsentis iniuria. Igitur Galli senones duce brēno exercitu copioso & robusto nimis:cum urbē clusiam:quæ nunc Dusia dicitur:obsiderēt:legatos Romanorum:qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant:in acie aduersum se uiderunt pugnantes:qua indignatione permoti clusini:oppidi obsidione dimissa:totis uiribus Romā contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excæpit:nec tamen obstitit:imo potius hostilis ille impetus quasi aridam segetem succidit:strauit & transit. Testatur hāc Fabii cladem fluuius allia:sicut

Roma capta

cremera Fabioꝝ. Non enim facile aliquis similem ruinam Romanæ militiæ recenseret:etiā si Roma insuperincensa non esset:patentem Galli urbem penetrāt: trucidant rigentes simulacroꝝ modo in suis ædibus senatores:cosq; incendio domorum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquā iuuentutem:quā constat uix mille hominum tunc fuisse in arce capitolini montis latitantē obsidione concludunt. Ibiq; infœlices reliquias fame:peste:desperatione: formidine terunt:subigunt:uendunt. Nam mille libris auri discessionis precium paciscuntur:non q; apud Gallos Roma parui nominis fuit:sed q; illam sic iam ante detriuerant:ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis remanserat in illo quondā urbis ambitu informiū ruinaꝝ obscœna congeries:& undiq; per impedita errantiū:& inter sua ignotoꝝ offensa uocis imago:respōdentis trepidos suspendebat auditus:horrore quatiebat animos:silentioq; ipso terrebat. Siquidē materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hinc illis mutare sedes:aliud incolere oppidum:altero etiā censeri nomine cogitatum placitum atq; tentatū est. En tempora:quoꝝ comparatione præsentia ponderantur:en quibus recordatio suspirat:en quæ incutiūt de eiecta:uel potius de neglecta religione pœnitentiā. Re uera pares sunt & cōferuntur inter se hæ duæ captiuitates. Illa sex mensibus desæuiens:& tribus diebus ista transcurrēs. Galli extincto populo:urbe deleta: ipsius quoq; Romæ nomen in extremis cineribus persequentes:& Gothi relicta intentione prædandi ad confugia salutis:hoc est sanctoꝝ locoꝝ agmina ignara cogentes. Ibi uix quenq; inuentum senatorem:qui uel absens euaserit. Hic uix quenq; requiri:qui forte uel latens perierit recte sane potest comparari. Hunc fuisse ibi senatorum numerū:qui fuerit perditorum. Plane quod re proditur fatendum est:in hac clade præsenti plus deum sæuisse:homines minus. Tum peragendo ipse:quod illi non impleuissent:cur eos miserit demonstrauit:quippe cū supra humanas uires esset incendere Aeneas trabes:& subruere magnarum moles structurarum:ictu fulminum forum cum imaginibus uanis:quæ superstitione miserabili:uel deum uel hominē mentiuntur abiectum est. Horumq; omnium abominatorum quod imissa per hostem flamma non adiit:missus e cœlo ignis euertit. Et quoniā uber dicendi materia est:quæ nequaq̄ hoc cōcludi libro potest hic præsentis uoluminis finis fit:ut in subsequētibus cætera ꝓsequamur.

T in superiori iam libro cōtestatus sum:etiam nunc necessa/ rie repeto secundum præceptum tuum de anteactis cōflicta/ tionibus sæculi:& me nec omnia posse quæ gesta sunt:& si/ cut gesta sunt explicare:quoniam magna atq; innumera co/ piosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem etsi non easdem causas:easdem tamen res habuere propositas:quippe cum illi bella:nos bellorū miserias euoluamus. Præterea ex hac ipsa de qua quæ ror:abundanti angustia oritur mihi:& concludit me sollicitudo Nodosior. Si enim aliqua studio breuitatis omitto:putabuntur aut mihi nunc defuisse:aut in illo tunc tempore non fuisse. Si uero significare cuncta:nec exprimere studens cōpendiosa breuitate succingo obscura faciam:& ita apud plærosq; erūt dubia: ut nec dicta uideantur maxime:cum econtrario nos uim rerum:non imaginem commendare curemus.Breuitas autem atq; obscuritas:immo ut est semper ob/ scura breuitas:etsi cognoscendi imaginem præfert:aufert tamen intelligendi ui/ gorem.Sed ego cum utrunq; uitandum sciam:utrunq; faciā:ut quocūq; modo alterutra temperentur:nec multa prætermissa:nec multum cōstricta uideantur.

Quomodo Galli Romam incenderunt.

a Nno ab urbe cōdita.ccc.lxiiii.quem annum sicut grauissimum pro/ pter ignoratam sibi captiuitatem Roma præsensit:ita magnifice pro pter insolitam pacem Græcia habuit. Eo siquidem tempore quo Galli Romam captam incensamq; tenuerunt ac uendiderunt:Artaxerxes Rex Persarum disce/ Artaxer/ dere ab armis & quiescere in pace uniuersam Græciam per legatos præcepit:de xes nuncians contradictorem pacis bello impetendum:quē ita iubentem potuissent uti Græci tam constanter contemnere:q̄ fortiter sæpe uicerunt:nisi porrectam undecūq; occasionem:quā auide desiderauerant tam libenter hausissent. Osten/ derunt enim q̄ ægre & misere illa eatenus gesserint:quæ tā facile indigna etiam conditione deposuerūt.Nam quid tam indignum liberis & fortibus uiris q̄ lon ge remoti:sæpe etiam uicti hostis:& deinde minitantis imperio arma deponere: paciq; seruire:si non ipso tantū annunciatæ pacis sono per corda cunctorū ægra belli tabuisset intentio:& post diuturnas laborum uigilias oscitantes ac stupefa ctos quies inopinata laxasset:prius q̄ ipsam quietem uoluntas pacta cōponeret? Vnde autem tanta fatigatio omniū per totam Græciam populorum corda cor/ poraq; oppresserit:quæ efferos animos ignoto acquiescere ocio tam facile per/ suasit:q̄breuissime ostendam.Lacedæmonii utpote homines & Græci homines: quo plura habebant:eo ampliora cupientes:postq; auxilio Atheniensium potiti sunt:uniuersam Asiam spe dominationis hauserunt.Itaq; toto orienti bellū mo/ uentes Hircilidem ducem in hanc militiam legunt:qui cum sibi aduersus duos Hircili/ potentissimos Artaxerxis Persarum regis præfectos Pharnabazum & Thissa/ des phernem pugnam dum uideret:prouiso ad tempus consilio:ut pondus gemi/ Pharna/ næ congressionis eluderet:denunciato bello unum appetit:alterum pacta pace bazus suspendit. Pharnabazus:Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc Thissa/ regem defert:ut proditorem præsertim qui cum hoste belli tempore de fœde/ phernes ris conditione pepegisset:hortaturq; regem ut in locum eius Cononem Athe/ Conon niensem uirum:qui tunc forte apud Cyprum exulabat:ducem nauali bello

cõstituat. Acceptis igitur quingentis argenti talentis conon per pharnabazum euocatur: classiq; præficitur: quibus cõpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petũt: a quo centũ instructas triremes & sexcenta millia modia frumenti acceperunt: a sociis etiam undiq; magna contraxere subsidia. Cui militiæ cõsensu omniũ Agesilaum ducem decreuerunt: uirũ pede claudum: sed qui in difficillimo reg; statu mallent sibi regẽ claudicare q̃ regnũ: raro nũq̃ ita pares omni industria duces in unũ coiere bellum: qui acerbissimis inuicem prœliis fatigati: & multo sanguine obliti: uelut inuicti ab alterutro recesserũt. Igitur Conon accepto iter; a rege Persæ magno stipendio: reuersus ad classem inuadit hostiles agros: turres: castella: cæteraq; præsidia expugnat: & ueluti effusa tẽpestas quacũq; incumbit: cuncta ꝓsternit. Lacedæmonii uero domesticis malis circumuenti: externis inhiare desiitunt: abiiciuntq; spem dominationis: iminente periculo seruitutis. Agesilaum aũt: quẽ cum exercitu in Asiam miserant: ad subsidiũ patriæ reuocãt. Interea Lysander dux apud Spartã per Agesilaum regẽ relictus maximã munitamq; classem tunc instruxerat: motus æmulatione uirtutis Agesilai: ut illo pedestrẽ expeditionem agitãte: ipse quoq; nauali discursu ora maritima puagaretur. Conon uero suscepto omni negocio: duplicẽ curã impendebat: debens sociis sollicitudinẽ: patriæ fidem: ut huic exhiberet naturã illis præberet industriã: in hoc propensior ciuibus: quod quieti libertatiq; eoꝝ alicui sanguinis discrimen impenderet: pugnare aduersus insolentissimos hostes piculo regis: præmio patriæ. Conserũt itaq; nauale certamen Persæ Conone: & Spartani Lysandro duce: milites & remiges ipsiq; ductores uno pariter in mutuã cædẽ ardore rapiuntur. Magnitudine atq; atrocitate belli istius inclinatus ex hoc semper est in posteꝝ Lacedæmonioꝝ status: prona nãq; ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanoꝝ uisa: donec assurgendo ægre ac misere recidendo cõfecta & potestate careret & noĩe. Atheniensibus uero hæc eadẽ pugna initiũ recupandæ potentiæ: sicut Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensiũ fulti supiore clade saucios ac trepidos aggrediunť: multa animati fiducia ꝑpter uirtutẽ & industriã Epaminũdæ ducis sui: cũ quo sibi facile obtinere posse ĩperiũ toti9 Græciæ uidebanť. Fit itaq; terrestræ prœliũ Thebanis minimo negocio uincẽtibus. Vincitur enim etiã hoc conflictu Lysander & occiditur. Pausanias quoq; dux alter Lacedæmoniorum insimulatus proditionis in exiliũ truditur. Thebani aũt uictoria potiti: collecta uniuersi exercitus manu Spartã contendunt: putantes se uacuã ciuitatẽ præsidio: nullo intraturos negocio: cuius iam oẽs pene copias cũ ipso rege deleffent: atq; ab oĩbus sociis destitutos uiderent: Lacedæmonii periculo ciuitatis impulsi: habito inexercitati militis qualecũq; delectu obuiã hosti procedũt. Sed uictis semel aduersus uictores obsistẽdi nec uirtus nec animus erat. Cum igitur cædes unius tantũ pene partis ageretur: repẽte rex Agesilaus accersitus ex Asia improuisus bello supuenit: Thebanosq; iam successu duplicis uictoriæ lætiores: segnioresq; aggreditur: nec difficile superat: maxime cũ adhuc apud ipsum pene integræ uires haberentur. Ipse tamẽ Agesilaus grauiter uulneratus est. At uero Athenienses cũ cõperissent insperata Lacedæmonios uictoria subleuatos pristinæ seruitutis: de qua tũc respirare uix cœperãt: trepidi metu exercitũ cõtrahũt:

Margin notes: Agesila9 (beside "gna contraxere subsidia"); Lysãder (beside "citu in Asiam miserant"); Nauale bellum (beside "insolentissimos hostes"); Epaminundas (beside "trepidos aggrediunť"); Pausanias (beside "etiã hoc conflictu").

eumq; Boetiis in auxiliũ adiungũt:cõmissu Iphicratis ducis:qui adolescẽs ad/
modũ uix dum uiginti annos natus:infirmitatẽ ætatis maturitate animi nutrie
bat.Conon quoq; uir quidẽ Atheniensis:dux aũt Persici exercitus audito Agesi
lai reditu:ad populãdos Lacedæmonioꝝ agros reuertitur.Ita Spartani exercitu
circũsonãtiũ undiq; hostium clausi atq; exterriti ultima ꝓpemodũ desperatione
tabuerunt.Sed Conon postq̃ uasta hostilis soli populatione satiatus est:Athenas
pergit in maximo gaudio ciuiũ:ipse quippe tristis cũ uideret urbẽ populo quõ
dam cultuq; ornatissimã:tũc miserabili ruinaꝝ ac desolationis squalore cõfectã.
Itaq; magnũ pietatis miserationisq; monumentũ in reparationẽ eius opatus est.
Nãq; eam a Lacedæmoniis exinanitã Lacedæmonioꝝ præsidiis repleuit.Persis
incendẽtibus cõcrematã:Persis ædificãtibus reformauit.Interea Artaxerxes rex
Persaꝝ:sicut in principio dictũ est:uniuersis gratiæ populis plegatos:ut ab ar/
mis discederẽt:& paci acqescerẽt impauit:non q̃ misericorditer fessis cõsuleret:
sed ne illo in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suũ tentaretur irruptio
Cunctis igitur Græcis optatissima quiete resolutis:domesticoq; ocio torpẽtibus
Lacedæmonii inquieti magisq̃ strenui:& furore potius qui uirtute intollerabiles
post bella deposita tentãt furta belloꝝ. Nam speculati absentiã archadũ castellũ
eoꝝ repẽtina irruptione ꝑsugiũt.Archades uero excitati iniuria iuncto sibi The
banoꝝ auxilio amisso furto bellũ repetunt.In eo prælio Archedamus dux Lace Archedamus
dæmonioꝝ uulneratus:cũ etiã cædi suos uictos uideret:occisoꝝ corpora p præ
conẽ ad sepulturã poposcit:quod signũ uictoriæ traditæ inter Græcos hr̃i solet.
Thebani aũt hac cõfessione cõtenti:dato parcendi signo:finẽ dedere certamini.
Paucis deinde interueniẽtibus induciaꝝ diebus:Lacedæmonii ad alia bella con
uersis Thebani cũ Epaminunda duce de inuadenda Lacedæmonia quasi secura
& destituta cepere fiduciã.Taciti intempesta nocte Lacedæmonẽ ueniũt:sed nõ
ita incautã uel indefensam:ut rebantur:offendũt. Armati enim senes cũ reliqua
turba imbellis ætatis:præcognito aduentu hostiũ:in ipsis se portarum angustiis
obiecerũt:& aduersus qndecim millia militũ uix centũ confecti æuo hoĩes ꝓru
perunt.His itaq; tantã belli molem sustinentibus:iuuentus supueniens cõgredi
aduersus Thebanos aperto certamine incunctanter decreuit.Cõmisso prœlio cũ
Lacedæmonii uincunt:repente Epaminũdas dux Thebanoꝝ incautius dimicãs
uulneratur:qua re dum his ex dolore metus:illis ex gaudio stupor nascitur:ueluti
ex cõsensu tacito utrinq; discessum est. Epaminũdas aũt grauiter sautiatus cum
de uictoria suoꝝ cõperisset:scutũq; deosculatus esset:remota manu qua uulnus Epaminundæ
occluserat:egressu sanguinis ad mortẽ patefecit introitũ:cuius mortẽ sic Theba mors
norum pditio subsecuta est:ut nõ pdidisse ducẽ:sed ipsi cũ eo tunc periisse uide
rentur.Cõtextui indigestæ historiæ:inextricabilẽ cladẽ atq; incertos belloꝝ or/
bes huc atq; illuc lymphatico furore gestoꝝ uerbis e uestigio secutus implicui:
quoniã tãto ut uideo inordinatius scripsi q̃to magis ordinẽ custodiui. Improba
dominãdi Lacedæmonioꝝ cupiditas:q̃tis populis:qualibus urbibus:qbus ꝓuin
ciis:cuiusmodi odioꝝ motus:q̃tas causas certaminũ suscitarit:quis uel numero
uel ordine:uel rõne disponat:cum ipsi quoq; non plus afflicti bellis q̃ belloꝝ cõ
fusione referant.Siquidẽ tracto per aliquot ætates cõtinuo hoc bello Athenien
ses:Lacedæmonii:Archades:Boetii:Thebani:postremo Græcia:Asia:Persis atq;

Aegyptiis cum Libya:insulisq; maximis nauales simul pedestresq; cõflictus in/
discretis egere discursibus:referre caesa hominũ milia nõ possem:etiã si bella nu
merarem. At nunc increpet haec tẽpora:atq; illa collaudet quicunq; nescit hosce
omnes istarũ urbiũ prouinciarũq; populos. Ita nunc in solis ludis ac theatris cõ
senescere:sicuti tũc in castris maxime proeliisq; tabuisse:florentissima illa & to/
tius tunc imperium orientis affectans Lacedaemoniorũ ciuitas uix centũ habere
potuit senes:ita incessabilibus circũuenta malis immaturas expendebat misere
aetates. Et quaerunt nunc homines:quorũ refertae pueris & senibus ciuitates se/
cura iuuenũ peregrinatione ditantur:pacificisq; exercitiis stipendia domesticae
uoluptatis acquirunt:nisi forte ut assolent humanae mutabilitati sordere omni
praesentia nouitate rerũ actu audituq; prurientibus etiã ipsa uita fastidio est.

Terraemotus in Achaia aliquando factus.

Terrae/motus a Nno ab urbe cõdita.ccc.lxxvi.saeuissimo terraemotu Achaia uniuer
sa cõcussa est:& duae tũc ciuitates:idest Ebora & Helice abruptis lo/
corum hiatibus deuoratae. At ego nunc econtrario poterã similia in diebus no/
stris apud Constantinopolim aeque modo principem gentiũ:praedicta & facta:
sed non perfecta narrare:cum post terribilem denunciationẽ conscĩaq; mali sui
conscientiã subter cõmota:funditus terra tremeret:& desuper fusa celitus flam/
ma penderet:donec oratione Archadii principis & populi christiani:praesentem
perditionẽ deus exoratus auerteret:probans se solum esse & conseruatorẽ humi
lium:& punitorem malorũ. Sed haec ut cõmemorata sint magis q̃ explicata:ue/
recundiae concesserim:ut & qui scit recolat:& qui nescit inquirat. Interea Ro/
mani:qui per.lxx.annos ab urbe Volscorũ:praeterea phaliscorũ:equorũ & sutri/
norum subacti & attriti assiduis bellis conficiebant:tandẽ in suprascriptis die/
bus Camillo duce cepere easdem ciuitates:& rediuiuo finem dedere certamini.
Praenestinos autem eodem tempore:qui usq; ad portam Romae bellando & ce/
dendo uenerant:ad flumen alliam Tito Q uintio pugnante uicerunt.

Dicit Romam graui pestilentia laborasse.

Pestilẽtia a Nno ab urbe cõdita.ccc.lxxxiii.Lutio Genutio & Q uinto Serui/
lio consulibus ingens uniuersam Romã pestilentia corripuit. Non ut
assolet plus minusue solito temporũ turbata tẽperies:hoc est aut intẽpestiua sicci
tas hyemis:aut repentinus calor ueris:aut incõgruus humor aestatis:uel autũni
diuitis indigesta illecebra:insuper etiã expirata de calabris saltibus aura corrũ/
pens:repentinos acutarũ infirmitatũ afferre transcursus:sed grauis & diuturna:
quae in nullo dispar sexu:in nulla dissimilis aetate generaliter cunctos per bien/
nium iugiter tabe cõfecit:ut etiã quos non egit in mortẽ:turpi macie exinani/
tos afflictosq; dimiserit. Conquerentur hoc:ut arbitror loco obtrectatores tem/
poris christiani:si forte silentio praeterierim:quibus tunc caerimoniis Romani
placauerint deos:& sedauerint morbos. Cum pestilẽtia indies crudesceret:aucto
Ludi sce/nici res suasere pontifices:ut ludi scaenici diis expetentibus ederentur:& ita pro de/
pellenda tpali peste corporũ accersitus est perpetuus morbus animorũ. Vber nũc
quidẽ mihi locus iste doloris atq; increpationis est:sed in quo iã reuerentia tua
studiũ sapientiae & ueritatis exercuit:mihi sup eo audere fas nõ est. Cõmonuisse
me satis sit & ex q̃libet intentiõe lectorẽ ad illius lectionis plenitudinẽ remisisse.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

s Equitur hãc miserã lucẽ:misterioreq; eius expiationẽ ꝓximo anno sa/ Marcus
tis triste ꝓdigiũ.Repẽte siqdẽ medio urbis terra dissiluit:uastoq; præ Curtius
ruptu hiãtia subito interna patuerũt.Manebat diu ad spectaculũ terroreq; cun/
ctoꝝ patenti uoragine impudẽs specus:nefariaq; uiui hoĩs sepulturã diis inter/
prætibus expectabat.Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Cur/
tius:uir eques armatus:iniecitq; crudeli terræ inopinarã satietatẽ:cui paꝝ esset:
q ex tãta pestilentia mortuos p sepulchra susciper:nisi etiã uiuos scissa sorberet.

Vbi regnum Macedonum:& ubi natus est Alexander.

a Nno ab urbe cõdita.ccc.lxxxviii.iteꝝ terribilis Galloꝝ inũdatio iu/
xta aniene fluuiũ ad quartũ ab urbe lapidẽ cõsedit:facile sine dubio
pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatã occupatura ciuitatẽ:nisi
ocio & lentitudine torpuisset.Vbi atrocissimã pugnã Mãlius Torquatus singu Mãlius
lariter inchoauit.Titus Quintius dictator cruentissima cõgressione cõfecit:fu/ Torqtus
gati ex hoc prœlio plurimi Galli:instauratis iteꝝ copiis in bellũ ruentes:a Gaio
Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululũ quoq; Thuscoꝝ pugna sub Gaio
Martio consecuta est:ubi coniici datur:q̃ta hominũ multitudo cæsa sit:qñ octo
.M.sunt capta Thuscoꝝ.Tertio aũt in iisdẽ diebus Galli se in prædã p mariti/
ma loca:subiectosq; cãpos Albanis mõtib9 diffuderũt:aduersum quos nouo mi
litũ delectu habito:cõscriptisq; legionibus decẽ.lx.milia Romanoꝝ:negatis sibi
auxiliis Latinoꝝ ꝓcesserũt.Cõfecit hãc pugnã Marcus Valerius:auxiliãte cor/
uo alite:unde postea Coruinus est dictus.Occiso.n.ꝓuocatore Gallo:hostes ter Coruin9
riti:sparsimq; fugiẽtes grauiter trucidati sunt.Numerandũ etiã inter cætera ma
la censeo primũ illud ictũ cũ Carthaginensibus fœdus:quod iisdẽ tpibus fuit:
præsertim ex quo tã grauia orta sunt mala:ut ex hinc cœpisse uideant̃.Anno si
quidẽ ab urbe cõdita quadringẽtesimo secũdo legati a Carthagine Romã missi
sunt:fœdusq; pepigerũt. Quã ex ingressu Carthaginensiũ in Italiã maloꝝ gra/ Carthagi
uedinem secuturam:cõtinuarũq; miseriaꝝ tenebras iuges historiaꝝ fides:locoꝝ nenses
infamia:& abominatio dieꝝ quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiã mox
usq; ad plurimã diei partẽ tendi uisa est:& saxea de nubibus grando descendens Alexan/
ueris terrã lapidibus uerberauit.Quibus diebus etiam Alexãder magnus:ma/ der ma/
gnus uere ille gurges miseriaꝝ atq; atrocissimus turbo totius orientis est natus. gnus

Artaxerxes Iudæos captiuos ducit.

Vm etiã Ochus qui & Artaxerxes:post trãsactũ i Aegypto maximũ
diuturnũq; bellũ:plurimos Iudæoꝝ ĩ trãsmigrationẽ egit:atq; i Hyr/ Iudæorũ
cania ad Caspiũ mare habitare præcepit:quos ibi usq; in hodiernũ diẽ amplissi transmi/
mis generis sui incremẽtis extat cõsistere:atq; exinde qñq; erupturos opinio est: gratio
cuius etiã belli tẽpestatẽ transcurrẽs:& Sidona opulentissimã phœnicis ꝓuin/
ciæ urbẽ deleuit:& Aegyptũ q̃uis prius uictus tũc tñ subactã:cõminutãq; ferro
Persaꝝ subiecit impio.Iam hinc statim a Romanis aduersus Sãnitas gentẽ opi
bus armisq; ualidã pro cãpanis & fidicinis bella suscepta sunt.Sãniticũ bellũ an
cipiti statu gestum Pyrrhus uel Maximus Romani noĩs hostis excepit. Pyrrhi Pyrrhus
bellũ:mox punicũ cõsecutũ est.Et q̃uis nũq̃ post mortẽ numæ a belloꝝ cladib9
fuisse cessatũ iani patẽtes semp portæ indicẽt:ex eo tñ ueluti per meridiem toto

impressus cœlo malorum feruor incanduit.

Initium belli punici.

P Orro autē inchoato semel bello punico: utrum aliquādo bella: cædes atq; ruinæ: omniūq; infandarum mortiū genera: nisi Cæsare Augusto imperante cessauerint: inquirat: inueniat: prodat: quisquis infamanda

Bella punica christiana tempora putat. Absq; illo tamen inter bella punica unius anni: ueluti alitis præteruolātis excursu Romani ꝓpter iani portas clausas inter febres morbosq; reip. adhuc breuissimo pacis signo: uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu illecti sunt: ut in peius recalescentes: multo grauius uehementiusq; affligerentur. At uero si indubitatissime cōstat sub Augusto primū Cæsare: post partam pacē uniuersum terraꝝ orbē positis armis: abolitisq; discordiis generali pace & noua quiete cōpositū Romanis paruisse legibus: Romana iura: q̄ propria arma maluisse: spretisq; ducibus suis iudices elegisse Romanos. Postremo oībus gentibus cunctisq; ꝓuinciis innumeris ciuitatibus: infinitis populis: totis terris unā fuisse

Pax orbis uoluntatē: libero honestoq; studio inseruire paci: atq; in cōmune cōsulere: quod prius ne una quidē ciuitas: unusue populus ciuium: uel quod maius est: una domus fratrū iugiter habere potuisset. Q uod si etiam cum imperante Cæsare ista prouenerint: in ipso imperio Cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo domini nostri Iesu Christi liquidissima probatione manifestum est: inuiti licet illi: quos in blasphemiā urget inuidia: cognoscere fateriq; coguntur: pacē istam totius mūdi & tranquillissimā serenitatē non magnitudine Cæsaris: sed potestate filii dei: qui in diebus Cæsaris apparuit extitisse: nec unius urbis impatori: sed creatori orbis uniuersi orbem ipsum generali cognitione paruisse: qui sicut sol oriens diē luce perfundit: ita misericorditer adueniēs extenta mundū pace uestierit. Q uod plenius cum ad id ipsum: perficiente domino uentum fuerit: proferemus.

Romani Latinis bellum intulerunt.

i Gitur. cccc ix. ab urbe condita Romani bellum Latinis rebellantibus intulerūt: Mālio Torquato: & Decio Murena cōsulibus in quo bello

Torq̄tus unus cōsul interfectus est: alter extitit parricida. Manlius enim Torquatus filiū suum peremit: iuuenem uictorem interfectorēq; Metii Thusculani nobilis militis: & tum præcipue prouocantis atq; insultantis hostis. Alius uero consul: cum iterato conflictu illud cornu cui præerat cædi atq; affligi uideret: in confertissimos hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius quis uictor: occursum tamē nobilium iuuenum Romanoꝝ: qui legitime exhiberi solet: triūphans parricida nō

Minutia meruit. Anno autē post hunc subsequente Minutia uirgo uestalis ob admissum incestum damnata est uiuaq; obrupta in campo: qui nunc Sceleratus uocatur.

Scelus matronarum.

a T uero paruo exin tpe interiecto: horresco referre: quod gestū est. Nā Claudio Marcello & Valerio Flacco cōsulib9 incredibili rabie & amore sceleꝝ Romanæ matronæ exarserunt. Erat utiq; fœdus ille ac pestilēs annus: inflictaq; iam undiq; cateruatim strages egerebantur: & adhuc penes omnes de corrupto aere simplex credulitas erat: cum existente quadā ancilla indice & conuincente. primū multæ matronæ ut biberent: quæ coxerant: uenena compulsæ: deinde simul ut hausere cōsumptæ sunt. Tanta autem multitudo fuit matronaꝝ in his facinoribus cōsciaꝝ ut. ccc. lxxx. damnatæ ex illis simul fuisse referantur.

Alexander Rex a Lucanis uictus & occisus.

a Nno ab urbe condita.ccc.xxii. Alexander rex Epirotarum Alexádri illius Magni auũculus traiectis in Italiã copiis:cum bellum aduersus Romanos pararet:& circa finitimas Romæ urbes firmaret uires exercitus sui: auxilia quel sibi acquirere uel hostibus subtrahere studens bellis exerceretur:a Sãnitis qui Lucanæ genti suffragabantur maximo bello in Lucania uictus atq; occisus est. Sed quoniã aliquantũ Romanas clades recensendo progressus sum: uel Alexádri istius mẽtione cõmonitus de Philippo Macedonũ rege qui Olympiadem huius Alexádri Epirotæ sororẽ uxorẽ habuit:ex qua Alexádrũ magnũ genuit:paucissimis annis retro repetitis magna paruis:inquãtũ potero:colligã. Alexan/ der Epi/ rota

De regno Philippi patris Alexándri regis Macedoniæ.

a Nno ab urbe cõdita.cccc.Philippus Amyntæ filius Alexandri pater regnũ Macedonũ adeptus.xxv.annis tenuit:quibus hos oẽs acerbi/ tatũ aceruos cunctasq; maloꝝ moles struxit. Hic primũ ab Alexádro fratre ob/ ses Thebanis datus per trienniũ apud Epaminundam strenuissimũ imperatorẽ & summũ philosophũ eruditus est. Ipso aũt Alexádro interfecto scelere Eurydices matris:quis ea cõmisso adulterio:& altero primũ filio occiso filiaq; uiduata generi nuptias mariti morte pepigisset compulsus a populo regnũ:quod paruo occisi fratris filio tuebat᷑:suscepit:qui cũ foris cõcursu exurgẽtiũ undiq; hostiũ: domi aũt deprehensaꝝ sæue insidiaꝝ metu fatigaret᷑:primũ bellũ cũ Atheniensibus gessit. Q uibus uictis arma ad Illyrios trãstulit multisq; milibus hostiũ trucidatis Larissam urbẽ nobilissimã cepit. Inde Thessaliã nõ magis amore uictoriæ:q̃ ambitione habẽdoꝝ equitũ Thessaloꝝ:quoꝝ robur exercitui suo admisceret:inuasit. Ita Thessalis ex improuiso præoccupatis atq; in ptãtẽ redactis iungẽ do eqtũ peditũq; fortissimas turmas & copias inuictissimũ fecit exercitũ. Igit᷑ uictis Atheniẽsib9 subiectisq; Thessalis Olympiadẽ Euruche regis Molossoꝝ sororẽ duxit uxorẽ. Q ui Eurucha cũ per hoc q; societatẽ Macedonũ affinitate regis pacisceba᷑:imperiũ suũ se dilatarũ putaret:per hoc decæptus amisit priuatusq; in exilio cõsenuit. Deinde Philippus cũ Methonã urbẽ oppugnaret:ictu sagittæ oculũ pdidit. Ipsam uero urbẽ mox expugnauit & cæpit. Exin Græciã totam ppe cõsiliis præuentã uirib9 domuit. Q uippe Græciæ ciuitates dũ imparẽ singulæ cupiũt impiũ oẽs pdiderũt. Et dũ in mutuũ exitiũ sine modo ruunt:ab oib9 uictæ perierẽ:quod singulæ amitterẽt:oppressæ demũ seruiẽtesq; senserũt: quaꝝ dum insanas cõcursatiões Philippus ueluti e specula obseruaret:auxiliũq; semp inferiorib9 suggerẽdo:cõtentiones belloꝝ fomites callidus doli artifex foueret:uictos sibi pariterq; uictores subiecit. Huic aũt ad obtinẽdã totius Græciæ dñatione:dñatio imoderata Thebanoꝝ dedit facultatẽ:q uictos Lacedæmonios ac phocẽses:cædibus etiã rapinisq; cõfectos:cũ insup in cõi Græciæ cõcilio tãta pecuniæ mulcta onerauissent:q̃tam illi soluere nullo mõ possent ad arma fugere coegerũt. Itaq; Phocẽses & Philomene duce & auxiliis Lacedæmonioꝝ Atheniẽ siũq; fulti cõmissa pugna hostibusq; fugatis Thebanoꝝ castra cæperũt. Sequẽti prœlio inter imensas utriusq; populi strages Philomenes occisus est. In cuius locum Phocenses Oenomanum ducem creauerũt. Porro aũt Thebani & Thessali nes omisso delectu ciuiũ:Philippũ Macedoniæ regẽ:quẽ hostẽ prius repellere labo

Philipp9 Macedo

Olym/ pias

Græci subacti

Philome nes

rabant:ultro sibi ducem expetiuerũt.Commisso prœlio & Phocensibus pene ad internitionẽ cæsis uictoria ad Philippum cõcessit. Sed Athenienses audito belli

Thermopylæ

euentu:ne Philippus transiret in Græciã angustias Thermopylaꝝ pari ratione: sicut aduentantibus antea Persis occupauere. Igitur Philippus:ubi exclusum se ab ingressu Græciæ perstructis Thermopylis uidet:paratum in hostes bellũ uertit in socios. Nam ciuitates quaꝝ pauloante dux fuerat:sibi gratulantes ac se excipientes patentes hostiliter inuadit:erudeliter diripit:omniq; societatis cõscientia penitus abolita coniuges liberosq; omniũ sub corona uendidit:templa quoq; uniuersa subuertit:spoliauitq;:nec tamẽ unq̃ per .xxv. annos quasi iratus diis uictus est. Post hæc in Cappadociã transiit. Ibiq; bellũ pari perfidia gessit:captos

Philippi perfidia.

per dolum finitimos reges interfecit:totãq; Cappadociam imperio Macedoniæ subdidit. Inde post cædes & incẽdia depredationesq; in socias urbes gestas parricidia in fratres cõuertit:quos patri ex nouerca genitos cũ cohæredes regni uererentur:interficere aggressus est. Cum aũt unum ex his occidisset:duo in Olynthum confugerũt:quã mox Philippus hostiliter aggressus urbem antiquissimã & florentissimã:cædibus ac sanguine repletã opibus hominibusq; uacuauit abstractos etiã fratres supplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio socioꝝ & parricidio fratrum elatus licere sibi omnia:quæ cogitauisset putaret auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inuasit:ac ne aliquod ius uel fas inuiolatum prætermitteret:præoccupato mari & classe dispersa piraticã quoq; exercere instituit. Præterea cũ eũ fratres duo Thraciæ reges de regni terminis ambigentes:iudicem ex consensu præoptauissent:Philippus more ingenii sui ad iudicium tanq̃ ad bellum cum instructo exercitu ingressus inscios iuuenes uita regnoq; priuauit. Athenienses uero qui prius Philippi ingressum Thermopylarũ munitione repulerant ultro pacem eius expetentes fraudulentissimũ hostem de neglecta introitus custodia commonuerunt. Cæteræ etiam Græciæ ciuitates ut intentius ciuilibus bellis uacarent:sub specie pacis & fœderis sponte se externæ dominationi subiecerunt. Maxime cum Thessali Boetiiq; poscerẽt Philippum: ut professum se aduersum Phocenses ducem exhiberet:susceptumq; bellum gereret contra Phocenses:adhibitis secũ Atheniensibus & Lacedæmoniis:uel dif

Græcoꝝ ignauia

ferri bellum:uel auferri precio & precibus laborabant. Philippus tacite utrisq; diuersa promisit:Phocensibus pacem & ueniam se daturum sacramẽto confirmans. Thessalis uero affuturum se mox cum exercitu spondet:bellum tamẽ ab utrisq; parari uetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias Thermopylaꝝ securus ingredit̃:easq; occupatas:dispositis præsidiis emunit. Tuncq; primũ se nõ Phocenses soli sed & omnis Græcia captã esse persensit. Siquidẽ primo Phocenses Philippus rupta fide calcatoq; sacramento infandæ dilacerationi dedit. Inde omniũ urbes finesq; populatus cruenta præsentia effecit:ut etiã absens timeretur. Vbi uero in regnũ rediit more pastoꝝ qui pecora sua nũc per æstiuos nũc per hybernos saltus circũducunt:populos & turbas ut illi replenda:uel relinquẽda quæq; loca uidebant̃:ad libidinẽ suã transfert. Miserãda ubiq; facies: & atrocissimũ miseriaꝝ genus obuersabatur:ꝑpeti excidiũ sine irruptione:sine bello captiuitatẽ:sine crimine exiliũ:sine uictore dominatũ:premit miseros inter iniuriaꝝ stimulos superfusus pauor:ipsaq; dissimulatione dolor crescit hoc

altius demissus: quo minus pfiteri licet timentibus ne ipsæ quoq; lachrymæ pro cōtumacia accipiantur: alios populos auulsos a sedibus suis finibus hostiū op/ponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdā æmulatione uiriū ne pos/sent quod posse credebanť in supplemēti exhaustaꝝ urbiū diuidit. Ita gloriosis/simū illud quondā florētis Græciæ corpus in multas laceratasq; particulas ex/tincta primū libertate cōcidit. Sed hæc cum per aliqtas Græciæ ciuitates exer/cuisset: & tamē oēs metu premeret coniiciens ex præda paucoꝝ opes omniū ad pficiendam æqualem in uniuersis uastationē utili emolumēto necessariā mari/timā urbem ratus Byzantium nobilem ciuitatē aptissimā iudicauit ut recepta/culum sibi terra mariq; fieret eamq; obsistentem ilico obsidione cinxit. Byzantii obsidio

De ciuitate Byzantio quæ Constantinopolis dicta est.

h Aec autem Byzantium quondā a Pausania rege Spartanoꝝ cōdita. Post autē a Constantino christiano principem maius aucta & Con/stantinopolis dicta gloriosissimi nūc imperii sedes & totius caput orientis est. Philippus uero post longam & irritam obsidionē: ut pecuniam quā obsidendo exhauserat prædando repararet piraticā aggressus est. Captas itaq; .clxx. naues mercibus confertas distraxit: & anhelanti inopiæ parua recreatione subuenit. Philippi piratica Indepropter agendā prædam & curandam obsidionē diuisit exercitū. Ipse autē cum fortissimis pfectus multas Cherronesi urbes suscepit: profligatisq; populis opes abstulit. Ad Scythiā quoq; cum Alexādro prædandi intentione ptransiit. Scythas tūc Etheas regebat: qui cum Istrianoꝝ bello premeretur: auxilia a Phi/lippo per Apollonienses petiit: sed cōtinuo Istrianoꝝ rege mortuo: & belli metu & auxilioꝝ necessitate liberatus pactionē fœderis cū Philippo habitā dissoluit. Philippus dimissa obsidione Byzātii Scythicū bellum totis uiribus aggreditur. Scythæ Cōmissoq; prœlio cum Scythæ & numero & uirtute præstarēt. Philippi fraude uincunť. In ea pugna. xx. M. uiroꝝ ac fœminaꝝ Scythicæ gentis capta: pecoꝝ magna copia abducta: auri atq; argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fi dem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equoꝝ sufficiendo generi in Macedoniā missi sunt. Sed reuertenti Philippo Traballi bello obuiāt. Traballi In quo ita Philippus in femore uulneratus est: ut per corpus eius equus interficeretur. Cunq; eum omnes occisum putarent in fugam uersi prædam amiserunt. Aliquā tula deinde mora dum cōualescit a uulnere: in pace conquieuit. Statim uero ut conualuit: Atheniensibus bellum intulit: qui in tanto discrimine positi Lacedæ/monios quondam hostes: tunc socios asciscunt: totiusq; Græciæ ciuitates legatio nibus fatigant: ut cōmunem hostem cōmunibus uiribus petant. Itaq; aliquantæ urbes Atheniensibus sese coniunxere: quasdam uero ad Philippum belli metus traxit. Prœlio cōmisso cum Athenienses longe maiori numero militū præstarēt: assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur: quā pugnā lon/ge omnibus anterioribus bellis atrociorem fuisse ipse rerum exitus docuit.

Græcia libertatem suam amisit.

n Am & hic dies apud uniuersam Græciæ acqsitæ dominatiōis gloriā: & uetustissimæ libertatis statū finiuit. Postea Philippus cruentissimā uictoriā in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Græcoꝝ seruitus Siquidē principes ciuitatum alios securi pcussit: alios in exiliū egit: & omnibus bonis priuauit. Pulsos quidē

a ciuibus in patriam restituit:ex quibus.ccc.exules iudices rectoresq; præfecit:
qui ut antiquũ dolorẽ noua potestate curarẽt:pressos infœliciter populos in spẽ
libertatis respirare nõ sinerẽt. Præterea magno delectu militũ in subsidiũ regiæ
dispositionis ex tota Græcia habito.cc.M.peditũ:& .xv.M.eqtũ absq; exercitu
Macedonũ & infinita gentiũ Barbarie Persicæ expeditioni in Asiã missurus in
struxit. Tres duces:hoc est Parmenionẽ:Amyntã & Attalũ præmittẽdos in Per
sas legit. Et dum suprascriptæ copiæ de Græcia cõgregarent̃:Alexãdri qui erat
Olympiadis uxoris suæ frater & post a Sabinis in Lucania prostratus est:quẽ
Epiri regẽ ob mercedẽ stupri ꝑpetrati in cũ cõstituerat nuptias in copulando ei
filiã suã Cleopatrã cælebrare decreuit:qui cum pridie q̃ occideret̃ interrogatus
fuisset:quis finis homini esset magis optãdus rñdisse fertur:eũ esse optimũ:qui
uiro forti post uirtutũ suaꝝ gloriam in pace regnãti sine cõflictatione corporis
& dedecore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere:quod ipsi
mox cõtingit. Nec ab iratis diis quos semp paruipẽderat:quorũq; aras tẽpla si/
mulacraq; subuerterat:quin lectissimã ut ipsi uidebat̃ mortẽ adipisceret̃:potuit
Philippi impediri. Nã die nuptiaꝝ:cũ ad ludos magnifice apparatos inter duos Alexan
mors dros generꝝ filiũq; cõtenderet:Pausania nobili Macedonũ adolescente in angu/
stiis sine custodibus circũuẽtus occisus est. Afferant nũc multisq; hæc uocibus
efferant quasi uiroꝝ fortiũ laudes & facta fœlicia quibus amarissimæ alioꝝ ca/
lamitates in dulces fabulas cedunt:si tamen nunq̃ ipsi iniurias quibus aliquãdo
uexantur:relatu tristiori deplorent. Si uero de propriis querimoniis tantũ alios
audientes affici uolunt quantũ ipsi perpetiendo senserunt:prius ipsi non præsen
tibus præterita:sed gestis gesta cõparent:& utraq; ex auditu:uelut certi alienoꝝ
arbitri iudicent per.xxv.annos incendia ciuitatum:excidia belloꝝ:subiectiones
prouinciaꝝ:cædes hominũ:opum rapinas:prædas pecoꝝ:mortuoꝝ uenditio/
nes:captiuitatisq; uiroꝝ unius regis fraus effera.& dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnum.

s VFficerent ista ad exemplũ miseriaꝝ insinuata memoriæ nostræ gesta
per Philippum:etiã si Alexãder ei nõ successisset in regnũ. Cuius bel/
la:ĩmo sub cuius bellis mũdi mala ordine sequẽtia suspendo paulisper:ut in hoc
loco pro cõuenientia tẽpoꝝ Romana subiiciã. Anno ab urbe condita.cccc.xxvi.
Caudinæ Caudinas furculas satis cælebres & famosas:insignis Romanoꝝ fecit infamia.
furculæ Nam cum superiore bello uiginti milia Sannitũ Fabio magistro equitũ pugnã
conserente cecidissent:circũspectiore cura Sãnites ac magis instructo apparatu
apud Caudinas furculas consederũt. Vbi cum Vecturiũ & Posthumiũ consules
omnesq; copias Romanoꝝ angustiis locoꝝ armisq; clausissent:Pontius dux eoꝝ
intantũ abusus est uictoriæ securitate:ut Hærẽnium patrẽ consulendũ putaret:
utrũ occideret clausos:an parceret subiugatis:ut uiuos tamẽ dedecori reserua/
ret:elegit. Romanos enim antea sæpissime uinci & occidi:nunq̃ autem capi:aut
ad deditionẽ cogi potuisse constabat. Itaq; Sannites uictoria potiti uniuersum
exercitum Romanũ turpiter captum:armis etiã uestimentisq; nudatũ:tantũ sin
Romani gulis uilioribus operimentis ob uerecunda corpoꝝ tegenda concessis:sub iugo
sub iugũ missum seruitioq; subiectũ:lõgũ agere pompæ ordinẽ præceperũt. Sexcẽtis aũt
missi eqtibus Romanis in obsidatũ receptis oneratos ignominia cæteris reb9 uacuos

cõſules remiſerũt. Q uid de exaggerãda huius fœdiſſimi fœderis macula uerbis laborẽ: qui tacere maluiſſem? Hodie eni Romani aut oĩno nõ eſſent: aut Sãnio dñante ſeruirẽt: ſi fidẽ fœderis: quã ſibi ſeruari a ſubiectis uolũt: ipſi ſubiecti Sãnitibus ſeruauiſſent. Poſteriore anno infringũt Romani firmatã cũ Sãnitibꝰ pactionẽ: eoſq; in bellum cogũt: quod Papyrio cõſule inſiſtente cõmiſſum magnas ſtrages utriuſq; populi dedit. Cũq; hinc ira recentis infamiæ: inde gloria ꝓximæ uictoriæ pugnãtes ſtimularet: tãdẽ Romani ꝑtinaciter moriẽdo uicerũt: nec cædi pariter uel cædere deſtiterũt: niſi poſtq; uictis Sãnitibꝰ: & capto duce eoꝝ iugũ repoſuerũt. Idẽ deinde Papyrius ſatricũ: expulſo inde Sãnitico præſidio: expugnauit: & cepit. Hic aũt Papyrius adeo tũc apud Romanos bellicoſiſſimus habebaẽ: ut cũ Alexãder magnus diſponere diceretẽ ab oriẽte deſcẽdẽs obtinere uiribus Aphricã: atq; inde in Italiã trãſuehi: Romani inter cæteros duces tũc in republica ſua opnimos: hũc præcipuũ fore: qui Alexãdri impetũ ſuſtinere poſ/ſet: meditarentur. Initium regni Alexandri magni.

Sãnites uicti

Gitur Alexãder anno ab urbe condita. cccc xxvi. patri Philippo ſue/ceſſit in regnũ: qui primã experientiã animi & uirtutis ſuæ cõpreſſis celeriter Græcoꝝ motibus dedit: quibus auctor ut ab impio Mace/donum deficerent: Demoſthenes orator auro Perſaꝝ corruptus: extiterat. Itaq; Athenienſibus bellũ deprecãtibus remiſit: quos inſuper etiã multo metu ſoluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit: reliquos ſub corona uẽdidit. Cæteras uero urbes Achaiæ & Theſſaliæ uectigales fecit. Illyricos quoq; & Thracas tranſlato mox abhinc bello domuit. Inde ꝓfectus ad Perſicũ bellũ: oẽs cognatos ac ꝓximos ſuos interfecit. In exercitu eius fuiſſe tñ. mõ peditũ. xxxii. milia: equitũ. iiii. .M. d. naues. c. lxxx. referunẽ. Hac tã parua manu uniuerſum terraꝝ orbẽ utrũ mirabilius ſit q; uicerit: an q; aggredi auſus fuerit: incertũ eſt. Primo eius cum Dario rege cõgreſſu. dc. M. Perſaꝝ in acie fuerũt: quæ nõ minus arte Alexãdri ſuperata: q̃ uirtute Macedonũ terga uerterunt. Magna igiẽ cædes Perſaꝝ fuit. In exercitu aũt Alexãdri. cxx. equites: & nouẽ tm̃ pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatẽ: quæ nũc Sardis uocitaẽ: obſeſſam expugnatãq; cæpit: ac direptioni dedit. Inde nũciato ſibi Darii cũ magnis copiis aduentu: timẽs anguſtias: quibus inerat locoꝝ: Taurũ montẽ mira celeritate tranſcendit: & . d. ſtadiis ſub una die curſu trãſmiſſis Tharſum uenit: ibiq; cũ ſudans in cydnũ perfrigidũ amnẽ deſcẽdiſſet: obriguit: cõtractu neruoꝝ ꝓximus morti fuit. Interea Darius cũ. ccc. M. peditũ: & . c. M. equitũ in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hoſtium etiã Alexãdrũ maxime reſpectu paucitaris ſuæ: quis iampridẽ. dc. M. hoſtiũ eadem paucitate ſuperatis nõ ſolum nõ nmere pugnã: ſed etiam uictoriã ſperare didiciſſet. Itaq; cũ intra iactum teli utrĩq; conſtitiſſet exercitus & intentos in ſignũ belli populos diſcurrentes principes uariis incitamentis acuerent: ingentibus utrinq; animis pugna cõmittiẽ. In qua ambo reges Alexãder & Darius uulneranẽ: ac tãdiu certamẽ anceps: quoaduſq; fugeret Darius. Exinde cædes Perſaꝝ ſecuta eſt. Ibi tunc peditũ. lxxx. M. equitũ: decem milia cæſa: capta aũt quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus uero cecidere centũ. xxx. pedites: equites. cl. In caſtris Perſaꝝ multũ auri cæteraꝝq; opũ reptũ eſt. Inter captiuos caſtroꝝ mater & uxor eadẽq; ſoror & filiæ duæ Darii fuere. Q uaꝝ redẽptionẽ

Alexãdri ſucceſſus

Alexander egrotus

Darius fugiens

Darius cū etiā oblata regni dimidia parte nō impetrauiſſet:tertio cūctis Perſaꝝ
uiribus ſocioꝝq; auxiliis cōtractis bellū inſtaurat.Sed dū hæc Darius agit:Ale
xāder Parmenionē ad inuadēdā Perſicā claſſem cū copiis mittens ipſe in Syriā
ꝓficiſcit:ibiq; ex multis ſibi regibꝰcū inſulis ultro occurrētibꝰalios elegit:alios
mutauit:alios ꝑdidit:Tyꝝ urbē antiqſſimā & florētiſſimā:fiducia Carthaginen
ſiū cognatoꝝ ſibi obſiſtērē oppreſſit & cæpit.Exin Ciliciā:Rhodū atq; ægyptū
ꝑtinaci furore ꝑuadit.Inde ad tēplū Iouis Ammonis ꝑgit:ut mēdacio ad tēpus
cōpoſito ignominiā ſibi pr̄is icerti & infamiā adulteræ mr̄is aboleret.Nā accerſi
tū ad ſe phani ipſiꝰ ātiſtitē ex occulto monuit:qd ſibi tāq̄ cōſulēti r̄ſderi uelit:ſi
cut hiſtorici coꝝ dicunt.Ita certus Alexāder fuit nobiſq; ꝓdidit:diis ipſis mutis
& ſurdis uel i ꝑtāte eē antiſtitis qd uelit fingere:uel i uolūtate cōſulētis:qd malit
audire:reuertēs ab Ammone ad tertiū Perſicū bellū Alexādriā i Aegypto cōdi-
Darius uictus dit.Darius uero ſpe pacis amiſſa.cccciiii.M.peditū:&.c.M.eqtū Alexādro ab
Aegypto reuertēti apud Tharſū bello ſe opponit.Nec pugnæ mora:oēs cæca ra
bie i ferrū ruūt:Macedones totiēs a ſe uictis hoſtibꝰaioſi:Perſæ:niſi uincāt:mo
ri præoptātes.Raro i ullo prœlio tm̄ ſanguis ſuſum ē.Sed Darius cū uinci ſuos
uideret:mori i bello paratus:ꝑſuaſu ſuoꝝ fugere cōpulſus eſt.Hoc prœlio Aſiæ
uires & regna ceciderūt:totuſq; oriens in ꝑtātē Macedonici ceſſit impii:atq; ita
attrita eſt in hoc Perſaꝝ oīs fiducia:ut poſt hoc nullus rebellare auſus ſit:patiē-
terq; Perſæ poſt imperiū tot annoꝝ iugum ſeruitutis accæperunt.

Alexander Darium uicit.

a Lexāder nāq; triginta q̄ttuor cōtinuis diebꝰcaſtroꝝ prædā ꝑcēſuit:ac
Perſepolim caput Perſici regni:urbē famoſiſſimā:cōfertiſſimāq; opi-
bus totiꝰ orbis:iuaſit.Dariū uero cū a ꝓpinqs ſuis uictū cōpedibꝰaureis teneri
cōpiſſet:ꝑſeq ſtatuit.Itaq; iuſſo ut ſe ſequeret exercitu:ipſe cū.M.militū ꝑfectꝰ
iuenit i itinere ſolū relictū:multis cōfoſſū uulneribꝰ:& extrema uitæ ꝑ uulnera
Darii mors efflantē. Hūc mortuū inani miſericordia efferri:& in ſepulchris maioꝝ ſepeliri
præcæpit:cuiꝰnō dicā matrē uel uxorē:ſed ēt paruulas filias crudeli captiuitate
detinebat.In tāta maloꝝ multitudine difficillima dictis fides:tribꝰ prœliis toti-
dēq; ānis qnqes decies cētena.M.peditū eqtūq; cōſumpta ſūt.Et hæc qdē ex eo
Occiſoꝝ numerus regno illiſq; populis:uñ iā añ ānos nō multo plures decies nouies cētena.M.ꝓ
fligata referunt::q̄q̄ extra has clades ꝑ eoſdē tres ānos & Aſiæ ciuitates pluriæ
oppreſſæ ſūt:& Syria tota uaſtata:Tyrus exciſa:Cilicia exinanita:Cappadocia
ſubacta:Aegyptꝰaddicta ſit:Rhodus quoq; inſula ultro ad ſeruitutē tremefacta
ſucceſſerit:pluriæq; ſubiectæTauro ꝓuiciæ:atq; ipſe mōsTaurus diu detrectatū
iugū domitꝰ & uictꝰ accepit:& ne forte qſq̄ opinet uel oriētē ſolū Alexādri ui
ribꝰ ſubactū:uel Italiā tm̄mō Romana inqetudine ſatigatā:tūc ēt bellū Agidis
Spartanoꝝ regis i Græcia.Alexādri regis Epiri i Lucania:Zopyriōis præfecti
in Scythia gerebat:quoꝝ agis Lacedæmoniꝰexcitata:& rebellāre ſecū uniuerſa
Græcia cūAntipatri fortiſſimis copiis cōgreſſus irer magnas utroꝝq; ſtrages:
& ipſe ꝓcubuit.Alexāder āt i Italia affectās occidētis impiū:æmulās Alexādrū
magnū:poſt numeroſa & grauia bella ibidē geſta:a Brutiis Lucaniſq; ſupatꝰ ē:
corpuſq; eiꝰad ſepulturā uēditū.Zopyriō uero præfectꝰPōti adunato.xxx.M.
exercitu:Scythis bellū iferre auſus ē:& uſq; ad iternitionē cæſus fūditꝰcū oibꝰ

copiis suis abrasus est. Igitur Alexãder magnus post Darii mortem Hyrcanos
& Mardos subegit: ubi etiã illũ adhuc bello intentũ Thalestris: siue Minothea Thale/
excita suscipiendæ ab eo sobolis gratia cũ. ccc. mulieribus ꝑcax Amazon inue/ stris
nit. Post hæc Parthoꝝ pugnã aggressus: quos diu obnitentes deleuit: ꝑpemodũ Parthi
anteq̃ uicit. Inde Dracas Euergetes Parymas: Parapamenos: Hydaspios: cæte/
rosq; populos qui in radice: Caucasi morabant̃: subegit urbe ibi Alexãdria sup Caucasi
amnẽ Tanaim cõstituta. Sed nec mitior eius in suos crudelitas: q̃ in hostẽ rabies accolæ
fuit. Docẽt hoc Amyntas cõsobrinus occisus: nouerca fratresq; eius necati: Par/
menio & Philiotas trucidati: Attalus: Euryloehus: Pausanias: multiq; Macedo/
niæ principes extincti: Clitus quoq; annis grauis: amicitia uetus nefarie interfe Clitus oc
ctus. Qui cũ iti cõuiuio fiducia regiæ amicitiæ aduersus regẽ opa sua Philippo cisus
præponentẽ memoriã patris tueret̃: ab offenso frustra rege uenabulo trãsfossus:
cõmune cõuiuiũ moriẽs cruẽtauit. Sed Alexãder humani sanguinis insaturabi
lis siue hostiũ siue etiã socioꝝ: recentẽ tamẽ semp sitiebat cruorẽ. Itaq; pertinaci
impetu in bella ꝑcurrẽs Chorasmos & Dacos: indomitã gentẽ in deditionẽ acce
pit. Callisthenẽ philosophũ: sibiq; apud Aristotelẽ cõdiscipulũ cũ plurimis aliis Callisthe
principibus: q; cũ deposito salutãdi more: ut deũ nõ adoraret: occidit. Post hæc nes
Indiã petit: ut oceano ultimoq; oriẽte finiret impiũ. Nysam urbẽ adiit. Dedalos
montes regnaq; Cleophilis reginæ expugnauit: quæ cũ se dedidisset: concubitu
regnum redemit. Indiam ingressus est Alexander.

p Eragrata perdomitaq; Alexãder India: cũ ad saxum miræ asperitatis: India
miræq; magnitudinis & altitudinis: in quod multi populi cõfugerãt:
peruenisset: cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdẽ saxi terræ/
motu ꝓhibitũ: æmulatione ꝑmotus: ut Herculis acta superaret: cũ summo labore
ac ꝑiculo saxo potitus oẽs loci eius gentes in deditionẽ accepit. Cum Poro for/ Por9 rex
tissimo Indoꝝ rege cruentissimũ bellũ gessit: in quo Alexãder cũ ipso Poro sin
gulariter cõgressus: occisoq; deiectus equo: concursu Satellitũ præsentiã mortis
euasit. Porus multis uulneribus cõfossus retentus & captus est: quo ob testimo/
niũ uirtutis in regnũ restituto: duas sibi cõdidit ciuitates Niciã & Bucecephalã: Bucepha
q̃ de noĩe equi sui ita uocari præcepit. Inde Arestas stathenos Passidas & gãgari la urbs
das cæsis eoꝝ exercitibus Macedones expugnauere: cũq; ad cõfines uẽtũ esset.
Ibi cõtra. cc. milia equitũ hostiũ pugnã cõseruerunt. Et cũ ætate detriti: animo
ægri: uiribus lassi difficile uicissent: castra ob memoriã plus solito magnifica cõ
diderũt. Exin Alexãder ad amnẽ agasinũ pergit. Per hũc in oceanũ deuehitur:
ibi Gessonas Sybosq;: quos Hercules cõdidit: oppressit. Hinc Mardos & Sub/
agras nauigat: quæ gentes cũ armatis. lxxx. milibus peditũ excipiũt. Cõmissoq;
prœlio diu anceps & cruenta pugna: tandẽ tristẽ pene oẽm uictoriã Macedoni
bus dedit. Nã fusis hostiũ copiis Alexãder exercitũ ad urbẽ duxit. Et cũ murũ
ascendisset primus: uacuã ciuitatẽ ratus solus introrsum desiliuit: quẽ cũ undiq;
infesti hostes circũdedissent: incredibile dictu est: ut eum nõ multitudo hostiũ:
nõ uis magna telorum: nõ tantus lacessentium clamor terruerit. Solus tot milia
ceciderit: ac fugarit. At ubi se obrui a circũfusa multitudine persensit: muri obi
ce posteriora tutatus: cõtrarios facilius eo usq; sustinuit: donec ad periculũ eius Alexãdri
clamorẽq; hostiũ ꝑfractis muris exercitus omnis irrũperet. In eo prœlio sagitta discrimẽ

ſub mãma traiectus: fixo genu catenus pugnauit: donec eum a quo uulneratus eſſet: occideret. Inde cõſcenſis nauibus cũ oceani littora pagraret: ad urbẽ quã dam cui Ambira Rex erat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnã partẽ exercitus ſagittis hoſtiũ ueneno illitis amiſit: ac poſt herba per ſomniũ ſibi oſtẽ ſa: & in potũ ſauciis data: cũ reliquis ſubuenitur: urbẽ expugnauit & cæpit.

Oẽs ꝓuinciæ i Babylonia ad Alexãdrũ territæ legatos: pacẽ petẽtes miſerũt. Oſt quaſi circũacta meta de oceano Indũ flumẽ ingreſſus Babylona celeriter rediit: ubi cum exterritaꝝ totius orbis ꝓuinciaꝝ legati oppe riebantur: hoc eſt Carthaginenſium & totius Aphricæ ciuitatũ: ſed & Hiſpanoꝝ: Galloꝝ: Siciliæ Sardiniæq;. Plurimæ præterea partis Italiæ tantus rumor in ſummo oriente cõſtituti ducis populos: ultimiq; occidentis inuaſerat: ut inde peregrinã toto mũdo cerneres legationẽ quo uix crederes perueniſſe ru

Alexãdri mors.

morẽ. Alexãder uero apud Babyloniã cũ adhuc ſãguinẽ ſitiens male caſtigata auiditate miniſtri inſidiis uenenũ potaſſet: interiit. O dura mens hominũ: & cor ſemper inhumanũ. Ego ipſe qui hæc pro aſſerenda omniũ tẽpoꝝ alternata cala mitate percenſeo: in relatu tanti mali: quo uel ipſa morte uel formidine mortis accæpta totus mũdus intremuit: nunquid nõ lachrymaui oculis? nunquid non corde cõdolui? nunquid nõ reuoluẽs hæc propter cõmunẽ uiuendi ſtatũ maioꝝ miſerias meas feci? cum tamẽ ſi quãdo de me ipſo refero ut ignotos primũ Bar baros uiderim: ut infeſtos declinauerim: ut dominãtibus eblanditus ſim: ut infi deles præcauerim: ut inſidiãtes ſubterfugerim: poſtremo ut perſequẽtes in mari ſaxis: ſpiculiſq; appetentes: manibus etiã pene iam apprehendentes repẽtina ne bula circũfuſus euaſerim: cunctos audientes me in lachrymas cõmoueri uelim: & tacitus de nõ dolentibus dolcã reputans duriciẽ eoꝝ: qui quod nõ ſuſtinuere non credunt. Hiſpanus Mauritanus ad ſupplicandũ Alexãdro Babylona adiit: cruentũq; dominũ ultro ne hoſtẽ exciperet: per Aſyriã Indiãq; quæſiuit: terraꝝ metas luſtrãs: & utriq; inſeliciter notus oceano: & tamẽ tã uiolentæ neceſſitatis memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetuſtate. Et nos ꝑpetuæ recordationi hæſurũ putamus: quod plurima orbis parte ſecura unũ angulũ fugax latro uio lauit: quaſi uero Gothoꝝ & Sueuoꝝ pacẽ ut nõ dicã uerſa uice Indus ũd Aſy rius: ſed etiã uel ipſe qui hoſtẽ patitur: Hiſpanũ orauerit. At uero ſi illa Alexan dri tẽpora laudanda potius ꝓpter uirtutẽ: qua totus orbis obtentus eſt: quã dete ſtanda ꝓpter ruinã: qua totus orbis effuſus eſt: iudicant̃: inuenient̃ & modo plu rimi: qui hæc laudanda cenſeãt: quod multa uicerũt: & miſerias alioꝝ fœlicitatẽ ſuã reputent. Sed dicet quiſpiam. Iſti hoſtes Romani ſunt. Reſpõdebitur. Hoc & tunc toto orienti de Alexãdro uidebat̃: taleſq; & Romani aliis uiſi ſunt: dum bellis quietos ignotoſq; petiuerũt. Sed illi acquirere regna: iſti euertere ſtudent. Seꝑata ſunt hoſtis excidia & iudicia uictoris. Siqdẽ & illi prius eos bellis affli xerũt: quos poſtea legibus ſuis ordinarũt: & hi nũc hoſtiliter turbãt: quæ q; nõ ꝑmiſerit deus: ſi edomita obtinerẽt: ritu ſuo cõponere molirent̃ dicẽdi poſteri re ges magni: qui nũc nouiſſimi hoſtes adiudicant̃. Quolibet hæc geſta talia noĩe cẽſeant̃: hoc eſt ſiue dicant̃ miſeriæ: ſiue uirtutes utraq; prioribus cõparata hoc tpe minora ſunt: atq; pro nobis ita utraq; faciũt in cõparatione Alexandri atq; Perſaꝝ: ſi uirtus nũc uocãda eſt: minor eſt hoſtiũ ſi miſeria minor ẽ Romanoꝝ.

Papyrius consul contemptis augurits magnam consecutus est uictoriam.

Nno ab urbe condita.ccc.l.Fabio Maximo quinquies Decio Muræna
a quater cõsulib9:quattuor fortissimi florẽtissimiq; populi Italiæ i unũ agmẽ fœdusq; coierũt.Nãq; Hetrusci & Vmbri Sãnites & Galli uno agmine cõspirantes Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorũ animi:& labefacta fiducia est:nec ausi sunt tantũ sperare de uiribus:dolo diuidere hostes potius rati pluribus se bellis implicauere q̃ grauibus. Itaq; cum quibusdam suis ad populandos hostiles agros in Vmbriã Hetruriãq; præmissis Vmbroꝝ Hetruscoꝝq; exercitũ redire ad tuitionẽ suoꝝ coegissent:cũ Sãnitib9 & Gallis bellum inire properarũt.In quo bello cũ Galloꝝ impetu premerentur Romani:Decius cõsul occisus est.Fabius tamẽ post magnã Decianæ partis stragem:tandem uicit.Eo prœlio.xl.M.Sannitũ:siue Galloꝝ cæsa sunt.Romanoꝝ uero septẽ.M.ex Decii trũmodo parte qui occisus est:referunť. Fuisse aũt absq; Hetruscis & Vmbris:quos astu Romani bello auocauerũt:Galloꝝ & Sannitũ .xl.M.peditũ &.x.M.equitũ. At uero septẽ.M.Liuius refert:& carpentarios .M.in armis cõtra aciem stetisse Romanã. Sed ut sæpe dictũ est:semp Romanoꝝ aut domesticã quietẽ extrancis bellis interpellatã:aut externos euentus morbis interioribus aggrauatos tantũ:ut omnimode ingẽtes animi undecũq; premerentur.Hanc cruentã tristẽq; uictoriã pestilentia ciuitatis onerauit:& triũphales pompas obuiæ mortuoꝝ exequiæ polluerunt.Nec erat cui de triumpho gaudia suaderenť:cũ tota ciuitas aut ægris suspiraret:aut mortuis. Sequiť annus quo Romani instaurato a Sannitibus bello uicti sunt:atq; in castra fugerũt. Postea uero Sãnites nouũ habitũ animũq; sumẽtes hoc est deargentatis armis ac uestibus paratoq; animo:nisi uincant:mori bello sese offerũt:aduersum quos Papyrius cõsul cũ exercitu missus cũ a pullariis auguribus uana cõiectantibus cõgredi prohiberet:irridens eos tã fœliciter confecit bellũ:q̃ cõstanter arripuit.Nã in hoc prœlio.xii.M.hostiũ cæsa.tria.M.capta referunť.sed hãc quoq; istius uere laudandã historiã:quã uani haruspices impedire nõ potuerũt:oborti subito corrupere morbi.Nam tanta ac tã intollerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatẽ: ut pp̃ter eã quacũq; ratione sedandã:libros Sibyllinos cõsulendos putarint:horrendũq; illũ Epidauriũ colubrũ cũ ipso Aesculapii lapide aduexerint:quasi uero pestilẽtia aut ante sedata nõ sit:aut post orta nõ fuerit.Præterea altero abhinc anno Fabius Gurges cõsul male aduersus Sãnites pugnauit.Nãq; cõmisso exercitu uictus in urbem refugit. Itaq; cũ senatus de imouendo eo deliberaret pater eius Fabius Maximus ignominiã filii deprecatus legatũ se filio iturũ ultro obtulit:si illi depellendæ ignominiæ & gerendi iteꝝ belli facultas dareť.Q ua impetrata prœlioq; cõserto:cũ subito pugnantẽ filiũ cõsulem insistente Pontio Sãnitum duce:& infestis hostiũ telis cõclusum uideret:in mediũ se agmen pius se ex equo uectus ingessit.Q uo facto permoti Romani tota ibi incubnere acie: donec ipsum ducẽ Põtiũ deleto hostili exercitu:uictũ oppressumq; cæperunt. Cæsa sunt in eo prœlio Sãnitũ.xx.M.capta aũt.iiii.M.cum rege suo.Tandẽq; Sãniticũ bellũ quod per.xlix.annos multa Romanoꝝ clade traheba ť:capti ducis destitutione finitũ est.Anno subsequẽte cũ Sabinis Curio cõsule bellũ gestũ est:ubi quot milia hominũ interfecta:quot capta sint:ipse cõsul ostendit:qui cũ

Hetrusci Vmbri Sãnites Galli

Prælium

Pestilẽtia

Fabius maxim9

Belli finis

in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabini & multitudinē capti populi referre uellet:numerū explicare non potuit. Anno ab urbe cōdita.cccc.lxiii. Dolobella & Domitio cōsulibus Lucani Brutii Sannites quoq; cū Hetruscis & senionibus Gallis facta societate:cum rediuiuū cōtra Romanos bellum molirentē:Romani ad exorādos Gallos misere legatos:quos cum Galli interfecissent:Cæcilius prætor ob ulciscendā legatorꝫ necē & cōprimendū multorꝫ hostiū impetū cū exercitu missus ab Hetruscis Gallisq; oppressus interiit. Septē præterea tribuni militum in ea pugna occisi:multi nobiles trucidati.xiii.M.etiā militū Romanorꝫ illo bello,pstrata sunt. Ita aūt quotiescūq; Galli exarserūt:totis opib⁹ suis Roma detrita ē:ut sub pn̄ti nūc cōcursatiōe Gothorꝫ magis debeat meminisse Gallorꝫ.

Mortuo Alexādro rege Macedoniæ duces eius mutuis se bellis cōsūpserunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tēpora qbus Romani ista perpessi sunt:& quæ iter se bella gesserūt Macedonū duces reuoluā:qui mortuo Alexādro sortiti diuersas ,puincias:mutuis se bellis cōsumpserūt: quorꝫ ego tumultuosum tēpus ita mihi expectare uideor:quasi aliqua īmensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil in magni cāpi spatio præter īnumeros focos cernā. Ita per totū Macedoniæ regnū hoc est p uniuersam Asiā

Alexādri duces. & plurimā Europæ partē Lybiæq; uel maximā horrēdi subito bellorꝫ Globi colluxerūt. Q ui cum ea præcipue loca:in qbus exarsere:populati sunt:reliqua oīa terrore rumoris:quasi fumi caligine turbauerunt. Sed nequaq̄ tantorꝫ regum ac regnorꝫ bella excidiaq; explicabo:nisi prius ipsa cū regibus regna,pdidero. Igit̄ Alexāder per.xii.annos trementē sub se orbem ferro pressit. Principes uero eius .xiiii.annis dilaniauerūt:& ueluti optimā prædā a magno leone prostratā auidi discerpsere catuli:seq; ipsos ī rixā īuicē irritatos prædæ æmulatōe fregerūt. Itaq;

Diuisio ,puinciarꝫ. pria Ptolemæo Aegypti & Aphricæ Arabiæq; pars sorte,puenit. Cōfinē huic ,puinciæ Syriā Laomedon Mitylenæus Ciliciā:Philotas& Philo Illyrios accæpit. Mediæ maiori aeropatus:minori socer Perdicæ præponit̄. Susania gēs Scyno. Phrygia maior Antigono Philippi filio assignat̄. Lyciā & Pamphiliā Learchus Cariā Cassander. Lydiā Menādēr sortiunt̄. Leonatus minorē Phrygie accæpit. Thraeia& regiones pontici maris Lysimacho. Cappadocia cū Paphlagonia eumedi data. Sūma castrorꝫ Seleuco Antiochi filio cessit stipatoribus regis Satellitibusq; Cassander filius Antipatri præficit̄. In Bractriana ulteriore & Indiæ regionib⁹ præfecti priores qui sub Alexādro esse cœperāt:pmanserūt: Seras inter duos ānes Hydaspē & Indū cōstitutos taxillas habuit:in Colonias ī Indis cōditas Pithon Agenoris filius mittit̄ Reapomenos fines Caucasi mōtis Axiarches accæpit. Draicas & Argeos Statanor. Bactrianos Amyntas sortit̄. Sagilianos Scythæus. Nicanor Parthos. Philippus Hyrcanios. Phrataphranes Armenios. Neoptolemus Persas. Peutestes Babylonios:Arthous:Pelasgos. Archesilaus Mesopotamiā adepti sunt. Igitur causa & origo bellorꝫ epistola Alexādri regis fuit:

Causa bellorꝫ qua iussit oēs exules patriæ libertatiq; restitui. Potētes.n.ciuitatū Græciæ:timētes ne exules recepta libertate ultionē meditarent̄:a rege Macedonū defecerūt. Primi Atheniēses cōtracto.xxx.M.exercitu:&.cc.nauibus bellū cū Antipatro cui Græcia sorte obuenerat:gerūt:per Demosthenē quoq; oratorē Sicyona Argos & Corinthum cæterasq; sibi socias adiungunt. Antipatrū obsidione cingūt.

Ibi dux eorum Leosthenes telo ex muris iacto pfossus occidit. Atheniēses Leonato:qui Antipatro auxiliū ferebat:occurrunt:eiusq; copiis cōminutis ipsum interficiunt. Perdica uero bellum Ariarato Cappadocū regi intulit:eūq; uicit:in qua uictoria nil præter uulnera & picula cōquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis suæ:succēsis domibus suis:se suaq; oīa cōcremauerāt. Post hæc bellū inter Antigonū & perdicā orif:grauissime multis puincis & insulis ob auxilia uel negata:uel præstita dilaceratis diu deliberatū:utrū in Macedonia bellū transferret:an in Asia gereret:nouissime ipse perdica Aegyptum cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas ptes discurrētibus ducibus in sua uiscera armat. Ptolemæus Aegypti uiribus & Cyrenēsib9 copiis instructus occurrere bello Perdicæ parat. Inter hæc Neoptolemus & Eumenes cruētissimo iter se prœlio digladiati sunt. Victus Neoptolemus ad Antipatrū fugit. Quē ut Eumenē de inspato opprimat:purget:quod Eumenes futurū ratus:insidiātes insidiis capit:in eo bello Polypcon occidit. Neoptolemus & Eumenes mutuis sunt uulnerib9 cōfossi:sed Neoptolemus interit. Eumenes uictor euasit. Perdica cū Ptolemæo acerbissime bello cōgressus:amissis copiis ipse quoq; interfectus est. Eumenes Pithon & Illirius & Alcea frater Perdicæ a Macedonib9 hostes pnunciant:belluq; aduersum eos ab Antigono decernitur. Itaq; Eumenes & Antigonus collatis aduersum se maximis copiis cōflixerūt:Eumenes uictus in quoddā castellū munitissimū fugit. Vnde auxilia Antipatri tūc potētissimi p legatos poposcit:quo nūcio territus Antigon9ab obsidiōe discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma aut salus certa Quare ultimo cōsilio Argyraspidas ob arma deargētata sic dictos:hoc est mili tes qui sub Alexādro militauerāt:in auxiliū rogat. Qui fastidiose ducē in dispo nendo bello adeūtes ab Antigono uicti:castrisq; priuati & uxores & liberos:si mulq; oīa quæ sub Alexādro acqsiuerāt:pdiderūt:q postea turpiter plegatos red di sibi quæ pdiderāt:uictorem rogāt. Antigonus aūt se redditurū pollicet:si sibi uinctū Eumenē ptraherēt. Ita illi spe recupationis illecti dedecorissima pditione ducē suū:cui9 signa pauloante securi fuerāt. Captiui ipsi captū catenatūq; duxe runt:& mox cū fœdissima ignominia in exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Macedonū uxor multa sub noie uiri nefaria egit p Cassādrū:quē flagitiose cognitū ad summū fastigiū p oēs honorū gradus puexerat:q ex libidine mulieris multas Græciæ ciuitates afflixit. Tūc Olympias mater Alexādri regis hortāte Polypcontre cū ab Epiro i Macedoniā psequēte Eacida rege Molossorū ueniret:& ab Eurydice finib9 phiberet:adnitētib9 Macedonib9 Aridæum regē & Eurydicē iussit occidi:qq & ipsa Olympias cōtinuo meritas crudelitatis pœnas luit. Nā cū muliebri audacia multas principū cædes ageret audito aduētu Cassandri diffisa Macedonibus:cum Rhoxane nuru sua:& nepote Hercule:in urbē Picthiū cōcedit:ibiq; cōtinuo p Cassandrū capta interfecta est Filius Alexādri magni cum matre in arcē Amphipolytanā custodiēdus est missus:Perdica Alceta:& Polypconte cæterisq; ducib9:quos cōmemorate lōgū est: diuersæ partis occisis:finita bella inter successores uidebant:cum Antigonus ar dens cupiditate dñandi liberare bello Herculē regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis Ptolemæus & Cassander inita cū Lysimacho & Seleuco societate bellū terra mariq; enixe instruūt. Antigonus i eo bello cū filio Demetrio uincit

Macedonum discordiæ.

Argyraspidas ditio.

Aridæus occidit.

Olympiæ mors

Antigonus uicit

Cassander Ptolemæo in uictoria particeps factus:cũ Appoloniã tediret:incidit in abderitas:qui ꝓpter intolerandæ multitudinis ranas & mures:relicto patrio solo:& antiqs habitaculis:emigrãtes nouas sedes prætenta interim pace requirebant. Sed Cassander & uirtuté & multitudinẽ gentis agnoscẽs ne adacti necessitate Macedoniã bello quaterét atq; inuaderẽt:receptos in societatem in ultimis Macedoniæ finib9 collocat. Inde cũ iam Hercules Alexãdri filius.xiiii.esset annorũ:timens ne eum Macedones quasi legitimũ regẽ præoptarent occidendũ tacite cum matre curauit. Ptolemæus iterũ cum Demetrio nauali prœlio cõflixit: & cum pene oẽm classem atq; exercitũ perdidisset:uictus in Aegyptũ refugit. Hac uictoria datus Antigonus regẽ se cũ Demetrio filio appellari iubet:quod exẽplum oẽs secuti:regiũ nomen sibi dignitatẽq; sumpserunt. Igitur Ptolemæus & Cassander cæteriq; factionis duces:cũ decipi se ab Antigono sigillatim uiderent:per epistolas seinuicẽ cõfirmantes coeundi in unũ tẽpus locũq; condicunt: & bellũ aduersus Antigonũ cõmunibus uiribus instruunt. Cassander finitimorũ bellis implicitus Lysimachum clarissimũ inter oẽs ducem cũ ingenti manu pro se sociis in auxiliũ misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descẽdẽs nouus Antigono hostis accessit. Hic siquidẽ Seleucus plurima per orientẽ iter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babylonẽ bello expugnauit & cæpit. Bractianos nouis motibus assurgentes perdomuit. Transitũ deinde in Indiã fecit:quæ post mortẽ Alexãdri:ueluti detracto excussoq; a ceruicibus iugo præfectos eius occiderat. Sandrocotto quodã ad uindicandã libertatẽ duce:qui postea erudeliter in ciues agẽs:quos de extrema dãnatione defenderat:ipse seruitio premebat. Cũ hoc ergo Sandrocotto Seleucus quis multa & grauia bella gessisset nouissime firmatis regni cõditionib9:& pacta pace discessit. Adunatis itaq; copiis Ptolemæi sociorũq; eius pugna cõmittit̃:cuius q̃to potentior apparatus tanto grauior ruina fuit. Nã in ea tunc totius pene Macedonici regni uires conciderunt. In ipso bello Antigonus occisus est:sed finis belli huius initiũ alterius fuit. Nã cũ uictoribus de præda nõ cõuenisset:iterũ in duas factiones deducunt̃. Seleucus Demetrio. Ptolemæus Lysimacho iungit̃. Cassandro defuncto filius Philippus succedit. Sic quasi ex integro noua Macedoniæ bella nascuntur. Antipater Thesalonicẽ matrẽ suã Cassandri uxorẽ:quis miserabiliter pro uita præcantem:manu sua transuerberauit. Alexãder frater eius dum bellũ aduersum fratrem ob ultionẽ matris instruit a Demetrio:cuius auxiliũ petierat:circũuentus occidit̃. Lysimachus cum Doricetis regis Thracũ infestissimo bello urgeretur:aduersus Demetriũ pugnare nõ potuit:Demetrius argumẽto Græciæ & totius Macedoniæ elatus in Asiã transire disposuit. Ptolemæus aũt & Seleucus & Lysimachus experti priore certamine:q̃tæ uires essent cõcordiæ:iterũ societate facta:adunatisq; exercitibus bellũ in Europã transserũt aduersus Demetriũ. His se comitẽ & bellis socium Pyrrhus rex Epiri iungit:sperãs Demetriũ Macedonia posse depelli. Nec spe frustratus fuit:quippe exercitu eius corrupto:ipsoq; in fugam acto regnũ Macedoniæ Pyrrhus inuasit. Deinde Lysimachus generũ suũ Antipatrũ insidiantẽ sibi interfecit:filiũq; suũ Agathoclẽ ultra humanũ morẽ posus occidit: qbus qdẽ diebus Lysimasia ciuitas formidolosis terræmotib9 euersa:oppressoq; populo suo crudele sepulchrũ fuit. Lysimachũ aũt assiduis se parricidiis cruen-

Ptolemæus fugiẽs

Indiæ re bellio

Antigoni mors

Pyrrhus

tantẽ oẽs socii deseruerũt:& ad Seleucũ se deserentes,pnũ iã æmulatione regni: ut bellũ Lysimacho inferret hortati sunt. Res fœdissimi spectaculi erat:duos reges:quoꝝ Lysimachus annos natus.lxxiiii.Seleucus aũt.lxxvii.de eripiẽdis regnis alterutrũ cõcurrere:in acie stare:arma gerere. Vltimũ hoc qdẽ bellum Alexandri cõmilitonũ fuit:sed quod ad exẽplũ miseriæ humanæ fuerit reseruatum. Q uippe cũ orbẽ terraꝝ extinctis iã.xxxiii.ducib9 Alexãdri soli possiderẽt:angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos nõ aspiciẽtes angustos esse ipio suo totius mũdi terminos arbitrabant̃.In eo bello Lysimachus uel amissis uel inter fectis prius ante hãc pugnã.xv.liberis postremus occisus est.Sic Lysimachus so lutio pugnæ Macedonicæ fuit.Sed nec Seleucus qdẽ tãta uictoria ipune est lætatus.Nã neq; ipse post.lxxvii.ãnos qetẽ naturalis mortis inuenit:sed extortã si bi insceliciter uitã:uelut imatura morte finiuit. Q uippe insistente Pthole mæo: cuius sororẽ Lysimachus i mñimonio habuerat insidiis circũuentus occisus est. Hæc sunt iter parentes & filios fratres & socios cõsanguinitatis societatisq; cõmercia.Tanti apud illos diuina atq; humana religio pẽdebat̃:Erubescãt sane de recordatiõe præteritoꝝ:q nũc iteruentu solius fidei christianæ:ac medio tñ iura tionis sacramento uiuere se cũ hostib9:nec pati hostilia sciunt:qb9 indubitãtissime pbatur:q nõ sicut illi antea cæsa iungebãt fœdera porca:sed quia nũc inter Barbaros ac Romanos creatorẽ cis dñm suum contestantes tñ fide adhibita in sacramentũ seruãt euãgelia:qtum tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare natura.Nunc aũt finis Macedonici belli:finis etiam libri fiat:præsertim cũ iam finis. abhinc Pyrrhi bella incipiant:& mox Punica consequantur.

Lysimachus.
Seleuc9
Belli Maced. mors

Pauli Orosii in quartum librum præfatio.

Dixisse Aeneã Virgilius refert:cũ post picula sua suorũq; naufragia residuos agere socios solaret̃. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Hæc sñia semel apte ficta semp uim suã triplicẽ diuersissimis effectibus refert:cũ & præterita tãto gratiora habent̃ in uerbis:qto grauiora referunt̃ in gestis:& futura dum desiderabilia fastidio præsentiũ fiunt:semp meliora credunt̃.Ipsis aũt præsentib9 ob hoc in nulla pte miseriaꝝ iusta cõparatio adhiberi põt:quia multo maiore molestia afficiũt:qtulacũq; sint ista:quæ sunt:q illa quæ siue trãsacta siue uentura:& si magna dicunt̃ interim oĩno nõ sunt. Veluti si quis nocturnis pulicibus titilatus atq; ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex ardentissimis febrib9 diu sustinuit uigilias recordet̃:pcu'dubio impatiẽtius fe ret istoꝝ inquietudinẽ:q illaꝝ recordationẽ.Sed quis apud oĩum sensus pro captu tẽpoꝝ ita uideri queat:nũquid tñ aliquis exister qui uel in ipsa anxietate pnunciet grauiores pulices esse q febres:aut acerbius accipiat se uigilare sanum q dormire potuisse moriturũ.Q uæ cũ ita sint delicaris istis & querulis nostris ut cũq; cõcedo ut hæc quibus nunc:quia sic expedit:interdũ admouemur sentiendo grauia putent. Nõ tñ cõniueo:ut etiã asserãr cõparãdo grauiora:quẽadmodum si quis mollissimis e stratis cubiculoq; percõmodo matutinus egrediẽs:nocturno genu lacunariũ dorsa obriguisse herbasq; incanuisse pspiceret:& inopi

nato uisu admonitus diceret:frigus est hodie:hic mihi nequaq̃ reprehẽdẽdus ui deretur:quia uel cõmuni usu uel ꝓprio sensu locutus esset. At si trepidus in cu/biculũ recurrens stratisq̃ sese adoperiens uel magis abdens clamaret tantũ oĩno frigus esse quãtũ nec in Apẽnino aliquãdo fuerit:cũ Hãnibal elephãtos equos plurimãq̃ exercitus sui partẽ:niuibus clausus atq̃ oppressus amisit:hũc ego pue rilibus licentiis nauseantẽ:nõ modo dicentẽ ista nõ ferrem:sed etiã ab ipsis stra/tis ocii sui testibus in populũ publicũq̃ ꝓtraherẽ:eiq̃ foras ꝓducto infantes in eo atq̃ ex eo gelu ludentes iocũdãres sudãtesq̃ monstrarẽ:ut uerbosa nugacitas delicatis uiciata nutrimẽtis nõ in tpe uiolentiæ:sed in se esse segniciẽ doceret:& in cõparatione reꝝ diiudicãda nõ maiores parua tolerasse:sed se nec parua tole/rare sufficienter ꝓbarent. Quod euidentius ipsis in memoriã reuolutis præteri toꝝ cladibꝰ approbabo:Pyrrhi bello in primis sicut ordo est ꝓdito:cuius causa & origo hæc fuit.

De Pyrrho rege.

Pyrrhi bellum. Anno ab urbe cõdita.cccc.lxiiii.Tarentini Romanã classem forte præ tereuntem e spectaculo theatri ꝓspectam hostiliter inuaserunt quiq̃ uix cum nauibus uix per fugã elapsis:cætera retracta in portũ classis & profli gata est.Præfecti nauiũ trucidati:omnes bello utiles cæsi:reliqui precio uendita sunt.Continuo missi Tarentũ a Romanis legati ut de illatis quererent iniuriis: pulsati ab eisdẽ auctas insuper iniurias rettulerunt.His causis bellũ ingens exor tum est.Romanos:qui quiq̃ hostes circũstreperent pmetientes:ultima adegit ne cessitas ꝓletarios quoq̃ in arma cogere:hoc est eos qui in urbe sufficiẽdæ semp prolis causa uacabant militiæ ascribere:quippe cũ frustra de prole cura fit nisi rebus præsentibus consulat.Itaq̃ irruit in uniuersos Tarentinoꝝ fines cũ Leui/no consule Romanus exercitus:igni ferroq̃ uastat oĩa:plurima expugnat oppi/da iniuriã insolenter acceptã crudeliter uindicat. Cõtinuo Tarentinos plurimis finitimoꝝ præsidiis fultos maxime Pyrrhus auxit:qui etiã ꝑ se ob magnitudinẽ uiriũ cõsiliorũq̃ summã belli nomenq̃ traduxit. Nã Tarentũ utpote ex Lacedæ moniis cõditã cognatãq̃ Græciæ ciuitatẽ uindicaturus totas uires Epiri Thessa liæ & Macedoniæ elephãtes usq̃ in id tẽpus inuisos Romanis numero.xx.in Ita liã primus inuexit:terra mari uiris equis armis belluis ad postremũ uiribus suis dolisq̃ terribilis:sed delphici illius uanissimi spiritus & mẽdacissimi nebulonis: quẽ uatẽ magnũ ipsi ferũt:risu circũuẽtus ambiguo:exitũ fecit qualẽ nõ puta/bat illũ cõsuluisse.Itaq̃ apud Heracleã cãpaniæ urbẽ fluuiũq̃ Lirim prima iter Pyrrhũ regẽ & Leuinũ cõsulẽ pugna cõmissa est.Cõsumptus est grauissimo cer tamine dies utrinq̃ oĩbus mori intentis:fugere nesciis. Introductos aũt inter cõ currẽtia agmina elephãtos:forma truces:odore graues:mole terribiles:ut uidere

Romaꝝ fuga Romani nouo pugnãdi genere circũuenti & territi:equis maxime pauitãtibus diffugerũt.Sed postq̃ Minutius quartæ legionis primus hastatus protentã in se manũ belluæ gladio desecuit:& cõturbatam dolore uulneris auerti bello:atq̃ in suos sæuire cõpulit:ciusq̃ imoderato discursu pturbari:ac pmisceri cœperũt:fi/nis pugnæ etiã bñficio noctis impositus est. Victos fuisse Romanos turpis fu/ga ꝓdidit:quoꝝ tũc cecidisse peditũ referunt.xi.M.dcccc.lxxx.Capti aũt.ccc. &.x.Eqtes uero cæsi.cc.xlv.capti.dccii.signaq̃ amissa.xxii.Nã q̃tus e diuerso numerus socioꝝ Pyrrhi fuerit extinctus:memoriæ nõ est traditũ:maxime quia

scriptorum uetere mos est ex ea parte quæ uicerit: occisorum nõ cõmemorare numerum
ne uictoriæ gloriã maculent dãna uictoris: nisi forte cũ adeo pauci cadũt: ut ad/
miratione terroreq́ uirtutis augeat paucitas pditorum: sicut in prima belli Persici
cõgressione apud Alexãdrũ magnũ fuit: cui inter .cccc. fere milia hostiũ interfe
cta: nomẽ tñ .mõ in exercitu eius pedites defuisse referunt. Sed Pyrrhus atroci/
tatẽ cladis: quã hoc bello excepat: diis suis hominibusq́ testatus est: Affigens ti/
tulũ in tẽplo Tarẽtini Iouis: in quo hæc scripsit. Qui ante hac fuere inuicti uiri
pater optime Olympi: hos ego in pugna uici: uictusq́ sum ab eisdẽ. Et cũ a so/
ciis increparet: cur se uictũ diceret: qui uicisset: rñdisse fert. Næ ego si iterum eo/
dẽ mõ uicero: sine ullo milite Epirũ reuertar. Interea Romanus exercitus postq̃
uictus clã fugit e castris: miserabilẽ belli cladẽ grauioribus mõstris auctã accu/
mulatãq́ psensit. Nam pabulatores forte ꝓgressos: uelut hostilis quædã oborta
rẽpestas cum horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exussit. Quippe
.xxxiiii. eorum qdã turbo ꝓstrauit. xxii. seminecees relicti: iumẽta exanimata & ca/
pta q̃plurima: aut merito cõtigisse nõ in signum uastationis futuræ: sed uastatio
ipsa referat. Secũda inter Pyrrhũ & Romanos cõsules pugna in Apuliæ finib9
fuit: ubi clades belli ad utrosq́: sed maxime ad Pyrrhũ: uictoria ad Romanos cõ
cessit. Nã cũ diu obnixe cũctis in mutuã cædẽ ruentib9 anceps illi pẽderet euen
tus Pyrrhus trãsfixo brachio saucius prior cessit e prœlio. Sed & Fabritius lega Pyrrhus
tus tũc uulnerat9 est. Elephãti pria pugna uulnerari: atq́ ĩ fugã cogi posse depre uictus
hensi. Deinde subiectis inter posteriora ac mollia ignibus exagitati: ardentes in
sup machinas furore trepido circũferẽtes exitio suis fuere. Cæsa sunt ĩ ea pugna
.iiii. M. Romanorum. De exercitu uero Pyrrhi uiginti milia prostrata sunt. Regis
signa ablata quadragintatria. Romanorum undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

P Yrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliæ
accersitus impiũ Syracusas cõcessit. Sed & Romanorum miseria nullis
cessat induciis. Cõsumit morborum malis ĩtercapedo bellorum: & cũ foris
cessat a prœlio: agit introrsum ira de cœlo. Nã Fabio Gurgire iterum Gaio Genu Vrbis pe
tio Clepsina cõsulib9 pestilẽtia grauis urbẽ ac fines eius inuasit: quæ oẽs tũ præ stilentia.
cipue mulieres pecudesq́ corripiẽs: necatis in utero fœtib9 futura ꝓle uacuauit:
& ĩmaturis partubus cũ piculo matrũ extorti abortus ꝓiiciebant. Adeo ut de/
fectura successio: & defuturũ animãtiũ genus adẽpto uitalis partus legitimo or
dine crederet. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhũ Curius cõsul excepit: tertiũq́
id bellũ contra Epirotas apud Lucaniã in Aurusinis cãpis gestũ est. Itaq́ primo
cõcursu: cũ Pyrrhi milites Romanorum impressione trepidarẽt: circũspectantesq́
fugã bello cedere molirent: Pyrrhus elephãtos ex subsidiis iussit induci. Roma/
ni assueti iã pugnare cũ belluis: cũ malleolos stuppa inuolutos: ac pice oblitos:
uncis insuper & aculeis tenaces præparauissent: eosq́ flãmatos in terga belluarum
turresq́ uibrarẽt: nõ difficile furẽtes ardentesq́ belluas in eorum excidia: quorum sub
sidia fuerãt: retorserũt. Octoginta nãq́ milia peditũ in illo prœlio habuisse regẽ
dicunt. Eqtũ uero sex. M. Ex his cæsa referunt .xxx. M. Capti aũt .ccc. Pyrrhus Pyrrhus
qnto decimo anno: quo uenerat: ab Italia uictus aufugerat: qui post multa gra/ fugatus
uissimaq́ bella quæ gessit in Græcia apud Argos Achaiæ florentissimã urbem moritur.

Spartani regnĩ auiditate ſeductus ſaxo ictus interiit. Tunc quoq; apud Roma/
nos Sextilia uirgo ueſtalis cõuicta: damnataq; incæſti ad portã Collinã uiua de
foſſa eſt.

Tarentini noua arma ſollicitant.

a Nno ab urbe cõdita. cccclxxvi. Tarẽtini Pyrrhi morte cõpta iterũ no
Tarenti/ ua aduerſus Romanos arma ſollicitãt. Carthaginẽſiũ auxilia poſcunt
norũ bel/ p legatos atq; accipiũt. Cõſerto prœlio uicere Romani: ubi iã tũc Car
lum. thaginenſes: q̃uis nõdũ hoſtes adiudicati: uinci tñ a Romanis ſe poſſe ſenſerunt.
Sequẽti ãno magnã uiſcerũ ſuorũ ptẽ ſeueritas Romana cõcidit. Nam aduẽtãte
dudũ Pyrrho octaua legio diffidẽs Romanæ ſpei: nouũ ſcelus auxit. Rhegynos
oẽs: quib9 ſubſidio præerat: interfecit: prædã ſibi oẽm atq; ipſum oppidũ uẽdica
uit. Hoc facinus in tã ſceleratos defectores puniẽdum Genutio cõſuli uiſum eſt:
qui obſeſſa Rhegynorũ urbe captiſq; oĩbus ipſe quidẽ ĩ reliquos pfugas: & latro
Octauæ nes exercuit digna ſupplicia. Romanos uero milites ĩtegræ legiõis Romã miſit
legionis qui populi iuſſu medio foro uirgis cæſi: ſecuriq; pcuſſi ſunt. Viſum ſibi eſt tunc
facinus. Roma uicere cum legionẽ ſuã integrã occidit: quæ ſine dubio uicta fuiſſet: ſi eã
hoſtili prœlio pdidiſſet.

Prodigia Romæ uiſa.

a Nno ab urbe cõdita. cccclxxvii. obſcœna & dira pdigia uel uiſa Ro/
mæ: uel nũciata ſũt. Aedes ſalutis ictu fulmĩs diſſolura: pars mori ſub
Prodigia eodẽ loco de cœlo ut dicũt tacta eſt. Lupi tres ãñ lucẽ ingreſſi urbẽ ſe
meſũ cadauer ĩtulerũt ſparſũq; mẽbratim ĩ foro ipſi ſtrepitu hoĩum exterriti re
liquerũt. Apud Phormias multis ictib9 fulminũ mœnia undiq; ambuſta & diſſo
luta ſũt. Apud agrũ Calœnũ repẽte flãma ſciſſo hiatu terræ eructata trib9 dieb9
& trib9 noctib9 terribiliter exæſtuãs quinq; agri iugera exhauſto penitus ſucco
ubertatis ĩ cinerẽ extotruit ita: ut nõ fruges ſolũ: ſed & arbores cũ imis ſtirpib9
abſumpſiſſe referat᷑. Sequẽti abhĩc anno Sẽproni9 cõſul aduerſus Picẽtes duxit
exercitũ. Et cũ directe ĩtra iactũ teli utraq; acies cõſtitiſſet: repẽte ita cum horrẽ
do fragore terra tremuit ut ſtupore miraculi utrũq; pauefactũ agmẽ hebeſceret
Diu attoniti utriq; populi hæſitauere. Præiudicata inceſti cõſciẽtia tãdẽ pcurſu
cõcito iniere certamẽ. Triſte adeo id bellũ fuit: ut merito dicat᷑ tñ ſanguinẽ hu
manũ ſuſceptura ẽt cũ gemitu horriſono tunc terra tremuiſſe. Romani q pauci
admodũ eo prœlio euaſer̃ uicerũt.

Sãguis e terra lac uiſũ ẽ emanare de cœlo.

a Nno ab urbe cõdita. cccclxxx. inter pdigia: ſanguis e terra: lac uiſum
manare de cœlo. Nã & plurimis locis ſcaturiẽs e fontib9 cruor fluxit:
& de nubib9 guttatim ĩ ſpẽm pluuiæ lacte demiſſo: diris: ut ipſis ui/
Pœnorũ ſum eſt: terrã imbrib9 irrigauerũt. Eo tpe Carthaginẽſi̾s dato aduerſum Roma/
fraus. nos auxilio Tarẽtinis: cũ a ſenatu plegatos arguerent᷑: turpiſſimã rupti fœderis
labẽ præſumpto accumulauere piurio. Tũc ẽt Vulciniẽſes Hetruſcorũ florẽtiſſi
mi: luxuria pene piere: nã cũ licẽtia ĩ cõſuetudine progata: ſeruos ſuos paſſim li
beros facerẽt cõuiuiis alligarẽt: cõiugiis honeſtarẽt: libertini ĩ ptem ptãtis rece
pti plenitudinẽ p ſcelus uſurpare moliti ſunt: & liberati ſeruitutis iugo ambitu
dñationis arſerunt: & quos dños ſubditi eq̃nimiter dilexerunt: eos iã liberi quos
dños fuiſſe meminerãt: execrati ſunt. Itaq; cõſpirãres ĩ facinus libertini: quorũ tã
ta manus fuit: ut ſine cõtrouerſia auſu potirent᷑: correptã urbem ſuo tñ generi
uẽdicãt: pĩmonia cõiugiaq; dñorũ ſibi p ſcelus uſurpãt: extorres dños pcul ab/

gunt qui miseri:exules egentesq; Romā deferunť:ubi ostētata miseria:querelaq; defleta per Romanoꝝ seueritatē & uindicati sunt & restituti. Anno ab urbe cō/dita.cccc.lxxx.primo pestilentia ingens apud Romā cōflagrauit:cuius attroci Pestilētia tatem significare cōtentus sum:quia uerbis implere nō possum. Si enim spaciū tēporis:quo mansit:inquiriť:ultra biēniū uastando porrecta est:si depopulatio quā egerit:census indictus est:qui nō q̄tum hominū deperisset:sed quāꝝ super/fuisset inquireret:si uiolentia qua id fecerit:sibyllini libri testes sunt:qui eā cœle sti ira impositā rñderūt. Sed ne queq̄ quasi tentatio cauillationis offendat:quod cū sibylla iratos deos dixerit:nos irā cælestem dixisse uideamur:audiat & intel/ligat:q; hæc & si plærūq; per aereas potestates fiūt:tamē sine arbitrio omnipo/tentis dei oīno nō fiunt. Eodē tēpore Capparonia uirgo uestalis incesti rea suspē Vestalis dio periit:corruptor eius consciiq; serui supplicio afflicti sunt. Ecce cōtinuatim incesta quæ & q̄ta numeramus:accidisse annis singulis plurima:inter quos certe raro aut pene nullo nihil triste gestū est. Et hoc cū iidē scriptores ꝓposito sibi magis laudādi negocio cauerēt numerositates miseriaꝝ:nec eosdē qbus hæc & de qbus scribebanť ostenderent:auditoresq; suos exēplis præteritoꝝ terrere potius:q̄ in/struere uiderenť. Porro aūt nos in ultimo tēpoꝝ positi mala Romanoꝝ scire nō possumus:nisi per eos:qui laudauere Romanos. Ex quo intelligi datur:q̄ta illa fuerint:quæ studio ꝓpter horrorem impressa sunt:cum tanta inueniant quæ te nuiter inter laudes emanare potuerūt.

Bella punica.

T quoniā ex hoc iā punica bella succedūt res ipsa exigit ut de Carthagine quæ ante urbē Romā duos &.lxx.annos ab Elisa cōdita iueniť:deq; ei9 cladib9 ac domesticis malis sicut Pōpeius Trogus & Iustinus exprimūt:uel pauca referanť. Carthaginēses uelut uernaculū atq; intestinū semp inter se malū habuere discordiā:qua infœliciter exagitāte nulla unq̄ tpa uel foris ꝓspa uel domi qeta duxerūt:sed cū inter cætera mala ēt pestilētia laborarēt:homicidiis pro remediis usi sunt. Q uippe hoīes ut uictimas īmolabāt:ætatēq; impuberē:quæ ēt hostiū misericordiā ꝓuocaret:aris admouebant:De quo sacroꝝ:imo sacrilegioꝝ genere:qd potissimū discutiēdū sit:nō.iuenio. Si.n.hmōi ritus aliq dæmones præcipe ausi sunt:ut mortib9 hominū occisione hominū satisfie/ret:intelligendū fuit se oparios atq; adiutores pestilētiæ cōduci:ut ipsi:quos illa nō corripuisset:occiderent. Sanas.n.atq; incorruptas offerri hostias mos est:ita ut illi nō sedarēt morbos:sed præuenirēt. Itaq; Carthaginēses aduersis diis ꝓpter istiusmodi sacra:sicut Pōpeius Trogus & Iustinus fatenť:sicut ēt apud nos con stat ꝓpter præsumptionē īpietatēq; ipsoꝝ irato deo cū in Sicilia diu infœliciter dimicassent:translato in Sardiniā bello iteꝝ infœlicius uicti sunt:ꝓpter q̄ ducē suū Mezeū & paucos q̄ sup̄fuerāt milites exulare iusserunt. Exules ueniā p̄ legatos petētes repulsi patriā bello & obsidione cinxerunt. Ibi tūc Mezeus dux exu Mezeus lum Chartalonē filium suū sacerdotē Herculis:q̄ sibi uelut insultās purpuratus occurrerat:in crucē sub oculis patriæ ut erat dignus:cū purpuris infulisq; suspē Chartalo dit. Post paucos autem dies urbē ipsam cæpit:q eū interfectis plurimis senatoꝝ cruente dñareť:occisus est. Hæc tpibus Cyri Persaꝝ regis gesta sunt. Post hæc uero Hamilcho rex Carthaginēsiū cū ī Sicilia bellū gereret:repēte horribili pe Hamil/ste exercitū amisit. Nec mora morbis:populo cateruatim cadēte:cito qsq; corre cho.

ptus mox mortuus iā nec sepeliebat̄: cuius mali nūcius cū attonitā tā repētino luctu Carthaginē repleuisset: nō secus: ac si capta esset: turbata ciuitas fuit. Oīa ululatib⁹ psōabāt clausæ ubiq̄ ianuæ: cūcta priuata publicaq̄ officia dānata: uniuersi ad portū currūt: egredientesq̄ de nauib⁹ paucos q̄ cladi supfuerāt de suis p cunctabant̄. Postq̄ de clade suoꝝ dicētib⁹ illis uel gemētib⁹ miseri intelligūt: tūc toto litore plāgētiū uoces: tūc infœliciū matrū ululatus & flebiles querelæ audiebant̄. Inter hæc exiēs p cedit & ipse de naui sua īpator sordida & seruili tunica discinctus. Ad cuius conspectū plāgētia iungunt̄ agmina. Ipse quoq̄ manus ad cœlū tēdēs nunc suā: nūc publicā infœlicitatē accusat & defletad postremū uociferās p urbē: tādē ingressus domū cūctos qui lachrymātes psequebant̄: ultimo dimisit alloq̄o: ac deide obseratis ianuis exclusis et filiis gladio dolorē uitāq̄ finiuit. Hæc Darii tpib⁹ gesta sunt. Post hæc Hāno uir qdā Carthaginēsis priuatis opib⁹ rei. p. uires supans: inuadēdæ dñatiōis hausit cupiditatē. Cui rei cōsiliū utile ratus est: ut simulatis unicæ filiæ nuptiis oēs senatores quoꝝ dignitatē obstitura inceptis suis arbitrat̄: iter pocula ueneno necaret. Q uæ res p ministros pdita: sine ultiōe uitata est: ne i uiro potēti plus negocii res faceret cognita q̄ cogitata. Hoc cōsilio elusus Hāno alio machinamēto facin⁹ aggredi parat. Seruitia cōcitat: qb⁹ repēte incautā urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cædib⁹ diē pditū se præuētūq̄ intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milib⁹ seruoꝝ armatus occupat: ibidū Aphros regēq̄ mauroꝝ cōcitat: capt⁹ est: ac primo uirgis cæsus: deinde effosis oculis & manib⁹ cruribusq̄ fractis: cū a singulis mēbris pœna exigeret̄: in cōspectu populi necatus est. Corpus uerberib⁹ laceratū crucifixū ē: filii cognatiq̄ oēs supplicio traditi: ne qs eū eiusdē familiæ unq̄ aut imitari: aut ulcisci meditaret̄. Hæc tpib⁹ Philippi gesta sunt. Post hæc Carthaginēses cū Tyrū urbē auctorē originis suæ: ab Alexādro magno captā euersamq̄ didicissent: timētes trāsitū eius i Aphricā futuꝝ: Hamilcharē quēdā cognomēto Rhodanū uiꝝ facūdia solertiaq̄ præcipuū ad pscrutādos Alexādri actus direxerūt: qui p Parmenionē q̄si transfuga exceptus dehinc in militiā regis admissus oīa ciuib⁹ suis p tabellas scriptas: & post cæra suplitas enunciabat. Hūc mortuo Alexādro Carthaginē reuersum: q̄si urbē regi uēdicasset: nō ingrato tm̄ aīo: uerꝝ ēt crudeli inuidia necauerunt. Deinde cum assidua: nec unq̄ satis pspa aduersus Siculos bella gererēt: & Syracusas urbē Siciliæ tunc florētissimā obsidione cinxissent: per Agatoclē Siciliæ regē miro circūuenti ingenio usq̄ ad extrema desparationis adducti sunt. Nāq̄ Agatocles cum apud Syracusas a Carthaginēsib⁹ obsideret̄ ac se neq̄ bello parē instructū copiaꝝ: neq̄ obsidiōis patientē stipēdioꝝ sufficiētia uideret: bene puiso: ac melius dissimulato cōsilio in Aphricā cū exercitu trāsiit. Ibi suis qd molliat̄ apit: deinde quid facto opus sit: docet. Ilico unanimiter naues primum: in quibus uenere incēdunt nequa spes refugiendi foret. Deinde cum oīa in quæ direxisset: psterneret: uillas castellaq̄ incēderet: Hānonē quendam cum. xxx. M. Pœnoꝝ obuiū habuit: quē cum duobus. M. suoꝝ interfecit. Ipse autē duos in eo bello tantū perdidit. Q ua pugna & Aphroꝝ animis incredibiliter fractis & suoꝝ i imensum auctis urbes castellaq̄ expugnat: prædas ingentes agit: hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimaꝝ uastationemq̄ agroꝝ & in

[Marginal notes: "Hamilchonis mors." beside the Hanno passage; "Hānonis facinus" beside "tia cōcitat"; "Hamilcharis fides." beside "timētes trāsitū"; "Agatoclis facinus." beside "naues primum".]

cendia uillaꝝ de muris ipsius urbis specularent᷑. Adiicit᷑ præsentibus malis tri/
stior fama. Nā & apud Siciliā deletus cū imꝑatore Aphroꝝ exercitus nunciat᷑:
quē reuera incautū ac pene ociosum Andro Agatoclis frater oppresserat. Hoc ꝑ
totā Aphricā rumore dispso non tributariæ tm̄ urbes ab his: ueꝝ etiā socii reges
deficiebāt: inter quos rex quoq; Cyrenaꝝ Appellas pactus est cū Agathocle cō/
munionē belli: dū regnū Aphricæ ardēter affectat. Sed postq̄ in unū exercitus
& castra iūxerūt: ꝑ Agathoclē blādimētis & insidiis circūuētus occisus est. Carthaginēses cōtractis undiq; copiis i bellū exarsere. Quib9 Agathocles hūs secū Apellæ copias cōgredit᷑: eosq; magno utriusq; exercitus sanguine & graui prœ/
lio suꝑat. Hoc certaminis discrimine tāta despatio pene illata est: ut nisi i exerci/
tu Agathoclis orta seditio fuisset: transfugiturus ad eū Hamilchar dux Pœnoꝝ
cū exercitu fuerit. Ob quā noxā i medio foro iussu Carthaginēsiū patibulo affi
xus crudele spectaculū suis præbuit. Deinde cū post mortē Agathoclis Cartha/
ginēses Siciliā instructa classe uastarēt: a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito:
terrestri nanaliq; certamine sæpe suꝑati nouissime ad Romana bella cōuersi sūt.

Carthaginensium strages

Prohdolor: legūt ne ista de ueteribꝰ: qui de recētibꝰ cōquerunt᷑: imo legūt: & ea
nō æqtate sed æmulatione coniiciūt. Maximo.n. illo & ineffabili: quē nec ipsi di
scernūt: stimulo cōpūgnnt᷑: nō ꝑꝑ tēpora mala: sed ꝑꝑ tēpora christiana: & deri
uatio est inuidi ulceris: ut qcqd agit᷑ sub execrabili: atrocius esse uideat᷑: sicut ēt
inter nos sæpe inimicoꝝ oculis uideri solet eos: quos execrant᷑: nihil nō prauū:
nihil nō turpe: nihil nō obscœnum: nihil nō uulnerosum dicto factoue agere: &
hoc tm̄ simpliciter. In tantū.n. captū cor obliquat inuidia: ut rectū natura nō ui
deat: de quoꝝ numero sunt isti. Sed multo miseriore: qa inimici dei ac ꝑinde ini
mici ueritatis: de qbus flentes hæc dicimus: & quos misericorditer si patiant᷑ ar
guimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hæc uidēt: atq; ideo duplicia illis uident᷑:
quæ uident: & cōfusi caligine neqtiæ in id cadūt: ut minus uidēdo plus uideāt:
cū tm̄ id quod est: ita ut est uidere nō possint: qui grauiora arbitrant᷑ flagella pa
tris q̄ hostis incendia: qui acerbiorē uocant blandientē: admonentē: & redimētē
deum: q̄ ꝑsequentē: dominantē trucidantēq; diabolum: q̄q̄ si de patre intellige/
rent: de castigatione gauderēt: & si præuideret᷑ fructus eruditionis: esset disciṗli
na tollerabilis: ac ꝑꝑ spē: quæ nunc gētibus data est: ante uero nō fuerat: leuiora
ducerent: & si grauiora paterent᷑: q̄q̄ cōtemptus miseriaꝝ possunt etiā a suis di/
scere: apud quos sūma mala pro sūmis bonis existimata sunt tantū: ut gloriā fa/
mæ cælebrē atq; illustrē cōsequerent᷑: ꝑ quos colligi dat᷑: q̄ta nobis: qbus æterni
tas beata ꝑmittit᷑: sint tollerāda pro uita: cū illi tāta potuerīt tollerare pro fama.

Romani Siculos & Pœnos uicerunt: & Regulus serpentem miræ magnitu/
dinis interfecit.

a Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Quinto Fabio
consulibus: Mamertinis: quoꝝ Messana nobilis Siciliæ ciuitas erat:
auxilio cōtra Hieronē Syracusanum regē: & Pœnoꝝ copias Hieroni
iūctas Appiū Claudiū cōsulē cū exercitu misere Romani: qui tā celeriter Syra
cusanos Pœnosq; suꝑauit: ut ipse quoq; rex reꝝ magnitudine ꝑterritus ante se ui
ctum q̄ cōgressum fuisse ꝑdiderit: qui ex infractis uiribus amissaq; fiducia: cum
pacem supplex rogaret. cc. argenti talentis iussu consulum mulctatus accæpit.

Hiero uictus.

Consules itaq; Agrigentũ Siciliæ ciuitatẽ adeuntes:ibi præsidia Pœnoꝝ opibus
ualloq; cinxerũt.Cũq; inclusus ea obsidione senior Hãnibal impator Pœnoꝝ ad
summã egestatẽ redactus esset:Hãno impator nouus Carthaginensiũ cũ equiti/
bus.M.d.&.xxx.peditũ milibus.xxx.etiã elephantis ex improuiso intercessit:
expugnationẽq; ciuitatis paulisp distulit:sed cõtinuo ciuitas capta est. Pœni ma
ximo bello uicti & ꝓfligati.xi.elephanti in potestatẽ redacti. Agrigẽtini sub co
rona oẽs uenditi sunt.Hãnibal senior facta cũ paucis eruptione diffugit. Gneo
Hãniba Cornelio Asina & Gaio Duilio cõsulibus:cũ Hãnibal senior orã Italiæ mariti/
lis senio/ mã instructa.lxx.nauiũ classe uastaret:Romani & ipsi classem fabricari atq; in
ris fuga strui præcipiũt:quod Duilius cõsul celeriter impleuit.Nã intra.lxx.diẽ qua ar/
bores cæsæ erãt.c.xxx.nauium classis deducta in ancoris stetit Cornelius Asina
cõsul alter cũ.xvi.nauibus Liparã insulã petit:ubi ab Hãnibale:quasi ad collo/
quium pacis euocato:Punica fraude captus:atq; in uinculis necatus est. Quod
ubi Duilius alter cõsul audiuit:cũ.xxx.nauibus aduersus Hãnibalẽ ꝓfectus est.
Cõmisso nauali prœlio Hãnibal amissa naui:qua uehebatᷣ scapha subductus au
fugit.xxx.naues eius & una captæ.xiii.mersæ.iii.M.hominum occisa.vii.M.
capta referuntᷣ.Postea Carthaginẽses Gaio Aqlio Floro & Lucio Cornelio Sci/
Roma/ pione cõsulibus Hãnonẽ in locũ Hãnibalis subrogatũ pro Sardis Corsis defen/
noꝝ suc/ sandis:nauali prœlio præfecerũt:qui a Scipione consule uictus:amisso exercitu
cessus ipse cõfertissimis hostibus se ĩmiscuit:ibiq; interfectus est. Eodẽ anno.iii.M.ser
uoꝝ:&.iiii.M.naualiũ socioꝝ in urbis Romæ excidiũ cõiurarũt:& nisi matu/
rata ꝓditio cõsiliũ præuenisset:destitura præsidio ciuitas seruili manu periisset.
Anno ab hoc ꝓximo Calatinus cõsul Cameriã Siciliæ urbẽ petens temere in an
gustias deduxit exercitũ:quas Pœnoꝝ copiæ iãdudũ præstruxerãt.Cui cũ õino
nulla uel obsistẽdi uel euadẽdi facultas esset:Calphurnii flãmæ uirtute & opeli/
beratus est:qui lecta.ccc.uiroꝝ manu insessum ab hostibus tumulũ occupauit:
& in se Pœnos oẽs pugnãdo cõuertit donec Romanus exercitus obsessas angu/
Calphur stias hoste nõ urgẽte transiret.Cæsi sunt in eo prœlio oẽs.ccc.solus Calphurnius
nii faci/ q̃uis multis cõfossus uulneribus & cadaueribus obtectus euasit. Hãnibal senior
nus. a Carthaginẽsibus iterũ classi præpositus infœliciter cũ Romanis nauali prœlio
cõgressus & uictus est:ab exercitu suo seditione orta lapidibus cooptus interiit.
Attilius cõsul Liparã Melitãq; insulas Siciliæ nobiles ꝑuagatus euertit. Cõsules
in Aphricã iussi trãsferre bellũ cũ.ccccxxx.nauibus Siciliã petierũt:qbus Ha/
milchar Pœnoꝝ impator & Hãno classi præfectus occurrit.Cõserto nauali prœ
lio Carthaginẽses in fugã uersi.lxiiii.naues ꝑdiderũt. Victores cõsules in Aphri
cam cõuersi sunt.Primãq; omniũ Clipeã urbẽ in deditionẽ recæperũt.Inde Car
thaginẽ petentes.ccc.aut eo amplius castella populati sunt:infestaq; Carthagini
signa circũtulerũt.Manlius cõsul ab Aphrica cũ uictrici classe decedens.xxvii.
.M.captiuoꝝ cũ ingẽtibus spoliis Romã reuexit. Regulus bellũ Carthaginẽse
sortitus:iter cũ exercitu faciẽs haud ꝓcul a flumine Bragada castra cõstituit:ubi
Serpens cũ plurimos militũ aquãdi necessitate ad flumẽ descẽdentes serpẽs miræ magni
miræ ma tudinis deuoraret:Regulus ad expugnãdã bestiã cũ exercitu ꝓfectus est.Sed ni
gnitudi/ hil in tergo eius ꝓficiẽtibus iaculis atq; omni teloꝝ ictu irrito:quæ per horren/
nis. dam squamaꝝ cratẽ quasi per obliquã scutoꝝ testudinẽ labebatᷣ.Mirũq; in mo/

dum ne corpus læderēt ab ipso corpore pellebant̄:cū insup magnā multitudinē
morsu cōminui:impetu proteri:halitu etiā pestifero exanimari uideret:ballistas
deferri imperauit per quas saxū murale spinæ eius incussum cōpagē totius cor
poris dissoluit. Talis siquidē est natura serpētis:ut cū pedibus carere uideat̄:co
stis tñ & squamis quas a summo gutture usq; ad imā aluum parili mō dispositas
habet:ita instruat̄ ut squamis:quasi unguibus:costis quasi cruribus innitatur.
Non.n.ut uermis:cui spinæ rigor nō est & in directū corpusculi sui partes gra/
darim porrigēdo cōtractas:cōtrahēdo porrectas motū explicat:sed alternis intē
ta conatibus latera sinuosa circūfert:ut p exteriorē spinæ curuaturā rigentē co/
starum aciē tendat:costis aūt natura ad summū rectis squamar̄ ungulas figat:
quod uicissim & celeriter agēdo nō solū plana plabit̄:sed etiā cōuexa cōscēdit:
tot uestigiis instructa:quot costis. Huius itaq; rei causa est:ut si in qualibet cor
poris pte ab aluo usq; ad caput ictu aliquo collidat̄:debilis reddita cursum hr̄e
nō possit:qa ubicūq; illi ictus inciderit:spinā soluit:per quā costar̄ pedes & mo
tus corporis agebantur. Vnde etiā hic serpēs qui tādiu tot iaculis inuulnerabilis
obstitit:ad unius saxi ictū debilis cessit:ac mox circūuentus telis facile oppres/
sus est. Coriū aūt eius Romā deuectū:quod fuisse.cxx.pedū spatio ferūt:aliquā
diu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersus tres impatores idest Hasdrubales Regulus
duos & accitū ex Sicilia Hamilcarē atrocissimū bellum gessit:in quo cæsa sunt
Carthaginensiū.xvii.M.capta autem.v.M.elephanti.x.&.viii.abducti:oppida
.lxxxii.in deditionē cessere Romanis. Carthaginēses fracti bellis:& cladib9 exi/
naniti pacē a regulo poposcerūt sed cum intolerabiles & duras cōditiones pacis
audissent:tuti9 rati sese armatos mori q̄ miseros uiuer̄:precio nō solū Hispanor̄
uel Gallor̄ auxilia quæ iā dudū plurima habebāt:sed etiā Græcor̄ cōparāda du
xerūt. Itaq; Xanthippū Lacedæmonior̄ regē cū auxiliis accitū ducē bello præ/ Xanthip
fecerūt. Xanthippus inspectis Pœnor̄ copiis atq; in cāpū deductis:longe in me pus
lius mutato apparatu:pugnā cū Romanis inseruit. Ingēs ibi ruina uiriū Roma
narum fuit. Nā.xxx.M.Romanor̄ militū in illa tūc cōgressione pstrata sunt.
Regulus ille dux uir nobilis cū.d.uiris captus est:& ī catenas cōiectus.decimo
demū anno Punici belli nobilē triūphū Carthaginēsib9 præbuit. Xanthippus tā
audacis facti cōscius rer̄ instabiliū mutationē timēs ilico ex Aphrica migrauit
in Græciā. Igit̄ Aemili9 Paulus & Fului9 nobilior cōsules audita captiuitate re/ Paul9 Ae
guli & clade exercitus Romani trāsire ī Aphricā cū classe.cc.nauiū iussi Clipeā milius
petunt. Eo Carthaginēses cū pari classe cōsestim uenerūt:nec differre potuit na/ Fuluius
uale certamē.ciiii.naues Carthaginēsiū demersæ.xxx.cū pugnatoribus captæ.
Præterea.xxxv.M.militū cæsa sunt. Romanor̄ aūt nouē nauibus deprehensis
.M.c.periere milites. Cōsules aūt Clipeæ castra posuerūt. Duo Hānones impa/
tores Pœnor̄ eo rursus cū exercitu magno cōuenerūt. Prœlio cōmisso.ix.M.mi
litū pdiderūt. Sed & tunc apud Romanos nūq̄ diuturna fœlicitas erat:& qua
lescūq; successus magnis cōtinuo malor̄ molibus obruebant̄. Cum itaq; Roma
na classis ad Italiā prædis onusta remearet:infando naufragio euersa est. Nam Naufra/
ex.ccc.nauibus.cc.xx.pierunt.lxxx.uix abiectis oneribus liberatæ sunt. Hamil gia duo
car dux Pœnor̄ cū exercitu in Numidiā Mauritaniāq; missus:postq̄ hostiliter Roma/
cruēteq; in uniuersos egit:q regulū libēter suscepisse dicerent̄.M.argēti talētis. norum

&.xx.M.boum reliquos condemnauit. Principes autē oīum populoꝝ patibulo suffixit. Tertio anno sicut semp indomitus furor cito piculoꝝ obliuiscit. Seruilius Cæpio & Sēpronius Blesus cōsules.cclx.nauibus in Aphricā trāsgressi uniuersam orā maritimā:quæ circa syrtes iacet:depopulati sunt:atq; in supiora progressi:captis euersisq; ciuitatib9 plurimis ingentē prædā ad classem deuexerunt. Inde cum ad Italiā redirēt:circa Palinuri pmontorium:quod a Lucanis montibus in altum excurrit:illisi scopulis.c.l.naues onerarias nobileq; prædā crudeliter acqsitā infoeliciter pdiderunt. Vicit aliqñ apud Romanos improbissimā cupiditatē enormitas miseriaꝝ. Nā pres:quibus nauticæ rei iam pertesum erat:decreuere ne amplius q̄.lx.nauiū classis ad subsidium haberet̄ Italiæ:quod qdem decretum cōtinuo adacti indomita cupiditate rupunt. Præterea Cotta consul in Siciliam transgressus plurimis prœliis aduersus Pœnos & Siculos terra mariq; pugnauit:& p totā Siciliā partim hostiū:partim etiā socioꝝ inhumanas strages reliquit. Lucio Cæcilio metello Gaio Furio Placidio cōsulib9 Hasdrubal nouus

Carthaginensium strages.

Carthaginēsium impator cum elephātis.c.xxxiii.& eqtum:peditumq; amplius .xx.M. Lilybeum uenit ex Aphrica:& cōtinuo cū Metello cōsule apud Panormū pugnā cōseruit. Sed Metellus uim magnā belluaꝝ timens prius cas magno usus cōsilio uel in fugā:uel in mortē egit:& sic facile quis magnā uim hostium supauit.xx.M.Carthaginēsiū i eo prœlio cæsa sunt. Elephāti quoq;.xxvi.interfecti.ciiii.capti:& p Italiā ducti maximū Italis gētib9 spectaculū præbuerunt. Hasdrubal cū paucis Lilybeum pfugit:atq; absens a Pœnis capite dānatus est. Carthaginenses deuicti pacem a Romanis petierunt.

Reguli mors.

Post hæc fessi tot malis Carthaginēses pacē esse petēdā a Romanis decreuerunt:Ad quā rē Attilium regulum antea ducē Romanū:quē iā per qnq; annos captiuū detinebāt:inter cæteros legatos præcipue mittēdum putauerunt:quē nō impetrata pace ab Italia reuersum:resectis palpebris illigatum in machina uigilādo necauerunt. Alter deinde Attilius Regulus & Mālius Vulsco ambo bis cōsules cum classe.cc.nauium:&.iiii.legionibus Lilybeum pfecti sunt:quod oppidū in pmōtorio situm Romani obsidere conati:supueniēte Hānibale:qui Hamilcharis fuit filius uicti:maiore exercitus sui parte perdita:ipsi ægre euaserunt. Post hos Claudius cōsul cum classe.cxx.nauiū ad drepani portum contra hostē pfectus:ibiq; mox exceptus classe Pœnoꝝ supatus est. Et ipse quidē cum.xxx.nauib9 Lilybeum in castra cōfugit. reliquæ oēs.hoc est.lxxxx. aut captæ aut demersæ fuerunt.viii.M.militū cæsa.xx.M.capta referunt. Ga/

Naufragium.

ius quoq; iunior collega Claudii uniuersam classem naufragio amisit. Anno etiā cōsequēti classis Punica in Italiā trāsiit. Eiusq; plurimas partes lōge lateq; uastauit. Interea Luctatius cum classe.cc.nauiū in Siciliā trāsuectus:dum apud Drepanum ciuitatē pugnā inter primores Siciliæ cieret:transfixo femore ægerrime cum iā obrueret̄ erectus est. Porro autē Pœni cum.cccc.nauibus magnisq; copiis ad Siciliā duce Hānone cōcurrunt. Nec tamen Luctatius segnior:imo cōsilia Pœnoꝝ celeritate mira præuenit. Postq̄ pxime sibi utrorumq; classes apud Aegades insulas per totā noctem intertextis ppemodum ancoris cōstituerunt: orta luce prior Luctatius signum bello dedit. Crudescente pugna uictus Hāno nauē auertit:& dux fugæ primus fuit. Aliqta cū eo pars exercitus sui Aphricā

petunt. Alii cõfugere Lilybeum sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt.cxxv. demersæ.xxxii.M.hominum capta.cæsa.xiiii.M.fuere.Romanoꝶ aũt.xii.naues demersæ sunt. Luctatius deinde ad Ericinam ciuitatem:quã Pœni tenebant: uenit. Ibiq; duo.M.Carthaginensium conserta pugna interfecit.

Carthaginenses petitam pacem consequuntur.

Vnc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Luctatium cõsulem ac deinde Romã mittunt: Orant pacem:quã cõditionibus ante ppositis ilico cõsequuntur. Conditiones aũt erant ut Sicilia Sardiniaq; decederent:pro quo impensis bellicis puri argenti.iii.M.talentoꝶ Euboicoꝶ:æquis pẽsionibus per annos.xx.pẽderent. Huius pacis cõditio habita est post annũ.iii.&.xx.ex quo bellũ Punicũ primũ fuerat inchoatũ. Quis rogo duaꝶ ciuitatũ unũ bellũ per annos.xxiii.gestũ fando explicet? quos reges Carthaginẽsium:quot cõsules Romanoꝶ:quot agmina exercituum:quãtũ numeꝶ nauium cõtraxerit:ptosliv garit:oppresserit:& tum demũ si illa ad plenũ perpẽsa uideantur:de præsentib9 iudicet? Anno ab urbe cõdita.dvii.repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphũ Romanoꝶ. Neq; enim temere dixerim quãdo nõ uel modicã lœticiã Romæ supueniens repẽte ĝgrauissimus luctus oppresserit. Si quidem Q unito Luctatio Catulo Aulo Mãlio cõsulibus diuersæ igniũ aquarũq; clades pene absumpsere urbem. Nã Tyberis insolitis auctus imbrib9:& ultra opinionẽ uel diu turnitate uel magnitudine redũdãs oĩa Romæ ædificia in plano posita deleuit. Diuersæ qualitates locoꝶ ad unã cõuenere perniciẽ:quoniã quæ segnior redundatio tenuit:madefacta dissoluit:& quæ cursus torrẽtis inuenit:impulsa deiecit. Aquaꝶ grauissimã cladẽ grauior ignis secuta uastatio est:qui ignis icertũ unde surrexerit plurimas ciuitatis partes puagatus:cũ hominũ domorũq; miserabilẽ stragẽ fecisset:tũ etiã tantũ opum uno incendio cõsumpsit:ĝtũ plurimæ & peregrinæ uictoriæ cõferre nõ possent. Dehinc cũ oĩa in circuitu fori popularetur: ædem Vestæ corripuit. Et nec sibi ſiqdẽ diis subueniẽtibus:ignẽ illũ qui æternus putabaẽ:tẽporarius ignis oppressit. Vnde etiã Metellus dũ arsuros deos eripit:uix brachio semiusto ablatus aufugit. Tito Sẽpronio Gracco & Gaio Valerio Fultone cõsulibus cũ Phaliscis bellauere Romani. Eoq; prœlio.xv.M.Phaliscoꝶ interfecta sunt. Gallı bellum Romanis intulerunt.

Tyberis inũdatio

Vrbis incendium

Odem anno Galli Cisalpini noui extitere hostes:aduersum quos uaria sorte bellatum est. Nam in primo cõflictu Valerio consule.iii.M.d.cecidere Romanoꝶ. Secundo.xiiii.M.Galloꝶ cæsa.ii.M.capta sunt. Sed ob priorẽ cladem triumphus cõsuli denegatus est. Tito Manlio Torquato. Gaio Attilio Bubulco consulibus Sardinia insula rebellauit:auctoribus Pœnis:unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginensibus aũt uiolatoribus pacis:quã ipsi poposcissent:inferri bellũ decretum est. Contra Carthaginẽses pacem supplicitet poposcerunt. Et cum hi missis legatis nihil pfecissẽt:post etiã.x.principibus bis æque supplicantibus nec impetrarent:nouissime Hãnonis hominis minimi inter legatos oratione meruerũt. Hoc anno porta Iani gemini clausa est:quia nusq̃ eodem anno bellum erat:quod sub Numa solum Pompilio rege prouenerat. Hic demum nobis tacendum est:& quia tempora quidem eo ferri nostra nullo modo possunt:silentio trãsmitti expedit:ne obtrectatores dieꝶ

Porta Iani clausa

uitæ suæ ad insultandum potius sibi hoc strepitu suscitemus. Ecce portæ Iani clausæ fuerunt. Foris bellum Romanorum non fuit. Omnem sobolem suã in gremio suo cõquiescentem Roma continens nõ superauit.

Post primũ punicũ bellum Roma uno anno post .cccc.lx. annos quieuit.

T hoc quãdo? post primũ bellum Punicum. post quantum temporis? post annos quadringẽtos sexaginta. quãdiu? anno uno. & quid altero subsecutum est? ut de cæteris taceam: bellum Gallicum: & Hannibal cum bello Punico secũdo. Heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quinetiam me pudet. pax ista unius anni: uel magis umbra pacis. leuimẽtũ miseriarum: an incentiuum malorum fuit? stillicidium istud olei in mediũ magnæ flãmæ cadens extinxit fomitem tanti ignis: an aluit? Parũ aquæ frigidæ ardentissimis haustũ in febribus sanauit ægrotũ: an potius incendit? per annos ppe. dcc. idest ab Hostilio Tullo usque ad Cæsarem Augustũ una tantũmodo ætate Romana sanguinem uiscera non sudarunt. & inter plurimas magnorum sæculorum ætates misera ciuitas: uere misera mater: uix uno tẽpore a timore luctuũ: ut non dicam ab ipsis luctibus conquieuit. Hoc si quisquã hominũ tam parum in uita sua quietis habuisset: nũquid uel uixisse diceretur? Aut si quisquã per totum annum doloribus & cruciatibus angatur: medio autẽ anni ipsius spatio unũ tantũ diem tranquillum: & sine cõflictationibus transigat: nũquid ex eo die leuamentũ malorum accipiet: ac nõ totum annũ miseriis deputabit? Sed illi inquit hunc annum pro glorioso signo infatigabilis uirtutis collocauerunt: atque utinã pro obliuione calamitatis cõtinuæ præterissent. Nam sicut in corpore hominis ita demũ dignoscitur lepra: si uariatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat: at si ita se ubique diffundat ut omnia unius coloris: quis adulterari faciat periit illa discretio: ita si labor cõtinuus æquali tolerantia: sine respirandi appetitu perfluxisset: intentio uoluntatis & electio cõsuetudinis diceretur. Cum aũt in hoc pauxillũ ocii tantope uel maiorum gaudia: uel minorum studia reclinantur: pfecto discernitur: & quã iocunditatẽ habuerit hæc breuitas: & quã amaritudinẽ illa plixitas: hoc est. quæ illa q̃ grata fuisset: si diuturna mansisset: & hæc incessabilis miseria q̃ etiam uitã da fuerit: si uitari quacunque potuisset. Anno ab urbe cõdita. dxliiii. Hamilchar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello cũ aliud bellũ aduersus Romanos clã pararet: occisus est.

Hamilcharis mors.

Legati Romanorum ab Illyriis interfecti:

Equenti anno legati Romanorũ ab Illyriis interfecti sunt. Post cum ipsis Illyriis atrocissimũ bellum gestum est in quo multis oppidis populisque deletis: reliqui se Fuluio Posthumioque consulibus dediderunt. Tertio deinceps anno miserã ciuitatem sacrilegis sacrificiis male potentes funestauere pontifices. Nãque decem uiri consuetudinẽ priscæ superstitionis aggressi Gallum uirum & Gallam fœminã cum muliere simul Græca in foro boario uiuos defoderũt. Sed obligamentũ hoc magicũ in contrariũ cõtinuo uersum est. Nãque diras illas: quas fecerant externorum mortes fedissimis suorum cædibus expiauerunt. Siquidem Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulibus magna formidine cõsternatus senatus defectione Cisalpinæ Galliæ: cum etiã ex ulteriore Gallis ingens aduentare exercitus nunciaretur: maxime gessatorum? quod nomen non gentis sed mercenariorum Gallorum est. Itaque permoti consules totius

Gallorum ĩpetus.

Italiæ ad præsidium imperii cõtraxere uires. Quo facto in utriusq; cõsulis exercitu.dccc.M.armatoꝝ fuisse refertur:sicut Fabius historicus:qui eidem bello interfuit:scribit.Ex quibus Romanoꝝ & Campanoꝝ fuerunt peditũ.cccxlviii.M.Equitum uero.xxvi.M.dc.cætera multitudo socioꝝ fuit. Cõmisso prœlio apud Arretium Atilius cõsul occisus est.lxxx.M.Romanoꝝ:nec saltem tanta:quãta eos terrere debuit:cæsa sui parte fugerũt.Nam.iii.M.eoꝝ tũc interfecta historici tradũt:quod ideo ignominiosius turpiusq; est.tam paucis amissis tanta agmina diffugisse:quia se in aliis uictoriis nõ uiribus animoꝝ præualuisse:sed belloꝝ prouentibus prodiderũt.Quis enim rogo in exercitu Romanoꝝ crederet numerũ istum fuisse saltẽ:nõ dico fugisse?Post hæc secũdũ cum Gallis prœlium gestum est:in quo plane.xl.M.trucidata sunt Galloꝝ.Sequẽti anno Manlius Torquatus & Fuluius Flaccus cõsules primi trans Padũ Romanas duxere legiões.Pugnatũ est ibi cum Insubribus Gallis:quoꝝ interfecta sunt.xxiii.M.quinq;.M.capta.Eo deinde anno:qui huic ꝓximus fuit:dira miserã urbem terruere ꝓdigia.Miserã utiq;:quæ hinc fremitu hostiũ:inde nequicia demonũ terrebatur.Nãq; in Piceno flumine sanguis effluxit:& apud Tuscos cœlum ardere uisum est:& Arimini nocte multa lucẽ claram effulsisse:ac tres lunas distãtibus cœli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoq; magno terræmotu Achaia & Rhodus insulæ adeo cõcussæ sunt:ut labentibus uulgo tectis ingens ille quoq; Colossus rueret.Eodẽ anno Flaminius cõsul cõtẽptis auspiciis:quibus pugnare phibebatur:aduersum Gallos conflixit:& uicit.In quo bello octo milia Galloꝝ cæsa.decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius cõsul Gessatoꝝ.xxx.milia deleuit:ubi etiã ipse Viridomaꝝ regem in primã aciem ꝓgressus occidit:& inter multa Insubriũ quos ad deditionẽ coegerat oppida:Mediolanũ quoq; urbẽ florentissimã cepit.Deinde Istri noui hostes excitati sunt:quos Cornelius Minutiusq; cõsules multo quidem Romanoꝝ sanguine subegerũt. Emergit hic paululũ antiquus ille Romanoꝝ improbæ laudis etiã de parricidiis appetitus. Nam Fabius censor Fabiũ Buteonẽ filiũ suũ furti insimulatũ interfecit:dignũ se facinus:q; pater uel parricidio plectendum duceret:quod ne leges quidẽ:nisi mulcta pecuniæ aut summũ exilii circa quẽlibet hominũ censuerunt.

Prodigia

Galloꝝ strages.

Hãnibal Romanis infestissimus.

Anno ab urbe cõdita.dxxxiiii.Hãnibal Pœnorum imperator Saguntum florentissimã Hispaniæ ciuitatem:amicam populi Romani:primũ bello petitam:deinde obsidione cinctam:& fame excruciatam omniaq; fortiter contemplatione fidei:quã Romanis deuouerant:digna indignaq; tolerantẽ.viii.demũ mense deleuit. Legatos Romanoꝝ ad se missos iniuriosissime etiam a cõspectu suo abstinuit.Exinde odio Romani nõis:quod patri Hamilchari:cũ esset.ix.annos natus:fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat:Publio Cornelio Scipione & Publio Sẽpronio Longo cõsulibus Pyrenços mõtes trãsgressus inter ferocissimas Galloꝝ gentes ferro uiã aperuit.& nono demum die a Pyreneo ad alpes ꝑuenit:ubi dum montanos Gallos repelleret ab ascensu:obnitentes bello superat:atq; inuias rupes igni ferroq; rescindit.quatriduũ cõmoratus:quinta demũ die cum maximo labore ad plana Italiæ peruenit.Fuisse tunc exercitum eius centum milium peditum.&.xxx.M.equitum definiunt. Scipio

Hãnibal

Sagunti excidio.

cõsul Hãnibali primus occurrit:cõmissoq; prœlio apud Ticinum ipse grauiter
Roma/ uulneratus per Scipionẽ filiũ admodũ prætextatũ qui post Aphricanus cogno
noᵽ stra minatus est:ab ipsa morte liberat⁹ euasit.Cæsus est ibi pene cĩ, Romanus exer
ges. citus.Pugnatũ est deinde eodem cõsule ad flumen Trebiã:iterũq; Romani pari
clade supati sunt.Sempronius cõsul cognito collegæ casu a Sicilia cũ exercitu
rediit:qui similiter apud eundẽ fluuiũ cõgressus amisso exercitu pene solus eua
sit.In eo tñ prœlio etiã Hãnibal sauciatus est:qui postea cũ in Hetruriã primo
uere transiret:in summo Apẽnino tẽpestate correptus biduo cõtinuo imobiliter
cũ exercitu niuib⁹ cõclusus & onustus obtiguit:ubi magnus hominũ numerus
iumenta q̃plurima:elephãti aũt pene oẽs frigoris acerbitate perierunt. At uero
alter tunc Scipio frater cõsulis Scipionis in Hispania plurima bella gessit. Ma
gonem quoq; Pœnorum ducem bello uicit & cepit.

Prodigia q̃plurima.

Prodigia m Iris tunc etiã Romani ꝓdigiis territi sunt.Nã & solis orbis minui ui/
sus est.& apud Arpos parmæ in cœlo uisæ. Sol quoq; pugnasse cũ lu/
na.apud Capenas intra diẽ duas lunas ortas.in Sardinia sanguine duo scuta su
dauisse in Phaliscis cœlũ scindi:uelut magno hiatu uisum.apud Antiũ meten/
tibus cruentas spicas in corbẽ decidisse.Igiẽ Hãnibal sciens Flaminiũ cõsulẽ so
lum in castris esse:quo celerius imparatũ obrueret:primo uere ꝓgressus arripuit
ꝓpiorẽ:sed palustrẽ uiã:& tũ forte Sarnus late redũdans pendulos & dissolutos
campos reliquerat:de quibus dictũ est.& quæ rigat æquora Sarnus:in quos cũ
exercitu Hãnibal ꝓgressus nebulis maxime:quæ de palude exhalabãt:ꝓspectũ
auferẽribus:magnã partẽ socioᵽ iumentorũq; ꝑdidit. Ipse aũt uni elephãto:qui
Hãnibal solus supfuerat:supsedens uix difficultatẽ itineris euasit.Sed oculum:quo dudũ
oculum iam egrotauerat uiolẽtia frigoris & uigiliaᵽ ac laboris amisit.Vbi uero ꝓximus
amisit. castris Flaminii cõsulis fuit:uastatione circũiacentiũ locoᵽ Flaminiũ in bellum
excitauit.Hæc pugna ad Thrasumenũ lacum facta est:ubi exercitus Romanus
infœlicissime arte circũuentus Hannibalis funditus trucidatus est. Ipse quoq;
Pugna consul occisus.xxiii.M.Romanoᵽ in eo prœlio cæsa:sex.M.capta referuntur.
ad Thra De exercitu uero Hannibalis.ii.M.cœciderunt. Famosum hoc apud Thrasume
sumenũ num lacum certamen fuit tanta clade Romana maxime:cum ita intentus pu/
lacum. gnantium ardor extiterit:ut grauissimum terræmotum:q̃ tunc forte tam uehe/
mens factus est:ut urbes diruisse:mõtes transtulisse:discidisse rupes:& flumina
retrorsum coegisse referatur:pugnantes omnino nõ senserunt.Factam ad Thra/
sumenũ ruinam sequitur pugna Cãnensis:quãuis Fabii Maximi dictatoris tem
pus medium fuerit:qui imperum Hannibalis cunctando tardauit.

Pugna Cannensis.

a Nno ab urbe condita.d.xl.Lucius Aemilius Paulus & Publius Te/
rentius Varro consules cõtra Hannibalem missi impatientia Varro/
nis cõsulis infœlicissime apud Cãnas Apuliæ uicum omnes Romanæ spei uires
pene perierunt.Nam in ea pugna.xliiii.M.Romanoᵽ interfecta sunt:q̃q̃ & de
exercitu Hannibalis magna pars cæsa est.Nullo tamen Punico bello Romani
adeo ad extrema internitionis adducti sunt. Periit enim in eo consul Aemilius
Paulus.Consulares autem & prætorii uiri.xx.interfecti sunt.Senatores uel capti

uel occisi sunt.xxx.nobiles uiri.ccc.pedestriũ militũ.xl.M.equitum.iii.M.d.
Varro cõsul cum.l.equitibus Venusium fugit. Nec dubiũ est ultimũ illum diẽ Strages
Romani status futurũ fuisse si Hannibal mox post uictoriam ad peruadendam Cãnensis
urbem contendisset. Hannibal in testimoniũ uictoriæ suæ tres modios annulo/
rum aureorꝫ Carthaginem misit:quos ex manibus interfectorum equitũ Roma
norum senatotũq; detraxerat. Vsq; adeo auté ultima desperatio reipublicæ apud
residuos Romanos fuit:ut senatores de relinquenda Italia sedibusq; quærendis
consilium ineundum putarint. Q uod auctore Cæcilio Metello confirmatum
fuisset:nisi Cornelius Scipio Tribunus tunc militũ idem qui postea Aphtica/
nus fuit:districto gladio deterruisset.ac potius pro patriæ defensione in sua uer
ba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ:quasi ab inferis respirare ausi dicta/
ctorem Decium Iunium crearũt:qui delectu habito ab annis decem & septem
immaturæ inordinatæq; militiæ quattuor legiones undecunq; contraxit. Tunc
etiam seruos spectati roboris ac uoluntatis:uel oblatos:uel si ita opus fuit:publi
co precio emptos sub titulo libertatis sacramento militiæ adegit. Arma quæ de/
erant téplis detraxerũt.egenti ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester or/
do:ita plæbs trepida:oblita studiorꝫ:in cõmune cõsuluit. Iunius quoq; dictator
antiquum Romanæ miseriæ factum recolens pro suppleméto exercitus edicto:
uel ut Asylo parefacto:homines quicũq; sceleribus ac debitis obnoxii essent:im
punitate permissa militiæ mancipauit:quorꝫ numerus ad sex.M.uirorum fuit.
Campania uero uel potius omnis Italia ad Hannibalem desperata penitus Ro/ Cãpaniæ
mani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius prætor aduersum defectio.
Gallos pugnare iussus cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho &
Q uinto Fabio Maximo cõsulibus Claudius Marcellus ex prætore ꝓconsul de/
signatus Hannibalis exercitũ prœlio fudit. Primusq; post tantas reipublicæ rui
nas spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones aũt in Hispania Hasdru/
balem Pœnorum imperatorem ad Italiam exercitum comparanté:grauissimo
bello oppresserunt. Nam.xxxv.M. militum de exercitu eius uel cæde:uel ca/
ptione minuerunt Celtiberos milites:cum primum externam manum Roma/
ni in castris habere cœperũt.præcio sollicitatos ab hostiũ societate in castra sua
duxerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam du Sempro
ctus in insidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum nius
aduersum Hãnibalem petiit:A quo cum octo.M.militum:quos in aciem edu/ Gracch9
xerat:cæsus est. Post hunc Gneus Fuluius prætor ab Hannibale uictus amisso Cẽtenius
exercitu uix euasit. Pudet recordationis. Q uid enim dicam improbitatem ma/ Penula
gis:an miseriã Romanorum?immo uerius uel improbam miseriam:uel miserã Gneus
improbitatem?Q uis credat eo tempore:quo ærarium populi Romani egenã Fuluius
stipem priuata collatione poscebat.miles in castris:nõ nisi aut puer:aut seruus.
aut sceleratus:aut debitor:& ne sic quidem numerus idoneus erat:senatus in cu
ria omnis pene nouitius uidebatur. Postremo cum ita imminutis fractisq; omni
bus desperaretur:ut consilium de relinquenda Italia subiretur:eo tempore cum
unũ domesticũ bellum:ut diximus:ferri uix ullo modo posset:tria insuper trãs/
marina bella quis credat fuisse suscepta:unum in Macedonia cõtra Philippum
potentissimum Macedoniæ regem:Alterum in Hispania contra Hasdrubalem

Hānibalis fratrem: Tertium in Sardinia contra Sardos: extra hoc: Q uartum Hānibalis: quo in Italia premebantur: & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnādo uicerūt. Ex quo euidenter ostenditur: nec tempora tūc fuisse trāquilliora ocius: sed homines miseriis fortiores. Anno ab urbe condita .d.xlii. Claudius Marcellus Syracusas opulentissimā urbem Siciliæ secūda oppugnatione ui cepit. Q uam cum iam pridem obsedisset. Archimedis Syracusani ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulsus expugnare nō potuit.

Hānibal usq; ad Anienem flumen deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Decimo anno postq̄ Hānibal in Italiā uenerat Gneo Fuluio & Publio Sulpitio cōsulibus Hānibal de campania mouit exercitū. & cum ingenti clade omniū per Sidicinum Suessanumq; agrum uia Latina profectus ad Anienem fluuiū tribus milibus ab urbe cōsedit: incredibili totius ciuitatis metu cū senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoq; amentes pauore per ꝓpugnacula currerent: & conuehere in muros saxa: primæq; pro muris pugnare gestirent. Ipse aūt cum expeditis equitibus usq; ad portam Collinam infestus accessit: deinde omnes copias in aciē direxit. Sed & cōsules Fuluius & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies constiterunt: in cōspectu Romæ præmiū uictoriæ futuræ tantus subito se imber e nubibus grādine mixtus effudit ut turbata agmina uix armis retentis in sua se castra colligerēt. Deinde cū serenitate reddita in cāpū copiæ atq; in aciē rediissent: rursum uiolentior fusa tēpestas maiore metu mortaliū audaciam coercuit. territosq; exercitus in tentoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionem Hānibal dixisse fertur: potiūdæ sibi Romæ modo uoluntatē nō dari: modo potestatem. Rñdeāt nūc mihi obtrectatores ueri dei hoc loco: Hānibali a capessenda subruēdaq; Roma utrū Romana restitit fortitudo: an diuina miseratio: an forsitā conseruati isti dedignanē fateri: quod Hānibal & uictor extimuit: & cedēs ꝓbauit? An si istā diuinā cautelā per pluuiā de cœlo uenisse manifestum est: ipsam autē pluuiam opportunis & necessariis tēporibus nō nisi per christum: qui est uerus deus ministrari: etiam ab huiuscmodi hominibus satis certo sciri: nec negari posse existimo. Maxime nunc: quādo ad documentum potentiæ eius cum siccitate turbante pluuiam poscere assidue cōtigit: & alternis uicibus nūc gentiles: nunc christiani rogāt: nec unq̄ etiam ipsis testibus factum est: ut optati imbres superuenient: nisi in die: quo rogari christū & christianis rogare permittitur: procul dubio cōstat urbem Romā per hunc eundem uerum deum: qui est christus Iesus ordinantē secundū placitum ineffabilis iudicii sui: & tūc affuturæ fidei credulitatem seruatam fuisse: & nūc pro parte sui incredulam castigatam. At uero in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Q uinto Fuluio proconsule. Principes autem Campanorum ueneno mortem sibi consciuerunt: Senatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano Fuluius Supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus cum omnibus incusso pauore contantibus Scipio se admodum adolescens ultro obtulisset: & pudēda penuria esset ærarii Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus: qui tunc cōsules erant aurum argentūq; signatū ad quæstores

Hānibal apud urbem pugnatorum.

Scipiōes interfecti

Capua capta

palam omnes senatores in publicum cotulerunt: ita ut nihil præter annulos singulos: bullasq; sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusq; singulas tantum au ri uncias: & argenti non amplius q̄ singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperiū proconsulare sortitus est.

S Cipio annos natus. xxiiii. imperiū in Hispania proconsulare sortitus: ultionem patris præcipue & patrui animo intendēs pireneum transgressus primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima: præsidia ualida: copiæ auri argentiq; magnæ Pœnoꝝ habebātur: ubi etiam Magonē fratrem Hānibalis captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Macedonia rediens Agrigentū urbem Siciliæ expugnauit. Ibiq; Hānonem Aphroꝝ ducem cepit. xl. ciuitates in deditionem accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluiū ꝓcōsulem. Præterea Tribunos. xi. & .vi. M. militum interfecit. Marcellus cōsul cum Hānibale triduū continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. Sequenti uictus cōsul. Tertio die uictor octo. M. hostium interfecit. Ipsumq; Hānibalem cū reliquis fugere in castra compulit. Fabius cōsul Maximus Tarentū: quæ a Romanis desciuerat: iteꝝ expugnauit: & cæpit. Ibiq; ingētes copias Hānibalis cū ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominū captiuoꝝ uendidit: precia in fiscum rettulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Hānibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnoꝝ ducem Hasdrubalem uicit: & castris exuit. Præterea. lxxx. ciuitates aut deditione: aut bello in potestatē redegit. Aphris sub corona uenditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utrunq; consulem Marcellum & Crispi num insidiis circūuentos interfecit. Claudio Nerone & Marco Liuio salinatore consulibus cum Hasdrubal Hānibalis frater ab Hispaniis per Gallias ad Italiā ueniret: iussusq; a Carthaginensibus ut fratri cum copiis iungeretur: magna secum auxilia Hispanoꝝ Gallorumq; deduceret: cum maturato aduentu descendisse iam ex alpibus consulibus proditus fuisset: ab exercitu Romano ignorante Hānibale præuentus cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidē incertus belli euentus fuit: elephantis maxime Romanā infestantibus aciem: qui a militibus Romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiæ pauloante fuerat repertū: ut lecti agilitate iuuenes cū armis suis post terga equitum sederent: & mox cum ad hostem uentum esset: equis desilirent: & continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus: per quos aduecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his ergo uelitibus elephāti retroacti: cum regi iam a suis nō possent: fabrili scalpro intra aures adacto necabantur. Id genus occidendæ: cum opus esset: belluæ idem dux Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc prœlio Pœnis Metaurus Flumen ubi Hasdrubal est uictus: quasi Thrasimenus lacus: & Cessana Piceni ciuitas ut uicus ille Cānensis. Nam. lxiii. M. de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt. Capta sunt. v. M. cccc. Quattuor. M. ciuium Romanorum inter eos reperta atq; reuocata sunt: quod uictoribus consulibus solatio fuit. Nam & ab exercitu eorum. viii. M. ceciderunt. Hannibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra proiectum est. Quo uiso & simul clade Pœnorum cognita: anno. xiii. q̄ in Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post hæc anno continuo inter Hannibalem & Romanos quies a tumultu bellorum inter-

Scipio aphricanus.

Scipiōis successus

Hasdrubal interficitur.

cessisse uisa est:quia inquietudo morboꝝ in castris erat:& grauissima pestilentia
Scipio i utriq; exercitus angebant̃.Interea Scipio uniuersa Hispania a Pirenco usq; ad
Aphricā occanū in ꝓuinciā redacta:Romā uenit.Consul cum Lycinio Crasso creatus in
transit. Aphricā transiit.Hānonē Hamilcaris filiū ducē Pœnoꝝ interfecit:exercitumq;
eius partim cæde:partim captiuitate disꝑdit.Nam.xl.M.Pœnoꝝ eo prœlio oc/
cidit.Sempronius cōsul cū Hānibale cōgressus & uictus Romā refugit.Scipio
in Aphrica aggressus hyberna Pœnoꝝ atq; alia Numidaꝝ:quæ utraq; haud ꝑ/
cul ab Vtica erāt:Nocte cōcubia fecit incendi. Pœni trepidi cum casu accidisse
ignem putarent:inermes ad extinguendum cōcurrerūt. Q uare facile ab arma/
tis superati sunt uel oppressi.In utrisq; castris.xl.M.hominū igni ferroq; cōsum
pta sunt.capta.v.M.duces ipsi miserabiliter ambusti ægre effugerunt.Hasdru/
bal imꝑator Carthaginem ꝓfugus uenit.Itaq; Siphax & Hasdrubal mox pluri/
Siphax mū reparauere exercitū:atq; iteꝝ cum Scipione cōgressi sunt:uictiq; fugerunt.
captus. Siphacem fugientē Lælius & Masinissa ceperūt.Cætera multitudo Cyrthā cō/
fugit:quā Masinissa oppugnatam in deditionē recepit. Siphacem ad Scipionē
cathenis uinctum deduxit:quē Scipio cū ingentibus spoliis plurimisq; captiuis
Romā perducendum Lælio tradidit.

Hānibal reuersus est:ut fessis Carthaginēsibus subueniret.

h Annibal in Aphricā redire iussus:ut fessis Carthaginensibus subueni/
ret:flens reliquit Italiā:omnibus Italici generis militibus qui seq; nol/
lent interfectis:cui cum ad Aphricanū littus ꝓpinquanti iussus esset quidam de
nauticis ascendere in arborē nauis:atq; inde speculari:quā regionem teneret:se/
pulchrum dirutum se ꝓspexisse respōdit.Abominatus dictum Hānibal:deflexo
cursu ad Leptim oppidū copias exposuit:ubi cōtinuo refecta multitudine Car/
Scipiōis thaginem uenit:deinde Scipionis colloquiū petiit. Ibi cum diu se attoniti mu/
& Hāni/ tua admiratione duo clarissimi duces suspexissent:infecto pacis negocio prœliū
balis col cōsertum est:quod diu magnis ducum artibus dispositum:magnis copiaꝝ mo/
loquium libus gestum:magnis militū uiribus cōsummatū Romanis uictoriam contulit.
Octoginta elephanti ibi uel capti uel occisi sunt.Carthaginensiū interfecta sunt
.xx.M.d.Hānibal omnia & ante prœlium & in prœlio expertus:cum paucis:
hoc est uix.iiii.equitibus inter tumultum elapsus Andrumetū confugit. Postea
Carthaginē post.xxx.& sex annos q̄ inde paruus cum patre exierat:uenit:Con/
sultantiq; senatui nullam esse spem residuā:nisi in petenda pace persuasit. Gaio
Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cōsulibus Carthaginēsibus pax per Scipio
nem uoluntate senatus populiq; concessa est.Naues tamen plus q̄.d.in altū pro
ductæ in conspectu ciuitatis incensæ sunt. Scipio iam tunc cognomēto Aphri/
canus triumphans urbem ingressus est:quem Terentius qui postea comicus ex
nobilissimis Carthaginensibus captiuis pilleatus:quod indultæ etiam libertatis
insigne fuit:triumphantem post currum secutus est.

Secundum Punicum bellum finitum est & Macedonicum successit.

Nno ab urbe cōdita.d.xlvi:bellum Punicum secundum finitum est:
Macedo a quod gestum est annis.xvii.cui Macedonicū cōtinuo successit:quod
nicū bel Q uintus Flaminius consul sortitus post multa & grauissima prœlia:
lum. quibus Macedones uicti sunt:pacem Philippo dedit.Deinde cū Lacedæmoniis

pugnauit:uicto Nabide duce ipsoꝝ nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenẽ Nabidis filium ante currum duxit.Romani captiui:qui sub Hãnibale per Græciã uẽditi fuerãt:uniuersi recepti:capitib⁹ rasis:ob detersam seruitutẽ:currum triũphãtis secuti sunt.Eodẽ tpe Insubres Boii atq; Cenomani contractis in unum uiribus.Hamilchare Pœnoꝝ duce qui in Italiã remanserat Cremonã Placentiãq; uastantes difficillimo bello a Lucio Fuluio prætore supati sunt.Postea Flaminius ꝓcõsul Philippum regẽ & cum eo Thracas Macedonas Illyrios multasq; præterea gentes quæ in auxilium eius uenerant:bello subegit. Victi Macedones castra amiserũt.viii.M.hostium eo die cæsa.v.M.capta Polybius scribit.Valerius dicit.xl.M.trucidata.Claudius uero.xxxii.M.interfecta cõmemorat.Sed hæc uarietas scriptoꝝ utiq; fallacia est.Fallaciæ autẽ causa ꝓfecto adulatio est dum uictores laudes accumulare uirtuteq; patriæ extollere uel præsentibus uel posteris studet.Alioquin inquisitus nõ fuisset numerus:nec qualiscũq; fuisset expressus:q; si gloriosum est duci & patriæ plurimos hostium peremisse:q̃to magis lætum patriæ & duci beatũ potest uideri suoꝝ uel nullos uel paucissimos perdidisse.Ita lucidissime patet q; simili impudentia mentiendi qua occisoꝝ hostium numerus dicitur:socioꝝ quoq; amissoꝝ damna minuunt̃: uel etiam oĩno reticentur.Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus cũ omni exercitu Romano interfectus est.Consul Marcellus in Hetruria a Boiis oppressus magnã partẽ exercitus pdidit:cui postea Eurius cõsul alter auxilio accessit.Atq; ita uniuersam Boioꝝ gentẽ igni ferroq; uastantes ꝓpemodum usq; ad nihilum deleuerunt.Lucio Valerio Flacco Porcio Marco Catone cõsulibus Antiochus rex Syriæ bellũ cõtra populũ Romanũ instruens in Europã trãsiit ex Asia.Tũc etiã Hãnibal ꝓpter excitãdi belli rumores:qui de eo apud Romanos ferebant̃ exhiberi Romæ a senatu iussus clã ex Aphrica ꝓfectus ad Antiochũ migrauit:quẽ cũ apud Ephesum inuenisset:mox contantem in bellum impulit.Tunc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plæbis lata fuerat:ne qua mulier plus q̃ semunciã auri haberet:neue uersicolori uestimento:nec uehiculo per urbẽ uteretur:post.xx.annos abrogata est.Publio Scipione Aphricano iterũ & Tito Sempronio Longo cõsulibus apud Mediolanum.x.M.Galloꝝ cæsa.Sequenti autem prœlio.xi.M.Galloꝝ.Romanoꝝ uero.v.M.occisa sunt. Publius Digitius prætor in Hispania citeriore pene oẽm amisit exercitũ.Marcus Fuluius prætor Celtiberos cum ꝓximis gentibus uicit:regemq; eoꝝ cæpit. Minutius a Liguribus in extremũ periculum adductus & insidiis hostium circũuetus uix Numidaꝝ equitũ industria liberatus est. Scipio Aphricanus inter cæteros legatus ad Antiochũ missus ẽt cũ Hãnibale colloquiũ familiare habuit Sed infecto pacis negocio ab Antiocho discessit.In utraq; Hispania per Flaminium Fuluiũq; prætores bella multum horrida cruentaq; utrisq; populi gesta sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrione cõsulib⁹ Antiochus q̃uis thermopylas occupasset:quaꝝ munimine tutior ꝓpter dubios belli euentus fieret:tñ cõmisso bello a cõsule Glabrione superatus uix cũ paucis fugit e prœlio.Ephesumq; puenit.Is habuisse fert̃ armatoꝝ.lx.M.ex qbus.xl.M.cæsa:capta aũt plus q̃.v.M.referunt̃ fuisse.Alter consul Scipio cum Boioꝝ gente cõflixit:in quo prœlio.xx.M.hostiũ iterfecit.Sequẽti ãno Scipio Aphricanus

Antiochus rex Syriæ.

Hãnibal ad Antiochum migrauit.

Scipiões cũ Hãnibale colloquium

habēs in auxilio Eumenē Attali filiū aduerſus Hānibalē:qui tūc Antiochi claſſi
præerat:bellū nauale geſſit.Antiochus uicto Hannibale & in fuga acto:ſimulq;
omni exercitu amiſſo pacē rogauit.Filiūq; Aphricani:quē utrū explorantēr:an
in prœlio cepiſſet:incertū eſt:ultro remiſit.In Hiſpania ulteriore Lucius Aemi/
lius ꝓcōſul a Luſitanis cū uniuerſo exercitu cæſus interiit.Lucius Bebius in Hi
ſpaniā ꝓficiſcēs a Liguribus circunuētus cū uniuerſo exercitu occiſus eſt:unde
ne nunciū quidē ſupfuiſſe cōſtat:ut internitionē ipſam Romæ Maſſilienſes nun
ciare curauerint.Cōſul Fuluius de Græcia in Gallogræciā:quæ nunc eſt Galatia

Gallo/
græci in
terfecti

tranſuectus ad Olympū montē ꝑuenit:ad quē uniuerſi Gallogræci cum cōiugi
bus & liberis cōfugerāt:ibiq; acerbiſſimū bellum geſſit.Nāq; de ſupioribꝰ locis
ſagittis & ſaxis grādibus cæteriſq; telis Romani grauiter cōtriti tandem uſq; ad
cōgreſſum hoſtiū ꝓruperūt.xl.M.Gallogræcoꝝ eo prœlio interfecta referunť.
Martius cōſul aduerſus Ligures ꝓfectus:ſupatuſq; quatuor milia militū amiſit:
& niſi uictus refugiſſet celeriter in caſtra:eandē internitionis cladē:quā Bebius
dudum ab eiſdē hoſtibus accepat:ptuliſſet. Marco Claudio Marcello Quinto
Fabio Labeone cōſulibus:Philippus rex qui legatos populi Romani interfece/
rat:ꝓpter Demetrii filii ſui:quē legatū miſerat:uerecūdiſſimas preces:ueniā me
ruit:eundēq; cōtinuo uelut Romanis amicum:ſuiq; ꝓditorē fratre quoq; ipſius
ad parricidiū fratris miniſtro:nihil de utroq; miſeꝝ mali ſuſpicantē:ueneno ne/

Aphrica
ni & Hā
nibalis
mors.

cauit.Eodē āno Scipio Aphricanus ab ingrata ſibi urbe diu exulās apud Liter
nium oppidū morbo periit. Iiſdem etiā diebus Hānibal apud Pruſiā Bithyniæ
regē cum a Romanis repoſceretť:ueneno ſeſe necauit.Philopomenes dux Achi/
uoꝝ a Meſaniis captus occiſus eſt in Sicilia.Tunc Vulcani inſula:quæ ante nō
fuerat:repēte mari edita cū miraculo oīum uſq; ad nunc manet. Quintus Ful/
uius Flaccus prætor in citeriore Hiſpania maximo prœlio.xxiii.M.hoīum fu/
dit.quatuor milia cæpit.Tiberius Sempronius Gracchus in Hiſpania ulteriore
.c.l.oppida uacuata quaſſataq; bellis ad deditionē coegit.Eadē tēpeſtate & Lu/
cius Poſthumius in citeriore Hiſpania.xl.M.hoſtium bello interfecit.Gracchus
prætor ibidē iteꝝ.cc.oppida expugnauit & cæpit.Lepido & Mutio cōſulibus.

Baſterna
rū gens
deleta

Baſternaꝝ gens ferociſſima auctore Perſa Philippi filio:prædaꝝ ſpe ſollicitato:
& trāſeundi Iſtri fluminis facultate:ſine ulla pugna uel aliquo hoſte deleta eſt.
Nā tunc forte Danubius:qui & Iſter craſſa glacie ſupſtratus pedeſtrē facile trā
ſitum patiebatť. Itaq; cū improuide toto & maximo ſimul agmine inæſtimabi/
lis hoīum:uel equoꝝ multitudo trāſiret:enormitate ponderis & cōcuſſione gra/
dientium cōcrepās gelu & glatialis cruſta diſſiluit uniuerſumq; agmē:quod diu
ſuſtinuerat:mediis gurgitibꝰ uicta tandē & cōminuta deſtituit:atq; eadē rurſus
fragmētis impediētibus ſupducta ſubmerſit. Pauci ex omni populo ꝑ utrāq; ri/
pam uix cōciſis euaſere uiſceribus.Publio Lycinio Craſſo & Gaio Caſſio lōgino

Macedo
nicū bel
lum.

cōſulibus Macedonicū bellum geſtum eſt:merito inter maxima bella referēdū.
Nam in auxilio Romanoꝝ tota primū Italia.Deinde Ptolemæus rex Aegypti
& Ariarates Cappadociæ.Eumenes Aſiæ:& Maſaniſſa Numidiæ fuerunt.Per/
ſen & Macedonas ſecuti ſunt Thraces cū rege Cothe.& uniuerſi cū rege Geni/
tio Illyrii.Itaq; aduenienti Craſſo cōſuli Perſes occurrit.Cōmiſſoq; prœlio miſe/
rabiliter uicti fugere Romani.Sequēti pugna pene pari clade partis utriuſq; in

Hyberna discessum est. Deinde Perses ꝓfligato multis prœliis exercitu Romano in Illyriū trāsgressus Sulcanū oppidū defensum præsidus Romanis pugnādo cæpit: ubi magnā Romanoꝝ præsidioꝝ multitudinē partim occidit: partim sub corona uēdidit: partim secū in Macedoniā duxit. Postea cū eo Lucius Aemilius Paulus cōsul dimicauit: & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo prœlio iterfecit. Rex cū eqtatu subterfugit: sed cōtinuo captus atq; i triūpho cū filiis ante currū actus post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā ob tolerandā inopiā Romæ didicit: ibiq; cōsumptus est. Plurima præterea & satis diuersis prouentibus bella multaꝝ ubiq; gentium gesta sunt: quæ breuitatis causa prætermisi.

Bella in Hispania gesta.

a Nno ab urbe cōdita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Posthumio Albino cōsulibus: cū oēs Romanos ingēs Celtiberoꝝ metus inuasisset: & ex oibus nō esset: qui ire in Hispaniā uel miles uel legatus auderet: Publius Scipio qui postea Aphricanus est dictus: ultro sese militaturum in Hispaniā obtulit. cū tamē in Macedoniā sorte iā deputatus esset. Itaq; ꝓfectus in Hispaniā magnas strages gentiū dedit. sæpius etiā tā militis q̄ ducis usus officio. Nā & barbaꝝ ꝓuocante singulariter cōgressus occidit. Sergius aūt Galba prætor a Lusitanis magno prœlio uictus est: uniuersoq; exercitu amisso ipse cū paucis uix elapsus euasit. Eodē tpe censores theatrū lapideū in urbe cōstrui censuerūt: quod ne tūc fieret: Scipio Nasica grauissima orone obstitit: dicēs inimicissimū hoc fore bellatori populo: ad nutriēdā desidiā lasciuiāq; cōmētū. Adeoq; mouit senatū: ut nō solū uendi oīa theatro cōparata iusserit: sed etiā subselia ludis poni ꝓhibuerit. Quamobrē intelligāt nr̄i q̄bus qcqd extra oblectamentū libidinis occurrit: offensio est: pp hoc q̄ se infirmiores esse hostibus suis ipsi sentiunt: & fateanť theatra accusanda nō tpa: nec blaphemādum deū uer; solū qui usq; nūc ea ꝓhibet: sed abominādos deos: uel dæmones suos qui ista petiuerunt: ꝓfundo siqdē satis malignitatis suæ argumēto: tale sacrificiū flagitātes: quo nō magis fuso cruore pecudū: q̄ ꝓfligata uirtute hominū pascerenť. Nā utiq; tunc nec hostes: nec fames: nec morbi: nec ꝓdigia deerant: imo tunc plurima erāt: sed theatra nō erāt: in q̄bus quod incredibile dictu est: ad arā luxuriæ uirtutum uictimæ trucidanť. Carthaginēsibus aliqñ uisum est hoies imolare. sed male præsumpta psuasio breui prætermissa ē. A Romanis uero exactū est: ut semetipsos pditioni impēderēt. Factū esse sic fatenť: & clamāt ut fiat: qui pro mactāda grege sui pecude fortasse offenderenť: & pro interficiēda cordis sui uirtute lætanť. Quin potius Nasicæ erubescāt: q christianis exprobandū putāt: & nō nobis de hostib9 quos semp habuerūt. sed illi de theatro: quod hrī ꝓhibuerat: cōquerant. Igiť in Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos citra Tagū flumē habitātes cū uoluntarios in deditionē recepisset: p scelus interfecit. Simulās. n. de cōmodis eoꝝ se actuꝝ foreta circūpositis militibus cunctos inermes incautosq; ꝓstrauit: quæ res postea uniuersæ Hispaniæ ꝑpter Romanoꝝ perfidiā causa maximi tumultus fuit.

Bellum terribile ortum in Hispania.

a Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Mālio cōsulibus tertiū Punicū bellū exortū est. Igiť eū senatus delendā Carthagine censuisset: ꝓfecti in Aphricā cōsules & Scipio tūc tribunus mi-

Scipio Aphicanus.

Scipio Nasica

Tertium bellū Punicum.

litum ꝑpe Vticā maioris Aphricani castra tenuerunt. Ibi Carthaginēsibus euo/catis iussisq; ut arma & naues traderēt nec motatis tāta uis armoꝝ repēte tradita est: ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postꝗ arma tradiderūt & relicta urbe secedere ꝑcul a mari. x. M. passuū iussi sunt: do lorē ad desꝑationē cōtulerunt: aut defensuri ciuitatē: aut cū ipsa p ipsam sepeliē di: ducesq; sibi duos creauerunt Hasdrubales: armaq; primū facere aggressi æris

Cartha/ ferriq; inopiā auri & argēti metallis suppleuerūt: cōsules oppugnare Carthaginē

ginis sit9 statuunt: cuius situs hmōi fuisse dicit̃. Vigintiduo milia passuū muro amplexa tota mari pene cingebat̃ absq; faucibus: quæ. iii. M. passuum apiebant̃. Is locus murū. xxx. pedes latū habuit saxo quadrato in altitudine cubitoꝝ. xl. Arx: cui Byrsæ nomē erat: paulo amplius ꝗ. ii. M. passuum tenebat. Ex una parte murus cōmunis erat urbis & Byrsæ: imminēs mari: quod mare stagnū uocabāt: qm̄ obie/ctu ꝑtentæ linguæ trāquillatur. Cōsules igit̃ quis aliquātā muri partē quassatā machinis diruissent: tamē a Carthaginēsibus uicti ac repulsi sunt: quos fugien/tes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in urbem rediit. Manlius omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma cōuertit: Scipio Masinissa mor/tuo inter Masinissæ filios tres Numidiæ regnū diuisit: quocirca Carthaginem reuerso Manlius Tezagam urbem expugnauit atq; diripuit. Duodecim. M. ibi

Hasdru/ Aphrorum cæsa. Sex. M. capta sunt. Hasdrubal Pœnorū imperator Masinissæ

balis nepos subsfeiorum fragmentis in curia a suis propter suspitionem proditionis

mors occisus est. Iuuencius prætor in Macedonia aduersus Pseudo Philippū cōgres/sus cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum punicum.

a Nno ab urbe cōdita. dc. vi. idest anno. l. post bellum punicū secundū Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mūnio consulibus Publius Scipio superioris anni cōsul delere Carthaginē suprema sorte molitus Cothonē ingredit̃:

Cartha/ ubi dū sex cōtinuis diebus ac noctibus pugnat̃: ultima Carthaginenses desꝑatio

ginensiū traxit ad deditionē: petētes ut quos belli clades reliquos fecit: saltē seruire liceat.

deditio Primū agmē mulieꝝ satis miserabile: post uiroꝝ magis deforme descēdit. Nam fuisse mulieꝝ. xxv. M. uiroꝝ. xxx. M. memoriæ traditū est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Trāssugæ: qui Aesculapii tēplū occupauerāt uoluntario præcipitio dati igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum uirili dolore & furore fœmineo in mediū iecit incēdiū: eundē nūc mortis exitū faciēs nouissima regina Carthaginis: quē quondā prima fecisset. Ipsa aūt ciuitas decē & septē diebus cōtinuis arsit: miserūq; spectaculū de uarietate cōditionis humanæ uicto

Cartha/ ribus suis præbuit. Diruta est aūt Carthago omni mirabili lapide in puluerē cō

go diru/ minuto. dcc. post anno quo cōdita erat. Multitudo oīs captiuoꝝ exceptis pau/

ta. cis principibus uenūdata est. Ita. iiii. postꝗ cœptū fuit anno: bellū Punicū ter/tium terminatū est. Sed mihi ꝗlibet studiose quærēti: uerūtamē homini tardio/ris ingenii nusꝗ oīno cā belli Punici tertii: quā intantū Carthago accenderit: ut iuste euerti decerneret̃: eluxit. Illudq; me uel maxime mouet: ꝗ; si ita: ut in superioribus bellis euidēs in assurgentē cā & dolor accēdebat: cōsultatione nō opus erat. At uero cū alii Romanoꝝ ꝑpter ꝑpetuā Romæ securitatē delendā esse decernerent. Alii uero ꝑpter ꝑpetuā Romanæ uirtutis curam: quā sibi semper ex

ſuſpitione æmulæ urbis impenderet:ne uigor Romanus bellis ſemper exercitus
in languidā ſegnitiē ſecuritate atq; ocio ſolueretur incolumen Carthaginē ſtatui
ſuo pmittendā eſſe cenſerēt:cauſam nō ex iniuria laceſſentiū Carthaginenſium.
ſed ex inceſſtantia torpeſcentiū Romanoꝝ ortā inuenio. Q uod cum ita ſit:cur
chriſtianis tēporibus imputant hebetationē ac rubiginē ſuā:qua foris craſſi:in/
tus exeſi ſunt:qui porro ante.dc.fere annos:ſicut ſui timētes prudēteſq; prædi/
xerant cotem illā magnā ſplendoris & acuminis ſui Carthaginē pdiderunt.Itaq;
finē uolumini faciā:ne forſitan collidendo uehemētius:diſcuſſa ad tēpus rubigi
ne:ubi neceſſariū acumen elicere nō poſſum ſupuacuā aſperitatē inueniā:q̄q̄ ob
uiantē aſperitatē nequaq̄ expaueſcerē:ſi interioris ſpem acuminis inuenirem.

Pauli Oroſii in quintum hiſtoriarum librum præfatio.

SCio aliquātos poſt hæc deinceps pmoueri poſſe quod uicto/
riæ Romanæ multaꝝ gentiū & ciuitatū ſtrage crebreſcunt:
q̄q̄ ſi diligenter appendāt:plus damni inuenient accidiſſe:q̄
cōmodi. Neq;.n.paruipendenda ſunt tot bella ſeruilia:ſocia/
lia:ciuilia:fugitiuoꝝ:nulloꝝ utiq; fructuū & magnaꝝ tamē
miſeriaꝝ. Sed conniuco:ut queadmodū uolunt:ita fuiſſe ui/
deatur:unde arbitror eſſe dicturos. Ecquid his tpibus beatius:quibus continui
triūphi:cælebres uictoriæ:diuites prædæ:nobiles pompæ:magni ante currus re
ges:longo ordine uictæ gētes agebant? Q uibus breuiter rñdebitur:& ipſos de
tpibus ſolere cauſari:& nos pro eiſdē tpibus inſtituiſſe ſermonē:quæ tēpora nō
uni tantū urbi attributa ſed orbi uniuerſo cōſtat eſſe cōmunia. Ecce q̄ fœliciter
Roma uincit:tā infœliciter quicqd extra Romā eſt uincitur. Q uāti igitur pen
denda eſt gutta hæc laborioſæ fœlicitatis:cui aſcribit̄ unius urbis beatitudo:in
tanta mole infœlicitatis:per quā agit̄ totius orbis euerſio? Aut ſi ideo fœlicia pu
tāntur:qa unius ciuitatis opes auctæ ſunt:cur nō potius:infœliciſſima iudicent̄
quibus miſerabili uaſtatione multaꝝ ac bene inſtitutaꝝ gentiū potentiſſima re/
gna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthagini uidebat̄:cum poſt annos.c.xx.
quibus modo belloꝝ clades:modo pacis cōditiones perhorreſcēs nūc rebelli in/
tentione:nūc ſuppliciter bellis pacē:nunc pace mutabat bella? Nouiſſimeq; mi/
ſeris ciuibus paſſim ſe in ignē ultima deſperatione iacientibus:unus rogus tota
ciuitas fuit:cui etiā nunc ſitu paruæ:mœnibus deſtitutæ:pars miſeriaꝝ eſt audi
re:quid fuerit. Edat Hiſpania ſententiā ſuā:cum per annos.cc.ubiq; agros ſuos
ſanguine ſuo rigabat:importunūq; hoſtem ultro hoſtiatim inquietantē nec re/
pellere poterat:nec ſuſtinere:cū ſe quiq; diuerſis urbibus ac locis fracti cæde bel
lorum obſidionū fame exinaniti:interfectis cōiugibus:ac liberis ſuis:ob reme/
dia miſeriaꝝ cōcurſu miſero ac mutua cæde iugulabāt. Q uid tunc de ſuis tem/
poribus ſentiebat:ipſa poſtremo dicat Italia:cur per annos.cccc.Romanis utiq;
ſuis cōtradixit.obſtitit.repugnauit:ſi eoꝝ fœlicitas:ſua infœlicitas nō erat. Ro/
manoſq; fieri reꝝ dños bonis cōmunibus nō obſtabat. Non requiro de innume/
ris diuerſaꝝ gentium populis diu antea liberis:tūc bello uictis:patria abductis:
precio uenditis.ſeruitute diſperſis:quid tunc ſibi maluerint:quid de Romanis

opinati sint:quid de temporibus iudicarint.Omitto de regibus magnaꝝ opum:
magnaꝝ uirium:magnæ gloriæ diu potentissimis:aliquãdo captis:seruiliter ca/
tenatis:sub iugum missis:ante currũ actis:in carcere trucidatis:quoꝝ tã stultũ
est exquirere sententiã q̃ durum nõ dolere miseriã. Nos.nos inquã ipsos uitæq;
nostræ electionẽ:cui acquiescimus cõsolamur.Maiores nostri bella gesserũt:bel
lis fatigati pacẽ petentes tributa obtulerunt.Tributũ precium pacis est.Nos tri
buta pendimus:ne bella patiamur.ac per hoc in portum ad quẽ illi tandem pro
euadendis maloꝝ tẽpestatibus cõfugerunt.nos consistimus:& manemus. Igitur
nostra tempora uiderimus:utrũ fœlicia.certe fœliciora illis ducimus.q̃:quod illi
ultimo delegerũt:nos continue possidemus. Inquietudo enim bellorum:qua illi
attriti sunt:uobis ignota est:in ocio autẽ:quod illi post imperiũ Cæsaris natiui/
tatemq; christi tenuiter gustauerunt:nos nascimur.& senescimus.quod illis erat
debita pensio seruitutis:nobis est libera collatio defensionis.Tantũq; interest in/
ter præterita præsentiaq; tẽpora:ut quod Roma in usum luxuriæ suæ ferro ex/
torquebat a nostris:nunc in usum cõmunis reipublicæ conferat ipsa nobiscum.
Aut si ab aliquo dicitur:tolerabiliores parentibus nostris Romanos hostes fuis/
se q̃ nobis Gothos esse:audiat & intelligat quãto aliter:q̃ circa seipsum agitur:
sibi esse uideatur.Olim cum bella toto orbe feruebant:quæq; ꝓuincia suis regi/
bus:suis legibus:suisq; moribus utebatur:nec erat societas affectionũ:ubi dissi/
debat diuersitas potestatũ.Postremo solutas & Barbaras gentes quis tandem ad
societatem adduceret:quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiã religio sepa/
rabat? Si quis igitur tunc acerbitate maloꝝ uictus patriam cum hoste deseruit:
quẽ tandem ignotũ locũ ignotus adiit? Quã gentem generaliter hostem hostis
orauit? Cui se cõgressu primo credidit:nõ societate nominis inuitatus:nõ cõmu
nione iuris adductus:non religionis unitate securus? An parũ exempli dederunt
Busiris in Aegypto peregrinoꝝ infœliciter incurrentiũ impiissimus immolator?
Crudelissimaq; circa aduenas Dianæ Tauricæ litatura:sed magis crudelia sacra
Thraciæ cum Polynestore suo usq; ad propinquos hospites scelerata:& ne anti/
quitatibus uidear ĩmorari:testis est Roma de Pompeio interfecto.testis est Ae/
gyptus de interfecto Ptolemæo.Mihi aũt prima qualescũq; motus perturbatio
ne fugienti:de confugiendi statione securo ubiq; patria ubiq; lex & religio mea
est.nunc me Aphrica tam libenter excepit:q̃ cõfidenter accessi. Nunc me inquã
ista Aphrica pace simplici excepit sinu ꝓprio iure cõmuni.de qua aliquãdo di/
ctum:& uere dictum est.hospitio ꝓhibemur harenæ:bella cient.primaq; uetant
consistere terra.Nunc ultro ad suscipiendos socios religionis & pacis suæ beni/
uolum late gremiũ pandit:atq; ultro fessos:quos foueat:inuitat.

Per fidem christianam ubiq; securum esse peregrinum.

l Atitudo orientis:septẽtrionis copiositas:meridiana diffusio magnaꝝ
insularũ largissimæ tutissimæq; sedes mei iuris & nominis sunt:quia
ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo. Modo timeo deos
hospitis mei nõ timeo religionem eius nece mea.nõ habeo talem quem pertime
scam locum:ubi & possessori liceat perpetrare quod uelit:& peregrino nõ liceat
adhibere quod cõuenit:ubi sit ius hospitis:quod meũ nõ sit. Vnus deus:qui tẽ/
poribus:quibus ipse ĩnotescere uoluit:hanc regni statuit unitatem:ab omnibus

& diligitur & timetur. Eædē leges quæ uni deo subiectæ sunt:ubiq; dominanť: ubicũq; ignotus accessero:repentinam uim:tãq destitutus non pertimesco. Inter Romanos:ut dixi:Romanus:inter christianos christianus:inter homines homo legibus imploro rempublicã:religione cõscientiã:cõmunione naturã. utor temporarie omni terra quasi patria:quia:quæ uera est:& illa quã amo:patria in terra penitus nõ est. Nihil perdidi:ubi nihil amaui:totũq; habeo:quod do:Q uem diligo:mecũ est:maxime:quia & apud omnes idem est:qui me nõ modo notum omnibus:uerũ & proximũ facit:nec egentē deserit:quia ipsius est terra & plenitudo eius:ex qua omnibus omnia iussit esse cõmunia. Hæc sunt nostroꝝ tēpoꝝ bona:quæ in totũ:uel in trãquillitate præsentiũ:uel in spe futuroꝝ:uel in præsugio cõmuni:nõ habuere maiores:ac per hoc cessabilia bella gesserũt:quia mutã darum sedium cõmunione non libera persistendo in sedibus suis:aut infœliciter necati sunt:aut turpiter seruierũt. Q uod clarius pmptiusq; ipsis ueterum gestis per ordinē explicatis aperietur. Anno ab urbe cõdita sexcentesimo sexto:hoc est eodē anno:quo & Carthago deleta est:Gneo Cornelio Lētulo & Lucio Mũmio cõsulibus ruinã Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est:quaꝝ potentissimaꝝ urbium paruo unius tēporis interuallo per diuersas mũdi partes miserabile col luxit incendiũ. Nam cũ Metellus prætor Acheos Boetiosq; duob9 bellis hoc est primo apud Thermopylas:iterũ in Phoceis deuicisset:quoꝝ priore bello occisa esse. xx. M. secundo. vii. M. cæsa Claudius historicus refert. Valerius Antias in Achaia pugnatũ esse. &. xx. M. Acheoꝝ cũ duce suo Dieuo cecidisse cõfirmat. Polybius uero Achiuus quis tũc in Aphrica cũ Scipione fuerit:tamē quia domesticã cladem ignorare nõ potuit:semel in Achaia pugnatũ Critolao duce asserit. Dieuũ uero adducentē ex Arcadia milites ab eodē Metello prætore oppressum cum exercitu docet. Sed de uarietate discordantiũ historicoꝝ aliquãta iam diximus:quoꝝ sufficiat detecta hæc & male nota mendacioꝝ nota. quare parũ credendũ esse in cæteris euidenter ostendũt:qui in his quoq; quæ ipsi uiderunt: diuersi sunt. Igitur post extincta totius Achaiæ præsidia:destitutaꝝ urbiũ euersionem Metello prætore meditante consul Mũmius repentinus cum paucis uenit in castra:qui dimisso statim Metello Corinthum sine mora expugnauit:urbem toto tunc orbe longe omniũ opulentissimã:quippe quæ uelut officina omnium artificũ atq; artificioꝝ & emporium cõmune Asiæ atq; Europæ:per multa retro sæcula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis prædandi licentia:sic omnia cædibus ignibusq; cõpleta sunt:ut de muroꝝ ambitu quasi e camino in unũ apicem coartatum exũdaret incendium. Itaq; plurima parte populi ferro flammisq; consumpta reliqua sub corona uendita est. Vrbe incensa muri funditus diruti sunt. Muralis lapis in puluerem redactus:præda ingens erepta est. Sane cũ propter multitudinem & uarietatem statuaꝝ simulacrorũq; in illo ciuitatis incendio pmixta in unũ auri argēti atq; æris omnia simul metalla fluxissent:nouũ genus metalli factũ est. Vnde usq; in hodiernũ diem siue ex ipso:siue ex imitatione eius æs Corinthiũ:sicut memoriæ traditũ est:& Corinthia uasa dicunť.

Corinthi euersio.

Aes Corinthiũ.

Iterum bella grauia surrexisse in Hispania.

Isdem cõsulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus:homo pastoralis & latro:primũ infestando uias:deinde uastando puincias:postre

Viriatus Lusitan9

mo exercitus prætoꝝ & consulū Romanoꝝ uincendo:fugando:subiiciendo:ma
ximo terrori Romanis omnibus fuit. Siquidē Iberū & Tagum maxima & di/
uersoꝝ locoꝝ flumina late transgredienti & peruaganti Gaius Vecilius prætor
occurrit:cōtinuo cæso usq; ad internitionē pene omni exercitu suo uix ipse præ
tor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium prætorē idem Vi/
riatus prœliis multis fractum fugauit. Post etiā Claudius Vnimanus cū magno
apparatu belli instructi contra Viriatum missus quasi pro abolenda supiore ma
cula:turpiorem auxit ipse infamiam. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas:quas
secū deduxerat:copias:maximasq; uires Romani exercitus amisit. Viriatus tra/
beas fasces:cæteraq; insignia Romana in montibus suis trophea præfixit. Eodē
Roma/ tēpore.ccc. Lusitani cum.M. Romanis in quodam saltu contraxere pugnam:in
norum qua.lxx. Lusitanos:Romanos autē.ccc.xx.cecidisse Claudius refert. Et cum ui
ignauia. ctores Lusitani sparsi ac securi abirent:unus ex his lōge a cæteris segregatus cū
circunfusis equitibus pedes ipse deprehensus unius eorum equo lancea perfosso
ipsius equitis ad unum gladii ictum caput desecuisset:ita omnes metu perculit:
ut prospectantibus cunctis ipse cōtemptim atq; ociosus abscederet. Appio Clau
dio Q uinto:Cæcilioq; Metello cōsulibus Appius Claudius aduersus Salassos
Gallos congressus & uictus.x.M.militum perdidit. Reparata pugna.v.M.ho/
stium occidit sed cum iuxta legē qua constitutum erat ut quisquis quinq; milia
hostium peremisset:triumphandi haberet potestatem. Iste quoq; cum triūphum
expectasset:propter damna uero superiora non impetrauisset:infami impuden/
tia atq; ambitione usus:priuatim cum tribus triumphauit Lucio Cæcilio Metel
lo & Fanio Maximo Seruiliano cōsulibus inter cætera prodigia Androgynus
Romæ uisus iussu haruspicum in mare mersus est. Sed nihil impie expiationis
Pestilen/ ꝓcuratio profecit. Nam tanta subito pestilentia exorta est:ut ministri quoq; fa/
tia ingēs ciendorum funerum primū non sufficerent:deinde non essent. Itaq; magnæ do/
mus uacuæ uiuis:plene mortuis remanserūt. Largissimæ introrsum hæreditates
& nulli penitus hæredes. Deinde iam nō solum in urbe uiuendi:sed etiā appro/
pinquādi ad urbē negabatur facultas. Tam sæui per totā urbem tabescētiū sub
tectis:atq; in stratis suis cadauerū putores exalabantur. Expiatio illa crudelis &
uiam mortibus hominū morte hominis instruens:tandem Romanis inter mise
rias erubescentibus:q̄ misera & uana esset innotuit. Ante enim in suffragiū præ
ueniendæ cladis est habita:& sic pestilentia subsecuta est:quæ tamē fine ullis sa/
crificioꝝ satisfactionibus tantūmodo scdm mensurā arcani iudicii expleta cor/
reptione sedata est:quā si artifices illi circūuētionum haruspices sub ipsa:ut asso
lent:declinatione morboꝝ forte cælebrassent:ꝓculdubio subsidiis & ritibus suis
reductæ sanitatis gloriā uendicassent. Ita misera & ad sacrilegia male religiosa ci
Fabii uitas mendaciis:quibus liberari nō poterat:eludebatur. Igitur Fabius cousul cō
Consl'a/ tra Lusitanos & Viriatum dimicans Bacciam oppidum:quod Viriatus obside/
cinus. bat:depulsis hostibus liberauit:& in deditionē cum plurimis aliis castellum re/
cepit. Fecit facinus etiā ultimis Barbaris Scythiæ:nō dicam Romanæ fidei &
moderationi execrabile. Q uingentis enim principibus eoꝝ quos societate inui/
tatos deditionis iure susceperat:manus præcidit. Pompeius sequentis anni cōsul
fines Numantinoꝝ ingressus:accepta maxima clade discessit:nō solum exercitu

pene omni profligato: uerum etiam plurimis nobilium: qui eius militiæ aderát: interemptis. Viriatus autẽ cum per. xiiii. annos Romanos duces atq; exercitus protriuisset: insidiis suorum interfectus est: in hoc solo Romaõis circa eum fortiter agentibus: q; percussores eius indignos præmio iudicarunt. At ego nõ mo do nunc: uerũ etiam sæpe intertexere orientis illa inextricabilia bella poteram: quæ raro unquã nisi sceleribus aut incipiunt: aut terminantur: sed Romanorũ: cum quibus nobis actio est: tanta sunt ut iure fastidiantur aliena. Mithridates tunc siquidem rex Parthoꝝ sextus ab Arsace: uicto Demetrio præfecto: Babyloniam urbẽ: finesq; eius uniuersos uictor inuasit. Omnes præterea gentes: quæ inter Hidaspem fluuiũ & Indum iacent: subegit. Ad Indiam quoq; cruentũ extendens imperiũ Demetrium ipsum sibi secũdo bello occurrentẽ & uicit: & cæpit. quo capto Diodotus quidam cum Alexãdro filio regnum eius & regium nomẽ usurpauit: qui postea ipsum Alexãdrum filium: quẽ participem periculi in peruadendo regno habuerat: ne in obtinẽdo cõsortẽ haberet occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hostilio Mãcino cõsulibus ꝓdigia apparuere diuersa. & quã tum in ipsis fuit ex more curata sunt. sed non semper aucupatoribus euentuum & structoribus fallaciarum haruspicibus opportuni casus suffragantur. Nanq; Mãcinus consul postquã a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum: adeo prœlia infœliciter cuncta gessit. atq; in id suprema desperatione perductus est. ut turpissimum fœdus cum Numantinis iisdem facere cogeretur: quãuis & Pompeius iam aliud æque iti famæ fœdus cum iisdem Numantinis pauloante pepigisset. Senatus dissoluit fœdus: & Mancinũ tradi præcepit Numãtinis: qui nudato corpore: manibus post tergum reuinctis ante portas Numantinoꝝ est expositus. Ibiq; usq; in noctem manens: a suis desertus: ab hostibus autẽ nõ susceptus lachrymabile utrisq; spectaculum præbuit.

Viriati mors.

Mãcin9 consul Numantinis traditus a senatu.

Quod falsa numina sibi usurparunt Romani.

e Xclamare hoc loco dolor exigit: cur falso uobis Romani magna illa numina iusticiæ ac fidei fortitudinis & misericordiæ uẽdicatis? A Numantinis hæc uerius discite. Fortitudine opus fuit: pugnando uicerũt. Fides exigebatur: credentes aliis sedm se: quos occidere potuerant pacto: fœdere dimiserunt. Iusticia probãda erat. probauit eam uel tacitus senatus: cum iidem Numantini per legatos suos: aut inuiolatam pacẽ solam: aut omnes: quos pignore pacis accepto uiuos dimiserant: reposcebant. Misericordia examinanda uidebatur: satis documẽti dederũt uel emittendo ad uitam inimicum exercitum: uel ad pœnam nõ recipiendo Mancinum. Mancinus ne rogo dedendus fuit: qui uicti exercitus impendentẽ trucidationẽ prætentu boni pacti fœderis dispulit? Qui periclitantes patriæ uires in meliora tempora reseruauit? At si displicuit fœdus quod pactum est cur miles hoc pignore redemptus: aut cum reuerteretur receptus est: aut cũ repeteret redditus nõ est? At si placuit seruati militis qualiscũq; ꝓuisio: cur Mancinus qui hoc pepigit solus deditus fuit? Nuper Varro: ut per propera pugna inireturi collegam Paulum obluctantẽ impulit: trepidantẽ præcipitauit exercitũ: infœlices copias apud infames illas Romanis cladibus Cãnas nõ disposuit certamini: sed opposuit morti plus q̃. xl. M. ibi militũ Romanoꝝ sua impatiẽtia sua: de qua sibi uictoriã iam dudum Hãnibal præsumebat: amisit.

Collega etiã Paulo q̃uo tandem uiro perdito nouissime in urbem pene solus im/pudentissime redire ausus meruit impudẽtie suæ præmiũ. Nam gratiæ ei:quod de republica nõ desperasset:quã tamẽ ipse fecerat desperatam:publicæ in senatu actæ sunt. Porro aũt Mãcinus qui forte bellica circũuẽtum exercitũ:ne pderet: laborauit ab eodẽ senatu deditione dãnatus est. Scio Romanis & illud in Varro ne displicuisse:sed tẽpori cõcessum est. & hoc in Mãcino placuit:sed scdm tẽpus præsumptũ est:atq; ideo ab initio pfecistis:ut nec ciuis cõsulat cõueniẽter ingra tis:nec hostis fideliter credat infidis. Interea Brutus ĩ interiore Hispania.lx.M.

Gallogræcoꝝ stra ges. Gallogræcoꝝ:qui Lusitanis auxilio uenerãt:asprimo bello & difficili:quis icau tos circũuenisset:oppressit:quoꝝ in eo prœlio.L.M.occisa. Sex.M.capta refe/runtur:pauci fuga euaserũt. In citeriore Hispania Lepidus pcõsul Vacceos ino xiam gentẽ & supplicẽ & senatu prohibente ptinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima improbæ pertinaciæ pœnas luit. Sex.M.quippe Romanoꝝ in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt:reliqui exuti castris:armis etiã pditis euaserũt. Nec minus turpis hæc sub Metello clades:q̃ sub Mancino fuit:quare nũc sibi hæc tẽpora loco fœlicitatis ascribãt nõ dico Hispani tot pul sati fatigatiq; bellis:sed ipsi Romani tã cõtinuis subacti cladibus:totiensq; supe/rati:ut nõ exprobrẽ quot prætores coꝝ:quor legati:quor cõsules:quor legiones: quãtiq; exercitus cõsumpti sunt. Illud solũ reuoluo quãta fuerit timoris amẽtia.

Roma/noꝝ igna uia. Miles Romanus hebetatus:ut iam nec ad experimẽtũ quidẽ belli cohibere pe/dem:atq; affirmare animũ posset. sed mox cõspecto Hispano specialiter hostem diffugiens:uinci se pene prius crederet:q̃ uideri. Q uo argumento patet apud utrosq; misera illa tẽpora iudicata:cum & Hispani & si uincere poterant:inuiti tamẽ desererẽt ocia sua dulcia & bella externa tolerarẽt:& Romani q̃to impudẽ tius alienæ quieti sese ingererẽt:tanto turpis uincerẽtur.

In urbe Roma puerum natum nouum mõstrum. & in Sicilia montẽ Aetnã uastos ignes eructasse.

Eruio Fuluio Flacco & Q uinto Calphurnio Pisone cõsulib9. Romæ

Puer q̃/drupes. puer ex ancilla natus est quadrupes:quadrimanus:oculis.iiii.aurib9 totidem natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna uastos ignes eru ctauit ac fudit:qui torrentũ modo per præcipites prona pxima quæq; corripiẽ tibus exussere flãmis. Longinquiora aũt fauillis callidis cũ uapore graui late uo litantib9 torruerũt:quod Siciliæ semp uernaculũ genus monstri nõ portendere malũ assolet. sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igit

Ciuile bellũ in Sicilia. in Sicilia bellum ciuile ortũ est:quod adeo graue & atrox multitudine seruoꝝ tũc ad arma instructoꝝ copiaq; & magnitudine uiriũ fuit:ut nõ dicã prætores Romanos:quos penitus pfligauit. sed cõsules quoq; terruerit. Nam septuagin/ta milia seruoꝝ tum in arma cõspirantium fuisse referuntur:excepta urbe Me/sana:quæ seruos liberaliter habitos in pace cõtinuit. Cæteꝝ Sicilia in hoc quoq; miserior est:quia insula:& nunq̃ erga pactum suum iuris idonea:nunc tyrãnis subiecta:nunc seruis:uel illis dominatu improbo exigentibus seruiturẽ:uel istis præsumptione peruersa cõmutãtibus libertatẽ:maxime quia clausa undiq; mari egerere foras non facile potest intestinum malum. Viperinã quippe conceptionẽ perditionis suæ aluit:sua libidine auctam:sua morte uictură. In hac aũt serulis

tumultus excitatus:quanto rarior cæteris:tanto truculentior est:quia intentione cõmouetur libera multitudo:ut patriam augeat:seruilis:ut perdat.

Scipio Numantiam deleuit.

a Nno ab urbe cõdita.dc.xx.cum maior pene infamia de fœdere apud Numantiã facto q̃ apud Caudinas quondam furculas pudorẽ Romanæ frontis onerarẽt:Scipio Aphricanus consensu omniũ ex tribuno cõsul creatus:atq; ad expugnandam Numantiã cum exercitu missus est. Numantia autẽ citerioris Hispaniæ haud procul a Vaccæis & Cantabris in capite Gallatiæ sita ultima Celtiberorũ fuit:hæc per annos.xiiii.cum solis.iiii.M.suorũ.xl.M.Romanorũ non solum sustinuit:sed etiã uicit.pudendisq; fœderibus affecit.Igitẽ Scipio Aphricanus Hispaniã ingressus nõ ilico se ingessit hostibus:ut quasi incautos circũueniret sciens nũq̃ id genus hominũ adeo in ocium corpore atq; animo resolui:ut nõ ipsa qualitate habitudi nis suæ apparatus aliorũ præcel'eret. s d aliquãdiu militẽ suũ in castris uelut in scholis exercuit. Et cũ partẽ æstatis totãq; hyemẽ:ne attentata quidẽ pugna transegisset:sic quoq; parũ ꝑpemodũ hac ꝑsecit industria.Nãq; ubi copia pugnanda facta est exercitus Romanus oppressus impetu Numantinorũ terga conuertit:sed increpatione & minis obiectantis sese consulis:manuq; retinentis tandẽ indignatus in hostẽ rediit:& quẽ fugiebat fugere compulit.Difficilis in relatu fides.Numantinos effugauere:& fugiẽtes uidere Romani. Vnde q̃uis Scipio.quia præter spem acciderat:lætatus & gloriatus esset:tamẽ ultra bellum aduersus eos audendũ nõ esse ꝓfessus est.Itaq; Scipio insistendum inopinatis ꝓuentibus censuit.urbem ipsam obsidione conclusit & fossa circũdedit:cuius latitudo pedibꝰ.x.altitudo.xx.fuit.Ipsum deinde uallum sudibus præstructũ crebris turribus cõmuniuit:ut si qua ab erũpente hoste in eũ tentaretur irruptio:iam nõ quasi obsessor cũ obsesso:sed uersa uice obsessus obsesso repugnaret.Numantia autẽ in tumulo sita haud procul a flumine Durio tria.M.passuũ ambitu muri amplexabatur:quis aliqui asserãt eã & paruo situ & sine muro fuisse.Vnde credibile est:cum hoc spacii cura alendorũ custodiendorũq; pecorũ:uel etiã exercendi rutis cõmodo:cum bello premerentur induserint ipsum arcem paruã natura munitã obtinentes. Alioquin tantã paucitatem hominũ:tam amplũ urbis spaciũ nõ munire magis q̃ prodere uidebatur. Igitur cõclusi diu Numantini:& fame trucidati deditionẽ sui obtulerunt. Si tolerabilia iuberentur:sæpe etiã orantes iustæ pugnæ facultatẽ:ut tanq̃ uiris mori liceret. Vltimo omnes subito duabus portis eruperunt:larga prius potione usi non uini:cuius ferax is locus non est:sed succo tritici per artem confecto:quem succum a calefaciendo celiã uocant.Suscitatur enim illa ignea uis geminis madefactæ frugis.ac deinde siccatur:& post in farinam redacta molli succo admiscetur:quo fermento sapor austeritatis & calor ebrietatis adiicitur. Hac igitẽ potione post longam famẽ recalescentes bello sese obtulerunt. Atrox diu certamen & usq; ad periculum Romanorũ fuit. Iterumq; Romani pugnare se aduersum Numantinos fugiendo ꝓbauissent nisi sub Scipione pugnassent. Numãtini interfectis suorũ fortissimis bello cedunt:cõpositis tamẽ ordinibus:nec sicut fugientes in urbẽ reuertunẽ:corpora interfectorũ ad sepulturã oblata accipe noluerũt: nouissima spe desperationis in mortẽ oẽs destinati clausam urbẽ ipsi introrsum

Numantinorum obsidio

Numãtinorũ exitium

ſuccenderunt:cunctiq; pariter ferro ueneno atq; igne conſumpti ſunt. Romani nihil ex his penitus habuere uinctis præter ſecuritatē ſuā. Neq;.n.euerſa Numātia uiciſſe ſe magis Numātinos q̄ euaſiſſe duxerūt:unū Numantinū uictoris catena nō tenuit:unde triūphū dederit Roma nō uidit. Aurū uel argentum quod igni ſupeſſe potuiſſet:apud pauperes nō fuit:arma & ueſtes ignis abſumpſit.

Deleta Numantia cæteras gentes pacem petiſſe.

i Gitur ea tēpeſtate cum hæc apud Numantiā geſta ſunt:apud Romā Gracchoꝝ ſeditiones agitabant̄. Scipio aūt eū delera Numātia cæteras Hiſpaniæ gētes pace cōponeret:Tū eſum quendā Celticū principē cōſuluit: qua ope res Numātina aut prius inuicta duraſſet:aut poſt fuiſſet euerſa. Tireſus rñdit. Concordia inuicta diſcordia exitio fuit:quod Romani tāq̄ ſibi ac de ſe dictum exempli loco acceperunt. Q uippe quib9 iam de ſeditione diſcordantis

Gracchorum ſeditiones. totius urbis nunciabatur. Carthagine Numātiaq; deleta oritur apud Romanos utilis de prouiſione collatio:& oritur infamis de ambitione cōtentio. Gracchus tribunus plæbis iratus nobilitati:q; inter auctores Numantini fœderis notatus eſſet:agrū a priuatis eatenus poſſeſſum populo diuidi ſtatuit. Octauio tribuno plæbis obſiſtenti ademit imperiū:& ſucceſſorem Numitium dedit. His cauſis ſenatum ira:populum ſupbia inuaſit:ac tunc forte Attalus Eumenis filius moriens teſtamēto populum Romanū imperio Aſiæ hæredem ſuccedere iuſſerat. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit:uti pecunia:quæ fuiſſet Attali:populo diſtribueretur. Obſiſtente Naſica etiam Pompeius ſpopondit:ſe Gracchum cum primum magiſtratum adiiſſet:accuſaturum.

In urbe ortam ſeditionem grauem.& in Sicilia ſeruilem contagionem.

g Racchus cum niteretur:ut ipſe tribunus plæbis ſubſequēte anno permaneret:cūq; comitioꝝ die ſeditiones populi accederet:auctore Naſi

Tiberii Gracchi mors. ca inflāmata nobilitas fragmentis ſubſelioꝝ plæbē fugauit. Gracchus per gradus quibus itur ſup Calphurniū fornicem detracto amiculo fugiēs ictus fragmento ſubſelii corruit:Rurſuſq; aſſurgens alio ictu clauæ cerebro impactæ exanimatus eſt. Ducēti præterea in ea ſeditione interfecti:eorūq; corpora in tiberim piecta ſunt:ipſius quoq; Gracchi inhumatū cadauer extabuit. Orta præterea in Sicilia belli ſeruilis cōtagio multas late infecit puincias. Nam & Minturnis.cccc.l.ſerui in crucē acti:& Sinueſſæ ad.iiii.M.ſeruoꝝ a Q uinto Me

Seruilis cōtagio. tello & Gneo Seruilio cæpione oppreſſa ſunt. In metallis quoq; Athenienſium idem tumultus ſeruilis ab Heraclito prætore diſcuſſus eſt. Apud Delon & ſerui nouo motu intumeſcentes oppidanis præuenientibus preſſi ſunt abſq; illo primo Sicilienſis mali fomite:a quo iſtæ uelut ſcintillæ emicantes diuerſa hæc incēdia ſeminauit. In Sicilia enim poſt Fuluium cōſulem Piſo conſul Mamercium oppidum expugnauit.ubi octo.M.fugitiuorum interfecit. Q uos autē capere potuit patibulo ſuffixit:cui cum Rutilius conſul ſucceſſiſſet. Idem quoq; Tauromininum & Aetnam firmiſſima fugitiuoꝝ refugia bello recepit ubi amplius q̄ .xx.M.tunc ſeruorum trucidata referuntur. Miſera profecto talis belli & inextricabilis cauſa. Percundum utiq; dominis erat:niſi inſoleſcentibus ſeruis ferro obuiam iretur Sed tamen in ipſis quoq; infœliciſſimis damnis pugnæ:& infœlicioribus lucris uictoriæ:quanti periere uicti:tantum perdidere uictores.

Attalum regem Asiæ testamento Asiam reliquisse Romanis.

Nno ab urbe cõdita.dc.xxii.Publius Lycinius Crassus cõsul & põti/
a fex maximus:aduersus Aristonicũ Attali fratrẽ qui traditã testamẽto
Romanis Asiã puaserat:cũ instructissimo est missus exercitu.Præte/
rea magnis regibus:hoc est Nicomede Bithiniæ:Mithridate Põti & Armeniæ:
Ariarathe Cappadociæ:Philomene Paphlagoniæ:eorũq; maximis copiis adiu/
tus:cõserto tamẽ bello uictus est.Et cũ exercitu post plurimã cædẽ in fugã acto
ipse cum iã circũuentus ab hostibus:& pene captus esset:uirgã:qua erat usus ad
equũ in oculum Thracis impegit.Barbarus aũt cũ ira & dolore exarsisset:latus
Crassi gladio trãsuerberauit.Ita ille excogitato genere mortis effugit & dedecus Crassi
& seruitutem.Perpẽna cõsul:qui Crasso successerat:audita morte Crassi & clade mors
exercitus Romani raptim in Asiã puolauit:Aristonicũ recenti uictoria furiantẽ
improuiso bello adortus nudatũ oibus copiis in fugã uertit.Cũq; Stratonicẽ ur
bem:ad quã ille cõfugerat obsidione cinxisset:trucidatũ fame ad deditionẽ coe/
git.Perpẽna cõsul apud Pergamũ correptus morbo diẽ obiit. Aristonicus uero Aristoni
ductus ad urbẽ Romã iussu senatus in carcere strãgulatus est. Eodẽ anno Pto/ ci mors.
lemæi Alexãdrinoꝝ regis uita misera miseriorẽ uitæ exitũ dedit.Is.n.sororẽ suã
stupro cognitã:ac deinde in matrimonio receptã turpius ꝙ duxit:abiecit.Priui/
gnã uero suã:hoc est filiã sororis & cõiugis:cõiugẽ asciuit:filiũq; suũ:quẽ ex so Ptole/
rore susceperat:necnõ & filium fratris occidit.Quamobrẽ tantis incestis parrici/ mæus in
diisq; execrabilis ab Alexãdrinis regno pulsus est. Iisdẽ tpibus Antiochus nõ cõ cestus
tentus Babylonia atq; Hecharbana totũ Mediæ impiũ aduersus Pharaathẽ Par
thoꝝ regẽ cõgressus uictus est:q cũ i exercitu suo.ccc.M.armatoꝝ hře uideret Antio/
.c.M.& ampli9calonũ & lixaꝝ imixta scortis & histrionib9 trahebat.Itaq; faci chus
le cũ uniuerso exercitu suo Parthoꝝ uirib9 oppressus interiit.Gaio Sempronio
Tuditano & Marco Acilio cõsulib9Publiũ Scipionẽ Aphricanũ pridie pro cõ
cione de piculo salutis suæ cõtestatum:quod sibi pro pña laborãti ab improbis
& ingratis denũciari cognouisset:alio die mane exanimẽ in cubiculo suo reptũ
nõ temere iter mala Romanoꝝ maxima recẽsuerim:præsertim cũ tñi in ea urbe
Aphricani uigor & modestia ualeret:ut facile uiuo eo neq; sociale neq; ciuile bel Scipiõis
lum posse existere crederet. Hunc qdã uxoris suæ Semproniæ:Gracchoꝝ autẽ aphrica/
sororis dolo necatũ ferunt:ne scelerata:ut credo:familia:atq; i pnicie patriæ suæ ni mors
nata:inter impias seditiones uiroꝝ nõ etiã facinoribus mulieꝝ esset imanior.

Iterum Aetnam uasto ttemore exundasse igneis globis.

Arco Aemilio & Lucio Oreste consulibus:Aetna uasto tremore con/
m cussa exundauit igneis globis.Rursusq; alio die Lypara insula & ui/ Aetnæ
cinum circa eam mare in tantũ efferbuit:ut adustas quoq; rupes dis/ exũdatio
soluerit:tabulataq; nauium liquefactis ceris extorruerit:exanimatos pisces sup/
natantes excoxerit:homines quoq; nisi qui longius potuere diffugere:recipro/
cato anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocauit.

Vbi in Aphrica a belloꝝ excidiis cessatum est:horribilem & inusitatam per/
ditionem locustarum secutam.

Arco Plautio Isæo & Marco Fuluio Flacco cõsulibus uix dũ Aphri
m cã a belloꝝ excidiis qescẽtẽ:horribilis & inusitata pditio cõsecuta est.

Locustæ Naq; cum per totã Aphricã immẽsæ Locustaꝝ multitudines coaluissent:& nõ
Aphrica modo iã spem cunctã frugũ abrasissent:herbasq; oẽs cũ parte radicũ & folia ar/
næ. boꝝ cum teneritudine ramoꝝ cõsumpsissent:uerꝝ etiã amaras cortices atq; ari/
da ligna prosissent:repẽtino arreptæ uento:atq; in globos coactæ:portatæq; diu
per aerẽ Aphricano pelago imersæ sunt. Haꝝ cum imẽsos aceruos lõge undis
urgẽtibus fluctus per extẽta late littora ꝓpulissent:tetrũ nimis atq; ultra opinio
nem pestiferꝝ odorẽ tabida & putrefacta cõgeries exhalauit. Vnde oĩum pariter
animãtiũ tãta pestilẽtia cõsecuta est:ut auiũ pecudũ ac bestiaꝝ corruptiõe aeris
dissolutaꝝ putrefacta passim cadauera uitium corruptiõis augerẽt. At uero q̃ta
Pestis im fuerit hoĩum lues ego ipse dum refero:toto corpore phorresco. Siqdẽ in Numi
mensa. dia in qua tunc Micipsa rex erat.dccc.M.hoĩum:circa orã uero maritimã quæ
maxime Carthaginẽsi atq; Vticensi littori adiacet:plus q̃.cc.milia perisse tradi/
tum est.Apud ipsam uero Vticã ciuitatẽ.xxx.milia militũ:quæ ad præsidiũ to
tius Aphricæ ordinata fuerãt extincta atq; abrasa sunt.Q uæ clades tã repẽtina
ac uiolenta institit:ut tunc apud Vticã sub una die per unã portã ex illis iunio/
ribus plus q̃.M.d.mortuos elatos fuisse narretur. Verum tamen pace & gratia
omnipotẽtis dei dixerim:de cuius misericordia & in cuius fiducia hæc loquor:
q̃uis & tẽporibus nostris exorianẽ aliq̃ãdo hæ diuersis partibus locustæ:& plæ
runq; etiã:sed tolerabiliter lædant:nunq̃ tamẽ temporibus christianis tanta uis
inextricabilis mali accidit:ut pnicies Locustaꝝ:quæ nullo mõ ferri uiua potuis/
set:mortua plus noceret.& qua diu uiuente peritura erãt omnia:ea perdita pe/
reuntibus magis omnibus optandum fuerit:ne periret.

Post euersam Carthaginem iterum iussum est eam restitui.

a Nno ab urbe condita.dc.xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Q uinto
Cartha/ Tito Flaminio cõsulibus Carthago in Aphica restitui iussa.xx.& se/
go resti/ cundo demũ anno:q̃ fuerat euersa:deductus ciuium Romanoꝝ familiis:quæ eã
tuta. incolerẽt:restituta & repleta est:magno anteꝑdigio pæcedẽte.Nã cũ mensores
ad limitãdũ Carthaginensem agrũ missi stipites terminoꝝ indices fixos:nocte a
lupis reuulsos mordicus:cotrosos repissent:aliq̃diu hæsitatũ est:utrũ Romanæ
.G.Grac paci expediret:Carthaginẽ reformari.Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi il/
chus. lius:qui iã occisus in seditione fuerat frater:tribunus plæbis p tumultũ creatus:
magna reipublicæ pnicies fuit.Nã cum sæpe populum Romanũ largitionibus
ꝓmissisq; nimiis in acerbissimas seditiões excitauisset:maxime legis agrariæ cã
pro qua etiã frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus:tandẽ a tribunatu mi
nutio successore decessit. Minutius tribunus cũ maxime ex parte decessoris sui
Gracchi statuta cõuulsisset:legesq; abrogasset:Gaius Gracchus cũ Fuluio Flac/
co ingẽti stipatus agmine capitoliũ:ubi cõcio agitabatẽ:ascẽdit. Ibi maximo tu
Gracchomultu excitato qdã præco a Gracchanis interfectus:uelut signũ belli fuit.Flac/
rum sedi cus duobus filiis armatis cinctus:comitãte etiã Graccho togato:breueq; gladiũ
tio. sub sinistra occultãte:quis & præconẽ frustra præmisisset:qui seruos ad liberta/
tem uocaret:Ianũ tãq̃ in arce occupauit:cõtra quẽ Decius Brutus uir cõsularis
a cliuo publico cũ ingẽti certamine irruit.Ibi diu obstinatissime dimicauit Flac
cus.Gracchus postq̃ in tẽplũ mineruæ successerat:gladio incũbere uolens inter
uentu lictoris retentus est.Itaq; cũ diu anceps bellũ agitaretẽ:tandẽ sagittarii ab

Opimio missi cōsertā multitudinē disturbauerūt. Duo Flacci pater filiusq; cum per ædē Lunæ in domū priuatā desiluissent:foresq; obiecissent:rescisso craticio pariete:cōfossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac pereuntibus ægre ad pontē sublicium peruenit:ibiq; ne uiuus caperet:ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisum cōsuli allatū est:corpus ad Cornelia matrē Missenū oppidum deuectū est. Hæc aūt Cornelia Aphricani maioris filia Missenū post prioris fi/ lii mortē secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore necatus est. Ex factione Gracchi.cc.l.hoīes in Auentino monte cæsi referuntur. Opimius cōsul sicut in bello fuit fortis:ita in quæstione crudelis. Nā amplius q̄ tria.M.hominū suppliciis necauit:ex qbus plurimi ne dicta qdē causa inocētes interfecti sunt. Iisdē tpibus Metellus Baleares insulas bello puagatus edomuit. & piraticā infestationē:quæ ab iisdem tūc exoriebat̄ plurima incolaꝝ cæde cō/ pressit. Gneus quoq; Domitius pcōsul Allobroges Gallos iuxta opidū Vindaliū grauissimo bello uicit:maxime cū elephantoꝝ noua forma equi hostiū hostesq; cōterriti diffugissent.xx.M.ibi Allobrogū cæsa referunt̄.iii.M.capta sunt. .G.Gracchi mors

Aetnam ultra solitum exarsisse.

e Odem tpe Aetna mons ultra solitum exarsit:& torrētibus igneis sup fusis lateq; circūfluentibus Catinā urbē finesq; eius oppressit:ita ut te cta ædium calidis cineribus præusta & prægrauata corruerent:cuius leuandæ cladis causa senatus.x.annorum uectigalia Catinensibus remisit. Aetna exarsit.

Iugurthæ Numidaꝝ regi bellum cōsensu populi Romani senatum indixisse.

Nno ab urbe cōdita.dc.xxviii.Fabius cōsul Bitinteo regi Arneruoꝝ

a Galliæ ciuitatis bellū maximo instructu cōparāti adeo cū paruo exer citu occurrit:ut Bytinteus paucitatē Romanoꝝ uix ad escā canibus: quos in agmine habebat:sufficere posse iactaret:qui cū sibi ad transferēdas co/ pias unū pontē Rhodani fluminis parū esse intelligeret:aliū cū paucis lintrib9 catenisq; cōnexū supstratis cōfixisq; tabulis struxit. Conserta pugna:& diu gra/ uiter agitata uicti Galli:cōuersiq; in fugā dum qsq; sibi timet:coaceruatis incon sulte agminibus præpropo trāsitu pontis uincula ruperūt.ac mox cū ipsis lintri bus mersi sunt.c.lxxx.M.armatoꝝ in exercitu Bytintei fuisse tradunt̄:ex qbus .c.l.M.uel cæsa uel mersa sunt. Quintus Martius cōsul Galloꝝ gentē sub radi ce alpiū sitā bello aggressus est:qui cū se Romanis copiis circūseptos uiderent: belloq; impares fore intelligerēt:occisis cōiugibus ac liberis in flāmas sese piece runt. Qui uero præoccupātibus Romanis peragēdæ tūc mortis suæ copiā non habuerāt:captiq; fuerāt:alii ferro:alii suspēdio:alii abnegato cibo sese cōsumpse/ runt:nullusq; oīo uel puulus supfuit:q seruitutis cōditionē uitæ amore toleraret. Gallorū strages

Nno ab urbe cōdita.dc.xxxv.Publio Scipione Nasica & Lucio Cal Iugur/

a phurnio Bestia cōsulibus Iugurthæ Numidaꝝ regi bellū cōsensu po thæ bellū puli Romani senatus indixit. Sed ego de Iugurtha ordinis tm̄ loco & causa cōmemorationis breuiter pstrinxerim:qa ut de natura eius uaria atq; into lerabili.ita & de rebus tā dolose:q̄ strenue gestis pp opimā scriptoꝝ luculentiam satis sufficiēs apud oēs noticia est. Igit̄ Iugurtha Micipsæ Numidaꝝ regis ado ptiuus:hæresq; īter naturales eius filios factus primū cohæredes suos:idest Hye psalem occidit. Aherbalē bello uictū Aphrica expulit. Calphurniū inde cōsulem

aduersum se missum pecunia corrupit:atq; ad turpissimas cōditiones pacis ad/ duxit. Præterea cum Romā ipse uenisset oibus pecunia aut corruptis:aut atten tatis seditiones dissensionesq; pmiscuit:quā cū egrederet̃:insami satis notauit eu

Vrbs uenalis logio:dicēs.O urbē uenalē & mature perituā:si emptorē inueneris.In sequenti anno Aulum Posthumiū Posthumii cōsulis fratrē:quē is.xl.M.armatoꝝ exerci tui præfecerat apud Calamā urbē thesauris regiis cōditis inhiantē bello oppres/ sit:cui uicto ignominiosissimū fœdus exegit. Vniuersam pene Aphricam a Ro/

Metell9 manis deficientē regno suo iunxit. Postea tñ Metelli cōsulis integritate & disci/ plina coercitus:duobus etiā prœlus uictus uidit præsente se & uastari Numidiā suā & nō posse defendi.a quo in deditionē coactus.ccc.obsides dedit.frumentū atq; alios cōmeatus psoluturū sese spopōdit.iii.M.amplius pfugarum reddidit.

Marius Exin cum incertus in pace improbos nō phiberet excursus:Gaii Marii cōsulis nō minore pene q̃ ipse præditus erat astutia:Romanisq; uiribus fractus est:ma/ xime postq̄ Marius urbē Capsam ab Hercule Phœnice:ut ferūt cōditam:regis tūc thesauris cōfertissimā dolo circūuenit.& cepit.Diffidēs deinde ppriis rebus

Bocchus rex. & uiribus Iugurtha societatē cū Boccho mauroꝝ rege fecit cuius eqtatu in im/ mensum auctus marianū exercitū creberrimis incursionib9 fatigauit.Postremū apud Cyrthā urbē antiquā Masinissæ regiā aduersum Romanos expugnationē eius parātes.lx.milib9 equitū instructus occurrit. Nūq̄ ulla Romano militi tu multuosior pugna & terribilior fuit:adeo ut discursu & fremitu circūcursantiū & impetētiū eqtū suscitatus puluis cœlū subtexerit:diē ademerit:noctēq; ob/ duxerit:tātus aūt teloꝝ nimbꝰingruerit:ut nulla pars corporis esset ab ictu tu/ ta:qppe qbus & uisus ad pspiciedū impedimēto caliginis & expeditio ad cauē/

Maria/ noꝝ periculum. dū cōpressione multitudinis deerat.Nec laborabat eques Maurus ac Numida: ut bene collocatū hostē opportuno teli impetu rimaret̃. Sed potius in icertū pi la mittebant:certi;q; uulnera incerta nō essent.Ita coacti in unū Romani eqtes: in unū pedites densabant̃.Intercapedinē tāti piculi nox interueniēs dedit.Eadē postera die & belli & piculi facies erat:erūpere in hostē:quis stricto miles gladio nō ualebat ferire:eminus eni iaculis repellebat̃.fugere nō poterat.Vndiq; eni ue locior ad psequēdū eques incluserat.Iam tertia dies & nullū undecūq; suffragiū dira undiq; mortis facies obiiciebat̃. Tandē Marius cōsul forti despatione spei uiā fecit:& cū uniuerso simul agmine prupit e uallo.campoq; sese simul e prœlio dedit.Et cū iteꝝ circūfusi hostes nō solū agminis extrema laniaret:ueꝝ etiā me/ dia excussis pcul telis cederēt:turbatosq; Romanos insup etiā æstu solis intole/ rantia sitis:mortis circūstantia usq; ad extremū despationis fatigaret.subito no/ tum illud Romanoꝝ aduersus Aphros repestatū imbriūq; suffragiū cœlo mis/ sum insperatæ salutis fuit.Sigdē repentina pluuia sitientibus Romanis & æstuā tibus refrigeriū potumq; præbuit.Porro aūt Numidis hastilia teloꝝ:quæ ma/ nu intorquere sine armētis solent:lubrica ac per hoc inutilia reddidit.Scuta etiā quæ elephāti corio extento atq; durato habilia & tuta gestabāt:cuius ea natura est:ut acceptū imbrem:tāq̄ spongia ebibat:ac per hoc intractabile repētino pō/

Numidarū fuga. dere fiat:quia circūferri nō poterāt:defendere nequiuerūt.Ita ex insperato cōtur batis destitutisq; Mauris ac Numidis Bocchus & Iugurtha fugerūt.Post hoc.l. .M.armatoꝝ nouissimo bello ab iisdē regibus obiecta hæc quoq; usq; ad inter/

nitionem Romanis uincentibus cæsa refertur. Ex eo Bocchus spem belli abii/ciens pacē petiuit. atq̧ in precium pacis Iugurthā dolo captum cathenisq̧ obrutum per Syllam legatū misit ad Mariū: qui in triumpho ante currum cū duobus filiis suis actus mox in carcere strāgulatus est. Iisdem diebus obscœnū prodigium ac triste uisum est. Lucius Aelius eques Romanus cū uxore & filia Roma in Apuliā rediens tempestate correptus est: qui cum filiā cōsternatā uideret: ut citius ꝓpioribus tectis succederent: relictis uehiculis: arreptisq̧ equis filiam uirginē equo insidentē in mediū agmen accepit. Puella uero ictu fulminis exanimata est. Sed omnibus sine scissura aliqua uestimentis adeptis: ac pectoris pedumq̧ uinculis dissolutis: monilibus etiā annulisq̧ discussis: ipso quoq̧ corpore illæso: nisi quod obscœnū in modū nuda: & lingua paululū exerta iacuit: equus quoq̧ ipse quo utebatur straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis ꝓcul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis Lucius Vecturius eques Romanus Aemiliā uirginē Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas præterea uirgines Vestales eadē Aemilia ad participationē incesti sollicitans cōtubernalibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio per seruū facto supplicium de omnibus sumptum est. Iisdem præterea Iugurthini belli tēporibus Lucius Cassius cōsul in Gallia Tigurinos usq̧ ad oceanum ꝑsecutus: rursumq̧ ab eisdem insidiis circūuentus occisus est. Lucius quoq̧ Piso uir consularis legatus Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus portio: quæ in castra cōfugerat: deleret̄: obsides & dimidiā partem rerum omnium Tigurinis turpissimo fœdere dedit: qui Romā reuersus a Cælio tribuno plæbis die dicta eo q̧ Tigurius obsides dederat: in exilium profugit. Scipio proconsul capta urbe Gallorum: cui nomen est Tolosa. c. M. ponderis auri: & argenti. c. x. M. e templo Apollinis sustulit: quod cum ad Massiliam amicam populo Romano urbem cum præsidiis misisset. interfectis clā: sicut quidam contestantur: quibus ea custodienda & peruehenda cōmiserat: eunĉta per scelus furatus fuisse narratur. Vnde Magna quæstio post Romæ acta est. | Iugurtha strangulatus. | Vestalium supplicium. | Scipionis facinus.

Multas gentes in unum conspirasse: ut Romanum nomen delerent.

Nno ab urbe cōdita. dcxlii. Gaius Manlius & Q uintus Cæpio pro/
a cōsules aduersus Cimbros & Teutones Tigurinos & Ambronas Gallorum gentes: quæ tunc: ut imperium Romanum extinguerēt: conspirauerant: missi ꝓuincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi dum inter se grauissima inuidia & cōtentione disceptant cū magna ignominia & periculo Romani nominis uicti sunt. Siquidē in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atq̧ interfectus est. Duo filii cōsulis cæsi. lxxx. M. Romanoꝝ sociorūq̧ ea tēpestate trucidata. lx. M. calonū atq̧ lixaꝝ interfecta Antias scribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tantūmodo homines: qui miserū nunciū ad augendas miserias reportarēt: superfuisse referuntur. Hostes: binis castris atq̧ ingenti præda potiti noua quadā atq̧ insolita execratione cunctaq̧ cœperant: pessundederunt. Vestis discissa & proiecta est: aurum argētumq̧ in flumen abiectum est: loricæ uiroꝝ concisæ: phaleræ quoq̧ equoꝝ disperditæ: equi ipsi gurgitibus immersi: homines laqueis collo inditis ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prædæ uictor: nihil misericordiæ uictus agnosceret. Maximus tunc Romæ nō solum lu/ | Romanorū strages.

ctus:uerũ etiã metus fuit:ne cõfestim Cimbri alpes transgrederentur:Italiamq;
.Q .Fa/ delerent Iisdem tẽporibus Q uintus Fabius Maximus filium suum adolescen/
bius ma tem ruri relegatum cum duobus seruis parricidii ministris interfecit:ipsosq; cõ/
ximus. tinuo seruos in preciũ sceleris manumisit. Die dicta:Gneo Pompeio accusante
damnatus est. Igitur Marius quarto cõsul:cum iuxta Isaram Rhodanũq; flumi
na:ubi in sese cõfluũt castra posuisset:Theutones Cimbri & Tigurini & Ambro
nes:postq̃ continuo triduo circa Romanoꝝ castra pugnarunt:si quo pacto eos
excuterent uallo:atq; in equũ funderent:tribus agminibus Italiam petere desti/
narunt. Marius post digressum hostiũ castra mouit:& collem occupauit:qui cã
po & fluuio:ubi hostes sese diffuderãt:imminebat. Cumq; exercitui eius aqua ad
potandum deesset:quærelisq; omniũ coargueretur:aquam quidem in conspectu
esse respõdit:sed eam ferro esse uendicandam. Primis itaq; calonibus cũ clamore
in pugnam ruentibus subsecutus exercitus:mox iusto certamine cõpositis ordi/
nibus bellatũ est:& uicere Romani. Q uarto die rursus pductæ utrinq; in cam/
pum acies usq; ad meridiẽ pene pari pugnauere discrimine. Post ubi incalescẽte
Roma/ sole fluxa Galloꝝ corpora in modũ niuium distabuerunt:usq; in noctem cædes
norũ ui/ potius q̃ pugna protracta est. Ducenta milia armatoꝝ in eo bello interfecta sunt
ctoria. .lxxx.M.capta.uix.iii.M.fugisse referuntur. Dux quoq; eoꝝ Teutobecchus oc
cisus est. Mulieres eoꝝ constantiore animo:q̃ si uicissent:petierunt a cõsule:ut si
bi inuiolata castitate:uirginibus sacris ministrare fas esset:quo uitam sibi reser/
uarent. quã rem cum nõ impetrassent:paruulis suis ad saxa illisis cunctæ sese fer
ro ac suspẽdio peremerũt. Hæc de Tigurinis & Ambronib9 gesta sunt. Theuto/
nes autẽ & Cimbri integris copiis alpium niues emensi Italiæ plana puaserunt.
Ibiq; cum rigidum genus diu blandioribus auris cibis poculis ac lauacris emol
liretur:Marius quintũ consul & Catulus aduersus eos missi:die ad pugnam &
campo dato:Hannibalis secuti ingeniũ:in nebula disposuere pugnã:in sole pu/
gnauerunt. Prima siquidem perturbatio Galloꝝ fuit:q; Romanam aciem prius
offendere dispositam:q̃ adesse senserũt. Cũq; ilico uulnerati equites retro in suos
cogerentur:totãq; multitudinẽ indisposite adhuc aduentantẽ conturbarẽt:& sol
cũ uento ortus ex aduerso emicuisset:uisus eoꝝ puluis oppleuit:& splendor he/
betauit. Ita factum est:ut tanta ac tam terribilis multitudo:minima Romanoꝝ
Cibrorũ clade:sua ultima internitione cæderetur. Centũ.xl.M.eoꝝ tũc in bello cæsa.xl.
& Theu/ .M.capta dicuntur. Mulieres grauiorẽ pene excitauere pugnam:quæ plaustris
tonũ stra in modum castroꝝ circũstructis:ipsæ autem desuper propugantes diu prope re
ges. pulere Romanos. Sed cum ab his nouo cædis genere terrerentur:abscissis enim
cum crine uerticibus inhonesto satis uulnere turpes relinquebantur:ferrũ quod
in hostem sumpserant:in se suosq; uerterunt:nãq; aliæ concursim mutuo iugula
Mulierũ tæ.aliæ apprehensis inuicem faucibus strangulatæ.aliæ funibus per equoꝝ cru/
facinus. ra consertis ipsisq; equis extimulatis:quibus equoꝝ crura nexuerãt:indidere cer
uices:quousq; protractæ atq; exanimatæ sunt. aliæ laqueo de subiectis plaustro/
rum temonibus pependerũt. Inuenta est etiam quædam quæ duos filios traie/
ctis per colla eorum laqueis ad suos pedes uinxerit:& cũ seipsam suspẽdio mori/
turam dimisisset:secũ traxerit occidẽdos. Inter hæc multa & miserabilia mortis
genera:reguli quoq; duo strictis in se gladiis cõcurrisse referunt. Lucius & Bo/

iorix reges in acie cciderunt. Claudius & Cesorix rapti sunt. Ita in his duobus
prœliis. ccc. l. M. Gallorum occisa. & . c. xl. M. capta sunt: absq; innumera mulierũ
multitudine: quæ se suosq; paruulos fœmineo furore: ui aũt uirili necauerunt.

Post triumphum Marii incredibile facinus & nunq̃ antea Romanis cogni-
tum perpetratum fuisse.

Gitur talẽ Marii triũphũ Romanãq; uictoriã incredibile facinus: &
i nũq̃ antea Romanis cognitũ. Romæ subito ꝑpetratũ: uersa ĩ horrorẽ
ac mœrorẽ tota urbe fuscauit. Publitius qdã malleolus seruis annitẽti
bus matrẽ suã interfecit. Dãnatus parricidio: insutusq; eculeo ĩ mare ꝓiectus est: Parrici-
ĩpleuerũtq; Romani facinus & pœnã: de qua re Solon Atheniẽsis decernere nõ dium
ausus fuerat: dũ fieri posse nõ credidit: & Romani ꝙ se ortos a Romulo scirent: Publitii
etiã hoc fieri posse intelligẽtes suppliciũ singulare sanxerũt. Anno ab urbe cõdi- Malleoli
ta. dcv. post Cimbricũ & Teutonicũ bellũ & quintũ Marii cõsulatũ: quo status
impii Romani iure cõseruatus iudicat: cõsulatu sexto eiusdẽ Gaii Marii ita la-
befactatus est: ut pene usq; ad extremũ intestina clade cõciderit. Euoluere ac per
currere mihi discordiarum ambages & inextricabiles seditionũ causas icõmodũ si
mul ac lõgũ uidet: sane breuiter strinxisse sufficiat: quod primus Lucius Apule
ius Saturnin9 excitati tumultus auctor extiterit: quinto Metello Numidico ui
ro sane primario acerrimus inimicus: ꝙ eũ censorẽ creatũ ꝓtractũ domo: atq; in
Capitoliũ fugiẽtẽ armata multitudine obsedit: unde eqtũ Romanorum indignatio
ne deiectus est: plurima ante Capitoliũ cæde facta. Anumiũ deinde cõpetitorẽ Bellũ ci-
suũ Saturninus & Glaucia: fraude Gaii Marii cõsules: occiderũt. subsequẽte an uile.
no Marius sextum cõsul & Glaucia prætor: & Saturninus tribunus plæbis cõ-
spirauerũt: Metellũ Numidicũ in exiliũ quacũq; ui agere. Die dicta a supposi-
tis eiusdẽ factiõis infamibus ausib9 cõcionẽ domi suæ habuit: ibiq; ab aliis rex:
ab aliis iꝑator est appellatus. Marius manipulatim plæbe descripta alterum cõ-
sulẽ cũ præsidiis in colle disposuit: ipse portas cõmuniuit. In foro prœliũ cõmis-
sum est. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitoliũ cõfugit. Marius fistu-
las qb9 eo aq̃ deducebat: incidit. Bellũ deĩde ĩ aditu Capitolii horridũ satis actũ
est. Multiq; circa Sauseniũ & Saturninũ cæsi. Saturninus palã clamitãs Mariũ
auctorẽ eẽ oĩum molitionũ suarum cõtestatus est. Cũ aũt ipse Saturninus & Sau-
seni9 & Labienus cogẽte Mario ĩ curiã cõfugissent: ꝑ eqtes Romanos effractis
forib9 occisi sunt. Gaius Glaucia extractus e domo Claudii trucidatus est. Furi9
tribunus plæbis bona oĩum publicãda decreuit. Gneus Dolobella Saturnini fra
ter ꝑ forum olitoriũ fugiẽs cũ Lucio Ieganio interfectus est. Itaq; auctorib9 tãtæ se
ditiõis occisis qes populo fuit. Tũc Cato atq; Põpeius rogationẽ de reditu Me- Rutilii i
telli Numidici toti9 urbis gaudio ꝓmulgarũt. quod ne ꝑficeret: Marii cõsulis & tegritas.
Furii tribuni plæbis factiõib9 ĩtercessum est: Rutili9 quoq; uir ĩtegerrim9 adeo
fidei atq; ĩnocẽtiæ cõstãtia usus est: ut die sibi ab accusatorib9 dicta usq; ad co-
gnitionẽ neq; capillũ barbãue summiserit. neq; sordida ueste humiliue habitu suf-
fragatores cõciliarit. inimicos ꝑmulserit: iudices tẽperarit: orationẽq; a prætore
cõcessam nihilo summissiorẽ q̃ animũ habuerit. Cum euidẽti oppugnaret calũ-
nia: & opinione bonorum omniũ iure absoluẽdus putaret: ꝑiurio iudicũ cõdẽna-
tus est: qui Smyrnã cõmigrans litterarum studiis cõtentus cõsenuit.

Mœstam urbem prodigia terruerunt.

a Nno ab urbe condita.dc.lix.Iulio Cæsare & Lucio Marco Philippo cõsulibus intestinis causis sociale bellum tota cõmouit Italia.Siquidẽ Liuius Drusus tribunus plæbis Latinos oẽs spe libertatis illectos cũ placito ex/
Prodigia plere nõ posset:in arma excitauit:quo accessit ut mœstã urbẽ pdigia dira terre/ rent.Nã sub ortu solis globus ignis a regione septẽtrionis cũ maximo cœli fra/ gore emicuit.Apud Aretinos cũ panes per cõuiuia frãgerent:cruor e mediis pa nibus quasi e uulneribus corpoꝝ fluxit.Præterea per septẽ cõtinuos dies grãdo lapidũ ĩmixtis etiã testaꝝ fragmẽtis terrã latissime uerberauit.In Sãnitibus ua/ stissimo hiatu terræ flãma prupit.& usq; in cœlũ extẽdi uisa est.Cõplures præ/ terea itinere uidere Romani globum coloris aurei cœlo ad terrã deuolui.maio/ remq; factũ rursus a terra in sublime ad orientẽ solem ferri ac magnitudine sua ipsum solẽ obtexisse. Drusus tãtis malis anxius domi suæ incerto qdem auctore
Bellũ so/ ciale. iterfectus est.Igiẽ Picentes & Vestini Marsi Peligni Marrucini Sãnites & Lu/ cani:cũ adhuc occultã defectiõẽ meditarenẽ:Gaium Seruium prætorẽ legatũ ad se missum apud Asculũ occiderũt:statimq; clausa ciuitate oẽs ciues Romãos in dicta cæde iugularũt.Cõtinuo atrocissimã pniciem infamissima præcessere p digia.Nãq; oĩum geneꝝ aĩalia:quæ manus hoĩum ppeti:atq; inter hoĩes uiuere solita erant:relictis stabulis pascuisq; cũ balatu hinnitu magituq; miserabili ad siluas montesq; fugerũt.Canes quoq; quoꝝ natura est extra hoĩes esse nõ posse:
Gn. Põ/ peius. lachrymosis ululatib9 uagi lupoꝝ ritu oberrarunt.Igiẽ Gneus Põpeius prætor cũ Picentibus iussũ senatus bellum gessit & uictus ẽst.Postq̃ sibi Sãnites Papiũ Mutilium imparorẽ præfecerant:Marsi aũt Agamẽnonẽ archipiratã præopta/
Iul. Cæ/ sar. uerant:Iulius Cæsar Sãnitum pugna uictus cæso fugit exercitu. Rutilius cõsul Mariũ ppinquũ suũ legatũ sibi legit:quẽ assidue submonentẽ morã bello uti/ lem fore & paulisper in castris exerceri militẽ oportere tironẽ:dolo id cũ agere ratus contempsit:seseq; in insidias marsoꝝ & uniuersum agmẽ exercitus sui in/ cautus iniecit:ubi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti & octo.M. Romanoꝝ militũ cæsa sunt. Arma & corpora interfectoꝝ in conspectu Marii legati Telonius Flauius pertulit.atq; in testimoniũ cladis euexit.Marius raptis cõtinuo copiis uictores insperatus oppressit.octo.M.& ipse Marsoꝝ interfecit. Cæpio autem a Vestinis & Marsis deductus in insidias cum exercitu trucida/ tus est. Iulius Cæsar postq̃ apud Eserniã uictus aufugerat:cõtractis undiq; co/
Roma/ noꝝ ui/ ctoria. piis aduersus Sãnitas & Lucanos dimicans multa hostiũ milia interfecit.Cumq; ab exercitu imparor appellatus esset:Romãq; nuncios pro adepta uictoria mi/ sisset:senatus Sagum hoc est uestẽ mœroris:quã exorto sociali bello sumpserat: hac spe arridente deposuit.atq; antiquũ togæ decorẽ recupauit. Marius deinde sex.M.Marsoꝝ cecidit.Septẽ milia armis exuit.Sylla cũ.xxiiii.cohortib9.Eser niã missus:ubi artissima obsidiõe Romani ciues & milites premebanẽ:maximo bello & plurima cæde hostiũ urbẽ sociosq; seruauit.Gneus Põpeius Picẽtes gra ui prœlio fudit:qua uictoria senatus latos clauos & cætera dgnitatis insignia re
Aliæ Ro manorũ uictoriæ cepit:cũ togas tãmodo de uictoria Cæsaris primũ respirãte sumpsisset. Porcius Cato prætor & Plotius legatus Hetruscos & Vmbros plurimo sanguine impẽso difficillimo labore uicerũt.Gneo Põpeio & Portio Catone cõsulibus:Pompeius

diu obsedit Asculũ ciuitatẽ. nec tamẽ expugnauisset: nisi populũ in campũ prorumpentẽ grauissima oppressione uicisset. Decẽ & octo milia Marsorũ in ea pugna cũ Franco suo imperatore cæsa. sunt capta .iii. milia. Quattuor milia autẽ Italicorũ uirorũ ex ea cæde profugorũ: iugum montis coacto in unũ agmine forte cõscenderant. ubi oppressi exanimatiq; niuibus miserabili morte riguerunt: & uisebantur: nec ullum erat procul intuentibus mortis indiciũ nisi diuturna ĩmobilitas: quã nullo modo humanæ uitæ uegetatio diu perpeti potest. Eadẽ die Picentes uicti sunt: quorũ dux Iudacilius cõuocatis principibus suis post magnificas epulas largasq; pocula cunctos ad exẽplũ sui prouocãs hausto ueneno cõsumptus est: cunctis factum eius laudantibus: sed nemine subsequẽte. Anno ab urbe condita .dc.lxi. cũ ad obsidendos Sãnites Põpeius & Romanus issent exercitus: & Posthumius Albinus uir cõsularis: tũc Lucii Syllæ legatus intolerabili superbia oĩum in se militũ odia suscitasset: lapidibus occisus est. Sylla cõsul ciuilem cruorẽ non nisi sanguine hostili expiari posse testatus est: cuius rei cõscientia permotus exercitus ita pugnã adorsus est: ut sibi unusquisq; pereundũ uideretur: nisi uicisset. xviii. Sãnitum. M. illo prœlio cæsa sunt. Iuuentiũ quoq; Italicum ducem & magnũ ipsius populum persecutus occidit. Portius Caro cõsul Marianas copias habens: cum aliquãta strenue gessisset: gloriatus est: Gaium Marium nõ maiora fecisse: & ob hoc cum ad Lacũ Fucinũ cõtra Marsos bellum gereret: a filio Gaii Marii in tumultu belli: quasi ab incerto auctore prostratus est. Gaius Gabinius legatus in expugnatione hostiliũ castrorũ interfectus est. Marrucini Vestiniq; Sulpitio legato Pompeii persequẽte uastati sunt: Popedius & Obsidius Itali imperatores ab eodẽ Sulpitio apud flumen Theanũ horribili prœlio oppressi & occisi sunt Pompeius Asculum ingressus præfectos & centuriones cunctosq; principes eorũ uirgis cecidit. securiq; percussit: seruos prædamq; omnẽ sub hasta uendidit: reliquos liberos quidẽ: sed nudos & egentes abire præcepit. Et cum de hac præda opitulationẽ aliquã in usum stipendii publici senatus fore speraret: nihil tamẽ ex ea Pompeius egenti ærario cõtulit. Nãq; eodem tempore cum penitus exhaustum esset ærarium & ad stipendiũ frumenti deesset expensa: loca publica quæ in circuitu Capitolii pontificibus: auguribus: decem uiris & flaminibus in possessionẽ tradita erant: cogente inopia uendita sunt: & sufficiens pecuniæ modus: qui ad tempus inopiæ subsidio esset: acceptus est. Equidem in sinum tunc ipsius ciuitatis euersarum omniũ urbium nudatarumq; terrarũ abrasæ undiq; opes cõgerebantur: cum ipsa Roma turpi adigente inopia præcipuas sui partes auctionabatur. Quamobrẽ cõsideret tunc tempora sua: cum quasi inexplebilis uenter cuncta cõsumens & semper esuriens cunctis urbibus quas miseras faciebat: ipsa miserior nihil relinquens nihil habebat: & stimulo domesticæ famis ad continuationẽ bellicæ inquietudinis trudebatur. Iisdem temporibus rex Sothimus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingressus cunctos Macedoniæ fines depopulatus est. Tandemq; a Gaio Sentio prætore superatus redire in suum regnum coactus est.

Portius Cato a filio marii interfect9

Aerarii. Ro. inopia.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cœpere pene simul.

a Nno ab urbe cõdita. dc. lxii. nondũ finito sociali bello: Romæ primũ bellum ciuile cõmotũ est: eodẽq; anno Mithridaticũ bellũ: & si minus

Bellũ ciuile.

Bellū Mi infame:non tamē minus graue cœptum est.Equidē de Mithridatici belli spatio
thridati/ uarie traditum est:utrū abhinc cœperit:an tunc præcipue exarserit:maxime cū
cum. alii.xxx.alii.xl.annis gestū ferant.Sed q̃uis iisdem tēporibus gesta ꝑplexis co/
aceruata malis exarserint:a me tamē speciatim:& si breuiter singula ꝓferentur.
Marius:Sylla consule:cōtra Mithridatē in Asiā cū exercitu ꝓfecturus:in Cāpa
nia tamē:ꝓpter socialis belli reliquias consistentes:affectauit septimū cōsulatū:
& bellum suscipe Mithridaticū.Quo Sylla cognito:impatiens reuera iuuenis:
intempataq; ira ꝑcitus cū.iiii.legionibus primū ante urbē consedit:ubi Grati/
dium Marii legatū:quasi primā uictimā belli ciuilis occidit:mox urbē cū exer
Syllæ in citu irrupit:faces ad inflāmandā urbē poposcit.Omnibus metu addictis ꝑ sacrā
urbē ir/ uiā cito agmine in foꝝ uenit.Marius cū ꝑmouere nobilitatē:inflāmare plæbē:
ruptio. equestrē deide ordinē parmare aduersus Syllā frustra tentasset:postremo seruis
spe libertatis & prædæ ad arma sollicitatis:nec quicq̃ repugnare ausis tandem in
Capitoliū cōcessit. Sed cum eo Syllanæ cohortes irruissent:magna suoꝝ cæde:
diffugit.Ibi tunc Sulpitius Marii collega:seruo suo ꝓdente:ꝓstratus est.Seruū
uero ipsum:ꝙ hostē indicauerat:manumitti:ꝙ uero dominū ꝓdiderat:saxo Tar
Marii fu peio deiici cōsules decreuerunt.Marius fugiens cum ꝑsequentiū instātia circū/
ga. septus esset in Minturnēsiū paludibus sese abdidit:de q̄bus infœliciter luto obli
tus:ignominioseq; ꝓtractus:turpi aūt spectaculo Minturnas deductus:contru/
susq; in carcerē ꝑcussorē ad se missum solo uultu exterruit.Deinde lapsus e uin/
culis in Aphricā trāsfugit.Sollicitatoq; ex Vtica filio:ubi is custodia obseruat̃:
Marii re cōtinuo Romā regressus:Cinnæ cōsuli societate sceleꝝ cōiunctus est.Igit̃ ad cō
ditus. fligandā uniuersam rēpublicā exercitū sibi in quattuor partes diuiserūt.Tres si
quidē legiones Mario datæ:parti copiaꝝ Gneus Carbo præpositus est.Partem
Sertorius accepit:Ille scilicet Sertorius iā hinc ciuilis belli incētor & particeps:
qui etiā hoc finito aliud post in Hispania bellū excitauit:quod ꝑ multos annos
maximis Romanoꝝ cladibꝰtraxit.Cætera uero exercitus portio Cinā secuta est.
Porro aūt Gneus Pōpeius:qui a senatu cū exercitu accersitus:ut reipublicæ opi
tularetur:& diu sese nouaꝝ reꝝ aucupatione suspenderat:cōtēptus a Mario uel
Cinna ad Octauiū consulem sese cōtulit.& mox cum Sertorio cōflixit.Infœlicē
pugnā inteructus noctis diremit.Sexcēti ex utraq; parte milites trucidati sunt.
Pōpeius Postera die cum ꝑmixtim corpora ad sepulturā discernerentur:miles Pompeia/
nus fratris sui:quē ipse interfecerat:corpus agnouit.In trāscursu enī utrinq; co/
gnitionē uultus & galeæ considerationē furor ademerat:q̃uis parum sit culpæ
circa ignorantiā:ut uideatur nescisse de fratre:quod non ambigit̃ scisse de ciue.
Itaq; uictor uicto infœlicior:ubi & fratris corpus agnouit.& parricidium suū
execratus bella ciuilia ilico pectus suum gladio transuerberans:simulq; lachry/
mas & sanguinē fundens super fraternū sese cadauer abiecit. Et quid hoc pro/
fuit ad confusionem crudelis incepti:quod in primo statim bellorum ciuilium
exordio infamis fama percrebuit:concurrisse ignaros quidem fratres:sed con/
scios ciues petiisse fratrem scelere uictorē fratris occisi spolia:ac mox tantæ im/
manitatis rerū codē gladio atq; eadem manu per suam necem parricidiū:quod
admiserat:uindicasset?Nunquid in tantarum animositate partiū tam tristꝫ mo/
uit exemplum?Nunquid apud quenq̃ periculum sceleris repulit terror erroris?

Nũquid hæc quæ cõmunis est etiã cum belluis pietas & reuerẽtia naturæ:quod unus perimendo ac pereundo cõmisit:quod in se agi posset intermuit:sese q ab huiusmodi incepto cõscientia uictus remouit? Quin potius annis fere.xl.con/ sequẽtibus in tantũ cõtinuata sunt bella ciuilia:ut magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris putaret. Omnes enim post tale documentũ in tali mali tia parricidiorũ pericula refugissent:nisi parricidia ipsa uoluissent. Igit Marius coloniã Hostiensem ui ingressus omnia ibi genera libidinis auaritiæ & crudeli/ tatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit. Exercitus uero eius pestilentia correptus pene totus absumptus est. Nam.xi.M.uitorũ de castris Pompeii mor tua sex.M.autẽ de parte Octauii consulis subtracta sunt. Marius Antiũ & Ari ciam ciuitates hostiliter irrupit:cunctos q in his præter proditores interfecit:bo na suis diripienda permisit. Post Cinna cõsul cum legionibus:& Marius cum fu gitiuis urbem ingressi nobilissimos quosq e senatu:& plurimos cõsulares uiros interfecerunt. Sed quota hæc portio ostentatæ miseriæ est:uno uerbo definisse cædem bonorum:cuius fuit tanta numerositas:tanta diuturnitas:tanta crudeli/ tas:tanta q diuersitas. Verũtamẽ æquius estime aliquid utilitatis subtraxisse cã: q̃ tantum horroris ingessisse notitiæ:siue peritis hæc:siue imperitis obiiciantur. De patria siquidem:de ciuibus:& de maioribus nostris hæc loquimur:qui his exagitati malis tam abominanda gesserũt:de quibus etiam auditis posteri per/ horrescant:qui profecto nolunt ista nimium exaggerari:aut sufficientis notitiæ moderatione:si sciunt:aut misericordis reuerentiæ contemplatione:si nesciunt. Igitur Marius cũ interfectorũ ciuium capita illata conuiuiis:oblata Capitolio: collocata rostris:spectaculum ornatum q congereret:ac septimũ consulatũ cum Cinna tertiũ consule puasisset:in exordio consularis imperii sera tandem morte præreptus est. Cinna bonorũ neces malorũ cæde suppleuit. Nam cum introducta per Mariũ fugitiuorũ manus insatiabilis prædandi esset:nullam q partẽ aucto/ ribus prædæ cõsulibus ministraret:in forum quasi stipendii causa sollicitata:mi litibus q circũdata:inermis extincta est. Cæsa sunt illa die in foro urbis octo.M. fugitiuorũ:idem q Cinna quartum consul ab exercitu suo interfectus est. Interea residui senatorũ:qui potentiã Cinnæ & Marii crudelitatẽ:insaniã Fimbriæ:Ser toriiq audaciã fuga euaserãt:transuecti in Græciã coegere precibus Syllam:ut periclitanti imo iam pene pditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox ut Cam/ panum littus attigit:Norbanũ cõsulem prœlio oppressit.vii.milia tunc Roma/ norũ Romani interfecerũt.sex milia eorũdem ab iisdem capta sunt.c.xxiiii.de Syllana parte ceciderũt. Fului9 uero Hadrianus:cui imperiũ pro prætore erat: regnũ Aphricæ seruorũ manu affectans a dominis eorũ apud Vticã cõgestis sar/ mentis cũ omni familia incensus est. Damasippus prætor incentore Mario cõsu le Quintũ Scæuolam:Gaiũ Carbonẽ:& Lucium Domitiũ:Publium Antistiũ: in curiã quasi ad consultandũ uocatos crudelissime occidit. Corpora interfectorũ per carnifices unco tracta:atq in Tyberim missa sunt. Eodẽ tempore Syllæ du/ ces plura prœlia aduersus marianas partes infœlicissima fœlicitate gesserũt. Nã & Quintus Metellus Charinatis copias cecidit.& castra puasit.& Gneus Põpe ius Carbonis equitatũ grauiter trucidauit. Syllæ etiã & Marii adolescẽtis maxi mũ tũc prœliũ apud sacriportũ fuit:i quo de exercitu Marii cæsa sũt.xxv.M.

Marii uitia.

Marii mors.

Cinna interfectus

Syllæ reditus in Italiam.

ficut Claudius fcribit.Pompeius Carbonē etiam caftris exuit:fugientē𝓆 infecu/tus nunc cædendo:nunc ad deditionē cogēdo plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppreffit:ubi.ix.milia marianæ partis occifa funt. Lucullus cum a Q uintio obfideretur:erupit:& repentina pugna obfefforē de/

Syllæ Victoriæ. leuit exercitum. Nam plus q̄.x.milia ibi tunc cæfa referuntur. Sylla deinde cū Campaninio Sānitum duce & Charinatis reliquis copiis ante ipfam urbē por/tam𝓆 collinam ad horam diei nonam figna contulit.grauiffimo𝓆 prœlio tandē uicit.lxxx.milia hominum ibi fufa dicuntur.xi.milia fefe dediderunt.reliquam multitudinē in fugam uerfam infatiabilis uictorum ciuium ira confumpfit.

Sylla urbem intrauit.multof𝓆 interfecit & profcripfit.

S Ylla mox ut urbem uictor intrauit.iii.milia hominū qui fe per lega/tos dediderant:contra fas contra𝓆 fidem datam inermes fecurof𝓆 in/terfecit.Plurimi tunc quo𝓆:ut non dicā innocentes:fed etiā ipfius Syllanæ par tis occifi funt:quos fuiffe plus q̄.ix.milia ferunt:ita libere per urbem cædes per cufforibus paffim uagātibus ut quē𝓆 uel ira uel præda follicitabat:agitabatur. Igit̄ cunctis iam:quod finguli timebant:aperta fronte timentibus:Q uintus ca tulus Syllæ dixit:cum quibus tandē uicturi fumus:fi in bello armatos:in pace

Tabula Syllæ. inermes occidimus? Tunc Sylla auctore Lucio Furfidio primipilari primus in famem illam tabulam profcriptionis induxit.

Sylla dictaturam adeptus eft.

P Rima profcriptio.lxxx.M.hominū fuit:in quibus quattuor confula res erāt Carbo Marius Norbanus & Scipio:inter eof𝓆 Sertorius tūc maxime ptimefcendus.Item alia cum.d.nominibus propofita eft:quā cum Lol/lius quippe fecurus:nihil𝓆 fibi confcius legeret:ubi fuū repente nomē offendit: dum fe trepidus adoperto capite foro fubtrahit:interfectus eft.fed ne ī ipfis qui/dem tabulis fides ac finis malorum uidebatur. Nā𝓆 alios:quos profcripferātiu gulabāt.Alios autem poftq̄ iugulauerant:profcribebant. Nec ipfius mortis erat uia fimplex:aut una conditio:ut in nece ciuium faltē ius hoftiū feruaret:qui ni

M.Marii mors. hil uictis præter uitā exigunt. Marcum Mariū fiquidē de caprili cafa extractū uinciri Sylla iuffit.ductum𝓆 trans Tiberim ad Luctacio𝓏 fepulchrum effoffis oculis:mēbris𝓆 minutatim defectis:uel etiā fractis trucidari. Poft hunc Publius

C.Marii mors. Lectorius fenator & Venuleius triūuir occifi. Marci Marii caput Prænefte eft miffum:quo uifo Gaius Marius ultima defperatione correptus:ubi a Lucrecio obfidebatur:ne incideret in inimico𝓏 manus cum Telefino mutua morte cōcur rit. Dum𝓆 uiolentius ipfe in cōcurrentem manus adegit:circa fuum uulnus ma num percutientis hebetauit. Ita eo interfecto ipfe leuiter uulneratus ceruicē fer/uo fuo præbuit. Charinatem prætorē Romanum Sylla iugulauit. Inde Prænef/fte profectus omnes Marianæ militiæ principes hoc eft legatos:quæftores:præ fectos:& tribunos iuffit occidi. Pompeius carbonē a Coffura infula in Aegyptū fugere conantē in Siciliā ad fe retractum & cōplures cū eo focios eius occidit.

Sylla dictator. Sylla dictator creatus eft:ut dānationis & crudelitatis libido honefti præcipuiq𝓆 nominis reuerentia & amaretur & uelaretur. Pompeius in Aphricā trangreffus eruptione circa Vticam facta.x.&.ix.M.hominum interfecit:quo bello Domi/tius dux Marianus:dum inter primores pugnat:occifus eft. Idem𝓆 Pompeius

Hiertã Numidiæ regẽ pſecutus:fugientẽ ab Vgode bocchi mauroꝝ regis filio ſpoliari oib9copiis fecit:quẽ cõtinuo Bullã reuerſus tradito ſibi oppido iterfecit. Poſt bella ciuilia ſonãtib9undiq; belloꝝ fragorib9quattuor bella exurrexiſſe.

Reatis itaq; Publio Seruilio & Oppio Claudio cõſulibus Lucius Sylla eſt tandẽ priuatus:Hoc fine cõcluſa ſunt duo bella funeſtiſſima:ſociale:Italicum:& Syllanum ciuile.Hæc per annos.x.tracta plus q̃.c.l.M.Romanoꝝ conſumpſerunt.tantũq; lectiſſimoꝝ uitoꝝ uernaculorumq; militum hoc ciuili bello Roma pdidit:q̃tum in ea ſupiore tempore:cum ſe iam ad uerſum Alexãdrum magnum citcũſpiceret:indiſcretis ætatibus cenſus inuenit. Præterea uiros cõſulares.xxiiii.prætores ſex.ædilicios.lx.ſenatores fere.cc.abſq; innumeris totius Italiæ populis:qui paſſim ſine cõſideratione deleti ſunt.Quomodo neget quiſq̃:ſi ualet:quin eodẽ dãno ſuo uicerit Roma:quo amiſit Italia. Prohpudor.Nũqd nã & hic cõparatione ambigua egent tẽpora?Immo uel maxime inquiũt. Nã qd tã apte:q̃ bellis ciuilibus bella ciuilia cõparãtur?An forte dicet:etiã in his tpib9bella ciuilia nõ fuiſſe:qbus a nobis rñdebiẽ.Iuſtius quidẽ ſocialia uocari oportere,ſed nobis pficere ſi ciuilia nominentẽ.Tunc enim cauſis uocabuliſq; ac ſtudiis paria docentẽ oĩa:dum ſibi in his tãto plus uindicat teuerentia chriſtianæ religionis q̃to minus præſumpſerit ira uictoris. Nam cũ plerũq; improbi tyrãni temere inuadentes rempublicã:uſurpatoq; regio ſtatu:Romani imperii corpus abrupint:atq; ex eo bella uel per ſe iniuſta importarint:uel in ſe iuſta cõmouerint:Britãnis Galliſq; populis erecti & inſtructi hæc bella q̃tũ externis pxima:tantũ longinqua ciuibus:qd niſi ſocialia iure uocitentẽ cum ipſi Romani Sertori quidẽ:aut Perpẽnæ:aut Craſſi:aut Spartaci bella ciuilia uſpiã nominarint.In tali ergo uel defectu:uel duellione socioꝝ minore nũc ntiq; inuidia laboraret:ſi fortaſſis exiſteret uel grauis pugna:uel cruẽta uictoria.Verũ tñ cum in hiſce tpibus oĩa plus neceſſitatis afferãt:& minus pudoris:hoc eſt cauſa: pugna:uictoria:uel extinguenda inſolentia tyrãnoꝝ:uel pro cohibendo ſocioꝝ defectu:uel pro inurẽdo ultionis exẽplo:cui tandẽ dubiũ eſt.quãto nũc mitius: quãtoq; clemẽtius excitata:ut dicũt bella ciuilia,gerunẽ imo reprimunẽ.Quis enim unũ ciuile bellũ per decẽ annos his tpibus agitatũ audierit?Quis uno bello.c.l.M.hominũ uel hoſtiũ ab hoſtibus:ut nõ dicã ciuiũ a ciuib9 cæſa meminerit?Quis illam quã explicare longũ eſt:optimoꝝ atq; illuſtriũ uiroꝝ multitudinẽ trucidari in pace cognouerit?Poſtremo qui illas infames interficiendoꝝ tabulas tenuerit?legerit?ſenſerit?ac nõ potius omnibus notum ſit:una cunctos pace compoſitos atq; eadẽ ſalute ſecuros uictos uictoreſq; pariter cõmuni exultaſſe lætícia:ac etiã in tantis totius imperii Romani puinciis urbibus ac populis uix paucos aliquãdo extitiſſe quod iuſta ultio iuito etiã uictore damnarit?Et ut uerbis uerba nõ onetem:nõ temere dixerim tantã uel in bello ſaltẽ extinctam modo fuiſſe gregatioꝝ militum manum:quãta tunc cæſa eſt in pace nobilium. Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianæ partis aſſertor aduerſus Catulũ Syllanum ducẽ ſurgens rediuiuos belloꝝ ciuiliũ cineres ſuſcitauit.Bis tũc acie certatũ eſt.Plurimi Romanoꝝ iã ipſa paucitate miſeroꝝ:& adhuc illo furore inſaniẽtiũ cæſi ſunt.Albanoꝝ ciuitas obſidiõe oppugnata atq; excruciata fame:ultima miſerabiliũ reliquiaꝝ deditione ſeruata eſt. Ibi tunc Scipio Lepidi filius captus

Sylla mortuus

atq; occisus est. Brutus in cisalpinã Galliã fugiens: pseq̃ẽte Pompeio apud Re/
giũ interfectus est. Ita hoc bellum ciuile nõ magis clæmẽtia Catuli: q̃ tedio Syl/
lanæ crudelitatis: ut ignis in stipula eadẽ cæleritate qua exarsit: euanuit. Anno
ab urbe cõditæ. dc. lxxiii. sonãtibus undiq; belloꝝ fragoribus: quoꝝ unũ in Hi/
spania erat: aliud in Pamphilia: in Macedonia tertiũ: quartũ in Dalmatia exan/
guis: adhuc atq; exhausta intestina pnicie: tãq̃ febribus Romana respublica pro
Sertori9 pulsare armis occidẽtis septẽtrionisq; fortissimas gẽtes cogebat. Sertorius siqdẽ
uir dolo atq; audacia potẽs: cũ partiũ marianaꝝ fuisset Syllã fugiẽs ex Aphrica
dilapsus in Hispaniã bellacissimas ferocissimasq; gẽtes in arma ex armis excita/
uit. Aduersus hũc ut breuiter definiã duo duces missi Metellus & Domiti9 quo
rũ Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cũ exercitu oppressus est. Manili9 pcõ
sul e Gallia in Hispaniã cũ trib9 legionib9 & . M. d. eqtib9 trãsgressus iniquã cũ
Hirtuleio pugnã cõseruit: a quo castris copiisq; nudatus in oppidũ Hilerdã pe/
ne solus refugit. Metellus multis prœliis fatigatus p deuia oberrans hostẽ mora
Põpeius fatigabat: donec Põpeii castris cõsociaset. Põpeius cõtracto apud Polenniã exer
fugatus. citu Lauronẽ ciuitatẽ: quã tũc Sertori9 oppugnabat frustra conatus defendere:
uictus aufugit. Sertorius suparo fugatoq; Põpeio Lauronẽ captã cruẽtissime de
populatus est: reliquũ agmẽ Lauronẽsiũ: quod cædibus supfuerat: miserabiliter
in Lusitaniã captiuitatẽ traduxit. Pompeiũ aũt hoc est illũ Romanoꝝ ducẽ a se
uictũ fuisse gloriatus est: quẽ magna præditũ fiducia ad hoc bellũ nõ pro cõsu/
le: sed pro cõsulib9 Roma misisset. Fuisse tũc Põpeio. xxx. milia peditũ & mille
eqtes Galba scribit. Sertoriũ aũt. lx. milia peditũ. octo milia eqtũ habuisse cõme
morat. Postea uero Hirtuleius cũ Metello cõgressus apud Attalicã Bethycæ ur
bem. xx. M. militũ pdidit: uictusq; in Lusitaniã cũ paucis refugit. Põpei9 Belgi
dã nobilẽ Celtiberiæ urbẽ cœpit. Sertori9 cũ Põpeio deinde cõgressus. x. M. mi
litũ eius iterfecit. Ex alio cornu uincẽte Põpeio tantũdẽ pene ipse pdidit. Multa
inter eos præterea prælia gesta sunt. Mẽmius quæstor Pompeii idẽq; uir sororis
eius occisus est. Hirtuleii frẽs interfecti. Perpẽna: qui se Sertorio iunxerat cõmi
Sertori9 nutus est. Postremo ipse Sertorius. x. demũ anno belli inchoati iisdẽ: qbus & Vi
iterfect9 riatus suoꝝ dolis iterfectus finem bello fecit. Romanisq; uictoriã sine gloria de
dit: q̃uis Perpẽnã postea pars exercitus eius secuta sit: qui a Pompeio uictus cũ
uniuerso exercitu suo interfectus est. Ciuitatibus uero cũctis ultro ac sine mora
per deditionẽ receptis duæ tñ restiterũt: hoc est Vximia & Caliguꝝ quaꝝ Vxi/
miã Pompeius euertit. Caligurũ Afrãnius iugi obsidione cõsectam. atq; ad infa/
mes escas miserãda inopia coactam ultimo cæde incendioq; deleuit. Percussores
Sertorii præmiũ ne petẽdũ qdẽ a Romanis esse duxerũt: qppe qui meminissent
antea Viriati pcussoribus denegatũ. Et q̃uis nullo tũc præmio patrauerint Ro/
manã securitatẽ: tñ fide fortis ac uiribus semp Hispania: cũ optimos inuictissi/
mosq; reges reipublicæ dederit: nullũ ũq̃ tyrãnoꝝ ab initio usq; i hodiernũ diẽ
uel de se editũ misit: uel in se extrinsecus incurrentẽ uiuũ: potentẽue dimisit.

De bello Macedonico.

Bellum i Nterea Macedonicũ bellũ Claudius sortitus uarias gẽtes quæ Rho/
Macedo dopeiis montibus circũfusæ sunt: ac tũc Macedoniã crudelissime po/
nicum. pulabantur: nam inter cætera dictu audictuq; horrida: quæ in captiuos agebãt:

raptis:cũ poculo opus eſſet:Romanoꝝ capitũ oſſib9:cruẽtis:capillatiſq; adhuc: ac per interiores cauernas male effoſſo cerebro oblitis:auide ac ſine horrore:tãq ueris poculis utebant̃:quoꝝ cruentiſſima atq; imaniſſima corda ſciuerant. Has itaq; ut dixi:Claudius Macedoniæ pellere finibus bello attentauit:magniſq; ſe maloꝝ molibus obiecit:unde cum hæc animo gereret curis circunſeptus morbo inſup correptus interiit. Huius ſucceſſor Scribonius attemptataꝝ ſupiore bello gentium uim declinans:in Dardaniam arma cõuertit:eamq; ſupauit.

De ſuſcepto bello orientis.

P Vblius uero Seruilius ex cõſule Ciliciã & Pãphiliã crudeliſſime ador tus dum ſubdere ſtudet:pene deleuit Lyciã & urbes eius obſeſſas:op preſſaſq; cæpit. Præterea Olympũ monté puagatus Phaſidẽ euertit. Corycũ di ruit. Tauri quoq; mõtis latera in Ciliciã uergẽtia pſcrutatos Iſauros bello con fractos in ditionẽ redegit. Primuſq; Romanoꝝ per Taurum duxit exercitũ: ac limité itineris fecit. Triennio emenſo:quo bellum geſtum eſt:Iſaurici nomen aſſumpſit. Coſconi9 pcõſul ſortitus Illyricum:ptrita ſubactaq; Dalmatia:Salo nas urbem florentiſſimã poſt biẽnium tandem expugnauit & cæpit. Bellũ Illyricum.

Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugiſſe.

A Nno ab urbe cõdita.dc.lxxix. Lucullo & Caſſio cõſulib9 gladiatores .lxiiii. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt:qui cõtinuo ducibus Criſſo & Inomao Gallis:& Sparthaco Thrace Veſuuiũ monté occuparũt:unde erũpentes Clodii prætoris:qui eos obſidione cinxerat:caſtra expugnarũt. Ipſoq; in fugã acto cuncta in prædã uerterũt. Inde per Conſcẽtiã & Metapontũ circũ ducti ingẽtia breui agmina collegerunt. Nã Criſſo.x.M.multitudo. Sparthaco aũt triplex tunc numerus fuiſſe fert̃. Inomaus enim iã ſupiore bello fuerat occi ſus. Itaq; cũ cædibus incẽdiis rapinis ſtrupriſq; oĩa miſcerẽt:in exequiis Matro næ captiuæ:quæ ſe dolore uiolati pudoris necauerat:mun9gladiatoriũ ex.cccc. captiuis ſcilicet:qui ſpectãdi fuerãt:ſpectaturi:utpote Laniſtæ gladiatoꝝ potius q̃ militũ principes ediderũt. Deinde cõſules Gelius & Lentulus aduerſus eos cũ exercitu miſſi:quoꝝ Gelius Criſſum acerrime pugnanté prœlio oppreſſit Lentu lus a Sparthaco ſuperatus aufugit. Poſt etiã collatis fruſtra ambo cõſules copiis accepta graui clade fugerũt. Dehinc Gaium Caſſium pcõſulem idẽ Sparthacus oppreſſum bello interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nõ minore ppemodum metu: q̃ ſub Hãnibale circa portas fremẽte trepidauerat:ſenatus Craſſum cũ legioni bus cõſulum nouoq; ſuppleméto militũ miſit. Is mox:ut fugitiuoꝝ pugnã iniit. ſex.M.eoꝝ interfecit.dcccc.uero cæpit. Inde prius q̃ ipſum Sparthacũ ad ca put Silari fluminis caſtra metanté bello aggrederetur. Gallos auxiliatores eius: Germanoſq; ſupauit:e qbus.xxx.milia hominũ cũ ipſis ducib9 occidit. Nouiſſi me uero ipſum Sparthacũ diſpoſita acie cõgreſſum:& maximas cum eo fugiti uoꝝ copias pculit. Nã.lx.M.eoꝝ cæſa.ſex milia capta referunt̃.iii.M.ciuium Romanoꝝ recepta ſunt. Cæteri qui ex hoc bello lapſi oberrabãt per cõplures du ces frequẽti indagine attriti ſunt. At ego iteꝝ ac ſæpius repeto. Nũqd nã & hic cõparatione aliq̃ egẽt tépora? Quis rogo audire nõ horreat.nõ dicã bella talia. ſed uel noĩa tanta belloꝝ externa:ciuilia:ſocialia:ciuilia:fugitiuoꝝ:quæ nec ſic ſaltẽ ſeſe ut cõmoti maris fluctus:quis molibus magnis ſequunt̃:ſed undiq; di Bellũ gladiatorũ ſeu fugitiuorũ.

uersis causis:uocabulis:formis:malisq; excitata:coaceruataq; cōcurrūt. Vt e pxi
mo repetā:& infame illud seruile prætereā. Iugurthinū bellū nondum adhuc ab
Aphrico detonuerat:& iā Cimbricū a Circio fulminabat. De Cimbricis illis nu/
bibus adhuc fœdi uastiq; torrētes effusi sanguinis agebant̃:& iā socialis belli ne
bulas in magna cōtinuo maloꝝ nubila coituras misera exhalabat Italia. Adhuc
uero post infinitā crebrāq; Italici belli tēpestatē discurri tuto per Italiā minime
poterat. Ita oēs absq; illis piculosissimis inimicaꝝ urbium uoraginibus dissoluta
ac lubrica pace titubabāt. Iam sibi Marianū atq; Syllanum Roma parturiebat
excidiū:& aliud e diuerso oriēs atq; aquilo hoc est Mithridaticū minabat̃:quod
qdē Mithridaticū a supioribus cœptū:porro in ulteriora porrigit̃. De Mariana
face rogus Syllanæ cladis accēsus est. De isto rogo funestissimo Syllani & ciui
lis belli per plurimas terraꝝ partes ardentes sudes sparsi sunt multaq; incēdia ex
uno fomite diffuderūt. Nā Lepidus & Scipio in Italia. Brutus in Gallia. Domi/
tius Cinnæ gener in Aphrica. Carbo in Cossura & Sicilia. Perpēna in Liguria.
& post cū Sertorio in Hispania:omniūq; atrocissimus Sertorius in eadē Hispa
nia hæc tunc ciuilia. uel quo alio dicēda sunt noīe bella excitātes:de uno multa:
de minimo magna fecerunt absq; illis tribus uastissimis bellis:quæ tunc externa
uocabant̃:hoc est Pamphilico. Macedonico atq; Dalmatico:dissimulato etiam
magno illo Mithridatico longe omniū diuturnissimo:infestissimo:ac formido/
lossimo:deinde adhuc Hispaniensi Sertoriano nondū finito:imo adhuc ipso ui/
uente Sertorio hoc fugitiuoꝝ:& ut uerius dicā gladiatoꝝ bellū inhorruit:iā nō
spectandū paucis:sed ubiq; metuendū. Quod qa fugitiuoꝝ bellū dicit̃:nemini
uile habeat̃ ex noīe. Sæpe in eo singuli & aliquādo simul cum agminibus fru/
stra iunctis ambo cōsules uicti sunt:plurimiq; nobiles trucidati:ipsi aūt fugitiui
plusq̄.c.M. fuere:qui cæsi sunt. Ex quo admonemus:ut ipsa cōsolet̃ se Italia de
uexatione externoꝝ præsentiū per recordationē præteritoꝝ. Exeatq; in seipsam:
nec putet se incōparabiliter crudelius dilacerari. Quamobrem huic quinto uo/
lumini iam finem fecerim:ut bella ciuilia externis ubiq; permixta uel quæ dicta
sunt:uel etiam quæ sequuntur:quia sic sibi serie temporum & malis sequacibus
cohæserunt:libri saltem termino separentur.

Pauli Orosii uiri doctissimi in sextum historiarum librum ꝓlogus.

OMnes hoīes cuiuslibet uel sectæ uel patriæ:uel uitæ ita semꝑ
ad ꝓspectum prudentiæ naturali bono eriguntur:ut oblecta/
mento corporis rationale mentis & si nō actu præferāt:iudi/
cio tamē præferendū sciāt: Quæ mens ratione duce illustra/
ta in medio uirtutū:qbus genuino fauore q̄uis uitiis inclinet̃
assurgit:scientiā dei quasi arcē ꝓspicit. Deum enim quilibet
hominū ad tēpus cōtemnere potest:nescire in totū non potest. Vnde quidā dum
in multis diis credunt:multos indiscreto timore finxerūt. Sed hinc iam uel ma/
xime cum auctoritate ueritatis operāte:tunc etiā ipsa ratione discutiente disces/
sum est. Quippe & philosophi eoꝝ:ut de nostris sanctis sileā:dum intento men
tis studio quærunt:scrutāturq; omnia:unum deum auctorē omniū reppererūt:

ad quē unum oīa referunť. Vnde etiā nunc pagani quos iā declarata ueritas de cōtumacia magis q̄ de ignorātia cōuincit:cum a nobis discutiunť:non se plures deos sequi:sed sub uno deo magno plures ministros uenerari fatenť. Restat igiť de intelligētia ueri dei p multas intelligēdi suspitiōes cōfusa dissensio:qa de uno deo omniū pene una opinio est. Hucusq̄ humana scrutatio tametsi cum labore patuit.ac ubi ratiocinatio deficit:fides subuenit. Nisi enī crediderimus:nō intelligemus. Ab ipso audias:ipsiq̄ deo credas:quod uerū uelis scire de deo.

Hic dicit:quomodo deus ex nihilo fecit impiū Romanū idest ex pastorib9.

Taq̄ idē unus & uerus deus:in quē oīs:ut diximus:& si ex diuersis
i opinionibus secta cōcurrit:mutās regna:& disponēs tēpora:peccata quoq̄ puniēs:quæ infirma sunt mundi elegit:ut cōfundat fortia:Romanūq̄ imperiū assumpto pastore pauprimi status fundauit. Hoc p reges & cōsules diu ꝓuectum postq̄ Asiæ Aphricæ atq̄ Europæ potitū est:ad unū imperatorē eundēq̄ fortissimū cuncta sua ordinatione cōgessit: Sub hoc impatore.quē oēs fere gētes amore & timore pmixto iuste honorarēt:deus uerus:qui supstitione sollicita ab ignorātibus colebať:magnū illum intelligētiæ suæ fontē aperuit: De filiis ꝓmptiusq̄ p hominē docturus hoīes:filiū suū misit operantē uirtutes:quæ præcellerent hominē:coarguentēq̄ dæmonas:quos aliqui deos putauissent:ut quia ipsi tāq̄ homini nō credidissent:opibus tāq̄ dei crederēt:deinde ut in magno silentio ac pace latissima inoffense & celeriter noui noīs gloria:& annunciatæ salutis uelox fama pcurreret:uel etiā:ut discipuli eius per diuersas gētes euntibus: ultroq̄ per cunctos salutis dona offerētibus obeundi ac disserēdi quippe cū Romanis ciuibus:inter ciues Romanos esser tuta libertas:Q uod ideo cōmemorandum putaui:quia hic sextus libellus usq̄ ad Cæsarē Augustū:de quo hæc dicuntur:extēdiť. Q uod si aliqui hāc lucidissimā ratione irritā putant:fuisq̄ diis potius assignāt:quos primū prudentia elegerint.dein præcipuo cultu inuitarint:ut si per eos amplissimū hoc pulcherrimūq̄ imperiū cōcederet. Sic enim iactitāt: quod ipsi optimo genere sacroꝝ meruerint præcipuū deoꝝ fauorē:quibus adēptis uel præterrnissis discesserint omnes adytis arisq̄ relictis dii:quibus imperiū hoc steterat. Vnde q̄uis reuerentia sanctitatis tuæ multa fortissime uerissimeq̄ disseruerit:tamē & mihi locus exigit:ut pauca subiiciā. Si Romani colēdo deos emeruerunt fauorē deoꝝ:& nō colendo amiserunt:ut ipse Romulus parēs Romæ inter tot mala ab ipso ortu suo ingruētia saluus esset:colendo quis meruiť An Amulius auus qui eum exposuit ad necem? An pater:qui incertus fuiť An Rhea mater stupri rea? An Albani parētes:ipsa quoq̄ ab initio Romani nominis germina psequēres? An tota Italia:quæ per.cccc.annos dum audere potuit: excidio eius inhiauiť Non inquiūt.sed dii ipsi:quia se colendos sciebāt:futuros custodiere cultores. Ergo præscii sunt. Si ergo præscii sunt:cur hoc imperiū inter tot annoꝝ fæcula eo potissimum tēpore ad summā potētiæ arcē pduxerunt: quo ille nasci inter homines atq̄ agnosci ut homo uoluit:post cuius nomē &:ipsi pro nihilo cōtempti sunt:& cū uniuerso mundo etiā illi quos ipsi puexerant currerunt? Sed humiliter obrepsit inquiūt & latēter intrauit. Latētis & humilis unde tam cælebris famať Tam indubitata fides? Tam manifesta potētia? Signis quibusdam & uirtutibus mentes hominū supstitione sollicitas cæpit & tenuiť

Ad hæc si potuit homo:dii magis posse debuerũt. An quia ille hãc potentiã a pa
tre sibi traditã prædicabat:puentũ est aliquãdo ad intelligẽtiã illius noti & igno
ti dei:quã apprehendere:ut dixi:nemo nisi p ipsum potest. Nec quisq̃ potest:nisi
qui toto se despecto:ac pspecto cõuersus ad sapientiã dei omnẽ quærẽdi ratioci
natiõnẽ trãstulerit ad credẽdi fidẽ. Verũtamẽ breuiter discutio. Dii isti:quos tã
tos ferunt ut Romanã rẽpublicã & ppicii puexisse:& aduersi afflixisse uideant:
eo certo tẽpore:quod palã cõstat:quo nasci Christus uoluit:& annunciari genti
bus cœpit:deuotissime atq; intẽtissime colebant. Ita illi cõsulentes & sibi & cul
toribus suis:nõ potuerunt repellere:uel reprimere superstitionẽ eius:pter quã
spernẽdos se cultoresq; suos destituẽdos uiderẽt:q̃q̃ si ab inuitis danda uenia:nec
desperãdi fuerũt:si a uoluntariis seruãda præscientia:nec prius fuerãt adiuuãdi.
Hoc factũ est inquiũt. Nã excitauimus gẽtes:accẽdimus reges. instituimus le
ges. disposuimus iudices. præparauimus pœnas suppliciis & crucibus:orbẽ totũ
scrutati sumus:siquo modo tãdẽ christianũ nomẽ & cultus de uniuerso mundo
posset abradi. Hoc eatenus est factũ:donec fœcũda crudelitas eousq; ĩter tormẽ
ta ac p tormenta pficeret:q̃diu ipsum regiũ culmẽ per quod solũ phiberi potu
erat:occuparet. Et quid postea cõsecutũ est? Impatores inquiũt christiani cessare
sacra:& claudi tẽpla iusserũt:atq; ideo excessere oẽs adytis arisq; relictis dii:qui
bus impiũ hoc steterat. O q̃ta & q̃ inoffensa lux ueritatis est:si nõ aduersus eam
ultro sese offerentẽ imbecilli infœliciter oculi clauderent. Si christiana fides per
multa retro tẽpora sæuiẽtibus undiq; aduersum se gẽtibus:regibus:legibus:cæ
dibus:cruciatibus:ac mortibus reprimi nullo mõ potuit. ĩmo ut dixi:inter hæc
& per hæc creuit. cultus aũt idolorũ iam quodãmodo ex se deficiens ac sibi eru
bescens ad unã clemẽtissimã iussionẽ sine ullo pœnali terrore cessauit:cui dubiũ
est hoc per istius intelligẽtiæ demõstrationẽ de creatore suo tandẽ ĩnotuisse crea
turæ:quẽ illa eatenus per uarias ratiocinationes mentis intentæ q̃libet aliis offu
scata quæsierit:ac p hoc statim amori eius quẽ etiã ignorãs dilexerat:inhæsisse.
Nec igit' mirũ est:si in magna familia inueniunt' aliqui serui:qui cõsuetudine:
lasciuiaq; seductorũ assuefacti patiẽtia domini sui ad contemptũ ipsius abutant':
unde & merito deus uel ingratos:uel incredulos:uel etiã cõtumaces uariis cor
reptionibus arguit. Quod semp utiq; fatendum est:tunc tamẽ præcipue quãdo
adhuc per uniuersum mundũ nulla erat ecclesia:quæ interuentu fideliũ precum
meritas mundi pœnas:iustũq; iudicium dei exorata ipsius clemẽtia temperaret:
unde etiã hæc:quæ mala hominibus uidentur qualiacũq; sint grauiora sine du
bio omnia fuerũt:sicut ipso ordine:quo cœpta sunt pbabunt'. Bellum Mithri
daticum:uel ut uerius dicam:belli Mithridatici clades multas secum inuoluens
puincias tracta & protenta per. xl. annos fuit. Nam. dc. lxi. ut dixi anno ab ur
be condita:quo etiam primũ ciuile bellum cœperat inardescere:consulatu uero
Ciceronis & Antonii:ut uerbis poetæ optimi loquar:Barbarico uix cõsummata
ueneno est. Sed in his tẽporibus. xxx. gerendi belli inueniuntur anni. Qualiter
autem. xl. a plærisq; dicti sint:non facile discernitur.

De Mithridate rege Ponti atq; Armeniæ.

Gitur Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ postq̃ Nicomedẽ Bithy
niæ regẽ amicũ populi Romani regno priuare molitus est:atq; a se

natu monitus:si facere tẽtaret bellũ sibi a populo Romano inferẽdũ fore:iratus Mithri/ Cappadociã cõtinuo puasit atq; expulso ab ea Ariobarzane rege cunctã,puinc.ã darn.um igni ferroq; uastauit. Bithyniam deinde pari clade corripuit:Paphlagoniã simili bellum. exitu afflixit:pulsis ex ea Philomene & Nicomede regib9. Post cũ uenisset Ephe sum:crudeli præcepit edicto ut per totã Asiã quicunq; inuenti essent ciues Ro/ mani sub una die oẽs necarentur:& factum est. Nec explicari aut comprehendi ullo modo uerbis potest:quæ tunc multitudo Romanoꝝ ciuiũ cæsa sit:qs mœ/ ror plurimaꝝ prouinciaꝝ:quis gemitus occidendoꝝ pariter atq; occidentiũ 'u/ erit:cum singuli quiq; aut pdere innocentes hospites:& amicos:aut ipsi pericli/ tari pœna hospitum cogerent. Archelaus quoq; dux Mithridatis cum.cxx.M. peditum atq; equitum in Achaiã præmissus:Athenas cunctãq; Græciã partim ui:partim deditione obtinuit. Sylla cui post cõsulatum Mithridaticũ bellũ ob/ uenerat. Archelaum apud Pyreum Atheniensiũ portum septẽplici muro cõmu nitum diu obsedit. Ipsam Atheniẽsiũ urbẽ ui cæpit:ac postea iusto prælio cum Archelao cõflixit. Centum &.x.milia de exercitu Archelai interfecta.uix.x.mi lia supfuisse referunt. Cõperta clade Mithridates lectissima.lxx.M.militũ Ar/ chelao in subsidium mis.t ex Asia. Secundo prælio ex his.l.M.interfecta sunt. Ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello oẽs copiæ quas Ar/ chelaus habebat extinctæ sunt. Nã.xx.M.militũ eius in paludẽ pulsa cũ Syllæ fidẽ implorarẽt:insatiabili uictoris ira interfecta sunt:totidẽq; alia in flumẽ co/ acta ac necata.reliqui miseroꝝ passim trucidati sunt. Porro aũt Mithridates in Asia nobilissimaꝝ urbium principes occidere:bonaq; eoꝝ publicare animo in/ tenderat. Cũq; iam.M.dc.ita interfecisset Ephesii exẽplum uerẽtes excluso præ sidio ei portas obiecerũt. Similiter Smyrnæi. Sardi. Colophonii. Tralliani q; fe/ cerunt. Perturbatus Mithridates per Archelaum ducẽ suum cum Sylla de pace pepigit. Interea Fimbria Marianoꝝ scelerum Satelles homo omniũ audacissi/ mus Flaccũ cõsulem:cui legatus ierat apud Nicomediã occidit:ac mox arrepto exercitu Mithridatis filiũ ex Asia ad Miletopolim fugãs statione regis inuadit. Ipsumq; Pergamo pellit. fugientẽq; insecutus apud Pitanam obsedit:& profecto cœpisset:si Lucius Lucullus ciuilib9 discordiis curã reipublicæ prætulisset. Cũq; eum mari coartare obiecta classe uoluisset:ab Iliẽsibus repulsus est. Inde Fim/ bria Iliensibus iratus a quibus pro Syllanæ partis studio obiectu portaꝝ repul sus uidebatur:ipsam urbem Ilium antiquã illam Romæ parentẽ funditus cæde incendioq; deleuit. Sed eã Sylla cõtinuo reformauit. Idem Fimbria apud Thia/ tyram cũ exercitu Syllæ obsideretur:desperatione adactus:in tẽplo Aesculapii manu sua interfectus est. Fãnius & Magnus de exercitu Fimbriæ profugi Mi/ thridati sese adiunxerunt:quoꝝ hortatu Mithridates cum Sertorio per legat. s in Hispaniã missos:fœdus pepigit. Sertorius ueto ad eum Marcũ Mariũ fir/ mandi fœderis causa misit. Q uẽ rex apud se retentum breui ducẽ fecit in locũ Archelai:qui se ad Syllam cum uxore liberisq; cõtulerat:Marius & Eumachus duces a Mithridate aduersus Lucullum missi:magno exercitu breui cõgregato: cum Publio Rutilio apud Calcedoniã congressi sunt:eũq; cum plurima exerci/ tus ipsius parte ceciderunt. Lucullus Mithridatẽ Cyzicenos obsidentẽ fossa cin xit:eumq; quod faciebat pati compulit:atq; ad ipsos Cyzicenos:ut bono animo

essent nunciū misit unum ex militibus nandi peritum:qui duobus utribus suspensus medius ipse regulam tenens:plantisq; subremigans septem milia passuū transmeauit. Mithridates inopia laborās partē copiarum instructam armis domum abire præcepit:quā Lucullus excipiens uniuersam disperdit. Nā amplius

Mithridates obsessus. quindecim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiā Fannius qui se Mithridati iunxerat & Metophanes regius prætor a Mamercho uicti cū duobus. M. equitū in Mesiam profugerunt. Atq; inde in Nicomiā digressi in colles camposq; & inheremos inciderūt:ubi nō solum montes usti:uel saxa quasi quadam fulgine offuscata cernuntur. Verū etiā campi ambusto solo squalidi per quaginta passuū sine ullo ignis uel fornacis indicio & pendulo in pfundum cinere putres iacēt. Tribus etiā locis torridæ uoragines ostenduntur:quas Græci phisas uocant. In qbus dum oberrantes inopinatis tandē periculis redēpti sunt: & clam in regis castra uenerūt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mithridates apud Cizicū eadem mora:qua obsidebat:obsessus in magnā penuriam pestilentiāq; exercitum suum coartauit. Nam plus q̄ tercenta milia hominū fame & morbo in eadē obsidione amisisse fertur:ipse cū

Luculli successus paucis arrepta naui clam fugit e castris. Lucullus incruento milite spectator cladis alienæ nouum genus uictoriæ adeptus est:moxq; Mariū adortus uicit atq; fugauit. In quo prœlio plus q̄ undecim milia Marianoꝝ militum interfecta referuntur. Lucullus postea cū eodē Mario nauali prœlio cōgressus. xxx. & quinq; naues regias:& complures onerarias aut demersit aut cæpit. Multi ibi ex his quos Sylla proscripserat:interempti sunt. Marius postera die de spelunca ubi latebat extractus:imeritas hostilis animi pœnas luit. Eodē uero Lucullus impetu Apameā uastauit:& sub monte Olympo prius Athan munitissimā ciuitatē captam expugnatāq; diripuit. Mithridates aduersus Byzantiū instructa classe nauigans tēpestate correptus. lxxx. rostratas naues pdidit. Ipse cum quassata iam naui mergeretur in Myoparonē Seleuci piratæ:ipso pirata iuuante transiluit. Inde Sinopen:ac postea mison cum magna difficultate peruenit.

Mithridatis naufragium

Catilina ubi de incesto accusatus.

e Odem anno apud Romā Catilina incesti accusatus:q; cum Fabia uirgine uestali stuprum cōmisisse arguebatur:Catuli gratia fultus euasit. Lucullus Sinopen expugnaturus obsederat Hāc Seleucus Archipirata & Leocares Spadoqui præsidii causa præerat:expoliatam atq; incensam reliquerunt. Lucullus miseroꝝ hostium intestina clade permotus celeri occursu immissum restinxit incendium. Ita misera ciuitas uersa uice hostium sociorūq;:unde defendē da dispdita & unde disperdenda seruata est. At uero Marcus Lucullus qui Curioni in Macedonia successerat:totam Bessarū gentem bello appetitam in deditionem recæpit. Eodē tēpore Metellus prætor Siciliæ:cum fœdissima illa Gaii Verris prætura Siciliā afflictam inuenisset:maxime Pergamenone Archipirata nefariis prædis & cædibus dilacerante:qui pulsa classe Romana:Syracusanum portum obtinuerat:mox cum nauali terrestriq; prœlio cōminutum Sicilia decedere compulit. Præterea Lucullus trāsgressus Euphratē & Tigrim apud Tigranocertam urbē cum Mithridate & Tigrane cōgressus:paruissima suorum manu magnū hostium numerum occidit. Nam. xxx. milia hominum in eo bello cæsa

Luculli uictoria

referuntur. Tigranes uix.cl.equitibus comitatus aufugit:diademate & tiara ne agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene orientis supplices uenere legati. Imminente hieme per Armeniam in Mesopotamiā regressus: Nisibin urbem illis in locis tunc inclytam expugnauit & cæpit. Tigranis fugam.

Per omnia maria piratæ se diffuderunt.

Isdem diebus piratæ per oīa sparsi maria & iā non tantū intercipientes nauium cōmeatus:sed etiam insulas prouinciasq; uastantes impunitate sceleris:& auiditate præd̃æ uulgo sese associantes in immensum augebant. Quos Gneus Pompeius post multā quidem uastationem:quā terra mariq; diu egerant:mira tandem celeritate compressit. Eodem tēpore Cretam insulam per biēnium Metellus euertit:diuturnoq; bello domitam i potestatē redegit:legesq; minois Romanis legibus pmutauit. Pompeius postea successor Luculli in minori Armenia iuxta montē distracum castra regis obsidione cōclusit. Rex cum omnibus copiis eruptione per noctem facta insup etiā psequentes bello repellere statuit. Pompeius fugiētes psequi intendit. Itaq; belliū nocte cōmissum est. Luna tūc orta a tergo Romanis erat. Regii longitudine umbrarū pximitatē hostium rati cuncta in irritū tela fuderūt. Romani ueluti inermes postea aggressi sine labore uicerūt. Nāq; de exercitu Regio.xl.M.cæsa uel capta sunt:Romani uulnerati.M.uix aūt.xl.interfecti. Rex inter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiā bificio sub lustris noctis euasit. relictusq; ab oibus amicis philosophis:scriptoribus reg̃ uel carminū ac medicis solus per deuia æquū manu trahēs:atq; ad oēs nocturnos strepitus trepidās:in quoddā castellum diuertit:atq; inde in Armeniā perrexit. Pompeius regē insecuturus inter duo flumina:quæ ab uno mōte diuersis specibus exoriunt:hoc est Euphratē & Araxē urbē Nicopolim senib9 lixis & ægris uolētibus cōdidit. Orāti Tigrani ueniā dedit. Exercitū Hærodis Albanorū regis præfectosq; eius ter prœlio uicit:postea epistolas Hærodis & munera cū Albanis instaurāda libēter accæpit. Artacē regē Hiberiæ bello fudit:totamq; Hiberiā in deditionē accæpit. Inde cū Armeniā. Colchos. Cappadociā & Syriā ordinatis rebus cōposuisset:promouēs de Ponto in Parthiā ad Hecbatanā urbē caput Parthici regni. I dic uenit. In Bosphoro Mithridate cærealia sacra cælebrāte:terræmotus adeo grauis repēte exortus est:ut magna clades ex eo urbiū atq; agrorū secuta narretᷣ. Eodē tēpore castor Mithridatis præfectus:qui panagorio præerat:interfectis amicis regis:arcē occupauit:& quattuor Mithridatis filios ad præsidia Romana trāsmisit. Mithridates accēsus ira in scelera exarsit. Nā cōplures tūc amicos suos:& Exipodrum filiū suū interfecit:cū antea iā aliū homo charē parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius exēplo fratrum territus exercitū ad psequēdum se missum sibi cōciliauit:& mox aduersus patrē duxit. Piratæ Mithridatis fuga Pompeii successus Mithridatis furiæ.

De exitu Mithridatis.

m Ithridates diu ex altissimo muro filiū precatus:ubi inexorabilē uidit: moriturus exclamasse ferī. Quoniā Pharnaces inqt:me mori iubet: uos si estis dii patrii:precor ut qñq; & ipse hāc uocē a liberis suis audiar. Statiq; descēdēs ad uxores Pellices:ac filias suas uenenū oib9 dedit. Qd cū ipse nouissimus hausisset:nec tñ pp remedia:qbus uitalia sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat:ueneno cōsici posset:frustraq; spatiaret̃:si quo tādem modo infusa

pestis per uenas uegetatione corporis acti discurreret: Gallum quędā militē iam
Mithri/ fracto muro discurrentē inuitauit: eiq; iugulū præbuit. Hūc exitū Mithridates
datis habuit uir & nobilis; sententiæ suæ fortissimū argumētū reliquit: homo omniū ut
mors. ferē superstitiosissimus: annos natus: lxxv. habēs secū semp philosophos: omniūq;
artiū peritissimos. Si estis inquit dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quærendo
pseuerat: hos nō esse certos deos: qui esse putabant. Rex multæ experientiæ atq;
æuo grauis uerū deū: ad cuius noticiā nō nisi auditu per fidē uenit: nō intellige
bat. hos aūr falsos esse rōnis ipsius luce præuiderat: aliud cōsuetudini: aliud mēti
suæ tribuēs. Si estis inquit dii: hoc dicere est: ego sentiens sup hoiem esse poten/
tiorē ipso hoie potestatē precādi necessitate motus cōmendo diligentiā & excuso
ignorantiā meā. Inuoco qui est: dum cōuenio qui nō est. Quapropter cū dolore
& timore cōsiderandū: qua pœna: quoue iudicio digni erunt: qui cōtra interdi/
ctum iā ppalatæ & publicæ ueritatis eos sectant & colunt deos: de quibus etiā
illi iā tūc dubitare poterāt: qui adhuc præter eosdē scire nihil poterāt. Verūtamē
breuiter cōsulo: qualia tunc toto orienti tēpora uidebant: cum per. xl. annos mi
seræ nationes alternis tantorꝝ ducum uastationibus terebant. Cum quæq; ciui/
tas tantis cōcursibus media incuitabiliter pichtabatur: inde accensura alterum:
unde alterum tempassēt: hoc mox habitura supplicii quod remediū ad tēpus ha
buisset: cum trepidæ diuersaꝝ puinciaꝝ legationes inter succedētes Romanoꝝ
duces & truculentiorē noticiā Mithridatē alternis ad utrūq;: prout quæq; sors
belli attollebat: & incertis satisfactionibus transferebant: augendo pericula quæ
sanabāt. Nunc quid cōtinuo Pompeius homo Romanoꝝ moderatissimus p plu
rimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit: paucis proferā.

De Pōpeio dicit q cū audisset mortuū Mithridatē multa fecit bella ī oriēte.

Nno ab urbe condita. dcc. lxxxxix. Marco Tullio Cicerone & Gaio
Pompeii a Antonio cōsulibus: Pompeius occisi Mithridatis nuncio accepto Sy
gesta riam & Phœnicē bello aggressus Ithyreos primū Arabesq; pdomuit:
urbēq; eoꝝ: quā petrā nomināt: cæpit. Hinc ad Iudæos quibus Aristobolus ex/
pulso fratre Hircano primus ex sacerdote rex præerat: atq; ad Hierosolymā ur/
bem coꝝ Gabinū cum exercitu mittit. Ipse cōtinuo subsecutus: & a pribꝰ urbe
susceptus: sed a plæbe muro tēpli repulsus expugnationē eius intendit. Id nō so
lum natura loci: uerū etiā ingenti muro fossāq; maxima munitū: cum alias alias
legiōes dies noctesq; succedere sine requie cogeret: uix tertio mense expugnauit
. xiii. milia ibi Iudæoꝝ cæsa narrantur. cætera multitudo in fidē uenit. Pompe/
ius muros ciuitatis euerti æquariq; solo imperauit: & cum aliquātos Iudæoꝝ secu
ri pcussisset. Hircanum sacerdotio restituit. Aristobolum captiuū Romā duxit.
Hoc bellum orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius
Catilinæ pro concione narrauit. Interea cōiuratio Catilinæ aduersus patriā per eosdē dies
cōiuratio in urbe habita ac pdita. In Hætruria uero ciuili bello extincta est. Romæ uero
conscii cōiurationis occisi sunt: sed hanc historiam agente Cicerone & describēte
Salustio satis omnibus notā: nūc a nobis breuiter fuisse perstrictam sat est: mo/
tus etiā a pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium uectium pditus
patefacta Catilinæ cōiuratione: quasi succisa radice compressus est: & de utroq;
per Bibulum in pelignis per Ciceronem in Brutiis uindicatum est.

Hic dicit de Heluetiorum gente fortissima:& gentibus Gallorum cum qui/
bus pugnauit Cæsar & uicit.

Nno ab urbe cōdita.dc.lxxxxiiii.Gaio Cæsare & Lucio Bibulo cōsu
a libus:lege uatinia Cæsari tres ꝓuinciæ cū legionibus septē in qnquē/
nium datæ:Gallia transalpina & Illyricū. Galliā comatā postea sena/
tus adiecit.Hāc historiā Suetonius trāquillus plenissime explicuit:cuius nos cō
ptes portiūculas decerpsimus.Heluetioꝝ aīos fortissime Galloꝝ omniū gentis
ea uel maxima cā:q ꝑpetuo pene cū Germanis bello altercabant̄:a qb9 Rheno
tantū flumine dirimunt̄. Ortingentorix qdā princeps gētis spe totas inuadendi Ortingē
Gallias in arma accēderat.Quo cæteri optimates correpto:& ad mortē coacto totix.
cohibere tñ semel aīatas in prædā plæbes nequiuerūt.Qui cōiuratione facta ac
die dicta exustis uicis ac domibus suis:ne quod desideriū ex spe reuertēdi foret:
ꝑfecti sunt. Quos cum apud Rhodanū flumē obuios Cæsar habuisset:magno
difficiliq; bello bis uicit:uictosq; ad deditionē coegit.Hoꝝ fuit:cū primū ꝓgres/
sa est oīs multitudo Heluetioꝝ:turingoꝝ & baioꝝ utriusq; sexus ad.clvii.milia
hominū. Ex his.xlvii.milia in bello ceciderunt:cætera in terras ꝓprias remissa
sunt.Postea Cæsar cōtra Ariouistum regē excitantē inuehētēq; secū incredibiles Cæsar
Germanoꝝ copias:qb9nup uniuersos Galliaꝝ populos subegisse iactabat:apud
Sequanos uicit.Cum aūt diu exercitus Cæsaris Germanoꝝ multitudine & uir/
tute ꝑterritus pugnā detrectasset.Ariouistus i Germaniā arrepta nauicula Rhe/
num trāsuectus effugit:uxores uero eius duæ totidēq; filiæ captæ sunt.Fuerunt
aūt in exercitu Ariouisti Arudes Marcomanes.Triboci.Vangiones.Nemetes. Arioui/
Edures & Sueui.Pugna maxime grauis ex phalāge Germanoꝝ fuit:quā coacto stus.
in unū agmine:scutisq; supra capita cōtextis ad itrumpēdā Romanoꝝ aciē tuti
undiq; præstruxerint.Sed postq̄ aliq Romanoꝝ militū agilitate audaciaq; insi/
gnes supra obductā saliere testudinē:scutisq; sigillatim uelut squāmis teuulsis de
sup nudos deprehensoꝝ detectorūq; humeros ꝑfoderūt:territi hostes nouo mor
tis piculo terribilē dissoluere cōpagē.Exinde in fugā uersi p.l.milia passuū insa
tiabiliter cæsi sunt:neq; coniici numerus potuit Germanoꝝ uel q̄tus fuerit occi/
soꝝ.Post hæc Belgaꝝ gens quæ tertia pars Galliaꝝ est:aduersus Cæsarē exarsit.
Quoꝝ distributim copia hæc fuit.Bellouagi:q cæteris numero & uirtute ptæ/ Belgæ
stare uiderent̄ habuere lectissima.lx.milia armatoꝝ.Suessones ex duodecim op
pidis.l.milia.Neruii:quoꝝ adeo indomita feritas prædicabat̄:ut nūq̄ in id tpis
mercatores ad se admiserint:uina cæteraq; uenalia deferre:qbus inducta iocun/
ditas torporē uirtutis afferrer:habuerūt similiter.l.milia Atrabates:ēr & Abiani
.x.milia.Morini.xxv.milia.Menapii.x.milia.Galeti.x.milia.Velocasses & Ve
romandui æque.x.milia.Atuatici.x.&.ix.milia. Condrusi:Eburones:Cercesi:
Cenomani:qui uno noie Germani uocant̄.xl.milia.& ita fuisse teferuntur.ce.
.lxxxv.milia armatoꝝ lectissima.His repēte silua erumpētibus exercitus Cæsa/
tis pturbatus atq; in fugā actus plurimis suoꝝ amissis:tandē hortatu ducis resti
tit:uictoresq; aggressus usq; ad internitionem pene deleuit.Igitur Cæsar magnis
in Gallia rebus gestis:cum in Italiam proficisci decreuisset:Galbam cū legione
.xii.ad Veragrados Edunosq; misit. Qui cum hiemandi causa in uico Vera/
gradorum:cui nomen erat Octodorus consedisset:mediamq; oppidi partē:quæ

torrente diuidebaẗ accolis cōcessisset:quadā die eosdē discessisse:per noctem ac
ꝓximo insedisse colli uidet. Quippe illi paucitatē uix mediæ legionis despectui
habētes:ultroneā sibi prædā nullo cessurā negocio arbitrabanẗ:finitimosq; suos
in hāc cædis ac prædæ societatē uocauerunt. Igitur galba tā præsentibus ꝑiculis
circūsepto ac trepido inter uarias cōsultationes certi cōsilii:incerto repente Galli
descensu montis effusi ea castra impfecta circūdant:rarosq; per uallum ꝓpugna
tores saxis telisq; onerāt. Cūq; iam castra irrumperenẗ:Pacuuii primipilaris &
uoluseni tribuni cōsilio cuncti Romani portas eruperunt:incautosq; subito ag-
gressi hostes primū ꝑturbauerunt:deinde in fugā uersos miserabili strage fude-
runt. Nā ampliusq̄ triginta milia Barbaroꝝ tunc cæsa referunẗ. Igitur Cæsar cū
iam pacatas uniuersas Galloꝝ gentes putaret:ad nouum & maximū bellum re-
tractus est. Nāq; dum Publius Crassus adolescēs cum legione septima oceanote

Galli rebelles

nus apud Andegauos hyemat:Veneti cæteriq; cōfines repēte in arma cōiurant.
legatos Romanoꝝ uinciūt:eosq; ita demū se reddituros:si obsides suos recipiāt:
Romanis indicāt:socios sibi ad id bellū Osissimos:Lexouios:Namnetes:Ambi
baritos:Morinos:Diablites:& menapios assiscunt:auxilia quoq; a Britānia ac-
cersunt. Cæsar ꝑ Crassum de rebellione deditaꝝ gentiū certior factus q̄uis intelli
geret:q̄ta incundi belli difficultas esset:tamē rē tāti negocii nō negligēda est ra-
tus:ne cæteris exēplo eiusmodi audēdi licētia laxareẗ. Itaq; terrestri prœlio ꝑsæq
hostes frustra aggressus:quippe cū hostes ꝑ interfusa ex oceano æstuaria:atq; in
accessos recessus tutis terraꝝ finibus munirenẗ:naues lōgas ædificari in Lygere
fluuio iubet:ꝑ quē in oceanū deductæ cōstiterunt. Moxq; ut ab hostibus uisæ
sunt:continuo.ccxx.naues eoꝝ paratæ atq; omni genere armoꝝ instructissimæ
ꝓgressæ in portu ex aduerso steterunt. Bruto circūspiciēte imparē longe nauiū
esse cōflictū:qa Barbaroꝝ naues solido robore intextæ:saxoꝝ modo adactos ro
straraꝝ ictus retundebāt. Hoc primū auxilio fuit:q falces acutissimas nō ꝑtina
citer cunctis præfixas:funib9 aūt subnexas parauerat:qbus cū opus esset:appre
hensos eminus rudētes:subductis hastilibus per funē falcē retrahēdo succiderēt.
His cæleriter expeditis dirūpi hostiliū antēnaꝝ armamenta præcæpit. Ita antē-
nis ruentibus cōplures illico naues uelut captas īmobiles reddidit. Alii hoc ꝑicu
lo territi:suspēsis uelis qua uentus intēderet fugere conati:cessante mox uēto de
stituti ludibrio fuere Romanis:Itaq; incensis oibus nauibus:interfectisq; his qui
pugnauerāt:Galli reliq sese oēs dediderunt. Sed Cæsar maxime ob iniuriā lega-
toꝝ:& ut gēti ad oia cōsilia mobili terribilis exēpli notā inureret cunctis princi
pibus ꝑ tormēta interfectis:reliquos sub corona uēdidit. Iisdem diebus Titurius
Sabinus aulercos:Eburones Luxouiosq;:q primates suos:q auctores belli resu-
scitādi esse nollent:interfecerāt:eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius
uero Crassus cū in aqtaniā ꝑuenisset:bello exceptus est. Nāq; sociato magno eq
tatu pedestribusq; copiis præualidis Romanos adorti diu grauiter turbauerūt.
Post uicti:atq; in oppidū sociati coacti:obsessiq; cū se expugnari uiderēt:armis
traditis in deditionē recepti sunt. Aqtani clade ꝑmoti undiq; exercitū cōtrahūt.
de citeriore quoq; Hispania auxilia accersunt:duces bello maxīe eos præficiūt:q
cū Sertorio militauerāt. Hi oēs dū obsidionē Crasso parāt in castris suis Crasso
obruente deleti sunt. Nā ex aquitanis & cantabris quorū.l.milia tūc in auxiliū

uenerāt.xxxviii.milia cæsa referunt̃.Cæsar Germanos:qui Rhenũ cũ immensis copiis transmiserant:simul & totas Gallias subiicere sibi parabant:bello adortus usq; ad internitionẽ cecidit.Q uoꝝ fuisse numeꝝ ad.cccc.l.milia ferũt.Tũc Cæsar in Germaniã facto ponte trãsgrediẽs Sycãbros & Vbios obsidione liberat. Germanoꝝ strages.

Hic dicit qualiter Cæsar Gallias subiecit:& transiuit in Britanniam.

f Veuos maximã & ferocissimã gentem:quoꝝ esse.c.pagos & populos multi ꝑdidere.Totãq; Germaniã aduentu suo terret:moxq; in Galliã rescisso ponte cõcedit. Inde ad Morinos uenit:unde in Britãniã ꝓximus & breuissimus transitus est.Nauibus circiter onerariis atq; actuariis.lxxx. præparatis in Britãniã trãsuehit̃.Vbi acerba primũ pugna fatigatus:deinde aduersa tẽpestate correptus:plurimã classis partẽ & non paruã militũ:equitũ uero pene oẽm dispdit.Regressus in Galliã legiones in hyberna dimisit:ac.dc.naues utriusq; cõmodi fieri impauit.Q uibus iteꝝ in Britãniã primo uere transuectis: Britãnicũ bellũ. dum ipse in hostẽ cũ exercitu ꝑgit:naues i ancoris stãtes tẽpestate correptæ uel collisæ inter se:uel harenis illisæ ac dissolutæ sunt.Ex qbus.xl.perierunt:cæteræ cũ magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris eqtatus primo cõgressu a Britãnis uictus:ibiq; Labienus tribunus occisus est.Secundo prœlio cũ magno suoꝝ discrimine uictos Britãnos in fugã uertit.Inde ad flumẽ tamesim ꝓfectus est:quẽ uno tantũ loco uadis trãsmeabilem ferũt.In huius ulteriore ripa Cassouelauno duce imensa hostiũ multitudo consederat:ripãq; fluminis ac pene totũ sub aqua uadum acutissimis sudibus ꝑstruxerat. Q uod ubi a Romanis deprehensum ac uitatum est:Barbaræ legiones nõ ferentes siluis sese abdidere:unde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac sæpe lacerabant. Interea Trinobantũ firmissima ciuitas cũ Androgorio duce datis.xl.obsidibꝰ Cæsari sese dedit. Q uod exẽplum secutæ urbes aliæ q̃ plures in fœdus Romanoꝝ uenerunt:iisdemq; demonstrantibus Cæsar oppidũ cassouelaunũ inter duas paludes situm:obtentu insuꝑ siluarum munitũ:omnibusq; rebus cõfertissimũ tandẽ graui pugna cæpit.

Capitulũ reuerso uidelicet cæsare a britãnia iteꝝ galli rebellauerũt & uicti sũt.

Xin Cæsar a Britãnis reuersus in Galliã postq̃ legiones in hyberna misit:repẽtinis belloꝝ tumultibus undiq; circũuentus & cõflictatus est.

Nãq; Ambiorix cũ eburonatibus & atuaticis cõspirãs animatus treuiroꝝ cõsilio Cottã & Sabinũ legatos apud Eburonas cũ tota funditus legione Ambiorix insidiis circũuẽtos interfecit.Ambiorix hac uictoria elatus atuaticos & neruios plurimosq; alios raptim in arma cõtrahit:atq; ad Ciceronẽ legatum qui similiter tũc legioni ĩ hybernis præerat:cõtẽdit.Multitudo hostiũ ex hoc colligi potuit: ꝙ cũ in obsidione castroꝝ uallũ circũdandũ esse a captiuis Romanis docerent̃: & instrumenta ruralia nõ haberẽt:gladiis cõcidendo terrã & sagulis exportando uix tribus horis uallum pedũ.x.& fossam pedũ.xv.per milia passuũ.xv.in circuitu persecerunt.Præterea.c.xx.turres miræ altitudinis extruxerũt:& cum septem dies noctesq; succidui hostium cunei pugnarẽt:ac uentus subito plurimus exortus esset.testas fundis feruentes intorsere:flãmataq; tela focis:ac mox concæpto igne rutilantia intra castra iecerunt. Q uo facto per cuncta culmina rapti uentus insistens sparsum animauit incẽdiũ.Sed nec sic quidẽ Romani cum undiq; obruerentur uulneribus:laboribus:uigiliis:ieiuniis incendiisue cesserũt.

Tandem Cæsari nunciatū est. Vnā deletā esse legionē: alterā iam pene confectā. Aduentante uero cū duabus legionibus Cæsare deseruere hostes obsidionē: atq; in eū cuncti raptis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris cōsulto cōditis equiti busq; præmissis: ut fugā fingerēt: impauit: ut ad transitū uallis quæ media erat: sibiq; piculosa uidebat: hostes cōtēptu sui inuitaret. Q uibus aduētātibus insup obstrui portas præcepit. Q uo uiso Galli quasi iā uicissent: ad obducēdū extrin secus uallo cōuersi sunt. Cæsar totis repēte portis paratū effudit exercitum: uer/ sosq; in fugā Gallos uastissima cæde cōfecit. Nā. lx. milia fuisse tunc referuntur: Inducio marus. e qbus pauci per paludes inuias euaserunt. Induciomarus treuirorū princeps ma gnas armatorū copias habēs: postq; de cōsensu Galliæ totius certior redditus est. Labieni castra legioneq;: cui is præerat: quod facile factu arbitrabat: delere sta/ tuit: ac deinde eburonibus neruiisq; cōiunctus ad opprimendum Cæsarē pgere. Labienus qbus pōt artib9 simulat timorē: atq; ita Induciomarū negligētiorē cū insultātibus copiis pro uallo oberrantē repētina eruptiōe pstrauit. Hac uictoria Labieni reliq Gallorū conatus repressi sunt: & Cæsar paulo quietior reliqua par/ te hyemis fuit. Sed intelligēs sibi maiora belli superesse negocia: maxime qa pluri ma pte exercitus amissa: aliisq; grauiter sauciis: ne ad sustinēdū qdē sibi idoneus ne dicā ad cōprimēdū Gallorū impetū uideret: Gneio Pōpeio cōsule cōscribi le/ giones: sibiq; in auxiliū mitti petit. Itaq; ante exactā hyemē tres ad eū legiones uenerunt. Igit̄ Cæsar prius q̄ in unū hostiū copiæ coirent: ineunte uere aggredi Cæsaris successus. trepidos & opprimere sparsos in finibus suis parat. Primū itaq; neruiorū fines di ripit: prædā uero quæ copiosissima erat: exercitui pmittit. Deinde menapios qui sibi pp īmensas paludes atq; impeditissimas siluas munitissimi uidebant: tribus agminibus inuadit: nimiaq; cæde uulgo agitato residuos supplices in deditionē recepit. Labienus sequēti prœlio oēs treuirorū copias iterfecit: arte in bellū puo catas: prius q̄ germanis aduētātibus iungerent: & cōtinuo ipsam ciuitatē capit. Cæsar ulcisci mortē Sabini & cottæ legatorū uolens in ambiorigē & Eburones Arduē/ na silua. deletæ legionis auctores: postq; in Arduēnā siluā refugisse cōperit: quæ silua to/ tius Galliæ maxima est: atq; a ripis rheni finibusq; treuirorū ad neruios usq; per/ tingit: & in lōgitudine plus q̄. l. M. passuū paret: pmetiens rē sui maximi piculi fore: si per obstructas spatiosasq; siluas ignoti diuiderent: hostēq; locis notissi/ mū quærerēt: oēm Galliā per nūcios inuitat: ut quiq; secundū placitū suū recō/ ditas in Arduēna silua prædas quærat: diripiatq;. Q uo facto Gallis utrinq; mo rientibus maximas Romanorū iniurias sine cuiusq; Romani discrimine uindica uit. Ita hoc tutissimo uincēdi genere securus i Italiā rediit. Igit̄ Cæsare in Italiā Vergen/ torix. reuerso Gallia rursus in arma cōiurat: multiq; simul populi coeūt. Dux his Ver/ gentorix fuit: cuius cōsilio statim oēs Galli ciuitates suas ultro incēderūt: prima a suis incēsa Biturigo: inde ad Cæsarē qui magnis itineribus per Narbonensem puinciā clā ad exercitum recurrerat: impetū faciunt. Cæsar tunc oppidum noīe cenapū obsidione cōcluserat. Q uod diu oppugnatum tādē post multas Roma/ norū clades pluuio die cum hostilium machinarū augmēta: Neruiiq; elāguerent: applicitis turribus captum atq; deletum est. xl. ibi hoīum. M. fuisse referuntur: e qbus uix. lxxx. p fugā lapsi ad pxima Gallorū castra uenerunt. Præterea aruer ni cæteriq; confines sollicitatis etiā ad se heduis multis aduersus Cæsarē prœliis

bellauerũt: Q ui cũ se pugnãdo fatigati in quoddã castellum recepissent: milites prædæ inhiãtes ad expugnationẽ oppidi animũ intẽdunt: frustra Cæsare de loci iniquitate causante. Itaq; ibi Cæsar erũpẽtibus desup hostib9 pressus multa exercitus sui pte pdita uictus aufugit. Dũ hæc ad chaiestã gerunt. Vergentorix: quẽ oẽs cõsensu pari regẽ præoptauerãt: suaderet uti ex tota Gallia oẽs: qui arma ferre possent: huic bello præsto sint. Hoc enim esse unũ bellũ: quo aut ppetua libertas: aut æterna seruitus: aut mors oium cõsequat. Itaq; absq; eo numero quẽ infinitũ ante cõtraxerat: eqtũ circiter octo. M. peditũ. ccl. M. cõtracta sunt. Dehinc duos colles sibi inuicẽ obuersos Romani Galliq; ceperũt. Vnde multis sæpe eruptionib9 & uariis ꝓuẽtibus præliãtes tãdẽ Romani præcipua Germanoꝝ equitum: quos sibi iã dudũ amicos nũc in auxiliũ acciuerãt uirtute uicerũt. Vergentorix alia die cõgregatis oibus: qui fuga euaserãt: dixit se auctorẽ bona fide defendẽdæ libertatis atq; rũpẽdi fœderis fuisse: & nunc siue Romanis sese ad mortem oẽs offerãt: siue solũ pro oibus dedãt: paratũ aio fore. Itaq; Galli uoluntatẽ quã pudore aliqdiu texerãt: quasi ex cõsilio regis assumerẽt: ilico sibi ueniã precantes: eũ solũ uelut auctorẽ magni sceleris dediderunt. Bellouagi oibus finibus Galloꝝ gẽtis ipsoꝝ opinione fortiores hẽbant. Hi Correo duce bellũ instaurãt: sibiq; in hãc suscepti belli societatẽ Ambianos Aulercos Velocasses Athrabatesq; cõiungunt: & locũ quẽdã cinctum atq; impeditũ undiq; paludibus capiunt: cõmissoq; prœlio magnã remoꝝ manũ: quæ auxilio Romanis erat trucidãt. Deinde cũ opportunũ sibi locũ insidiis ꝓuisum occupassent atq; hoc cõperto Romani ad insidiaꝝ locũ instructi ordinatiq; uenissent: cõmisso prœlio Gallos fugientes eisdẽ locoꝝ munitionibus qbus clausi fuerãt: incluserũt: cunctosq; ad internitionẽ ceciderũt. Ibi Correus uel fugã uel deditionẽ detrectãs Romanos: ne uiu9 caperet instanter occidẽdo: ut occideret: coegit. Igitur cũ pacatã esse uniuersam Galliã Cæsar: neq; ausurã fore ad aliquos aspirare motus arbitraret legiones in hyberna dimisit: ipse tamẽ Ambiorigis fines qui tot bella excitauerat: horrenda hoium strage uastauit. At uero Gaius Caninius legatus bellũ apud Pictonas inuenit: ubi magna hostiũ multitudo impeditã itinere legionẽ circũdedit: atq; ad extremum discrimẽ adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris in Pictonas ꝓficiscit. Ibiq; a captiuis de opportunitate locoꝝ certior factus inopinãtes hostes opprimit: magnisq; stragib9 factis plurimas prædas agit. Deinde cũ Caninio signum aduẽtus sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliẽs sese iniecit hosti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera insistente maximo & diuturno bello inumeræ Galloꝝ copiæ trucidatæ sũnt. Inde Fabius in carnutes ꝓfectus est. Sciebat eni Dommacũ ducẽ antiqssimũ rebellionis otius incentorẽ ab hoc bello elapsum: si a remoricis gẽtibus adiũctus esset: maximos iterũ tumultus in Gallia esse moturũ: sed adhuc eos ipsa nouitate trepidãtes mira uirtute & celeritate ꝑdomuit. Interea Draptes unaq; literius cum adesse Caniniũ & legiones esse in finibus suis uideret: undiq; collectis copiis oppidũ intrãt quod in editissima mõtis arce pẽdens: duabus ptibus p abrupta latera nõ paruo flumine cingebatur: medio deinde descensu largissimo fonte fecuꝝ plurimaq; introrsum copia frumẽti tutũ irritos ꝑcul discursus hostiũ despiciebat. Caninius quod solũ Romana ꝓuisione potuit: ambos duces cũ parte copiaꝝ plurima in capũ euocaros

Vergẽtoricis deditio

Correus dux

Fabi9 legatus

Caninius

maximo prœlio supauit. Ná uno e ducib9 interfecto alter cũ paucissimis fugit. Nullus in oppidũ rediit: sed ad id oppugnandũ Cæsare opus fuit. Itaq; certior p núcios factus Cæsar accurrit: circũspectisq; oibus: uidet: si expugnare ui moliat: ludo & spectaculo hostiũ delendũ esse exercitũ suũ: hoc solũ esse præsidiũ si quo quo mõ hostes aqua arceant. Sed & hoc quoq; nisi Cæsar nemo potuisset: siqdé fons quo ad potũ utebant medio deuexi montis latere fundebat: Cæsar ad pxi/ mũ fótis admoueri uineas turreq; extrui iubet: fit magnus illico cócursus ex op

Fõtis de ficcatio

pido. Quibus sine piculo prœliantibus: Romani quis ptinaciter obsisteret: cre/ briusq; succederét: cõplures tñ trucidant. Igit extruit agger: & turris pedũ. lx. cuius uertex æquare ad fontis locũ posset: ut uel ex æquo tela coniici queát uel præcipitata desup saxoꝝ uolumina non timeri. Oppidani aũt ubi exanimari siti nõ solum pecora sua: ueꝝ ét infirmiores hoíum ætates uident: cupas pice seuo & scindulis repletas: ac deinde imisso igne in pna præcipitant: easq; ipsi toto oppido effusi subsequunt. Ardẽtibus machinis cum graue prœliũ suis Cæsar ac piculo/ sum uideret imminere: cohortes in circuitu oppidi ire uelociter p occultum impat atq; undiq; subito uastum clamoré attollere. Quo facto cõsternati oppidani: dũ recurrere ad muniédum oppidũ uolunt: ab oppugnatiõe turris uel demolitione aggeris recesserũt. Illi tñ q ad incidédas fontis uenas sub obtẽtu aggeris tuti cu niculos psodiebát: reptos in abstruso aquaꝝ meatus p multa diuidédo tenuari in semetipsis: cõsumiq; fecerũt. Oppidani fonte siccato ultima despatiõe correpti de ditioné sui faciũt. Cæsar aũt oibus q arma tulerát manus sustulit: & uitá reliqt: quo testatior esset ét posteris pœna improboꝝ. Multum eni ad coercendá auda ciá ualet ppositum punitiõis exéplum: cum ipsa miseri præsens forma uiuentis & ad recordationem admouet conscios: & ad sciscitationem cogit ignaros.

Hic dicit quando Galli exhausti & domiti sunt.

Cæsaris i Italiá re/ ditus.

E Xhaustis atq; edomitis Gallis Cæsar securus cũ legionib9 in Italiá re diit: nullos post se Galloꝝ motus ptimescés: certo se sciés minime ali/ quos: qui uel moueri audeát: uel si moueant: timendi sunt reliqsse: cõstitui nunc ante oculos uelim exágué defectáq; Galliá post illas ardẽtissimas febres iternosq; æstus uitaliũ molliota torrẽtes: ut sese habebat: qta macie: qtoq; pallore sit: q de/ missa ac resoluta iaceat: q ipsos quoq; necessarii officii motus ne eũdé incursum maloꝝ reuocét: ptimescat. Irruit eni in eá repẽtino impetu Romanus exercitus: ueluti fortissimo corpori fortior lues: quæ táto grauius accédit: qto impatiẽtius tolerat. Sitiebat misera: cũ instáte gladio pfiteri spõsioné seruitutis æternæ aauil sis insuper obsidibus cogeret. Sitiebat: ut dixi: notá illá oibusq; suauissimá uelut aquæ gelidæ dulcedinẽ libertatis: qtoq; eá magis subtrahi intelligebat: táto aui/ dius desiderabat. Hinc illá tá frequés cõtra uetita præsumptio inuadebat: & pro defendéda libertate: importuna libertas præreptaq; insatiabiliter potiũdi licẽtia: q male cõceptá pnicié restringere uidebat: augebat. Hinc Romanus exercitus ante pugná insidiator argutior: hic in pugna hostis infestior: hic post pugná ui/ ctor imitior: hinc oía ad domádá impatiẽtiá crudescẽtia: hic iá nec remediis cre debat. Itaq; si interrogare possem hác: de qua loqmur natione: qd tũc: cum hæc ipsa sustinebat: de illis tpibus iudicaret: respõderet: ut arbitror: dicés. Sic me illa tunc febris exangué reddidit ac frigidam fecit: ut etiam hæc: quæ omnes pene

perſtrinxit:feruefacere uel cõmouere nequiuerit:atq; ita me Romani inclinaue/
runt:ut nec ad Gothos ſurgam.Sed ne ipſa quidẽ Roma clades quas intulit cui
tauit.Exercitæ nãq; diu actæq; ſunt ꝑ totos mundi cardines potẽtiæ ducum:ui/
reſq; legionũ:quæ in ſeſe cõcurrẽtes eius dãno uincerẽt:cuius ꝑiculo uincerent᷑.

Victorem ſcilicet a Gallia Cæſarẽ reuerſum ciuilia bella ſequunt᷑:& Craſſus
conſul prouinciam ſortitus eſt in Parthos.

Am uictorem Cæſarẽ de Gallia reuerſum ciuilia bella comitata ſunt:
aliaq; grauiſſima mala:ĩterfecti apud Parthos Craſſi & trucidati exer
citus præceſſerunt.Anno ab urbe cõdita.dc.lxxxxvii.Craſſus in con Craſſi
ſulatu collega Pompeii prouinciã ſortitus in Parthos:homo inexplebilis cupidi/ auaritia
tatis:audita in Hieroſolymis tẽpli opulentia:quã Pompeius intactã reliquerat:
in Paleſtinã diuertit.Hieroſolymã adit:tẽplum inuadit:opes diripit.Inde ꝑ Me
ſopotamiã tẽdens in Parthiã quacũq; iter habuit ſociis ciuitatibus auxilia indi/
xit:precia exegit:moxq; ut Euphratẽ trãſiit:Illico Abegeſen legatũ ab Hærode
rege Parthoꝝ ad ſe miſſum obuiũ habuit:a quo uehemẽter increpitus eſt:ꝙ cõ/
tra fœdus Luculli Pompeii auaritia inductus Euphratẽ trãſierit.Quamobrẽ ſi/
ne mora futuꝝ:ut pro auro Parthico ſerico ferro oneraret᷑.Itaq; cum ꝓpe caras
uentũ eẽt.Parthi ſubito ingruẽtes cũ ſucena & ſylacea præfectis:ſagittis oppreſ/
ſere Romanos.Cecidere ibi plurimi ſenatores:aliq ẽt cõſulares & prætorii uiri. Roma/
Craſſus quoq; filiꝰ Craſſi lectiſſimus iuuenis in acie occiſus eſt.Præterea ꝗttuor noꝝ ſtra
cohortes cũ Vargũteio legato mediis deprehenſæ cãpis ĩterfectæ ſunt. Surenas ges.
rapto eꝗtatu Craſſum ꝑſeq intẽdit:cũq; circũuẽtũ ac fruſtra colloquiũ eiꝰ petẽ/
tem interfecit:ꝗuis uiuũ auferre maluiſſet.Pauci noctis bñficio liberati caras cõ
fugerunt:cognita clade Romanoꝝ multæ orientis ꝓuĩciæ a ſocietate & fide po
puli Romani defeciſſet:ni caſſius collectis ex fuga militibus paucis ĩtumeſcentẽ
Syriã egregia animi uirtute ac moderatiõe preſſiſſet:Qui & Antiochũ copiaſq;
eius ingẽtes prœlio uicit:& ĩterfecit.Parthos quoq; ab Hærode ĩ Syriã miſſos:
iãq; ingreſſus Antiochiã bello expulit:ducẽq; eoꝝ Oſagem interfecit.

Narratur hic de Romano exercitu:qualiter ut oceanus creſcit & minuitur.

Gitur Romani ſtatus agit᷑ ſemꝑ alterna mutatio:& uelut forma ocea
ni maris:quæ omni die diſpar nũc ſucciduis ꝑ ſeptẽ dies attollit᷑ ĩcre/
mentis:nunc cõſequentibus totidẽ diebꝰ naturali dãno & defectu in/
teriore ſubducit᷑.Vt eni de ꝓximis ordiar:Cimbris Tigurinisq; uincentibꝰ:cũ
apud Rhodanũ flumẽ Romanus exercitus periit:& artiſſimas Roma ſenſit an/
guſtias:refuſa cõtinuo clade Cimbroꝝ magis elata ꝓuentibus prioꝝ oblita defe/
ctuũ eſt.Hãc deinde recẽtiſſimæ ꝓſperitatis iactantiã Italicũ bellũ & dilacera/
tio Syllana caſtigat.Rurſus poſt hãc domeſticã inteſtinãq; perniciẽ:qua uſq; ad
medullas pene euiſcerata & exeſa eſt:paribꝰ ꝓpemodũ ſpatiis tẽpoꝝ nõ ſolũ re/
parata:ueꝝ etiã extenta eſt:cũ Lucullus Aſiã:Pompeius Hiſpaniã:Cæſar Galliã
ꝑdomuit.Romanũq; impium uſq; ad extremos ꝓpemodũ terræ terminos ꝓpa/
gatũ eſt.Hãc nũc ampliſſimã dilatationẽ uaſtiſſima ruina cõſequit᷑.Apud Par/
thos eni cõſul Romanus occidit᷑:exercituſq; delet᷑:atrociſſimum illud Pompeii
& Cæſaris bellũ ciuile cõſcribit᷑:& inter hæc Roma ipſa repentino correpta in/ Vrbis in
cendio cõcremat᷑.Anno ſiqdem ab urbe cõdita.dcc.incertũ unde cõcretus pluri cendium

niã partẽ urbis ignis inuaſit:neq; unq̃ antea tanto correptã ac uaſtatã ciuitatẽ ſe runt.Nã.xiiii.uicos cũ uico iugario cõſumptos memoriæ ꝓditũ eſt.Hinc iã ciuile bellũ cõmittit̃:quod magnis iã dudũ diſſenſionib⁹ac molitionib⁹parabat̃.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cæſarẽ & Pompeiũ:& de incendio urbis.

Am rediens Cæſar uictor de Gallia decerni ſibi abſenti alterũ cõſulatũ popoſcit.Cõtradictũ eſt a Marcello cõſule adnitente Pompeio:deinde decretũ eſt a ſenatu:ut i urbẽ Cæſar nõ niſi dimiſſo exercitu ueniret: & ex Marcelli cõſulis auctoritate ad legiões quæ apud Nuceriã erãt Pompeius cũ imperio miſſus eſt.Cæſar Rauẽnã ſeſe cõtulit. Marcus Antonius & Publius Caſſius tribuni plæbis pro Cæſare intercedẽtes:intercedẽte Lentulo cõſule curia foroq; ꝓhibiti ad Cæſarẽ ꝓfecti ſunt:curione cœlioq; ſimul comitãtibus. Cæſar rubicone flumine tranſmeato mox ut ariminũ uenit.v.cohortes:quas tunc ſolas habebat:cũ qbus:ut ait Liuius:orbẽ terrarũ adortus eſt:qd facto opus eſſet edo cuit.Deplorãs aũt iniurias ſuas cãm belli ciuilis pro reſtituẽdis in patriã tribunis eſſe teſtatus eſt.Inde p Antoniũ ſeptẽ cohortes:quæ apud Salonẽ morabant̃ a Lucretio recepit:treſq; legiones:quæ Domitio apud Corphiniũ erãt ad partes ſuas traduxit.Pompeius atq; oĩs ſenatus creſcẽtibus Cæſaris uiribus trepidi:tãq; Italia pulſi:in Græciã tranſuecti durachiũ gerẽdi belli ſedem delegerunt. Cæſar Romã uenit:negatãq; ſibi ex ærario pecuniã fractis foribus inuaſit:ꝓtulitq; ex eo auri põdera.iiii.M.cxxxv.argẽti pondera ꝓpe.dcccc.M.Inde digreſſus ariminũ ad legiones mox alpes trãſuectus Maſſiliã uenit:ad quã oppugnãdã q̃ re ceptus nõ eſſet:Treboniũ cũ tribus legionib⁹ relinquẽs ad Hiſpanias cõtendit: quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cũ legionib⁹ obtinebãt.Ibi multis prœliis Petreium Afraniũq; ſupatos cõpoſita pactione dimiſit.In ulteriore uero Hiſpania duas legiões a Marco Varrone ſuſcepit:ſimiliter & duces eius.Poſt hæc Curio Catonem Sicilia expulit. Valerius Cotrã Sardinia.Tuberonẽ Aphrica Varrus eiecit.Cæſar Maſſiliã rediens obſidione domitã uita tantũ & libertate cõceſſa cæteris reb⁹ abraſit.At uero Dolobella ex parte Cæſaris in Illyrico per Octauiũ & Libonẽ uictus:copiiſq; exutus ad Antoniũ fugit.Baſilius & Saluſtius parantes ſingulas legiones:qbus præerat ſimiliter & Antonius.Hortẽſius quoq; ab infimo mari cum claſſe cõcurrẽs:oẽs pariter aduerſus Octauiũ & Libonẽ ꝓfecti & uicti ſunt.Antoni⁹cũ ſe Octauio cũ.xv.cohortib⁹dediſſet:oẽs ad Pompeiũ a Libone deducti ſunt.Curio ex Sicilia in Aphricã cũ exercitu tranſgreſſus eſt. Q ue iuba rex cõtinuo exceptũ cum oĩbus copiis trucidauit.Octauius Salonas oppugnare conatus oẽs pene copias quas duxit:amiſit.Cœlius deſciuit a Cæſare:ac ſe Miloni exuli iunxit. Cũq; ambo ſeruorũ manu capuã oppugnare molirent̃:occiſi ſunt.Bibulus apud Corcyrã pudore uictus:quod cuſtodiæ eius quã pelago & oppido prætẽdebat hoſtis illuſerat:inedia ſeſe uigiliiſq; cõfecit.Appius Claudius Cenſorinus:qui iuſſu Põpeii Græciã tuebat̃:iã abolitã poetici oraculi fidẽ uoluit expiri. Q uippe ab eo Vates adactus deſcẽdere in Specũ reſpõdiſſe fert̃ de bello cõſulenti.Nihil ad te hoc Romane bellũ ptinet.Euboicæ cœla obtinebis.Cœla aũt uocant Euboicũ ſinũ. Ita Appius pplexa icertus ſorte diſceſſit.Admonet nos aliqd obtrectatorib⁹ nr̃is cõſultor iſte conſulere. Q uerebantur utiq; fide chriſtianorũ ſibi ſacra interdicta

cærimoniasq; sublatas:& ob hoc ideo maxime:q; extis uaticiniisq; cessantibus futuræ clades:quia sciri nequeūt:nō uitantᷣ.Cur ergo longe ante impiū Cæsaris natiuitatēq; christi:sicut ipsorū auctores attestantᷣ:abolita fuerīt poetici oraculi fides: Abolita aūt ideo:quia cōtempta.Poro aūt quare cōtēpta:nisi quia uel falsa:uel uana:uel dubia: Vnde prudēter poeta præmonuit.Incōsulti abeūt sedēq; odere sibyllæ:& ne forte id paruipendā:quod cōtēptū abolitū atq; antiquatum fuit:hoc est aut nomē:aut sedem:Appollo ille Phythius erat:quē ferunt magno illo Phytone serpēte interfecto:totius uaticinationis auctore & principe:hæredē & sedis & diuinationis & nominis extitisse:ibiq; eū reddere elegisse respōsa:ubi orta cum auctore ipsa diuinatio uidebatᷣ.Præterea quæ per alias quoq; terrarū partes spumātibus buccis:rabidoq; discursu oīs furiatorū ructat insania:ad quē plurimi terrarū reges:quasi ad uiuā uocē cōsulti numinis cucurrerūt:cui sæpissime ipsi Romani quoq; opulētissima dona miserūt.At si Appollo iste Phythius paulatim discernēte experiētia cōtemptus relictus atq; abolitus est:quid uiuum de mortua pecude:quid uerū de amēte muliercula sperari potest: Quid postremo:inflauit cū pinguis ebur Tyrrhenus ad aras:expositis opimæ pecudis intestinis nō finxit esuriēs: Nam sicut ipsi fatentur:uel obscura uel falsa dicēdo ipse Appollo seducit.Quamobrem æquo animo ferāt:si imitari interim noluntmos id ueritatis iudicio etiā phibere:quod potuerūt maiores eorū uel experiēdo cōtemnere.Interea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cum auxilis cōuenerūt.Quo cū Cæsar uenisset:Pompeiū obsidione frustra cinxit:ipse terrā .xv.M.passuū fossa præstruēs:cū illi maria parerēr:Pompeius castellū quoddā ppinquū mari:quod Marcellinus tuebatᷣ:euertit:præsidiaq; Cæsaris:quæ ibidē morabantᷣ occidit.Cæsar Torquatū legioneq; unā:ut expugnaret:aggressus est. Hoc periculo sociorū Pompeius cognito:oēs eo copias cōtraxit:in quē se illico Cæsar omissa obsidione cōuertit.Torquatus aūt euestigio prumpēs auersum in secutus est.Ita Cæsaris milites ancipiti piculo territi ipso Cæsare frustra obsistente fugerūt.Pompeius uero Cæsaris quoq; testimonio uictor psequenrē reuocauit exercitū.xxiiii.M.militū Cæsaris:Centuriones.xxxii.equitesq; Romani cōplures in eo prælio cæsi sunt.Cæsar inde citato agmine per Epirū in Thessaliā perrexit.Pompeius uero cū maximis copiis secutus:bellūq; cōmissum est. Itaq; instruītᷣ utrinq; acies.Pompeius.lxxxviii.cohortes triplici ordine locauit. Fuerūt aūt peditū.xl.M.equites in sinistro cornu.dc.in dextro.d.Præterea reges multi senatores:equitesq; Romani plurimi:absq; leuium armaturarū magna copia Cæsar similiter.lxxx.cohortes triplici ordine disposuit:cui fuerūt minus q̄.xxx. .M.peditū.equites.M.Videre ibi & gemere erat cōtractas Romanorū uires in cāpis Pharsalicis ad occisionē mutuā cōstitisse:quas si cōcordia rexisset:nulli populi:nulli reges ferre potuissent.Prima cōgressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde cū diu utrinq; dubia sorte cederentur:atq; ex alia pte Pompeius inter hortādū diceret:parcite ciuibus nec tamē faceret:ex alia uero Cæsar hoc faceret:quod urgeret:dicēs:miles faciē feri:parce ciuibus:tandem uniuersus Pompeii fugit exercitus:castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorū.xv.M.Centuriones.xxxiii. Hic exitus pugnæ ad paleopharsalū fuit.Pompeius fugiēs in hostio penei amnis onerariā nauē nactus ī Asiā trāsiit.

Durachi nū bellū

Pugna pharsalica

Pompeii mors Idẽ per Syriã in Aegyptũ uenit:ibiq; mox ut littus attigit iussu Ptolemæi ado/
lescẽtis in gratiam Cæsaris uictoris occisus est. Pompeii uxor filiiq; fugerũt. Cæte/
ra Pompeiana classis direpta est: oĩbus qui ĩ ea erãt crudelissime trucidatis: ibiq;
& Pompeius Bithynicus occisus est. Lentulus uero uir cõsularis apud Pelusium
interfectus est. Cæsar cõpositis apud Thessaliã rebus Alexãdriã uenit: platoq; ad
se ac uiso Pompeii capite annuloq; fleuit. Cũq; se in regiã recepisset: eludebat a
tutoribus: quominus pecuniã accipet: tẽpla sua astu spoliãtib9: ut & regios the/
sauros uacuos esse ostẽderẽt: & in inuidiã Cæsaris populum cõcitarẽt. Præterea
Achillæ defectio Achillas dux Regius: imbutus semel Pompeii sanguine Cæsaris quoq; necẽ me
ditabat. Nam iussus exercitũ dimittere cui præerat. xx. M. armatorũ nõ modo
sprcuit imperiũ: uerũ & aciẽ direxit. In ipso prœlio regia classis forte subducta
iubet incendi. Ea flãma cũ partẽ quoq; urbis inuasisset. cccc. M. librorũ pximis
forte ædibus cõdita exussit: singulare pfecto monumẽtũ studiis: curæq; maiorũ.
qui tot tantaq; illustrium ingeniorum opa cõgesserãt: unde q̃libet hodie: quæ in
tẽplis extant: quæ & nos uidimus armaria librorũ: qbus direptis exinanita ea a
nostris hominibus nostrisq; tẽporibus memorent: quod quidẽ uerum est: tamen
honestius credit: libros alios fuisse quæsitos: qui pristinas studiorũ curas æmu/
larentur: q̃ aliã ullam fuisse tunc Bibliothecã: quæ extra. cccc. M. librorũ fuisse
ac per hoc euasisse credat. Cæsar postea insulã ubi pharus est: cæpit. Eo Achillas
cũ Gabinianis militibus uenit: ingẽs pugna cõmissa est: magna ibi Cæsarianorũ
militum multitudo cecidit: omnes etiam interfectores Pompeii interfecti sunt.
Cæsar ui insistentium hostium pressus Scapham ascẽdit: qua mox pondere sub/
sequentium grauata ac mersa per. cc. passus ad nauem una manu eleuata: qua
chartas tenebat natando peruenit: mox nauali certamine pulsatus magna facili/
tate classem regiam depressit & cæpit.

Petentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.

a Lexãdrinis petentibus regẽ reddidit: monitũ: ut magis amicitiã Ro/
manã: q̃ arma experiri studeret: qui tamẽ ut liber fuit ilico bellũ intu
lit: sed cõtinuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam. xx. M. hominũ in
eo bello cæsa referunt. xii. M. cum. lxx. longis nauibus dedita. v. naues ex uicto
ribus cecidisse referunt. Rex ipse adolescẽs Scapha exceptus ut fugeret: multis
Ptolemei mors insiliẽtibus mersis necatus est. Corpus eius ad littus deuolutũ indicio loricæ au/
reæ cognitum fuit. Qua Cæsar Alexandriã præmissa Alexãdrinos oẽs ad dedi/
tionẽ desperatione cõpulit. regnumq; Aegypti Cleopatræ dedit. Inde Syriã pa
gatus pharnacẽ in ponto uicit: posteaq̃ Romã uenit: dictator & cõsul creatus: in
Aphricã transiit: & apud Tapsum cũ Iuba & Scipione pugnauit: maximãq; ho
minũ multitudinẽ ibi interfecit. Castra utriusq; direpta sunt. lx. elephanti capti.
Catonis mors Cato sese apud Vticã occidit. Iuba pcussori iugulum precio dato præbuit. Petre
ius eodẽ se gladio pfodit Scipio in naui: qua ad Hispanias fugere cõtendẽs uen
to coactus in Aphricã redierat: semetipsum iugulauit: in eadẽ naui ẽt Titus Tor
quat9 occisus est. Cæsar Pompeii magni nepotes: filiãq; Pompeiã: simulq; cũ his
faustum Syllam & Afrannium & Petreium filium iussit occidi. Inde quattuor
triumphis urbem ingressus: disposito: recuperatoq; reipublicæ statu continuo in
Hispanias cõtra Pompeios Pompeii filios pfectus. xvii. q̃ egressus ab urbe fu/

erat:die Saguntū peruenit:statimq; aduersus Pompeios duos & Labienum atq;
Actium uarū multa bella & uaria sorte gessit. Vltimum bellum apud mundam
urbē gestum est. Vbi tantis est uiribus dimicatum:tantaq; cædes acta:ut Cæsar
quoq; ueteranis etiā suis cedere nō erubescentibus cum cedi cogiq; aciem suam
cerneret:præuenire morte futurū uicti dedecus cogitarit:cum subito uersus in
fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidē eo die hoc bellum actum est:quo Cæsaris
Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat.iiii.q; annis hoc ciuile bel/ discrimē
lum indesinēter toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæsi
sunt. Gneus Pompeius cū.c.eqtibus aufugit:frater eius Sextus Pompeius cōtra
cta celeriter nō parua Lusitanoꝝ manu cū cæsonio cōgressus est uictus:fugiēsq;
interfectus est. Munda ciuitas cum imensa hominum cæde Cæsare oppugnante
uix capta est.

Qualiter in curia a senatu intefectus sit Cæsar.

c Aesar Romā rediit:ubi dum reipublicæ statum contra exempla ma/
iorum clæmēter instaurat:auctoribus Bruto & Cassio:conscio etiam
senatu plurimo in curia.xxiiii.uulneribus cōfossus interiit:In qua cō
iuratione fuisse amplius q̄.lx.conscios ferunt. Duo Bruti & Gaius Cassius aliiq;
socii strictis pugionibus in Capitoliū secesserunt. Diu deliberatum est utrū Ca/
pitolium cum auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus enim raptum populus
dolore instimulatus in foro fragmētis tribunalium ac subselliorū cremauit. Per/
censuit latitudinē regni sui Roma cladibus suis:atq; in suam conuersa cædē sin
gulas quasq; gentes ibidem:ubi domuit:uindicauit. Asiæ Europæ atq; Aphricæ
non dico tribus mundi partibus:sed totis trium partium angulis edidit gladia/
tores suos:feriatisq; inimicis spectaculū miseræ ultionis ingessit. Nec tamē suffi
cit ipsas quoq; cum auctoribus causas fuisse consumptas:recidiua semina in eo/
dem agro germinauerunt:magna cōtinuo metentibus malorum incremēta cum
magno sudore factura. Victor ciuilis belli a ciuibus Cæsar occiditur:in cædem
unius trahuntur agmina consciorum. Certum enim erat:q; Cæsar indigne pe/
remptus plures posset habere ultores. Plurima nobilitas una simul cathena sce/
leris copulatur:ne fore tanta malorum materia nō belli magnitudine suppleat̄:
sed uindictæ breuitate tenuetur. Medeā illam fabulæ ferunt dentes quondam se Cōpara/
uisse serpentis:e quibus quasi cōpetētes semini seges armati homines terra emer tio a Me
serunt:seseq; mox inuicem pugnādo ꝓstrauerunt. Equidē hoc poetarū cōmenta dea
finxerūt. Nostra aūt Roma Cæsare occiso q̄ta de cineribus eius agmina armata
parturiit:q̄ta bella in testimoniū miseræ fœcunditatis nō legenda pueris:sed spe
ctanda populis excitauit:& tamē horum omnium malorum initium sūpbia est.
Inde surrexerunt bella ciuilia:inde iterum pullularunt. Non ergo iniusta cædes
est eorū qui eam iniuste insectantur:si ambitionis æmulatio per ipsos & in ipsis
& agitur & punitur:donec qui detractauere collegium discāt ferre dominatum:
summaq; imperii totius ad unum redacta longe aliud oēs homines uiuendi ge/
nus subeant:ut omnes humiliter placere studeant nō insolenter offendere:sed ad
tam salubrem humilitatis doctrinā magistro opus est. Itaq; opportune cōpositis Christus
rebus Augusti Cæsaris tēporibus natus est dominus christus. Qui cū in forma saluator
dei esset:formā serui humiliter assumpsit:ut tunc demū aptior fieret humilitatis nat9 sub
institutio:quādo iam per totum mundū pœna superbiæ omnibus esset exēplo. Augusto

De potentia & uirtute Augusti Cæsaris.

a Nno ab urbe cõdita.dccx.interfecto Iulio Cæsare Octauius qui testa
mento Iulii Cæsaris auũculi & hæreditatẽ & nomẽ assumpserat.idẽq;
qui postea rerũ potitus Augustus est dictus:simul ut Romã adolescẽs admodũ
uenit:indolem suã bellis ciuilibus uouit. Nã ut breuiter coaceruationẽ malorũ
explicẽ bella ciuilia qnq; gessit:Mutinense:Philippense:Perusinũ:Siculũ:Actia
cum.Equitibus duo:hoc est primũ & nouissimũ aduersus Marcũ Antonium:
secundũ aduersus Brutũ & Cassiũ:tertiũ aduersus Luciũ Antoniũ:quartũ ad/
uersus Sextũ Pompeium Cnei Pompeii filium cõfecit.Antonius a senatu hostis
ꝓnunciatus Deciũ Brutum apud Mutinã obsidione cõcluserat:cõsules Hircius
& Pãsa:& cũ his Cæsar ad liberãdũ Deciũ Brutũ expugnãdũq; Antoniũ missi.
Pansa primo ueniẽs exceptus insidiis inter suorũ clades ipse quoq; pilo grauiter
uulneratus ab eodẽ uulnere interpositis dieb9 est mortuus. Hircius auxiliũ col
legæ ferẽs magnas Antonii copias uasta strage deleuit:Cæsar eatenus castra cu/
stodiuit.Secũda illa aduersũ Antoniũ pugna:magnæ utrinq; strages actæ sunt.
Nãq; tunc ibi Hircius cõsul occisus est:uictus fuit Antonius:Cæsar uictoria po
titus est:cui Decius Brutus de cõiuratione occisi Iulii Cæsaris confessus preces
pœnitẽtiæ fudit.Dolobella Treboniũ unum ex interfectorib9 Cæsaris Smyrnæ
interfecit. Dolobellã senatus hostẽ ꝓnunciauit:cõsilium occisorũ uterq; exerci/
tus Cæsari paruit.Postea Decius Brutus i Gallia a Sequanis captus & occisus ẽ.
Basilius autẽ æque unus de pcussoribus manu seruorũ suorũ necatus est. Lepi/
dus satis a gẽte Cæsare Antonium recepit in gratiã:atq; ob fidẽ recõciliatæ gra
tiæ filiã eius matrimonio sortitus est.Inde cum ad urbem accessissent:ac rumor
de futura ꝓscriptione ortus esset:Caius Toranius uir prætorius nihil tamẽ me/
tuens incursu militũ domi suæ iterfectus est:aliiq; cõplures trucidati sunt. Itaq;
ne latius atq; effrenatius ꝓscriptorum cædes agereť.cxxxii.senatorum noĩa in
tabula ꝓposita sunt.Primũ Lepidi præcepto & noĩe:deinde Antonii:tertio Cæ/
saris.Ibi Antonius Tulliũ Cicerotẽ inimicũ suũ:ibi Luciũ Cæsarẽ auunculum
suũ:& quod exaggerãdo sceleri accessit:uiuã matrẽ ꝓscripserat:ibi Lepidus Lu
cium Paulum fratrẽ suũ.In eodẽ ꝓscriptorum numero triginta eqtes Romani:
multæ diu & uariæ cædes actæ.Domus ꝓscriptorũ direptis oĩbus dirutæ sunt.
At Dolobella in Syria multa cũ Cassio bella gessit:a quo uictus ipse se iterfecit.
Brutus & Cassius magnis exercitib9 cõparatis apud Athenas cõuenerunt:totãq;
Græciã depopulati sunt.Rhodios Cassius terra mariq; oppugnatos ad deditio/
nem coegit:qbus præter uitã nihil reliqt. Igiť Cæsar & Antonius eosdẽ ĩ Mace
donia magnis bellorũ apparatib9 ꝓsecuti ad mortẽ cõpulerũt:quis manifestissi/
me illa tũc pugna nõ uirtute partis:Antonii:sed Cæsaris fœlicitate confecta sit.
Cæsar.n.tunc æger cũ se in castris capiẽdæ quietis causa tenere statuisset:horta
tu & precib9 medici sui:qui p somnium admonitũ sese fatebať:ut ea die castris
Cæsarẽ salutis ipsius cã educeret ĩ cãpũ:ægre iter copias egressus est:ac mox ca
stra eius ab hostib9 capta sunt:sed rursus cæsariani milites Cassii castra cæpunt.
Quare ad desꝑationẽ adacti Brut9 & Cassi9 ĩmaturã sibi mortẽ ante belli termi
nũ cõsciuerũt.Nã inuitatis pcussoribus Cassius caput:Brutus latus præbuit.At
Romæ fuluia uxor Antonii:socrus Cæsaris dñatũ:ut mulier agitabat:incertum

in hac mutatione cõsularis regiæq; fastigii:utrum deficientis potentiæ ultima:an incipientis prima nominãda:certe etiam in eos insolens per quos:ut insolescret agebatur. Nam & Cæsarẽ reuersum apud Brundusiũ cõtumeliis:factionibus:insidiisq; periit. A quo ꝓpulsata ad Antoniũ cõcessit in Græciã. Sextus Pompeius postq; se in ꝓscriptos numerũ relatum comperit:cõuersus in latrocinia oẽm orã Italiæ cædibus rapinisq; uastauit. Sicilia prærepta:cõmeatibusq; impeditis Romã fame affecit. Mox cum eo pacẽ triumuiri:ut nõ dicam tyrãni:idest lepidus: Cæsar:Antoniusq; fecerũt. Sed cõtinuo cum cõtra pactum Pompeius fugitiuos allegeret:ut hostis habitus est. Mœna libertus Pompeii cũ.lx.nauium classe ad Cæsarẽ defecit:eidẽq; classi ipse iussu Cæsaris præfuit. Idemq; cõtinuo cũ Statilio Tauro aduersus Menecratũ Pompeianũ ducem nauale bellum gessit. Deinde ipse Cæsar aduersus eosdem Pompeianos cruentissimũ bellum gessit nauale cõfecit:sed cõtinuo uictricẽ classem pene uniuersam apud Syllaceũ naufragio amisit. Ventidius Persas & Parthos in Syriã irrũpentes tribus bellis maximis fudit: regemq; eoꝝ pacoꝝ in acie interfecit:ea scilicet die qua Crassus a Parthis fuerat occisus: Antonius uno uix castello expugnato pacem cũ Antiocho fecit:ut ipse tantã rẽ cõsumasse uideret. Ventidiũ Syriæ præfecit:iussitq; ut Antigono bellũ inferret:qui Iudæos tunc forte debellauerat:captisq; Hierosolymis tẽplũ spoliauerat:regnumq; Hærodi dederat. Q uem cõtinuo uictum in deditionẽ recepit. Mœna libertus cum sex nauibus ad Pompeium rediit:a quo clemẽter receptus Cæsaris classem incendit:quis nuper Cæsar alterã secundo naufragio ꝑdidisset. Idemq; Mœna postea ab Agrippa nauali prœlio circũuentus cum sex triremibus ad Cæsarẽ transiit. Sed hunc Cæsar tertio transfugam indulta tantũ uita segnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeium nauale bellum gessit:ac uicit:ibiq; tũc naues.xxx.aut demersit aut cepit:reliquis laceratis. Pompeius deniq; Messanã cõfugit. Cæsar interea Tauromeniam traiecerat:quem repentino impetu Pompeius afflixit. Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militũ perdita in Italiam Cæsar aufugit:nec interueniente mora in Siciliã rediit:ibiq; Lepidum ex Aphrica aduentantẽ obuiũ habuit:summas sibi partes terrore:minis:ac superbia uendicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaris a littore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali prœlio aduersus Pompeiũ cõflixit:& uicit. Nam .clxiii.naues aut demersit:aut cepit. Pompeius cum.x.&.vii.nauibus uix elapsus euasit. Lepidus magna.xx.legionũ insolentia tumens:cum Messanã militibus permissam diripuisset:ipsum Cæsarem ad se uenientem semel atq; iterum spreuit:ac potius telis appeti iussit. Q uæ ille collecta in leuum brachium lacerna repellendo uitauit. Mox imisso equo ad suos reuersus instructo exercitu aduersus Lepidum ueniens plurimas legiones Lepidi:paucis interfectis:transire in suam partem compulit. Lepidus tamen intelligens:quo uanitas sua tenderet:deposito paludamento:assumptaq; ueste pulla supplex Cæsari factus uitam & bona impetrauit perpetuo quidẽ mulctatus exilio. Taurus Cæsaris præfectus totam pene Siciliam ferro perteritatam:cõterritamq; in fidem recepit.xliiii.legiones sub unius tunc imperio Cæsaris erant. Milites multitudine ferociores quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

De Antonio uicto & mortuo.

[S]Ed Cæsar animo ingens.xx.M.militũ exauctorauit.xxx.M.seruoꝝ
dominis restituit.vi.M.quoꝝ domini nõ extabãt:in crucẽ egit.Ouãs
urbem ingressus:ut in ꝑpetuum tribunitiæ potestatis esset:a senatu decretũ est.
His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit:ac per
totum diẽ largissimo riuo fluxit.Antonius uero postꝗ araxem transmisit:omni/
bus undiq; malis circũuentus:tandem Antiochiã cum paucis rediit. Nam cum
multitudine equitum & sagittarioꝝ ab oibus prœliis:quæ plura tentauit uictus
effugeret:tũ præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad ne
fandos cibos coactus est:plurimiq; militũ sese hostibus dediderũt.Inde in Græ/
ciam trãsiit:iussitq; Pompeiũ:qui uictus a Cæsare exercitũ bellumq; reparabat:
cum paucis ad se uenire.Pompeius fugiẽs a tito & formo antonianis ducibꝰ sæ
pe terrestri naualiq; bello uictus & captus:ac post paululũ interfectus est.Cæsar
Illyricũ & Pãnoniã partẽq; Italiæ bellis subegit & domuit.Antonius Artabanẽ
Armeniæ regẽ ꝓditione & dolo cepit:Quem argentea cathena uinctũ ad con/
fessionẽ thesauroꝝ regioꝝ coegit.Expugnatoq; oppido:in quo cõditos esse ꝓdi
derat:magnã uim auri argentiq; abstulit:Qua elatus pecunia denunciari bellũ
Cæsari atq; octauiæ sorori Cæsaris & uxori repudiũ indici iussit:& Cleopatrã si
bi ex Alexãdria occurrere impauit:Ipse actiũ:ubi classem cõstituerat ꝓfectꝰ:cũ
prope tertiã partẽ remigum fame absumptã offendisset:nihil motus:remi inquit
modo salui sint.Nã remiges nõ deerũt:quoad Græcia hoĩes habuerit:Cæsar.cc.
.xxx.rostratis nauibꝰ a Brundusio in Epiꝝ ꝓfectus est.Agrippa uero præmis/
sus a Cæsare multas onerarias naues fruměto atq; armis graues ab Aegypto Sy
ria Asiaq; ad subsidiũ Antonio uenietes cepit.Peragratoq; Pelopõnensium sinu
Methonã urbẽ ualidissimo Antoniano præsidio munitã expugnauit.Inde Cor/
cyrã cepit:fugiẽtes nauali prœlio ꝑsecutus & ꝓfligauit:multisq; rebus cruẽtissi
me gestis ad Cæsarẽ uenit.Antonius defectu & fame militũ suoꝝ cõmotus bel/
lum instituit maturare:ac repẽte instructis copiis ad Cæsaris castra ꝓcessit:& ui
ctus est.Tertio post fugã die castra Antonius ad actium trãstulit nauali prœlio
dimicare paratus.ccxxx.rostratæ fuere Cæsaris naues:&.xxx.sine rostris:trire/
mes uelocitate liburnicis pares:& octo legiones classi suppositæ absq; cohorti/
bus.v.prætoriis.Classis Antonii.clxx.nauium fuit:ꝗtum numero cedẽs:tãtum
magnitudine præcellens.Nã.x.pedũ altitudine a mari aberat:Famosum & ma
gnum hoc bellũ apud actium fuit.Ab hora quinta usq; in horam septimã:in/
certa uincẽdi spe grauissimæ utrinq; cædes actæ:reliquũ diei cum subsequente
nocte in uictoriã Cæsaris declinauit. Prior regina Cleopatra cũ.lx.uelocissimis
nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni prætoriæ nauis fugientẽ secu/
tus uxorẽ est.Illucescente iam die uictoriã Cæsar cõsumauit.xii.M.ex uictis ce
cidisse referunť.vii.M.uulnerara sunt:e quibus.M.intercurandum defecerunt.
Antonius & Cleopatra cões liberos cũ parte regiæ gazæ ad rubrum mare præ/
mittendos censuerunt:ipsi præsidiis circa duo Aegypti Pelusiũ parethoniũq; di
spositis classem:& copias instaurãdo bello parauerunt.Cæsar sextũ impator ap/
pellatus:& quartũ ipse cũ Marco Lycinio Crasso cõsul Brũdusiũ uenit:ibiq; or
bis terraꝝ præsidia diuisis legionibꝰ cõposuit.Inde in Syriã:mox Pelusiũ adut:

ubi ab Antonianis præsidiis ultro susceptus est. Interea Cornelius Gallus præ/
missus a Cæsare.iiii.legiões quas Antonius apud Cyrenas præsidii loco cõstitu/
erat:suscepit í fidẽ:atq; inde Parethoniũ primã Aegypti a Libyæ parte ciuitatẽ
uicto cepit Antonio:ipsumq; cõtinuo apud Pharꝝ uicit. Antonius equestre ad/
uersus Cæsarẽ bellũ iniit:in eo quoq; miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sexti
libus prima luce Antonius cũ ad instruẽdã classem in portum descẽderet:subito
uniuersæ naues ad Cæsarẽ trãsierunt. Cũq; unico præsidio spoliatus esset:trepi/
dus se cũ paucis recepit in regiã. Deinde íminente Cæsare turbataq; ciuitate idẽ
Antoni9 sese ferro trãsuerberauit:ac semianimis ad Cleopatrã i monumẽtũ: i qđ
se illa mori certa cõdiderat:platus est: Cleopatra postq̃ se ad triumphum seruari
intellexit:uolũtariã mortẽ petẽs:serpẽtis:ut putatur:morsu in sinistro tacta bra/
chio exanimis inuẽta est:frustra Cæsare etiã psyllos admouẽte:qui uenena serpẽ
tium e uulneribus hominũ haustu reuocare atq; exugere solent: Cæsar Alexan/
dria urbe oĩum lõge opulentissima & maxima uictor potitus est. Nã & Roma
intantũ opibus eius aucta est:ut propter abundantiã pecuniaꝝ duplicia:q̃ usq;
ad id fuerãt:possessionũ aliarũq; reꝝ uenaliũ precia statuerent. Occisi sunt iussu
Cæsaris maior Antonii filius & Publius Caninius infestus semp Cæsari:sed &
Antonio infidus:& Cassius Parmensis ultima uiolari patris Cæsaris uictima:&
Quintus Ouinius ob eã maxime notam:q, obscœnissimæ lanificio textrinoq;
reginæ:senator populi Romani præesse non erubuerat. Dehinc Cæsar pedestri/
bus copiis in Syriã uenit:deinde in Asiã ad hiberna concessit:ac post per Græ/
ciam Brundusium peruectus est.

Hic Cæsar primũ impator Augustus est salutatus.

a Nno ab urbe cõdita.dccxxvi.ipso impante Cæsare Augusto & Lucio
Appuleio cõsulibus: Cæsar uictor ab oriente rediens octauo idus Ia/
nuarii urbẽ triplici triũpho ingressus est:ac tum primũ ipse Iani portas:sopitis
oibus finitisq; bellis ciuilibus clausit. Hoc die primũ Augustus cõsalutatus est.
Quod nomẽ cunctis antea inuiolatũ:& hucusq; cæteris inausum dñis:tantum
orbis licite usurpatũ apicẽ declarat impii:atq; ex eodẽ die summa reꝝ ac pote/
statũ penes unũ cœpit esse:& mansit:quod Græci monarchiã uocãt. Porro autẽ
hunc esse eundẽ diẽ:hoc est octauo idus Ianuarias:quẽ nos epiphaniam:hoc est
apparitionẽ siue manifestationẽ dominici sacramenti obseruamus:nemo creden
tium siue etiã fidei cõtradicentiũ nescit. De quo nostræ istius fidelissimæ obser/
uationis sacramẽto uberius nunc dicere:nec ratio nec locus flagitat:ut & quæ/
rentibus reseruasse:& negligẽtibus nõ ingessisse uideamur. Hoc autem fideliter
cõmemorasse ideo par fuit:ut per omnia uenturi christi gratia præparatũ Cæsa
ris imperiũ cõprobetur. Nam cum primũ Gaio Cæsare auũculo suo interfecto
ex Apollonia rediens urbem ingrederetur:hora circiter tertia repente liquido ac
puro sereno circulus ad speciẽ cœlestis arcus orbẽ solis ambiit:quasi unum eum
ac potissimũ in hoc mundo solumq; clarissimũ in orbe monstraret. cuius tẽpore
uenturus esset:qui ipsum solũ solus:mundũq; totum & fecisset & regeret.

De restauratione seruorum dominis.

d Einde cũ secũdo i Sicilia receptis a Põpeio & Lepido legionib9.xxx.
seruoꝝ.M.dñis restituisset:&.xliiii.legiões sol9 impio suo ad tutamẽ

orbis terrarũ distribuisset:ouansq; urbẽ ingressus oĩa superiora populi Romani impatori dedita donáda literas etiã monumẽtis nedũ aboleri censuisset:in die/bus ipsis fons olei largissimus:sicut supius expressi:de taberna meritoria p totũ diẽ fluxit. Quo signo qđ euidẽtius q̃ in diebus Cæsaris toto orbe regnãus futu ra christi natiuitas declarata est: Christus enim lingua gẽtis iu qua & ex qua na tus est:unctus iterpretat. Itaq; cũ eo tpe:quo Cæsari ppetua tribunitia potestas decreta est:Romæ fons olei p totũ diẽ defluxit sub principatu Cæsaris Roma/no impio p totũ diẽ hoc est p omne Romani tẽpus impii:christũ & ex eo chri/stianos:idest unctum atq; ex eo unctos demeritoria taberna:hoc est de hospitali largaq; ecclesia affluẽter atq; incessabiliter pcessuros:restituẽdosq; p Cæsarẽ oẽs seruos:qui tñ cognoscerẽt dñm suũ cæterosq; qui sine dño inuenirent:morti sup plicioq; dedẽdos:remittẽdaq; sub Cæsare debita peccatoꝝ in ea urbe:in qua spõ taneũ fluxisset oleũ:euidẽtissima his:q; pphetaꝝ uoces nõ audiebãt:signa i cœlo & terra pdigia pdiderũt. Tertio autẽ cum urbẽ triumphãs quintũ cõsul ingres/sus est:eo scilicet die quẽ supra nominauimus:cũ & Ianũ post.cc.annos primũ ipse clausit:& clarissimũ illud Augusti nomẽ assumpsit:qđ fidelius ac uerius cre di:aut cognosci potest.cõcurrẽtibus ad tantã manifestationẽ pace:noie:die:quã hunc occulto quidẽ gestoꝝ ordine ad obsequiũ præparatiõis eius prædestinatũ fuisse:qui eo die:quo ille manifestãdus mũdo post paululum erat:& pacis signũ prætulit:& potestatis nomẽ assumpsit. Quid aũt i quarto reditu cũ finito Can/tabrico bello:pacatisq; oĩbus gẽtibus:Cæsar urbẽ repetiit ad cõtestationẽ fidei quã exprimimus actum sit:ipso ordine melius proferetur.

Hic dicit ubi Cæsar i Hispania uti gẽtes legib9 suis phibẽs Iani portas apuit.

Nno ab urbe cõdita.dccxxvi.impatore Augusto Cæsare sexies:& bis

a Marco Agrippa cõsulibus:Cæsar parũ in Hispania p ducentũ annos actũ intelligẽs:si Cantabros atq; astures duas fortissimas gẽtes Hispa niæ suis uti legibus fineret:apuit Iani portas:atq; in Hispanias ipse cũ exercitu pfectus est. Cantabri & Astures Gallatiæ puinciæ portio sunt:qua extentũ Py/renei iugũ haud pcul secũdo oceano sub septẽtrione deducit. Hi nõ solũ ppriã libertatẽ tueri parati:uerũ etiã finitimoꝝ præripe ausi uacceos & Gurgonios & Aurigonas assiduis eruptionibus populabant. Igit Cæsar apud Segisamã ca/stra posuit:tribus agminibus totã pene amplexus Cantabriã. Diu itaq; fatigato frustra atq; in pieulũ sæpe deducto exercitu:tandẽ ab aqtanico sinu p oceanũ in cautis hostibus admouere classem:atq; exponi copias iubet. Tunc demũ Canta bri sub mœnibus Belgicæ maximo cõgressu belli euicti i Vinniũ montẽ natura tutissimũ cõfugerunt:ubi obsidiõe famis ad extremũ pene cõsumpti sunt. Ara/cillum deinde oppidũ magna ui ac diu repugnãs postremo captũ ac dirutũ est. Præterea ulteriores Gallatiæ ptes:quæ mõtib9 siluisq; cõsitæ oceano terminant: Antistius & Firmius legati magnis grauibusq; bellis pdomuerũt. Nã & Medu lium montẽ Minio flumini iminẽtẽ:in quo se magna multitudo hoĩum tuebat per.xv.milia passuũ fossa circũseptũ obsidione cinxerũt. Itaq; ubi se gẽs hoĩum trux natura:& ferox:neq; tolerãdæ obsidioni sufficiẽtẽ:neq; suscipiẽdo bello pa rem intelligit ad uoluntariã mortẽ seruitutis timore cõcurrit. Nã se pene oẽs cer tatim igne:ferro ac ueneno necauerũt. Astures uero positis castris apud asturam

flumē Romanos:nisi proditi præuentiq; essent:magnis consiliis uirtutibusq; oppressissent. Tres legatos cū legionibus suis in tria castra diuisos tribus æque agminibus obruere moliti repenti suorum ꝓditione detecti sunt. Hos postea Carisius bello exceptos:nō parua etiā Romanorum clade superauit. Pars eorū prœlio elapsa lanciam cōfugit. Cūq; milites circūdatam urbē incendio adoriri pararent:dux Carisius & a suis cessationē impetrauit incendii:& a Barbaris uoluntatem deditionis exegit. Studiose enim nitebat̃ integrā atq; incolumē ciuitatem uictoriæ suæ teste relinquere. Cantabricæ uictoriæ hunc honorē detulit Cæsar: ut tunc quoq; belli portas claustro cohiberi iuberet. Ita tūc secūdo per Cæsarem quarto post urbē conditā clausus est Ianus. Post hoc Claudius drusus priuignus Cæsaris:Galliā Rhetiāq; fortitus maximas fortissimasq; gētes Germaniæ armis subegit. Nā tunc ueluti ad cōstitutū diē pacis festinarent:ita oēs ad experientiā belli:decisionēue fœderis undatim gētes cōmouebant̃:aut susceptur æ cōditionē pacis:si uincerent̃ aut usuræ quieta libertate:si uincerēt:Norici:Illyrici:Pānonii:Dalmatæ:Mœsii:Thraces & Daci:Sarmathæ plurimiq; & maximi Germaniæ populi per diuersos duces uel superati uel repressi:uel etiā obiectu maximorū fluminū Rheni Danubiiq; seclusi sunt. Drusus in Germania primo Susiperes: deindeTencateros & Cathos ꝑdomuit. Marcomānos pene ad internitionē cecidit. Postea fortissimas nationes:& q̄bus natura uires:cōsuetudo expiētiā uirium dabat. Cherus cos. Sueuos & Sycābros pariter uno bello:sed etiā suis aspero superauit. Quoꝝ ex eo cōsiderari uirtus ac feritas pōt:q; mulieres quoq; eorum si quādo præuentu Romanoꝝ inter plaustra sua concludebant̃:deficiētibus telis: uel qualibet re:qua uelut telo uti furor possit. paruos filios collisos humi in hostium ora iacebāt:in singulis filioꝝ necibus bis parricidæ. Tunc etiā in Aphricā Vsulanos & Getulos latius uagātes:Cossus dux Cæsaris artatis finib9 coercuit: atq; Romanis limitibus abstinere metu cōpulit. Interea Cæsarē apudTarraconē citerioris Hispaniæ urbē legati Indoꝝ & Scythaꝝ toto orbe trāsmisso tandem ibi inuenerūt:ultro quod iā quærere nō possent:Refuderunt in Cæsarē Alexandri magni gloriā:quē sicut Hispanoꝝ Galloruq; legatio in medio oriente apud Babylonē cōtēplatione pacis adiit:ita hunc apud Hispaniā in occidētis ultimo supplex cū gentilico munere Eous:Indus & Scytha Boreus orauit. Cantabrico bello per qnq; annos acto:totaq; Hispania in æternā pacē cū quadā respiratione lassitudinis reclinata ac reposita:Cæsar Romā rediit. Quibus etiā diebus multa per se:multaq; per duces & legatos bella gessit. Nā inter cæteros & Piso aduersum Vindelicos missus est. Quibus subactis uictor ad Cæsarē Lugdunū uenit. Pannonios nouo motu intumescētes Tyberius priuignus Cæsaris cruentissima cæde deleuit. Idemq; cōtinuo Germanos bello arripuit:e quibus.xl.M.captiuos uictor adduxit. Quod reuera bellum maximū & formidolosissimū.xv.legionibus per triēniū gestum est:nec fere ullum maius bellū:sicut Suetonius attestat̃ post Punicum fuit. Sub eodē uero tēpore Quintilius Varus cū tribus legionibus a Germanis rebellantibus:mira superbia atq; auaritia in subiectos se agens: funditus deletus est. Quā reipu. cladem Cæsar Augustus adeo grauiter tulit:ut sæpe per uim doloris capur parieti collidens clamaret:Quintili Vare redde legiones:Bosphoranos uero Agrippa superauit:& signis Romanis:quæ illi quondā

ſub Mithridate ſuſtulerant:bello recuperatis uictos ad deditionē coegit. Parthi
quaſi toto terrarū orbe uel domito uel pacato omniū oculis ſignarentur:atq; in
ſe ſolos omnis uigor Romani imperii uertendus eſſet:quippe quos priſtina ulci
ſcendæ Craſſianæ cædis cōſcientia mordebat:ultro ſigna:quæ Craſſo interfecto
abſtulerant:ad Cæſarē remiſerunt:regiſq; obſidibus traditis:firmū fœdus fideli
ſupplicatione eruerunt. Anno ab urbe cōdita.dcclii. Cæſar Auguſtus ab oriente
in occidentē:a ſeptentrione in meridiē:ac per totum oceani circulum cunctis gē
tibus una pace compoſitis Iani portas tertio ipſe clauſit. Quas æuo per.xii.fere
annos quietiſſimo ſemp obſeratas ocio ipſa etiā rubigo ſignauit:nec prius unq̄:
niſi extrema ſenectute Auguſti pulſatæ Athenienſiū ſeditione & Dacoꝝ cōmo/
tione patuerant. Clauſis igitur Iani portis rēpu. quā bello quæſierat pace enu/
trire:atq; amplificare ſtudens:leges plurimas ſtatuit:per quas humanū genus li
bera reuerentia diſciplinæ morē gereret. Domini appellationē ut homo declina/
uit. Nam cū eodē ſpectante ludos ꝓnunciatū eſſet a quodam mimo:o dominū
æquū & bonū.uniuerſiq; quaſi de ipſo dictum eſſe exultantes approbauiſſent:
ſtatim quidē manū uultuq; indecoras adulationes repreſſit. & in ſequēti die gra
uiſſimo corripuit edicto:dominūq; ſe poſt hoc appellari:ne liberis quidē aut ne
potibus ſuis uel ſerio uel ioco paſſus eſt. Igitur eo tēpore:ideſt eo anno:quo fir/
miſſimā ueriſſimāq; pacē ordinatione dei Cæſar cōpoſuit:natus eſt Chriſtus:cu/
ius aduētui pax iſta famulata eſt:in cuius ortu audiētibus hominibus exultātes
angeli cecinerūt. Gloria in excelſis deo & in terra pax hominibus bonæ uolūta/
tis:eodēq; tēpore hic:ad quē rerū omniū ſumma conceſſerat:dominū ſe omniū
appellari nō paſſus eſt:imo nō auſus:quia uerus dominus totius generis huma/
ni inter homines natus erat:eodēq; anno tunc primū idem Cæſar:quē his tantis
myſteriis prædeſtinauerat deus:cenſum agi ſingulaꝝ ubiq; ꝓuinciaꝝ:& cenſeri
omnes homines iuſſit:quādo & deus homo uideri & eſſe dignatus eſt. Tūc igit̄
natus eſt Chriſtus:Romano cenſui ſtatim aſcriptus eſt. Hæc eſt prima illa cla/
riſſimaq; ꝓfeſſio:quæ Cæſarem omniū principem:Romanoſq; dominos rerū ſi
gillatim cunctoꝝ hominum edita aſcriptione ſignauit:in qua ſe & ipſe qui cun/
ctos homines fecit inueniri hominē aſcribi inter homines uoluit. Quod nūquā
penitus ab orbe cōdito:atq; ab exordio generis humani in hunc mundū:ne Ba/
bylonico quidē uel Macedonico:ut non dicā minori cuiq̄ regno cōceſſum fuit:
nec dubiū:quin omniū cognitioni fidei inſpectioniq; pateat ꝙ dn̄s noſter Ieſus
Chriſtus hāc urbē nutu ſuo auctam defenſamq; in hūc rerū apicē ꝓuexerit:cu/
ius potiſſime uoluit eſſe:cū uenit dicendus utiq; ciuis Romanus cenſus ꝓfeſſiōe
Romani. Quamobrē quia ad id tēporis peruentū eſt:quo & dn̄s Ieſus Chriſtus
hunc mundū primū aduentu ſuo illuſtrauit:regnūq; Cæſari tranquilliſſimū de/
dit:hunc quoq; ſextū libellum hoc fine cōcluſerim:ut germinantia tēpora chri/
ſtiana:magiſq; inter reprimentiū manus creſcentia:& quæ adhuc in ꝓuectu po
ſita hoꝝ ipſoꝝ:quibus hæc reſpōdere cogimur inſectatione mordentur:ſeptimo
libello ſi tamē adiuuante domino ſuffecerim:cōprehendam:ut quoniā ab initio
& peccare homines & puniri propter peccata nō tacui. Nunc quoq; quæ perſe/
cutiones chriſtianoꝝ actæ ſunt:& quæ ultiones ſecutæ abſq; eo quod omnes ad
peccandū generaliter proni ſunt:atq; ideo ſigillatim corripiuntur:expediam.

Pauli Orosii uiri doctissimi in septimum historiarum librum prologus.

SVfficienter:ut arbitror:documenta sunt collecta:q̃bus absq;
ullo archano:quod paucorũ fidelium est:probari de medio
quæat:unũ illum & uerũ deum:quẽ christiana fides prædi/
cat:& cõdidisse mundũ creaturãq; eius cum uoluit:& dispo/
suisse per tẽpora multa:cũ a multis ignorareť:& cõfirmasse
ad unũ:cum per unicũ declaratus est:simulq; potentiã patiẽ
tiãq; eius multimodis argumẽtis eluxisse. In quo quidẽ angustas deiectasq; men
tes offendi paulisper intelligo:q; tantæ potentiæ patientia tanta misceť. Si enim
potẽs erat inquiunt creare mundũ:cõponere pacẽ mundi:insinuare mundo cul/
tum ad noticiã sui:quid opus fuit tanta:uelut ipsi sentiunt:& tam perniciosa pa
tientia:ut in ultimo erroribus:cladibus:laboribusq; hominũ fieret:quod a prin/
cipio uirtute eius:quẽ prædicas:dei sic potius cœpisse potuisset. Quibus quidẽ
ueraciter respondere possem:ad hoc ab initio creatũ & institutum humanũ ge/
nus:ut sub religione cum pace & sine labore uiuẽs fructum obedientiæ æterni/
tatem ꝓmereretur:sed abusum bonitate creatoris libertatẽ indulgentis in cõtu/
maciæ uertisse licentiã:atq; ex contemptu in obliuionẽ defluxisse:iustamq; nũc
esse patientiã dei:& iusticiã in utrãq; partẽ:ut nec cõtemptus disperdat in totũ:
cui misereri uelit:& affici laboribus dum uelit:sinat cõtemptus potens. Deinde
subsequẽs esse:iuste semper adhibere:q̃uis ignoranti gubernationẽ:cui aliquãdo
pie restituturus sit pœnitenti antiquæ gratiæ facultatẽ. Sed hæc quoniã:etsi ue/
rissime fortissimeq; dicunť:fidelem tamẽ atq; obedientẽ requirũt:mihi autem si
uidero aliquẽ ex credituris:certe nunc cum incredulis actio est:ꝓmptius ea pro
feram:quæ ipsi etsi ꝓbare noluerint:improbare nõ possint. Itaq; q̃tum ad cõsciẽ
tiam humanarũ mentiũ ꝑtinet:utriq; sub reuerẽtia religionis & cõfessione:cul/
tuq; supernæ potẽtiæ uiuimus:distãte dũtaxat fide:quia nostrũ est fateri ex uno
& per unũ deum cõstare omnia:illorũ tam multos deos putare:q̃ multa sunt ele
menta. Si potẽtiæ dei inquiunt quẽ prædicatis fuit:ut Romanum imperiũ tam
amplũ ac tam sublime fieret:cur igitur patiẽtiæ eiusdẽ obfuit ut ante nõ fieret?
Quibus sub eodẽ uerbo respondebitur. Si potentiæ & deorum:quos prædica/
tis fuit:ut Romanũ imperiũ tam amplum ac tam sublime fieret:cur igitur pa/
tientiæ eorundem obfuit ut ante non fieret:an ipsi dii nondum erant:an adhuc
Roma ipsa non erat:an illi non colebantur:an hæc nondum idonea ad imperiũ
uidebatur? Si nõdum erant dii:aut potentia:cessat intentio. Vt quid enim iam
ibi eorum discutio morã:ubi ne ipsam quidẽ inuenio naturam? Si autem erant
dii:aut potentia eorum:ut ipsi iudicãt:aut patientia in culpa est:uel patientia si
fuit:uel potentia si defuit:aut si magis suasibile uidetur esse:tunc quidem deos
qui ꝓuehere potuissent:sed nondum extitisse Romanos qui ꝓuehi iure possent.
Nos autẽ auctorem rerum potentiam:nõ artificẽ scientiam quærimus. De diis
quippe ut putanr:magnis.nõ de fabris uilissimis quæstio est:quibus nisi mate/
ria accedat ars cessat. Si enim præscisse illis ac uoluisse præsto semp fuit:immo
etiã subiacente præscientia:quia apud omnipotentiã de opibus dũtaxar suis hoc
est præscire:quod uelle.quodcũq; illud præsciebatur:cui uolũtas astipularetur:

non expectati oportuit:sed creari maxime cum & iuonem illum suum aceruos formicarum in populos hominũ ludo uertere solitum ferant. Porro aũt de cura cærimoniarũ:nec recensendum arbitror:quoniã inter sacra cõtinua incessabilibus cladibus nullus finis:nulla requies fuit.nisi cũ saluator mundi christus illuxit:cuius aduentui prædestinatã fuisse imperii Romani pacẽ:& suã sufficienter ostendisse me arbitror:paucis tamẽ adhuc supplere conabor. Principio secũdi libelli cum tẽpora Romanæ conditionis stili tenore perstringerem:multa conuenienter inter Babyloniam urbem Assyriorũ tunc principem gentiũ:& Romanã nunc æque gentibus dominantẽ compacta conscripsi:fuisse illud primum:hoc ultimum imperiũ:illud paulatim cædens:at istud sensim conualescẽs defluxisse:illi sub uno tẽpore nouissimũ regem:isti primum regem fuisse.Iam deinde tunc inuadente Cyro captã uelut in mortẽ concidisse:cunctam fiducialiter assurgentem:post expulsos reges:liberis uti cœpisse consiliis:præcipue cum uendicante libertatẽ suam Roma:tunc quoq; Iudæorum populus:qui apud Babyloniã sub regibus seruiebat:in sanctam Hierusalem recepta libertate redierit:templũq; domini:sicut a prophetis prædictum fuerat:reformarit.Præterea intercessisse dixeram inter Babylonium regnum:quod ab oriente fuerat:& Romanum:quod ab occidente cõsurgẽs:hæreditate orientis enutriebatur:Macedonicũ Aphricanũq; regnũ:hoc est quasi a meridie ac septẽtrione breuibus uicibus partes tutoris curatorisq; tenuisse. Orientis & occidẽtis regnum æque Babylonium & Romanũ iure uocitari:neminẽ unq̃ dubitasse scio. Macedonicũ regnum sub septẽtrione esse cũ ipsa cœli plaga:tum Alexãdri magni aræ positæ usq; ad nunc sub Rhypeis montibus docent.Carthaginẽ uero uniuersæ præcelluisse Aphricæ:& nõ solum in Siciliam:Sardiniam:cæterasq; adiacentes insulas:sed etiam in Hispaniã regni terminos tetendisse:historiarum simul monumenta urbiumq; declarant. Dictum est etiã uastatæ per Medos Babyloniæ:& irruptæ per Gothos Romæ pares admodũ annoꝝ numeros cucurrisse. Nunc aũt his illud adiicio:quo magis clareat unum esse arbitrum sæculoꝝ:regnoꝝ:locorũq; omniũ deum.Regnũ Carthaginense a conditione usq; ad euersionem eius paulo amplius q̃.dcc.annis stetit:æque regnum Macedonicum a Carano usq; ad Persen paulominus q̃.dcc. utrũq; tamen septenarius ille numerus:quo iudicantur omnia terminat. Roma ipsa etiam q̃uis ad aduentum domini nostri Iesu christi perfecto ꝓueheretẽ imperio:tamẽ paululum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicitur quomodo Roma graui incendio uastata est.

Am.dcc.conditionis suæ anno.xiiii.uicos eius incertum unde cõsurgens flamma consumpsit:nec unq̃:ut ait Liuius:maiore incendio uastata est adeo:ut post aliquot annos:Cæsar Augustus ad reparationẽ eorum:quæ tunc exusta erant:magnã uim pecuniæ ex ærario publico largitus sit.Poteram quoq; ostendere eundẽ duplicatum numerum mansisse Babyloniæ. quæ post.M.cccc.& quod excurrit:ãnos ultima a Cyro rege capta est:nisi præsentiũ cõtẽplatione reuocaret.Illud sane libẽter adiicio:quod primũ illius regũ omniũ Nini:q̃uis & pater eius Belus obscure primus regnasse referatur:anno postq̃ regnare cœperat.xliii.natus est ille sanctus Abraam:cui dictæ sunt repromissiones:ex cuius semine repromissus est christus:deinde nũc primi istius im-

peratorum omnium Augusti cæsaris:quis & pater eius Cæsar metator imperii potius q̄ imperator extiterit. Istius inq̄ Cæsaris:posteaq̄ imperare cœpit anno propemodū anno.xlii.natus est Christus:qui abraam sub Nino primo rege fue rat repromissus. Natus est autē.viii.Kalendas Ianuarii:cū primum incrementa omnia anni uenientis incipiunt. Ita factum est ut cū abraam.xlii.natus sit āno sub fine.xlii. Natiuitatis Christi conueniret:ut iam non ipse in parte tertii anni: sed in ipso potius tertius annus oriretur. Q ui annus:q̄tis:q̄ nouis:q̄q; inusitatis bonis abundauerit:satis etiā me nō proferente cōpertū haberi arbitror:toto ter/ rarū orbe una pax omniū:non cessatione:sed abolitione bellorū:clausæ iani ge/ mini portæ extirpatis bellorū radicibus non repressis:census ille primus & ma/ ximus fuit:cum in hoc unū Cæsaris nomē uniuersa magnarū gētiū creatura iu rauit.simulq; per cōmunionem census unius societatis effecta est. Igitur āno ab urbe condita.dcc.xlii.natus est Christus salutarē mundo afferens fidē:uere pe/ tra medio rerū posita:ubi cōminueretur qui offenderet:qui crederet saluaretur. uere ignis ardens:quē qui sequitur:illuminatur:qui tētat exuritur. Ipse est Chri stus christianorū caput:saluator bonorū:malorū punitor:iudex omniū:qui for/ mā secuturis uerbo & opere statuens:quo magis doceret patientes in persecutio nibus:quas pro uita æterna exciperent:esse oportere:mox ut uirginis partu edi/ tus mundo apparuit:a passionibus suis cœpit. Nāq; cum rex iudeæ Herodes si/ mul ut natū comperit:necare decreuit:plurimosq; tunc paruulos:dum unū inse ctatur occidit. Hic malignis improbe incurrētibus digna punitio est. Hinc inq̄/ tū tranquille agitur mundus:credentiū gratia:inq̄tū pernitiose inquietatur:bla/ sphemantiū pœna est:securis per omnia christianis fidelibus:quibus aut æternæ uitæ requies in tuto:aut etiam huius in lucro est:quod promptius cum per ordi nē referā:ipsis rebus ostendā. Postq̄ redemptor mundi dominus iesus christus ue nit in terras:& cæsaris censum ciuis Romanus ascriptus est dum per.xii.ut dixi annos:clausæ belli portæ beatissimæ pacis tranquillitate cohiberentur:Gaiū ne potē suum Cæsar Augustus ad ordinādas Aegypti syriæq; prouincias misit:qui præteriens ab Aegypto fines palestinæ apud Hierosolymā in templo dei tūc san cto & celebri adorare cōtempsit:sicut Suetonius trāquillus refert. Q uod ut Au gustus comperit:prauo usus iudicio:eū prudēter fecisse laudauit. Itaq; anno im perii Cæsaris.xlviii.adeo dira Romanos fames cōsecuta est:ut Cæsar lanistarum familias omnesq; peregrinos:seruorū quoq; maximas copias:exceptis medicis & præceptoribus trudi urbe præceperit. Ita peccante principe in sanctū dei & cor/ repto per famē populo:quantitatē offensionis qualitas ultionis ostendit. Deinde ut uerbis Cornelii taciti loquar:sene Augusto ianus patefactus:dū apud extre/ mos terrarū terminos nouæ gētes sæpe ex usu.& aliquādo cū dāno quæruntur: usq; ad Vespasiani durauit imperiū. Hucusq; Cornelius. Cæterum & tūc capta euersaq; urbe Hierosolymarū:sicut prophetæ pronūciauerāt:extinctisq; iudæis Titus:qui ad uindicādū dn̄i nostri Iesu christi sanguinē iudicio dei fuerat ordi/ natus:uictor triūphās cū Vespasiano patre Ianū clausit. Igitur etsi sub extremis Cæsaris tēporibus apertus est Ianus:tamē p multa tēpora ex eo:quis in procin/ ctu esset exercitus:nulla bella sonuerūt. Vnde etiā dn̄s Iesus christus in euāgeliis cū tpibus illis in summa trāquillitate uniuersus mundus ager etur:cunctasq; gē/

tes pax una uelaret:& a discipulis suis interrogatus esset:de cōditione tēpo⁊ sub sequentiū inter cætera sic ait. Audituri autē estis prœlia & opiniones prœliorū: uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri:sed nondum est finis. Consurget enim gens in gentē:& regnum in regnum:& erunt pestilentiæ & fames & terræmotus per loca. Hæc aūt oīa initia sunt dolo⁊. Tunc tradēt uos in tribulationē:& occidēt uos:& eritis odio oībus gētibus ꝓpter nomē meū. Hoc autē diuina ꝓuidētia docēs:& credētes præmonēdo firmauit:& incredulos prædicādo cōfudit. Anno ab urbe cōdita. dcc.lxvii. post mortē Augusti Cæsaris Tyberius Cæsar imperiū adeptus est:mansitq; in eo annis. xxiii. Hic per semetipsum nulla bella gessit:sed ne per legatos qdē aliqua grauia:nisi q tantū in aliquantis locis præcogniti cito gentiū tumores cōprimebant̄. Sane. iiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius:Caligulæ pater de Germanis:ad quos ab Augusto fe ne missus fuerat:triūphauit. Ipse aūt Tyberius plurima imperii sui parte cū magna & graui modestia reipu. præfuit:adeo ut quibusdā præsidibus augēda prouinciis tributa suadētibus scripserit. Boni pastoris esse tondere pecus:nō deglubere. At postq̄ passus est dn̄s Iesus christus:atq; a mortuis resurrexit:& discipulos suos ad prædicandū misit. Pilatus præses Palestinæ prouinciæ ad Tyberium imperatorē atq; ad senatum rettulit de passione & resurrectione christi:cōsequētibusq; uirtutibus:quæ uel per ipsum factæ fuerant:uel per discipulos ipsius in noīe eius fiebant:& de eo q certatim crescente plurimo⁊ fide deus crederetur.

Hic Tyberius Cæsar tettulit ad senatum:ut christus deus haberetur.

t Yberius cum suffragio magni fauoris rettulit ad senatum:ut christus deus haberetur. Senatus indignatione motus:q nō sibi prius secūdū morē delatū esset:ut de suscipiēdo cultu prius ipse decerneret:consecrationē christi recusauit:edictoq; cōstituit exterminandos esse ex urbe christianos:præcipue cum & Seiānus præfectus Tyberii suscipiēdæ religioni obstinatissime cōtradiceret. Tyberius tamē edicto accusatoribus christiano⁊ morē cōminatus est. Itaq; paulatim īminuta est illa Tyberii Cæsaris laudatissima modestia in pœnam cōtradictoris senatus. Nam regi quæcūq; uoluntate faciebat:uoluntas erat:atq; ex mansuetissimo principe sæuissima bestia exarsit. Nam plurimos senatorum ꝓscripsit & ad mortē coegit. Viginti sibi patricios uiros cōsilii causa legerat. Ho⁊ uix duos incolumes reliquit:cæteros diuersis causis necauit: Seiānū præfectū suū res nouas molientē interfecit. Filios suos Drusum & Germanicū quo⁊ Drusus naturalis:Germanicus adoptiuus erat:manifestis ueneni signis perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre sigillatim facta eius horret animus:pudetq;:tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit:ut qui sperauerant christo rege saluari:rege Cæsare punirent̄. Huius tamē impii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidēnatium urbē accidit. Amphitheatri cauea populo gladiato⁊ munus spectante collapsa est:& plus q̄. xx. milia hominū occidit. Dignū sane posteris tātæ correctiōis exēplū:tūc ad spectādas hominū mortes:auidos hoīes cōuenisse:qn̄ pro salute hoīum ꝓuidēda deus hō esse uoluisset.

Hic dicit ubi dominus passus est:& q terræmotus factus est per orbem.

d Einde anno eiusdē. xv. cum dominus christus Iesus uoluntarie quidē se tradidit passioni:sed impie a Iudæis apprehensus:& patibulo suspē

sus est:maximo terræmotu per orbem facto:saxa in montibus scissa sunt:maxi/
maq̃ urbium plurimæ partes plus solita concussioue ceciderunt. Eadẽ quoq;
die ad horam diei sextam sol in toto orbe obscuratus:tetraq; nox subito obdu/
cta terris est:& sicut dictum est:impiaq; æterna timuerunt sæcula nocte. Vsq;
adeo autẽ neq; lunam lumini solis:neq; nubes obstitisse manifestum est:ut.xiiii.
lunã ea die tota cœli regione intericcta lõgissime a cõspectu solis absuisse:& stel
las tunc diurnis horis uel potius in illa horrẽda nocte toto cœlo fulsisse referat.
Q uod nõ solum sanctoꝶ euangelioꝶ fides:sed etiam aliquãti Græcoꝶ libri atte
stantur.Iam hinc post passionẽ dñi.quẽ Iudæi q̃tũ in ipsis fuit psecuti sunt:cõti
nue clades Iudæoꝶ:donec exinaniti dispersiq; deficiãt:incessabiliter perstrepũt.
Tyberius siquidẽ iuuentutẽ eoꝶ per speciẽ sacramenti in ꝓuincias grauioris cœli
relegauit:reliquas gentes eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub pœna
ꝑpetuæ seruitutis:nisi obtẽperassent. Sane Asiæ ciuitates illo terræmotu dirutas
tributo dimisso ꝓpria etiã libertate donauit. Hic ambiguis signis ueneni obiit. Tyberii
Anno ab urbe condita.dcc.lxxxx.tertius ab Augusto Gaius Caligula cœpit re/ mors.
gnare:mãsitq; in impio annis nõ plenis.iiii.homo ante se oĩum flagitiosissimus:
& q uere dign9 Romanis blasphematib9:& Iudæis ꝑsecutorib9 punitor adhibi
tus uideret. Hic ut breuiter magnitudinẽ crudelitatis eius exprimã:exclamasse
fert.Vtinã populus Romanus unã ceruicẽ haberet.Sæpe etiã de cõditione tem
poꝶ suoꝶ cõquestus est:q̃ nullis calamitatib9 publicis insignirent.O beata ger
mina tp̃is christiani q̃tum præualuistis in rebus humanis:ut etiã crudelitas hoĩs
magis potuerit clades desiderare:q̃ inuenire.Ecce de trãquillitate generali seritas
ieiuna cõqueritur.Furor impius intus sæua sedẽs sup arma:& centũ uinctus ahe/
nis post tergũ nodis:fremit horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gla/
diatores pterruere Romã:euertere Italiã:Siciliã delcuere:iam pene uniuerso hu
mano generi toto orbe metuẽdi.In diebus aũt salutis:hoc est tp̃ibus christianis
cõuellere quietẽ nõ põt uel Cæsar infestus.Hic siquidẽ magno & incredibili ap/
paratu ꝓfectus quærere hostẽ uiribus ociosis:Germaniã Galliãq; peurrẽs in ora
oceani circa ꝓspectũ Britaniæ restitit.Cũq; ibi Minocynobellinũ Britãnoꝶ re/
gis filiũ:qui a p̃re pulsus:cũ paucis oberrabat:in deditionẽ recæpisset:deficiẽte
belli materia Romã rediit.Iisdem aũt dieb9 Iudæi:qui iã tũc ob passionẽ chri/
sti meritis ubiq; cladib9exagitabant:apud Alexãdriã seditione excitata,pflĩgati
cæde:atq; ab urbe pulsi exponendaꝶ querelaꝶ causa Philonẽ quẽdã uirũ sane
in primis eruditũ legatũ ad Cæsarẽ miserũt.Sed Caligula cũ omnibus homini/
bus:tũ præcipue Iudæis esset infestissimus:spreta legatione Philonis:oẽs Iudæo
rum sacras ædes:atq; in primis antiquũ illud in Hierosolymis sacrarium,ppha/
nari sacrificiis gentiliũ:ac repleri statuis simulacrisq; impauit:seq; ibi ut deum
coli præcæpit.Pilatus autẽ præses:qui sententiã damnationis in christũ dixerat:
postq̃ plurimas seditiones in Hierosolymis explicuit & fecit:tantis irrogãte Ga/
io angoribus coartatus est:ut sua se transuerberans manu maloꝶ cõpendiũ mor
tis celeritate quæsiuerit. Gaius uero Caligula libidinibus suis etiã illud sceleris
adiecit:ut sorores suas primum stupro pollueret:deinde exilio damnaret. Q ui
post omnes simul exules iussit occidi.Ipse autem a suis ꝓtectoribus occisus est.
Duo libelli in secretis eius reperti sunt:quorum alteri pugio:alteri gladius pro

signo nominis ascriptus erat:ambo lectissimorũ uirorum utriusq; ordinis sena/torii & equestris nomina & notas continebant morti destinatorum. Inuenta est & archa ingens uariorum uenenorum pocula continens:quibus mox Claudio Cæsare iubente:demersis infecta maria traduntur non sine magno piscium exi/tio:quos enecatos per proxima littora passim æstus eiecit. Magnũ uero indiciũ miserentis dei propter suffragium gratiæ in populum continue ex parte creditu rum:& propter iræ temperamentũ in populum tunc infideliter obstinatum:ut q̃ta multitudo hominũ præparatã mortẽ euaserit:ex multitudine interfectorum piscium disceret:omnibusq; notesceret:quid tãta ueneni moles arte aucta agere in miserã ciuitatẽ potuisset:quæ negligenter effusa etiam maria corrupit.

Hic dicitur ubi primum uenit Romã beatus Petrus apostolus sub Claudio.

Anno ab urbe cõdita.dcc.lxxxxv.Tyberi⁹ Claudi⁹ ab Augusto quar/tus regnũ adeptus est:mansitq; in eo annos.xiiii. Exordio regni eius Petrus apostolus dñi nři Iesu christi Romã uenit:& salutarẽ cunctis credẽtibus fidẽ fideli uerbo docuit:potentissimisq; uirtutibus approbauit.Exin christiani Romæ esse cœperũt:sensitq; hoc collatũ fidei suæ Roma beneficium. Nã cũ interfecto Caligula multa mala de abrogãdo impio:ac repu.i antiquũ or dinẽ restituẽda:euertẽdaq; penitus Cæsaꝝ uniuersa familia senatus & consules decreuissent:Claudius mox ut cõfirmauit imperiũ:magna atq; adhuc Romæ in cognita usus clæmẽtia:ne in tantã nobiliũ multitudinẽ ultio si esset cœpta:sæ/uiret:iudiciũ illud:quod ex reipu.statu infœliciter consultatũ actũq; fuerat me/moriæ exemit:omniũq; factoꝝ dictorũue in eo ueniã & obliuionẽ in perpetuũ sanxit.Ita illã præclarã & famosam Atheniẽsiũ amnestiã:quã quidẽ Romam in/ducere Iulio Cæsare interfecto:senatus Cicerone suadẽte tentauerat.sed & Octa uiano & Antonio ꝑpter ultionẽ extincti Cæsaris irrũpentibus in irritũ cesserat: hãc Claudius quiuis multo truculentiore causa in cædẽ cõspiratoꝝ stimularet: ultronea clæmẽtia nullo experẽte firmauit.Accidit etiã eodẽ tpe præsentis gra/tiæ dei grãde miraculũ.Siqdẽ Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legæ/tus:bellũ ciuile mollitus legiones multas fortissimasq; ad sacramenti mutationẽ pellexerat.Itaq; die dicto:ut in unũ undiq; ad nouũ ĩpatorẽ cõueniretur:neq; aquilæ ornari.neq; cõuelli quoquomõ signa:mouerique potuerũt:exercitus tanta & tam insuitata miraculi fide motus & cõuersus in pœnitentiã imparatorẽ Scribo nianũ qnto statim die destitutũ interfecit:seseq; sacramento prioris militiæ cõti/nuit.Tristius ac pniciosius urbi Romæ nihil unq̃ fuisse:q̃ bella ciuilia satis no/tum est.Itaq; ꝑpter aduentum apostoli Petri & tenera christianoꝝ germina uix dum adhuc pauca ad sanctæ fidei professionẽ erũpentia hanc exorientẽ tyrãni/dem & consurgẽs istud ciuile bellum quisnã diuinitus esse cõpressum neget:qui præteritis tẽporibus de cõpressione belloꝝ ciuilium simile probarit exemplum? Claudius quarto imperii sui anno:cupiẽs se utilem reipu.ostẽtare principẽ:bel/lum ubiq; & uictoriam undecũq; quæsiuit. Itaq; expeditionẽ in Britãniam mo/uit:quæ excitata in tumultũ propter nõ redhibitos transfugas uidebatur:trans/uectusq; in insulam est:quã neq; ante Iulium Cæsarẽ:neq; post eum quisq; adire ausus fuerat.Ibiq;:ut uerbis Suetonii Tranquilli loquar.sine ullo prœlio ac san guine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recæpit.

Orchadas etiã insulas ultra Britãniam in occano positas Romano adiecit impe/
rio:ac sexto q̃ profectus erat mense Romã rediit. Conferatur nunc:si cuiq̃ placet
insula & insula:tẽpus & tẽpus:bellum & bellum:Cæsar & Cæsar. Nam de fine
nihil profero:quoniã hoc fœlicissima uictoria:illud acerbissima clades fuit:& sic
demũ Roma cognoscat per eius latentẽ prouidentiam in agendis rebus antea se
partẽ fœlicitatis habuisse:cuius agnitione suscepta plenissima fœlicitate pfruit:
nõ tamẽ inquãtum blasphemiarũ offendiculis deprauatur. Eodem anno imperii
eius fames grauissima per Syriã facta est:quã etiam prophetæ prænunciauerãt:
sed christianoꝶ necessitatibus apud Hierosolymã conuectis ab Aegypto frumẽ
tis Helena Adiabenoꝶ regina conuersa ad fidem christi largissime ministrauit.
Anno imperii eius quinto in Theram & Therasiam insulas de pfundo emicuit
belua.xxx.stadiorum extenta spacio. Anno eius septimo sub procuratore Iudeæ
Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azymoꝶ exorta est:ut in por/
tarum exitu populo coartato.xxx.M.Iudæoꝶ cæde prostrata & compressione
suffocata referantur. Anno eiusdẽ nono expulsos per Claudium urbe Iudæos Io
sephus refert:sed me magis Suetonius mouet:qui ait hoc modo. Claudius Iu/
dæos impulsore christo assidue tumultuantes Roma expulit. Q uod utrum cõ/
tra christum tumultuantes Iudæos coerceri & cõprimi iusserit:an etiã christia/
nos simul:uelut cognatæ religionis homines uoluerit expelli:nequaq̃ discernit.
Verũtamen sequẽti anno tanta fames Romæ fuit:ut medio foro Impator corre
ptus a populo cõuiciis & fragminibus panis turpissime infestatus ægre p Pseu/
dotyrum in palaciũ refugiens:furorẽ excitatæ plæbis euaserit. Paruo autẽ inter
cedẽte tẽpore.xxxv.senatores.&.ccc.simul equites Romanos nominis causis in
terfecit:ipse autem manifestis ueneni signis mortuus est. Anno ab urbe condita
dccc.viii. Nero Cæsar ab Augusto quinto principatum adeptus est:mansitq; in
eo annis non plenis.xiiii. Gaii Caligulæ auũculi sui erga omnia uicia ac scælera
sectator: imo trãsgressor.petulantiã:libidinem.luxuriam:auaritiam:crudelitatẽ
nullo non scelere exercuit. Siquidem percitus petulantia omnia pene Italiæ ac
Græciæ Theatra perlustrans:assumpto etiã uarii uestitus dedecore:Ceritos:Cy/
tharistas:Tragœdos & Aurigas sæpe sibi superasse uisus est. Libidinibus porro
tantis exagitatus est:ut ne a matre quidẽ uel sorore uel ulla cõsanguinitatis re/
uerentia abstinuisse referatur:uirum in uxorẽ duxerit:ipse a uiro ut uxor accæ/
ptus sit. Luxuriæ uero tã effrenatæ fuit:ut retibus aureis piscaretur:quæ purpu
reis funibus extrahebantur:frigidis & calidis lauaretur unguentis. Q ui etiam
nunq̃ minus.M.carucis cõfecisse iter traditur. Deniq; urbis Romæ incendium
uoluptatis suæ spectaculum fecit. Per sex enim dies septemq; noctes ardens ciui/
tas regios pauit aspectus. Horrea quadro structa lapidæ magnæq; ille ueterũ in
sulæ:quas discurrens adire flãma nõ potuit:magnis machinis quondã ad extre/
ma bella præparatis labefactatæ atq; inflammatæ sunt:ad monumentoꝶ busto/
rũq; diuersoria infœlici plæbe cõpulsa. Q uod ipse ex altissima illa mercenatia/
na turre pspectans:lætusq; flãmæ:ut aiebat:pulchritudine tragico habitu iliadẽ
decantabat. Auaritiæ aũt tam præruptæ extitit:ut post hoc incendiũ urbis:quã
se augustus ex lateritia marmoreã reddidisse iactauerat:neminẽ ad reliquias reꝶ
suarũ adire pmiserit:cuncta quæ flãmæ quoquo modo supfuerãt ipse abstulit.

Centies centena milia sestertiũ ad annuã impensam a senatu sibi cõferri impera uit: plurimos senatorum nulla exstãte causa bonis priuauit: negociatorũ omnium sub una die tormẽtis quoq; adhibitis oẽm penitus censum abstersit.

Nero hic primꝰ ꝑsecutꝰ ẽst christianos:q ẽt apostolos Petrũ & Paulũ occidit. Rudelitatis aũt rabie ita efferatus est:ut plurimã senatus partem in/terfecerit:equestrem ordinẽ pene destituerit:sed ne parricidiis quidẽ abstinuit. Matrẽ:fratrẽ:sororẽ:uxorẽ:cæterosq; cognatos & propin/quos sine hæsitatione ꝓstrauit. Auxit banc molem facinorum eius temeritas in pietatis in deum. Nam primus Romæ christianos suppliciis & mortibus affe/cit:ac per omnes ꝓuincias pari persecutione excruciari imperauit:ipsumq; nomẽ extirpare conatꝰ beatissimos christi apostolos Petrũ cruce:Paulũ gladio occidit. Mox aceruatim miserã ciuitatem obortæ undiq; clades oppressere. Nam subse/quẽte autũno tanta urbi pestilentia incubuit.ut.xxx.M.funerum in rationem Libytinæ uenirent. Britãnica deinde clades e uestigio accidit:qua duo præcipua oppida magna ciuiũ sociorũq; clade & cæde direpta sunt. Præterea in orientem magnis Armeniæ ꝓuinciis amissis Romanæ legiones sub iugũ Parthicũ missæ: ægreq; Syria retẽta est. In Asia tres urbes:hoc est Laodicea Hierapolis:Colosse terræmotu cõciderũt. At uero Nero postq̃ Galbã in Hispania imꝑatorẽ creatũ ab exercitu cognouit:totus aĩo ac spe cõcidit. Cũq; incredibilia pturbandæ:imo subruẽdæ reipu.mala molliret:hostis a senatu ꝓnunciatũ:ignominiosissime fu/giens ad quartũ ab urbe lapidẽ sese iterfecit:atq; in eo oĩs Cæsarũ familia cõsum pta est. Anno ab urbe cõdita.dccc.xxii. Galba apud Hispanias usurpauit impe riũ. Q ui ut Neronis mortẽ cõperit:Romã uenit. Cũq; omni auaritia & sæuitia segnitiaq; offenderet:Pisonẽ sibi nobilem industriũq; adolescentẽ in filiũ atq; in regnũ adoptauit:cũ quo septimo mense impii sui ab Othone iugulatus est. Luit Roma cædibꝰ principũ excitatis ciuilibꝰ bellis recẽtes christianæ religiõis iniu rias:& signa legionũ illa:quæ sub aduẽtu in urbẽ Petri apostoli diuinitus coer/cita:cõuelli nullo modo ad excitandũ ciuile bellũ ualuerãt:quod ꝑ Scribonianũ parabaẽ. Petro in urbe interfecto:& christianis pœnaꝝ diuersitate laniatis:toto se orbe soluerunt. De Hispania siquidẽ illico Galba surrexerat.quo mox presso: Otho Romæ. Vitellius in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq; ar ma rapuerũt. Probẽt sane ẽt inuiti potẽtiã simul & clæmẽtiã dei:qui christianis tẽporibus offendunẽ:q̃ta celeritate tantoꝝ incẽdia belloꝝ & excitata sunt & re pressa:cũ antea & minimis causis magnæ ac diutinæ clades agitareẽ:& nũc ma ximi undiq; cõstrepentes magnoꝝ maloꝝ fragores minimo negocio sopirentur. Iam eñi erat Romæ:quis ꝑsecutione uexãte ecclesia:quæ iudici oĩum christo ẽt pro inimicis & ꝑsecutoribus supplicaret. Igiẽ Otho cũ Galba & Pisone Romæ interfectis itet tumultus cædesq; inuasisset imperiũ:ac mox creatũ imꝑatorẽ in Gallia ꝑ Germanicas legiões Vitelliũ cõperisset:bellũ ciuile mollitus tribus pri mũ leuibus prœliis:hoc est uno apud Alpes:alio circa Placẽtiã:tertio circa locũ quẽ castoris uocãt:cõtra Vitellianos duces cõgressus uictor extitisset:q̃rto apud Bebryacũ prœlio:cũ aĩaduertisset suos uinci.mense.iii.q imparare cœperat sese in terfecit. Vitellius uictor Romã uenit:ubi cũ multa crudeliter ac nequiter age/ret:incredibili etiam uoracitatis appetitu hũmanam uitam probris aggrauaret.

Poſtq̄ de Veſpaſiano comperit:primum deponere eſt mollitus imperium:poſtea
a quibuſdam animatus Sabinū Veſpaſiani fratrem nihil mali tum ſuſpicantem
cum cæteris Flauianis in Capitoliū compulit:ſuccenſoq; templo & mixta ſimul
flāma ruinaq; omnes in unum pariter interitū ac tumultū dedit. Poſt deficiente
in Veſpaſiani nomē exercitu ſuo deſtitutus:appropinquātibus iam hoſtibus tre
pidus:cum ſe in quandā cellulam proximā pallatio cōtruſiſſet. Turpiſſime inde
protractus:cum per uiam ſacram nudus duceretur:paſſim cunctis finium in os
eius cōiectantibus in forum deductus. viii. q̄ regnum præſumpſerat menſe apud
Gemonias ſcalas minutiſſimorum ictuum crebris cōpunctionibus excarnificatus
atq; inde unco tractus & in Tyberim merſus etiam cōmuni caruit ſepultura.
Multis autē & nefariis modis per cōplures dies a Veſpaſianis militibus aduer/
ſum ſenatum populumq; Romanū indiſcreta cæde ſæuitum eſt. Anno ab urbe
condita. dccc. xxv. breui illa quidē:ſed turbida tyrānorum tempeſtate diſcuſſa:
tranquilla ſub Veſpaſiano duce ſerenitas rediit. Nāq; ut paulo altius repetā Iu/
dæi poſt paſſionē chriſti deſtituti in totum gratia dei:cum omnibus undiq; ma
lis circūuenirentur:quidam in carmellum montem ſeducti ſortibus quæ portē/
derent:exortos a Iudæa duces rerum potituros fore:bellum ad ſe trahentes in
rebellionem exarſerunt. Extinctiſq; Romanis præſidiis:legatum quoq; Syriæ
ſuppetias ferentem:rapta aquila & cæſis copiis fugauerūt. Ad hos Veſpaſianus
a Nerone miſſus Titum filium ſuum maiorē inter legatos habuit. Nam multas
& uarias legiones ſecum in Syriam traiecit.

Hic dicitur ubi Hieroſolyma euerſa eſt a Veſpaſiano & Tito Iudæi capti
uel interfecti ſunt.

Itaq; cū Iudæos multis eorum oppidis captis in urbē Hierſolymorum
i præcipue ob diē feſtum cōgregatos obſidione clauſiſſet:cognita Ne/
ronis morte:hortatu plurimorum regū & ducū maxime Ioſephi Iudæo
rum ducis ſentētia:qui captus cū in uincula coniiceret̄:cōſtantiſſime dixerat:ſi
cut Suetonius refert cōtinuo ſe ab eodē:ſed impatore ſoluendum:imperiū ade/
ptus eſt. Relictoq; in caſtris ad pcurationē obſidionis Hieroſolymorum filio Tito
per Alexandriā pfectus eſt Romā. Sed cognita interfectione Vitellii pauliſper
Alexādriæ ſubſtitit. Titus uero magna ac diuturna obſidione Iudæos premens
machinis cūctiſq; bellicis molibus nō ſine ſuorum multo ſanguine tandē muros ci
uitatis irrupit. Sed ad expugnandā interiorē tēpli munitionē quā incluſam mul
titudo ſacerdotū ac principū tuebat̄:maiore ui & mora opus fuit. Quod tamē
poſtq̄ in poteſtatē redactum ope & antiqtate ſuſpexit:diu deliberauit:utrū tāq̄
incitamentū hoſtiū incenderet:an in teſtimoniū uictoriæ reſeruaret:ſed eccleſia
dei iam per totū orbē uberrime germinātē:hoc tāq̄ effectum ac uacuum:nulliq;
uſui bono cōmodum arbitrio dei auferendū fuit. Itaq; Titus impator pronun/
ciatus ab exercitu tēplum in Hieroſolymis incēdit ac diruit:quod a die cōditio
nis prima uſq; ad diē euerſionis ultimā māſerat annis. M. c. ii. Muros urbis uni
uerſos ſolo adæquauit. de. M. Iudæorum eo bello īterſecta Cornelius & Suetonius
referūt. Ioſephus uero Iudæus:qui ei tūc bello præfuit:& apud Veſpaſianū pp
prædictum imperiū ueniā gratiamq; meruerat:ſcribit undecies centena. M. Iu/
dæorum gladio & fame periſſe. Reliquias uero Iudæorum diuerſis actas cōditionib9

toto orbe dispersas:quarum numerus ad nonaginta M.hominum fuisse narratur. Vespasianus aūt & Titus imperatores magnificū agētes de Iudæis triumphum urbē ingressi sunt. Pulchrū & ignotū ante cunctis mortalibus inter.ccc.xx.triū phos:qui a cōditione urbis usq; in id tēpus acti erant:hoc spectaculum fuit:pa trem & filiū uno triumphali curru uectos gloriosissimā ab his qui patrem & fi lium offenderant:uictoriā reportasse. Qui cōtinuo omnibus bellis ac tumulti bus domi forisq; compressis pacē totius orbis pronunciauerūt:& Ianū geminū obseratis cohiberi claustris:sextum demū ipsi post urbē conditam censuerunt. Iure enim idem honos ultioni passionis domini impensus est:qui etiā natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde sine ullis bellorum tumultibus in imensum respu. humana prouehitur. Siquidē Achaia:Lycia:Rhodus:Byzantiū:Samos:Thra cia:Cilicia:Cōmagene tum primū redactæ in prouincias:Romanis iudicibus le gibusq; paruerunt. Nono aūt imperii eius anno tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt:& Romæ magna pestilentia fuit. Vespasianus aūt in uilla ꝓpria cir ca Sabinos.ix.anno principatus sui ꝓfluuio uentris mortuus est. Anno ab urbe condita.dccc.xxxiiii. Titus segregatis a numero principum Othone & Vitellio ab Augusto octauus biēnio post Vespasianum regnauit. Cuius tanta tranquil litas in imperio fuit:ut nullus omnino sanguinē in repu.administrāda fudisse referatur. Et tamē tunc Romæ orto repēte incendio plurimæ ædes publicæ cōcre matæ sunt:abruptum tūc etiā Vesuuii montis uerticē magna ꝓfudisse incendia ferunt:torrentibusq; flāmarum uicina regionis cū urbibus hoibusq; delesse. Titus cum ingenti omniū luctu in eadē uilla qua pater eius morbo absumptus est.

Domitianus hic secundā ꝑsecutionē fecit in christianos.

a Nno ab urbe cōdita.dccc.xxxv. Domitianus Titi frater ab Augusto nonus fratri successit in regnū. Qui per annos.xv.ad hoc paulatim per oēs scelerū gradus creuit:ut confirmatissimā toto orbe christi ecclesiā:datis ubiq; crudelissimæ ꝑsecutionis edictis cōuellere auderet. Is in tantā superbiā pro lapsus fuit:ut dominū ac deū sese uocari:scribi:coliq; iusserit:nobilissimos e se natu inuidiæ simul ac prædæ causa alios palam interfecit:alios in exiliū trusit: ibiq; impauit trucidari. Libidinis intemperātia quicquid cogitari pōt.fecit.plu rimas urbis ædes destructis populi Romani ꝓpriis rebus extruxit. Bellum ad uersum Germanos & Dacos per legatos gessit pari reipu.ꝑnicie:cum & in urbe ipse senatum populumq; laniaret:& foris malum circūactum exercitum assidua hostes cæde conficerēt. Nam q̄ta fuerint Diurpanei dacorū regis cum Fusco du ce prœlia q̄taq; Romanorū clades longo textu euoluerē:nisi Cornelius tacitus: qui hanc historiā diligentissime contexuit:de reticendo interfectorū numero & Salustiū Crispum & alios auctores q̄plurimos sanxisse:& seipsum quidē potissi mum elegisse dixisset. Domitianus tamē prauissime elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit. Idemq; efferatus supbia: qua se deū coli uellet:ꝑsecutionē in christianos agi secundus a Nerone impauit. Quo tēpore etiā beatissimus Ioānes apostolus in Pathmo insula fuit. Inter Iu dæos quoq; acerbitate tormētorum & cruētissimæ quæstionis exquiri genus Da uid:atq; interfici præceptū est:dum ꝓphetis sanctis & inuidetur & credit:quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid:qui regnū posset adipisci. Continuo tamē

Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est: cuius cadauer populari sandapila per uespiliones exportatum atq; ignominiosissime sepultum est. Anno ab urbe cõdita.dccc.xlvi.q̃uis Eutropius.l.hunc esse annũ scripserit. Nerua admodum senex a Petronio præfecto prætorio & Parthenio Spadone interfectore Domitiani impator decimus ab Augusto creatus Traianũ in regnũ adoptauit: per quẽ reuera afflictæ reipu.diuina ꝓuisio cõsuluit. Hic primo edicto suo cunctos exules reuocauit. Vnde & Ioãnes apostolus hac generali indulgẽtia liberatus Ephesum rediit. Emensoq; anno impii sui Nerua cõfectus morbo diẽ obiit.

Hic dicitur de Traiano.

a Nno ab urbe condita.dccc.xlvii. Traianus genere Hispanus.xi.ab Augusto reipu.gubernacula Nerua tradẽte suscepit: ac per ãnos.xix. tenuit. Apud Agrippinam Galliæ urbẽ insignia sumens imperii mox Germaniã trans Rhenũ in pristinũ statum reduxit. trans Danubiũ multas gentes subegit. Regiones autem trans Euphraten & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Ctesiphontẽ & Babylonẽ occupauit. In persequendis christianis errore deceptus tertius a Nerone cũ passim repertos cogi ad sacrificandũ idolis ac detractantes interfici præcepisset: plurimiq; interficerent̃: Plinii secũdi qui inter cæteros iudices ꝑsecutor datus erat: relatu admonitus: eos hoĩes præter cõfessionẽ christi honestaq; cõuenticula: nihil cõtrariũ Romanis legibus facere: fiducia sane innocẽtis cõfessionis nemini mortẽ grauẽ ac formidolosam uideri: rescriptis ilĩco leuioribus tẽperauit edictum. Verũtamẽ cõtinuo Romæ aurea domus a Nerone tot priuatis publicisq; reb9 impensis cõdita repẽtino cõflagrauit incẽdio: ut intelligeretur missa etiã ab alio ꝑsecutio in ipsius potissime monumẽtis: a quo primũ exorta esset: atq; in ipso auctore puniri. Terræmotu.iiii.urbes Asiæ subuersæ Helea: Myrma: Pythane: Cynie: & Græciæ ciuitates duæ Pynthoriũ & orthoriũ. Tres Gallaciæ ciuitates eodẽ terræmotu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine cõcrematũ: terræmotus Antiochiã pene totã subruit ciuitatẽ. Incredibili deinde motu sub uno tpe uideri: quasi rabie efferati per diuersas terraꝝ ptes exarserũt: nã & per totã Libyã aduersus incolas atrocissima bella gesserũt: Q uæ adeo tũc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliũde colonias deduxisset: uacua penitus terra abraso habitatore mãsisset. Aegyptũ uero totã & Cyrenẽ & Thebaidam eruẽtis seditionibus turbauerunt. In Alexãdria aũt cõmisso prœlio uicti & attriti sunt: in Mesopotamia quoq; rebellantib9 iussu impatoris bellũ illatũ est. Itaq; multa.M.eoꝝ uasta cæde deleta sunt. Sane Salaminã urbẽ Cypri: interfectis oĩbus accolis: deleuerũt. Traianus: ut qdẽ ferũt: apud Syleuciã Isauriæ urbẽ ꝓfluuio uẽtris extinctus est. Anno ab urbe cõdita.dccclxvii. Adrianus cõsobrinæ Traiani filius.xii.ab Augusto principatũ adeptus uno &.xx.ãnis impauit. Hic p Q uadratũ discipulũ apostoloꝝ & Aristidẽ Atheniẽsem uiꝝ fide & sapiẽtia plenũ & p Serenũ graniũ legatũ libris de crastina religiõe cõpositis instructus atq; eruditus præcepit p epistolã ad Minutiũ fundaniũ ꝓcõsulẽ Asiæ datã ut nemini liceret christianos sine obiectu criminis: aut ꝓbatiõe dãnare. Idẽ quoq; cõtinuo pr̃ pr̃iæ in senatu ultra morẽ maioꝝ appellat̃: & uxor eius Augusta. Andrianus rẽpublicã iustissimis legib9 ordinauit: bellũ cõtra Sauromatas gessit: & uicit. Iudæos sane ꝑturbatione scelerum

suorum exagitatos:& Palestinā ꝓuinciā quondā suā depopulantes ultima cæde
ꝑdomuit:ultusq; est christianos:quos illi Cotheba duce quod sibi aduersus Ro/
manos nō assentarent̄:excruciabāt.Præcepitq;ne cui Iudæo introeūdi in Hie/
rosolymā esset licētia:christianis tantū ciuitate permissa:quā ipse in optimū sta/
tum muroꝝ extructione reparauit:& Aeliā uocari de prænomine suo præcepit.

Q uartam hic persecutionem christianorum ab Antonio factam refert.

Nno ab urbe cōdita.dccclxxxix.Antonius cognomēto Pius.xiii.ab
a Augusto imꝑator creatus cū liberis suis Aurelio & Lucio.xx.& non
plenis tribus annis rempublicā gubernauit adeo tranquille & sancte:
ut merito Pius & pater patriæ noīatus sit.Huius tamē tꝑibus Valentinus Hæ/
resiarches & Credo magister Martionis Romā uenerūt. Veꝝ Iustinus philoso/
phus librum pro christiana religione cōpositum Antonio tradidit:benignumq;
eum erga christianos hoīes fecit.Antonius ad duodecimū ab urbe lapidē mor/
bo correptus interiit.Anno ab urbe condita.dccccxi.Marcus Antonius Verus
.xiiii.ab Augusto regnū cum Aurelio Commodo fratre suscepit:mansitq; in eo
annis.xiiii.Hi primi rempublicā æquo iure tutati sunt.Bellū deinde cōtra Par/
thos admirabili uirtute & fœlicitate gesserunt. Annius Antonius Verus ad id
bellum ꝓfectus est. Vologessus enim rex Parthoꝝ graui eruptione Armeniam
& Cappadociā Syriamq; uastabat.Sed Antonius per strenuissimos duces ma/
gnis rebus gestis.Seleuciā Assyriæ urbē super Ydaspem fluuiū sitam cū.cccc.
.M.hominū cepit:& cum fratre de uictoria Parthica triumphauit:ac nō multo
post dum cū fratre in uehiculo sederit:casu morbi:quē apoplexiā Græci uocāt:
suffocatus interiit:Q uo defuncto Marcus Antonius solus reipublicæ præfuit:
sed in diebus Parthici belli ꝑsecutiōes christianoꝝ.iiii.iam post Nerone uice in
Asia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt:multiq; sanctoꝝ martyrio co/
ronati sunt.Secuta est lues plurimis infusa ꝓuinciis.totāq; Italiā pestilentia tāta
uastauit:ut passim uillæ agri atq; oppida sine cultore atq; hītatore deserta in rui
nas siluasq; cōcesserint.Exercitū uero Romanoꝝ cunctasq; legiōes ꝑ longinqua
late hyberna dispositas ita cōsumptas ferūt:ut Marcomānicū bellū:quod cōti/
nuo exortum est nō nisi nouo delectu militū:quē triēnio iugiter apud Carnotū
Marcus Antonius habuit:gestū fuisse referat̄. Hoc qdē bellū ꝓuidētia dei ad/
ministratū esse cū plurimis argumētis:tum præcipue epistola grauissimi ac mo
destissimi imꝑatoris aptissime declaratū est. Nam cū insurrexissent gētes imani
tate Barbaræ:multitudine īnumerabiles:hoc est Marcomāni:Q ualli Vuandali
Sarmatæ Sueui:atq; omnis pene Germania:& in Q ualloꝝ usq; fines ꝓgressus
exercitus:circūuentusq; ab hostibus ꝑꝑ aquaꝝ penuriā potius sitis q̄ hostis peri
culum sustineret ad inuocationē noīs christi quā subito magna fidei constantia
quidā milites effusi in ꝑces palā fecerāt:tanta uis pluuiæ effusa est:ut Roma/
nos quidē largissime ac sine iniuria refecerit:Barbaros aūt crebris fulminū icti
bus ꝑterritos:præsertim cū plurimi eoꝝ occiderent̄:in fugā coegerit.Q uorum
terga Romani usq; ad internitionē cædentes gloriosissimā uictoriā:& oībus pe
ne antiquoꝝ titulis præferendam rudi paruoq; militū numero:sed potentissimo
christi auxilio reportarunt.Extare etiā apud plærosq; dicunt̄ litteræ imꝑatoris
Antonii:ubi inuocatione noīs christi per milites christianos & sitim illā expul/

fam & collaram fatetur fuisse uictoriam. Idemq; Antonius Commodum filium suum assumpsit in regnum. Præteriti etiam tẽporis per omnes prouincias tributa donauit: omniaq; simul fiscalium negocioꝝ calumniosa monumenta congesta in foro iussit incendi. Seueriusq; leges nouis cõstitutionibus temperauit. Postremo in Pannonia cõstitutus repentino morbo diem obiit.

Hinc dicit͛ de flagitiis & malis: quæ gessit Cõmodus.

a Nno ab urbe condita.dcccc.xxx. Lucius Antonius Cõmodus.xv.ab Augusto patri successit in regnum: mansitq; in eo annis.xiii.& aduersus Germanos bellum fœliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ: & obscœnitatis dedecore deprauatus gladiatoriis quoq; armis sæpissime in ludo depugnauit: & in amphitheatro feris sese obiecit frequenter: interfecit etiam q̃plurimos senatores: maxime quos animaduertit nobilitate industriaq; excellere. Flagitia regis pœna urbis insequitur. Nam fulmine Capitoliũ ictum: ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam maioꝝ cura studioq; compositã: ædesq; alias iuxta sitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incendium postea Romæ exortũ: ædem Vestæ & pallatium: plurimãq; urbis partem solo coæquauit. Commodus cunctis incõmodus in domo Vestiliani strangulatus interiisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatus. Post hũc a senatu creatus est senex Aelius pertinax.xvi.ab Augusto: qui.vi.mense q̃ regnare cœperat: Iuliani iurisperiti scelere in pallatio occisus est. Iulianus interfecto ptinace inuasit imperiũ.vi.mox a Seuero apud pontẽ Miluium bello ciuili uictus & interfectus est mense.vii. Postq̃ cœperat imperare. Ita in pertinacem & Iulianum unus annus consumptus est.

Q uintam persecutionem hic dicit a Seuero factam.

a Nno ab urbe cõdita.dcccc.xliiii. Seuerus genere Apher Tripolitanus ab oppido Lepti: qui se ex nomine imperatoris quẽ occisum ultus fuerat: pertinacẽ appellari uoluit.xvii.ab Augusto destitutum adeptus imperium.x.&.vi.annis tenuit. Hic natura sæuus multis sæpe bellis lacessitus fortissime quidẽ rempublicam: sed laboriosissime rexit. Pescennium nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidem aspirauerat: apud Cyzicum uicit: & interfecit: Iudæos & Samaritas rebellare conãtes ferro compescuit. Parthos & Arabas Adiabenosq; superauit. Q uinta post Neronẽ persecutione christianos excruciauit: plurimiq; sanctoꝝ per diuersas prouincias martyrio coronati sunt. Hanc pphanã in christianos & ecclesiã dei præsumptionẽ Seueri: cœlestis ultio euestigio acta subsequitur. Nam continuo rapitur: uel potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellum. Iam enim unũ Romæ aduersus Iulianũ. Aliud in Syria cõtra Pescennium gesserat: tertium Dodius Albinus Iuliani in occidẽte pertinace socius: qui se in Gallia Cæsarẽ fecerat: suscitabat: cuius bello multũ utrinq; Romani sanguinis fusum est. Albinus tamen apud Lugdunũ oppressus & interfectus est. Seuerus uictor in Britãniam defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis grauibusq; prœliis sæpe gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis gẽtibus uallo distinguendam putauit. Itaq; magnã fossam firmissimũq; uallum crebris insuper turribus cõmunitũ per.cxxxii.M.passuum a mari ad mare duxit. Ibiq; apud Eboracum oppidum morbo obiit: relinquens duos filios Bassianum & Getam. Q uoꝝ Geta hostis publicus iudicatus interiit.

Bassianus uero Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab urbe cōdita.dcccc.lxvii.Aurelius Antonius Bassianus idē Caracalla.xviii.ab Augusto principatū adeptus est:māsitq; i eo annis nō plenis septē.Vixit uero pře alpe rior:oibus libidine intéperantior:qui etiā nouercā suā Iuliā uxorē duxerit. Hic cōtra Parthos bellū molliēs inter Edessam & Caras ab hostibus circūuētus occisus est.Post hūc.xviiii.ab Augusto Ophilus Macrinus:qui præfectus prætorio erat cū filio Diadumeno inuasit imperiū:sed emenso anno cōtinuo apud Archelaidē militari tumultu occisus est.Anno ab urbe cōdita.dcccc.lxx.Marcus Aurelius Antonius.xx.ab Augusto imperiū adeptus tenuit ānis.iiii. Hic sacerdos heliogaballi tēpli nullā sui nisi stupro℞ & flagitio℞ totiusq; obscœnitatis infamē satis memoriā reliquit.Tumultu aūt militari exorto Romæ cum matre interfectus est. Anno ab urbe cōdita.dcccc.lxxiiii.Aureli9 Alexāder.xxi.ab Augusto senatus ac militū uoluntate imꝑator creatus.xiii.annis dignus equitatus præconio fuit:Cuius mater Mamea christiana origenē presbyterum audire curauit. Nam statim expeditione in Persas facta Xerxem regem eo℞ maximo bello uictor oppressit:Vlpiano usus assessore summā sui moderationē reipublicæ exhibuit:sed militari tumultu apud Magontiacum interfectus est.

De sexta persecutione a Maximino facta.

a Nno ab urbe condita.dcccc.lxxxvii.Maximinus.xxii.ab Augusto nulla senatus uoluntate imꝑator ab exercitu postq̃ bellum in Germania ꝓspere gesserat creatus ꝑsecutionē in christianos sextus a Nerone exercuit. Sed cōtinuo hoc est tertio q̃ regnabat anno a Pupieno aqleiæ interfectus:& ꝑsecutionis & uitæ finē fecit.Qui maxime ꝓpter christianā Alexādri:cui successerat & Mameæ matris eius familiā ꝑsecutionē in sacerdotes & clericos:idest doctores:uel præcipue ꝓpter origenem presbyte℞ miserat.Anno ab urbe condita .dcccc.lxxxxi.Gordianus uigesimus tertius ab Augusto imperator creatus est: mansitq; in eo annis septē.Nam Pupienus interfector Maximini:& frater eius Albinus qui usurpauerant imperiū:in palatio mox interfecti sunt:Gordianus admodū puer in orientē ad bellū Parthicū ꝓfectus:sicut Eutropius scribit:iam portas aperuit:quas utrū post Vespasianū & Titū aliquis clauserit:neminē scripsisse memini:cū tamē eas ab ipso Vespasiano post annū aptas Cornelius Tacitus probet.Igitur Gordianus ingētibus prœliis aduersum Parthos ꝓspere gestis suo℞ fraude haud longe a Cyrceso sup Euphratē interfectus est.

Primum hic Philippus cum filio suo ambo christiani facti sunt.

a Nno ab urbe condita.dcccc.lxxxxvii. Philippus.xxiiii.ab Augusto imperator creatus Philippum filium suum cōsortē regni fecit mansitq; in eo annis.vii.Hic primus imperatorum omniū christianus fuit:ac post tertium imperii eius annum.M.a conditione Romæ annus impletus est. Ita ludis magnificis Augustissimis omniū præterito℞ hic natalis annus a christiano imperatore cælebratus est. Nec dubium est quin Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ad ecclesiam reportarit: quando uel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolatasq; ex more hostias nullus auctor ostendit.Ambo tamen quāuis diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti sunt.

De ſeptima perſecutione facta a Decio.

a Nno ab urbe cōdita. M. iiii. Decius ciuilis belli incētor & repreſſor: occiſis Philippis. xxv. ab Auguſto inuaſit imperiū: tenuitq; annis tribus. idē cōtinuo in quo ſe eriā ob hoc Philippos interfeciſſe docuit: ad ꝑſequendos interficiēdoſq; chriſtianos. vii. poſt Nerone feralia diſpſit edicta: plurimoſq; ſanctoꝝ ad coronas chriſti de ſuis cruciatibus miſit. Idemq; filiū ſuū Cæſarem legit: cum quo ſimul cōtinuo in medio Barbaroꝝ ſinu interfectus eſt. Anno ab urbe cōdita. M. vii. Gallus Hoſtilianus. xxvi. ab Auguſto regnum adeptus uix duobus annis cū Voluſiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nominis chriſtiani: & quatenus ad ꝓfligandas eccleſias edicta Decii cucurrerunt: eatenus incredibilium morboꝝ peſtes extenditur. Nam nulla fere ꝓuincia Romana: nulla ciuitas: nulla domus fuit: quæ nō illa generali peſtilētia correpta atq; uaſtata ſit. Hac ſola pnicie inſignes Gallus & Voluſianus: dum contra Aemilianum nouis rebus ſtudentē bellum ciuile moliuntur: occiſi ſunt. Aemilianus tamē tertio mē ſe inuaſæ tyrānidis extinctus eſt. Anno ab urbe condita. M. x. duo imperatores. xxvii. poſt Auguſtū loco creati ſunt: Valerianus in Rhetia ab exercitu Auguſtus eſt appellatus. Romæ aūt a ſenatu Galenus in regno infœliciter annis. xv. ſublimatus reſpirante pauliſper ab illa ſupra ſolitum iugi & graui peſtilentia humano generi ꝓuocat penam ſuam obliuioſa malicia. Impietas enim flagella quidem excruciata ſentit: ſed a quo flagellatur: obdurata nō ſentit: Et ut de ſuperioribus taceam: facta a Decio chriſtianorum pſecutione totum Romanum imperium peſtilentia magna uexauit. Mentita eſt iniquitas ſibi: prauo in perniciem ſuam circūuenta iudicio: peſtilentiā cōmunis caſus eſſe accidentemq; ex morbis mortē naturæ finē eſſe nō pœnam. Rurſus igitur atq; in breui irā dei ſceleratis actionibus ꝓuocat: excepturus plagam: cuius aliquādo meminiſſe cogatur.

De octaua pſecutione facta a Valeriano.

u Alerianus ſiquidē mox: ut arripuit imperiū: octaua ſane Romæ pſecutione adigi per tormēta chriſtianos ad idolatriam: abnegenteſq; interfici iuſſit fuſo per oēm Romani regni latitudinē ſanctoꝝ ſanguine. Valerianus ilico nefarii auctor edicti a ſapore Perſaꝝ rege captus impator populi Romani ignominioſiſſima apud Perſas ſeruitute conſenuit: hanc infamis officii cōtinuā: donec uixit: damnationē ſortitus: ut ipſe accliuis regem humi ſemp aſcenſurum in equū nō manu ſua: ſed dorſo attolleret. Et Galenus quidē tā claro dei iudicio territus tāq; miſero collegæ pmotus exemplo: pacē eccleſiis trepida ſatiſfactione reſtituit. Sed nō compenſat iniutiæ ultioniſq; menſurā unius impii: q̄uis ꝑpetua & ſupra modū abominā̄da captiuitas cōtra tot. M. exeruciata ſanctoꝝ iuſtoꝝq; ſanguis ad deū clamās: in eadē ſeſe terra ubi fuſus eſt uindicari rogat. Nō enim de ſolo cōſtitutore præcepti iuſto ſuppliciū iudicio flagitabatur: ſed etiā executores: delatores: accuſatores: ſpectatores: ac iudices: poſtremo q iniuſtiſſimæ crudelitati uel tacita uoluntate aſſentabant: qa deus ſecretoꝝ cognitor eſt: & quoꝝ maxima per oēs ꝓuincias pars hominū uerſabatur: eadē ultionis plaga corripi iuſtū erat. Soluuntur repēte undiq; pmiſſu dei ad hoc circūpoſitæ relictæq; gentes: laxatiſq; habenis in oēs Romanoꝝ fines inuehunt. Germani alpibus Rhetia totaq; Italia penetratis Rauēnam uſq; pueniūt. Alemāni Gallias puagantes etiā

in Italiá transeũt.Græcia Macedonia Pontus & Asia Gothoꝝ inũdatione delet̃.
Nam dacia trans Danubiũ in ꝑpetuũ aufertur. Q uadi & Sarmatæ Pannonias
depopulant̃:Germani ulteriores abrasa potiunt̃ Hispania.Parthi Mesopotamiã
auferũt:Syriãq; corradunt.Extant adhuc p diuersas ꝓuincias in magnaꝝ urbiũ
ruinis paruæ & paupes ædes:signa miseriaꝝ:& nominũ indicia seruãtes:ex qui
bus nos quoq; in Hispania Taraconẽ nostrã ad cõsolationẽ miseriæ recentis ostẽ
dimus.Et ne qd forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret:cõspirant
intrinsecus tyrãni:cõsurgũt bella ciuilia:fundit̃ ubiq; plurimus sanguis Roma/
noꝝ:Romanis Barbarisq; sæuiẽtibus:sed cito ira dei in misericordiã uertitur:&
cœptæ ultionis maior forma q̃ pœna in mensurã plenitudinis reputat̃.Igit̃ pri/
mus Genuus:qui purpurã impii sumpserat:apud Myrsam occidit̃.Posthumius
in Gallia inuasit tyrãnidẽ:multo quidẽ reipublicæ cõmodo.Nam p decẽ annos
ĩngẽti uirtute ac moderatione usus & dominãtes hostes expulit:& ꝑditas ꝓuin/
cias in pristinã faciẽ reformauit:seditiõe tamẽ militũ ĩterfectus est. Aemilianus
apud Maguntiã:cũ res nouas moliret̃ oppressus est.Post mortẽ Posthumii Ma
rius ibidẽ inuasit imperiũ:sed cõtinuo ĩterfectus est.Deinde Victorinus a Gallis
ultro creatus post paululũ occisus est.Huic successit Tetricus:qui tunc aqtaniæ
præsidatus ministrabat officiuui:multasq; seditiones militũ pertulit. At uero in
oriente per Odenatũ quendã collecta agresti manu uicti repulsiq; Persæ:defensa
Syria:recepta Mesopotamia est:& usq; ad Ctesiphontẽ rusticani Syriæ cũ Ode
nato uincẽdo uenerũt.Galenus aũt cum rempublicã deseruisset:ac Mediolani li
bidinibus inseruiret:occisus est.Anno ab urbe cõdita.M.xxv.Claudius.xxviii.
uoluntate senatus sumpsit imperiũ.Statimq; Gothos iam p annos.xv.Illyricum
Macedoniãq; uastantes bello adortus:incredibili strage deleuit:cui a senatu cly
peus aureus in curia:& in Capitolio statua æque aurea decreta est:sed continuo
apud Syrmiũ prius q̃ imperiũ expleret:morbo correptus interiit. Claudio mor
tuo Q uintillius frater eius ab exercitu impator electus uir quidẽ moderationis
unicæ:& solus fratri præferẽdus.xvii.impii die interfectus est.Anno ab urbe cõ
dita.M.xxvii.Aurelianus.xxix.imperiũ adeptus qnq; annis &.vi.mensibus te/
nuit:uir industria militari excellentissimus.Expeditiõe ĩ Danubiũ suscepta Go/
thos magnis prœliis strauit:ditionẽq; Romanã antiquis terminis statuit.Inde in
orientẽ cõuersus Zenobiã:quæ occiso Odenato marito suo Syriã receptam sibi
uendicabat prœlii magis terrore q̃ prœlio in potestatẽ redegit. Tertiũ in Gallia
minime sufficientẽ sustinere seditiones militũ suoꝝ:scribentẽq; etiã me eripe his
inuicte malis:ac p hoc ꝓditorẽ exercitus sui sine labore supauit. Sic orientis &
aqlonis receptor magna gloria triũphauit:urbẽ Romã muris firmiorib9 cinxit.

De.ix.ꝑsecutione p Aurelianũ in christianos facta.

n Ouissime cũ ꝑsecutionẽ aduersum christianos agi.ix.a Nerone decer
neret:fulmẽ ante eũ magno pauore circũstãtiũ ruit:ac nõ multo post
in itinere occisus est.Anno ab urbe cõdita.M.xxxii. Tacitus.xxx.adeptus im/
periũ sexto mẽse occisus in Ponto est.Post quẽ Florian9 ptẽ regni in sortẽ ferẽs:
tertio demũ mẽse apud Tharsum ĩterfectus est.Anno ab urbe cõdita.M.xxxiii.
Probus.xxxi.regnũ sortitus obtinuit annis.vi.& mẽsibus.iiii.Gallias iã dudũ a
Barbaris occupatas p multa & grauia prœlia deletis tãdẽ hostibus ad ꝑfectũ li/

berauit. Bella deinde ciuilia eq uidē plurimo sanguine duo gessit: unū in oriente: quo Saturninū tyrānide subnixū oppressit & cepit: aliud: quo proculū & bono sum apud agrippinam magnis prœliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmiū in turre ferrata militari tumultu īterfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū ac biennio tenuit. Q ui cum filios suos Carinum & Numerianum cōsortes regni efficeret bello Parthico: postquā duas nobilissimas Parthorū urbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediēs fraude apri soceri sui interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xli. Dioclitianus .xxxiii. ab exercitu imꝑator electus annis uiginti fuit. Statimq; ut potestatis copiam habuit: Aprum interfectorē Numeriani manu sua interfecit. Carinū dein deq; Charus Cæsarem in Dalmatia reliquerat: flagitiose uiuentē: difficillimo bello & maximo labore supauit. Dehinc cum in Gallia Amandus & Aeliandus collecta rusticanorū manu: quos Vacaudas uocabāt: perniciosos tumultus excitauissent: Maximianū cognomento Herculium Cæsarē fecit: misitq; in Gallias: qui facile agrestiū hominū imperitā & confusam manū militari uirtute compescuit. Deinde Carausius quidā genere quidē infimus: sed cōsilio & manu promptus: cum ad obseruanda oceani littora: quæ tūc Franci & Saxones infestabant positus: plus in perniciē: q̄ in prouectum reipublicæ ageret: ereptam prædonibus prædam nulla ex parte restituēdo dominis: sed sibi soli uendicādo accēdens suspitionē: quia ipsos quoq; hostes ad incursandos fines artificis negligētia permitteret: quamobrē est a Maximiano iussus occidi: purpurā sumpsit: ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarū turbationum fragores cōcrepuerunt. Carausio rebellante in Britannia: Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam. Q uinquegentiani infestarent: Narseus etiam Rex Persarum orientem bello premeret. Hoc periculo itaq; Dioclitianus permotus Maximianum Herculiū ex Cæsare fecit Augustum. Cōstantiū uero & Maximianū Galerium Cæsares legit. Constantius Herculii Maximiani priuignam Theodoram accepit uxorē: ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per. vii. annos fortissime uendicata ac retenta: tandem fraude allecti socii sui interfectus est. Allectus postea ereptā Carausio insulam per trienniū tenuit: quē Asclepiodotus præfectus prætorio oppressit. Britāniamq; post decē annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo prœlio ab Alemānis ꝓfligato exercitu uix ipse surreptus est: secūdo autem secuta est satis secunda uictoria: nā paucis horis. lx. M. Alemānorum cæsa referuntur. At Maximianus Augustus Q uinquagētianos in Aphrica perdomuit. Porro autē Dioclitianus Achilleum obsessum per octo menses apud Alexādriam cœpit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus Alexādriam direptioni dedit. Aegyptum totā proscriptionibus cædibus fœdauit. Præterea Galerius Maximianus cū duobus iā prœliis aduersum Narseū cōflixisset: tertio iter Gallienicū & Caras cōgressus & uictus amissis copiis ad Dioclitianū refugit. A quo arrogātissime exceptus est: ita ut per aliquot. M. passuū purpuratus ante uehiculum eius cucurrisse referat̄. Verūtamē hac cōtumelia quasi cote usus est ad uirtutē. per quā detrita regii fastus rubigine: aciem mentis expediit. Itaq; mox per Illyricum & Mœsiā undiq; copias cō-

traxit:raptimq; in hostẽ reuersus Narseum magnis cõsiliis ac uiribus superauit.
Extinctisq; Persarum copiis:ipsoq; Narseo in fugam acto:castra eius inuasit.uxo/
res:sorores:liberosq; cæpit:immẽsam uim gazæ Persicæ diripuit.captiuos q̃plu
rimos Persarum nobilium abduxit.Reuersus in Mesopotamiã a Diocltiano plu/
rimo honore susceptus est.Postea per eosdẽ duces strenue aduersus Carpos Ba/
sternasq; pugnatum est.Sarmatas deinde uicerunt.Q uorum copiosissimam capti
uam multitudinẽ per Romanorum finium disperserunt præsidia.

Dioclitiani psecutio.x.loco post Neronẽ refertur.

i Nterea Dioclitianus in oriente.Maximianus Herculius in occidente
uastari ecclesias.affligi interficiq; christianos decimo post Neronem
loco præceperunt:quæ psecutio omnibus fere ante actis diuturnior atq; imma/
nior fuit. Nam per decẽ annos incendiis ecclesiarum.pscriptionibus innocen/
tium.cædibus martyrũ incessabiliter acta est. Sequitur terræmotus in Syria:
ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labẽtibus tectis:multa.M.hominum
prostrata sunt.Secundo psecutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maxi/
miano:ut simul purpurã imperiũq; deponerent:ac iunioribus in rempublicam
substitutis ipsi in priuato ocio cõsenescerẽt.Itaq; sub una die Dioclitianus apud
Nicomediam.Maximianus apud Mediolanum potestatẽ imperii simul cultũq;
posuerunt.Galerius & Constantius Augusti primum Romanum imperium in
duas partes determinauerunt.Galerius Maximianus Illyricum Asiã & orientẽ.
Constantius Italiam Aphricã & Gallias obtinuit.Sed Constantius uir tranquil/
lissimus Gallia tantum Hispaniaq; contentus Gallerio in cæteris partibus cessit.
Galerius duos Cæsares legit:Maximum:quem in oriente cõstituit:& Seuerum
cui pmisit Italiam:ipse in Illyrico constitutus.Constantius uero Augustus sum/
mæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortem obiit:qui Constantinum
filium ex concubina Helena creatum imperatorẽ Galliarum reliquit. Anno ab
urbe cõdita.M.lxi.Constantinus.xxxiiii.gubernacula imperii a Constantio pa
tre suscepit:quæ uno &.xxx.annis fœlicissime tenuit.Occurritur mihi subito &
tripudiis quibusdam insultatur.Eia inquiunt.tandem in foueas nostras diu ex/
pectate uenisti.Hic te decursurum opperiebamur.Hic delapsum opprimimus:
Hic cõfusum tenemus:Sustinuimus te hactenus artificiose quodã modo & cal/
lide fortuitas tẽporum mutationes christianorum ultionibus coaptantẽ. Inter/
dum quidẽ uerisimilium specie permoti:utpote homines ignari diuinorum se/
cretorum timore palluimus:sed nunc euacuauit Maximianus noster oẽm scæ/
nam fabulæ tuæ:nostræq; religionis antiquatæ columna inexpugnabilis fulsit.
per annos decem euersæ sunt ecclesiæ uestræ:ut tu fateris.dilacerati cruciatibus.
exinaniti mortibus toto orbe christiani.Tenemus euidẽs testimoniũ tuum.nul/
lam superiorẽ persecutionẽ adeo uel grauem uel diuturnam fuisse. Et tamẽ ecce
inter tranquillissima tẽporum bona ipsorum quoq; impatorum:qui ista fecerũt
inusitata fœliciras:nulla domi fames.nulla pestilentia:nullum foris bellũ nisi uo
luntariũ:quo exerceri uires nõ periclitari queant.Res præterea humano generi
hucusq; incognita:multorum simul regum patiens consortium:& magna cõcordia
potestasq; cõmunis.alias nunq̃ nisi nunc in cõmune pspiciens.Deinde etiã quod
absq; ulla hactenus mortaliũ noticia est:impatores illi Maximi quippe & psecu/

tores honore deposito & assumpta quiete priuati:quod beatissimū hoies & sum mū bonū uitæ bonæ iudicāt.& hoc tūc uelut præmii loco auctores psecutionis adepti sunt:quādo accensa psecutio medio sui tēporc toto orbe sæuiebat. An ēt hanc beatitudinē illis tpibus pœnaliter accidisse asseris:& nos hiuc quoqꝫ terre/ re moliris:qbus humiliter respōderi:me plurima cura pietatis accinctū cōmone re de ueris.nō terrere de falsis:Decē psecutiones a Nerone usqꝫ ad Maximianum ecclesia christi passa est.Nouem ut ego dixi ultiones:ut ipsi nō negāt calamita/ tesqꝫ e uestigiis cōsecutæ sunt.Nec in uerbo premor:ueꝝ debitæ ultiones:an for tuitæ pmutatiōes fuisse uideant:quæ tamē meo suoqꝫ testimonio clades fuerūt. In decima hæsitatū putāt miseri & cæci nō uidētes tāto eā ipsis fuisse grauiorē: q̄to minus intellecta est.Impius enim flagellat:& nō sentit:quod cum expositū fuerit:inuiti licet propter ipsam reꝝ fidem fatebuntur:quia ex illa Maximianæ persecutionis maxima punitione ista sunt uulnera:quibus etiam nūc isti dolent & intantū dolent.ut etiam clament:nosqꝫ ad reclamādum lacessant sollicitos fi/ eri:qualiter conticescant.In primo libello expositum a nobis est:Pompeiū Tro/ gum & Cornelium Tacitū cōmemorasse nō plene quidem:nostrum uero Moy/ sen etiam ipsorum testimonio fidelem fideliter sufficienterqꝫ dixisse:Aegyptios & regem eoꝝ cum populum dei seruire intentum & paratum deo suo impedié/ dæ deuotionis instinctu:ad lutū paleasqꝫ reuocarent.x.acerbissimis plagis fuisse uexatos.Deinde uiolentia maloꝝ edomitos nō solum coegisse festinantem.Sed etiam ꝓpriis suis argenteis & aureis uasis accumulauisse.Post uero oblitos pla/ gæ suæ & cupidos prædæ indebitæ:inuidos etiam religionis alienæ dum inno/ centes auide persequūtur:mari rubro ultimo receptos omnes funditus interisse. Q uod ego nunc refero ac renuncio.& si forte fide nō acceptarum:exitu tamen probandum:quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur q̄ populus dei cum in Aegypto affligitur decem plagis percussa est Aegyptus & populus christianus dum.x.persecutionibus Romanis affligi/ tur.x.plagas acceperunt.

Terqꝫ populus unius dei est.una populi utriusqꝫ causa. Subdita fuit Israelitarum synagoga Aegyptiis:subdita est christianorum ecclesia Romanis.Persecuti sunt Aegyptii Hebræos.Persecuti sunt Romani christianos.Decē ibi cōtradictiones aduersus Moysen.Hic decem edicta aduer/ sus christum.Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorum.Diuersæ hic calamitates Roma/ norum.Nam ut etiam inter ipsas se plagas inquantū tamen figura formæ com/ parari potest conferam:ibi prima habuit correptio sanguinem uulgo uel ma/ nasse de puteis uel in fluminibus cucurrisse.Hic prima sub Nerone exegit pla/ ga:ut ubiqꝫ morientiū sanguis uel morbis in urbe correptus:uel bellis in orbe profussus esset.Ibi sequēs plaga prodidit perstrepentes:persultantesqꝫ in penetra libus ranas inediæ propemodum causam habitatoribus atqꝫ exilii fuisse.Hic se/ quens sub Domitiano pœna similiter ostendit Satellitum militūqꝫ eius impro/ bis effrenatisqꝫ discursibus cruentissimi iussa principis exequētū ad inopiā per oēs ciues Romanos adactos exilioqꝫ dispersos. Ibi tertia uexatio habuit scinifi/ ces musculas scilicet paruissimas ac sæuissimas:quæ mediis sæpe æstibus ꝑ loca squalida se coadunādo & uibrādo densatæ:nōnullo uolatu allabi solent capillisqꝫ

hominū ac pecudum fetis cū urente morsu interferi. Hic itidem tertia sub Traiano plaga Iudæos excitauit: qui cū antea ubiq dispersi ita iam quasi nō essent: quiescerēt: repētino oēs calore pmoti in ipsos: inter quos erant: toto orbe sæuierunt absq magnis multaq urbium ruinis: quas crebri terræmotus iisdem tēporibus subruerūt. Ibi in quarta plaga muscæ caninæ fuerunt: reuera alumnæ putredinis uermiūq matres. Hic itidē quarta sub Marco Antonio plaga lues plurimis infusa pūinciis Italiam quoq cū urbe Roma uniuersa exercitūq Romanum per longinquos limites & diuersa hyberna dispersum in mortē dissolutum putredine simul ac uermibus dedit. Ibi quinta correptio pecoꝝ ac iumentoꝝ repentino interitu expleta est. Hic similiter quinta ultione sub psecutore. Seuero creberrimis ciuilibus bellis ppria uiscera & adiumēta reipublicæ: hoc est plæbs pūinciaꝝ & legiones militū cōminutæ sunt. Ibi sexta uexatio intulit uesicas efferuescentes ulceraq manātia. Hic æque sexta punitio: quæ post Maximini psecutionē fuit. qui spāliter episcopos clericos omissa turba populari. Hoc est ecclesiarū primates trucidari impauerat: intumescens crebro ira atq inuidia non per uulgi cædē: sed per uulnera mortesq principū ac potentiū exaltata est. Ibi septima plaga numerat̄ coacto aere grādo pfusa quæ hominibus iumentisq ac satis exitio fuit. Hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano: qui psecutori Decio mox interfecto successerāt plaga extitit corrupto aere pestis infusa: quæ per oia Romani regni ab oriente in occidentē spatia cum omne ppemodū genus hominum & pecudū neci dedit: tum etiā corrupit lacus infecit pabula tabo. Ibi octauam Aegypti contritionē fecere excitatæ undiq locustæ tenentes ac terentes tegentesq omnia. Hic. viii. æque subuersionē Romani orbis excitatæ undiq intulere gentes: quæ cædibus atq incendiis cunctas pūincias deleuerunt. Ibi nona turbatio diuturnas & crassas ac pene tractabiles tenebras habuit: plus oīno periculi cōminata q̄ fecit. Hic itidem. ix. correptio fuit: cum Aureliano psecutionē decernēti diris turbinibus terribile ac triste fulmen sub ipsius pedibus ruit: ostēdens: quid cum ultio talis exigeretur: tantus posset ultor: nisi & clemens esset & patiens: quāq̄ intra sex abhinc menses succidui tres imperatores: hoc est Aurelianus Tacitus & Florianus diuersis causis interfecti sunt. Ibi postremo. x. plaga: quæ & nouissima omniū fuit. interfectio filioꝝ: quos primos quippe genuerant. Hic nihilominus. x. idest nouissima pœna omniū idoloꝝ peditio est: quæ primitus facta in primis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit. probauit. & timuit: ac per hoc populum dei liberum abire permisit. Ibi nūq populus dei postea ad seruitutem retractus. Hic nunq populus dei ad idolatriam coactus est. Ibi Aegyptiorum uasa præciosa Hebræis tradita sunt. Hic in ecclesias christianorum præcipua paganoꝝ templa cesserunt. Sane illud ut dixi denunciandum puto quia sicut Aegyptiis post has. x. plagas dimissos Hebræos persequi moliētibus irruit per supinductum mare æterna perditio: ita & nos libere quidē peregrinantes supuentura quādoq persecutio gentilium manet: donec mare rubrum hoc est ignē iudicii ipso domino nostro Iesu christo duce & iudice transeamus. Hi uero in quos Aegyptioꝝ forma transfunditur: ad tēpus potestate permissa sæuientes grauissimis quidē permissu dei christianos cruciatibus persequuntur. Verūtamen iidem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo

ignis æterni: in quē magna impediente caligine dum nō uidetur intrant: ppetuā pditionē imortalibus arsuri suppliciis sortienť. Igitur mortuo: ut dixi: Constantino in Britannia Constantinus imperator est creatus primus imperatorū christianus: excepto Philippo: qui christianus annis admodū paucissimis ad hoc tantū cōstitutus fuisse mihi uisus est: ut. M. Romæ annus christo potius ꝗ̄ idolis dicaretur. A Constantino aūt semp oēs christiani imperatores usq; in hodiernum diē creati sunt: excepto Iuliano: quē impia ut aiūt machinatē: exitialis uita deseruit. Hæc est lenta illorū paganorū pœna: sed certa. Hinc sani insaniūt. Hinc nō uulnerati cōpungunť. Hinc ridētes gemūt. Hinc uiuētes deficiūt. Hinc secreto excruciantur: quos nemo psequiť. Hine iā paucissimi remāserunt: qui nūꝗ̄ aliquo p sequēte puniti sunt. Verūtamē qualis tunc psecutores illos: de quorū impunitate nō solum gloriari: sed etiā insultare conanť: finis mansit: expediā. Constantino in Gallis strenuissime rēp. pcurāte prætoriani milites Romæ Maxentiū filiū Herculii: qui priuatus in Lucania morabať: Augustū nuncupauerūt. Maximianus Herculius iam ex Augusto priuatus: & adhuc publicus psecutor occasione filii sollicitatus: qui imperiū abiecerat: arripuit tyrānidē. Galerius Augustus Seuerū Cæsarē aduersus Maxentiū Romā mittit cū exercitu. Seuerus cū urbē obsideret militū suorū scelere desertus & pditus atq; ex eo fugiēs Rauēnæ interfectus ē. Herculius psecutor & ex Augusto tyrānus cōfirmatū iā in impio filiū ueste ac ptāte regia spoliare conatus est. Cōuiciis aūt ac tumultib⁹ milītū palā cōterritus in Galliā pfectus est: ut Cōstantino genero æq; dolis iunctus auferret impiū. sed per filiā deprehēsus & pditus: deinde in fugā uersus Massiliæ oppressus & interfectus est. Porro Galerius occiso Seuero Lyciniū īpatorē creauit. Cūq; psecutionē a Diocletiano & Maximiano missam ipse atrocioribus edictis accumulauisset: ac postꝗ̄ per annos. x. omni genere hoīum exhausit puincias: putrefacto introrsum pectore: & uitalib⁹ dissolutis: cū ultra horrorē humanæ miseriæ etiā uermes eructaret: medicisq; ultra iam fetorē nō ferētes crebro iussu eius occiderentur: a quodā medico cōstantiā ex desperatione sumente increpitus irā dei esse pœnā suam: atq; a medicis ideo nō posse curari edictis late missis christianos de exiliis reuocauit. Ipse aūt cruciatus nō sustinēs uim uitæ suæ attulit. Ita tūc respublica sub nouis. iiii. principib⁹ fuit. Costantino & Maxētio filiis Augustorū: Lycinio aūt & Maximino hoibus nouis. Cōstantinus pacē ecclesiis post. x. annos: quæ a psecutoribus uexabanť: indulsit. Deinde inter Constantinū & Maxētium bellū ciuile exortū est. Maxētius sæpe multis prœliis fatigatus ad pontem Miluiū ultimo uictus & interfectus est. Maximinus psecutionis christianorū incentor executorq; infestissimus apud Tharsum: dum ciuile bellū cōtra Lyciniū disponit: interiit. Lycinius repētina rabie suscitatus oēs christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellū inter Lyciniū ipsum & Cōstātinū efferbuit. Sed Cōstātinus Lyciniū sororis suæ uirū in Pānonia primū uicit. Deinde apud Ciualas oppressit. Vniuersa Græcia potitus Lyciniū crebris bellis terra mariq; assurgētē & repressū: tādē ad deditionē coegit. sed Herculii Maximiani soceri sui mot⁹ exēplo: ne iterū depositā purpurā i pniciē reip. sumeret: priuatū iussit occidi: cū oībus iā ministris nefariæ psecutiōis extinctis: hunc quoq; ingtū exercere potuit: psecutionē digna punitio flagitaret: Cōstātini filii Crispus & Cōstātinus & Ly-

cinius adolescẽs Lycinii Augusti filius:Constantini aũt ex sorore nepos Cæsares sunt creati. His dieb9 Arrius Alexãdrinæ urbis presbyter a ueritate fidei catholicæ deuiãs:exitiale plurimis dogma cõstituit. Q ui primũ simul ut Alexandriæ uel notus uel notatus inter confusos uulgo sectatoresq; factus est:ab Alexãdro eiusdẽ urbis tũc episcopo pulsus ecclesia est. Cũq; hoĩes:quos ĩ errorẽ seduxerat ẽt in seditionẽ excitaret apud Niceã urbẽ Bithyniæ cõuẽtus.cccxviii. episcopoꝝ factus est:p quos Arrianũ:dogma exitiale & miserũ est euidẽtissime depreheñsum palã ꝓditũ ac reprobatũ est. Sed inter hæc latẽt causæ:cur uindicẽ gladiũ & destinatã ĩ impios punitionẽ Cõstãtinus impator ẽt in ꝓprios egit affectus. Nam Crispũ filiũ suũ & Lyciniũ filium sororis suæ ĩterfecit. Præterea multas gẽtes diuersis prœliis subegit. Vrbẽ noĩe suo Romanoꝝ regũ uel primus uel solus instituit:Q uæ sola exps idoloꝝ ad hoc breuissimo tpe cõdita a christiano impatore ꝑuecta est:ut sola Romæ tot sæculis miseriisq; ꝑuectæ:forma & potẽtia merito possit æquari. Tum deinde primus Cõstãtinus iusto ordine & pio uicem uertit edicto:siqdẽ statuit citra ullam hoĩum cædẽ paganoꝝ tẽpla claudi.

Hic Constantinus impator iubet tẽpla claudi.

Ox Gothoꝝ fortissimas & copiosissimas gẽtes in ipso barbarici soli sinu:hoc est in Sarmataꝝ regiõe deleuit. Calocheꝝ quẽdã ĩ Cypro aspirantẽ nouis reb9 oppressit. tricẽnalib9 suis Dalmatiũ Cæsarẽ legit. Cũq; bellũ in Persas mollirẽt in uilla publica iuxta Nicomediã:dispositã bene rẽpublicã filiis tradens diẽ obiit. Anno ab urbe cõdita. M.lxxxxii. Cõstantinus.xxxv.cũ Cõstãtino & Cõstante fratribus suis adeptus impiũ.xxiiii.annis tenuit. Fuit aũt inter successores Cõstãtini & Dalmatius Cæsar frĩs filius.sed cõtinuo militari factione deceptus est. Interea maligna semp aduersus deũ ueꝝ insectatio diaboli:quæ ab initio mũdi usq; ad nũc a sincero tramite fidei religionisq; infusis erroꝝ nebulis lubrica hoĩum corda pturbat:postq; christianis impatorib9 summã regiæ potestatis in meliora uertẽtib9 ecclesiã christi zelo idolatriæ pseq destitit:aliud machinamentũ:quo p eosdẽ christianos impatores christi ecclesiã uexaret:inuenit. Fit igit Arrio noui erroris auctori cæterisq; discipulis ipsius ad familiaritatẽ Cõstãtii impatoris ꝓmptus aditus & facilis uia. suadet Cõstãtio:ut quosdã in deo gradus credat. & qui p ianuã ab errore idolatriæ fuerat.egressus:reuersus in sinum eiusdẽ in deo deos quærit & tãq p Pseudotyrũ inducit. Peruerso igit zelo potestas armat illusa. & sub noĩe pietatis uis psecutiõis agitat. De noui noĩs electiõe cõtendit:ut Arrianoꝝ potius ecclesiæ q̃ catholicoꝝ sint. Seqt terræmotus horribilis:q plurimas oriẽtis urbes solo strauit. Constantius dũ Cõstantẽ fratrẽ bello infectat:incauta petulãtia piculis sese offerẽs a ducibus eius occisus est. Cõstans aduersus Persas & saporẽ:qui Mesopotamiã uastauerat nouẽ prœliis paꝝ pspe decertauit. Seditione nouissime atq; intẽperãtia militũ nocte adoriri pugnã coactus:patratã pene uictoriã insup uictus amisit. Postq; se Cõstans intolerãdis uitiis dedisset:ac pœna ꝑuincialiũ fauore militũ cõpararet:Magnẽtii dolis in oppido cui Helena nomẽ est in ꝓximo Hispaniæ interfectus est. Magnẽtius enim apud Augustudunũ arripuit impiũ:quod cõtinuo p Galliã & Aphricã Italiãq; porrexit. In Illyrico aũt ueteranionẽ ætare grãdæuũ impatorẽ sibi milites creauerũt:uirũ natura simplicẽ:cunctisq; iocũdũ:sed qui ne prima qdẽ unq̃ litteraꝝ

elementa didicisset. Itaꝗ cū primas litteras: litterarūꝗ syllabas imperator senex
interdū inuitus meditaret̃: a Constantio: qui tunc in Magnentiū ultione fratris
accensus bellū parabat: deponere iussus: imperiū abiiciēs cum litteris purpuras:
cōtentusꝗ priuatis feriis: palatium simul scholamꝗ dimisit. Nepotianus deinde
Romæ Cōstātini sororis filius: gladiatoꝝ manu fretus inuasit imperiū: qui dein
de cū improbus ac per hoc inuisus cunctis esset: a Magnētianis ducibꝯ oppres/
sus est. Sequit̃ bellum illud horribile inter Cōstantiū Magnētiūꝗ apud Nursiā
urbē gestū: in quo multa Romanoꝝ uirium ꝓfligatio etiā in posterum nocuit.
Magnētius tamē uictus aufugit: ac nō multo post apud Lugdunū ꝓpria se ma
nu interfecit. Decentius quoꝗ frater eiusdē: quē Cæsarē Gallis præfecerat: apud
Senonas laqueo uitā finiuit. Cōstantius cōtinuo Gallū patrui filiū Cæsarē legit:
quē rursus crudeliter ac tyrānice agentē paulo postq̃ creauerat: occidit. Siluanū
quoꝗ per Gallias rebus nouis inhiantē mature circūueniendū opprimendumꝗ
curauit. Igitur Siluano interfecto Iulianū patruelem suū Galli fratrē Cæsarem
creatū misit ad Gallias. Itaꝗ Iulianus Cæsar euersas oppressasꝗ ab hostibꝯ Gal/
lias strenuissime integrū restituit. Alemānoꝝ paruis copiis magnā multitudinē
fudit. Rheno Germanos reuinxit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Au/
gusti & mox Italiā Illyricumꝗ ꝑuadens Constantiū Parthicis prœliis occupatū
regni parte priuauit. Cōstantius Iuliani scelere cōperto: dimissa expeditiōe Par/
thoꝝ dum ad ciuile bellū reuertit̃: in itinere inter Giliciā Cappadociāꝗ defun/
ctus est. Ita ille qui discissa pace & unitate fidei catholicæ christianos aduersus
christianos amās ciuili: ut ita dicā: bello ecclesiæ mēbra dilacerauerat: totū inqe/
tum tēpus impii sui molestūꝗ spatiū uitæ suæ bellis ciuilibꝯ etiā per ꝓpinquos
& cōsanguineos excitatis exercuit. exegit: expedit. Anno ab urbe cōdita. M. xvi
Iulianus iādudū Cæsar: post aūt. xxxvi. ab Augusto regno potitus anno uno &
mēsibus octo impii summā solus obtinuit. christianā religionē arte potius q̃ po/
testate insectatus: ut negaret̃ fides christi & idoloꝝ cultus susciperet̃: honoribus
magis ꝓuocare: q̃ tormētis cogere studuit. Apto tamē præcepit edicto neqs chri
stianus docēdoꝝ liberaliū studioꝝ ꝓfessor esset. Sed tamē sicut a maioribꝯ nr̃is
cōpertū habemus: oēs ubiꝗ ꝓpemodū præcepti cōditiones amplexati: officiū: q̃
fidē deserere maluerunt. Iulianus aūt bellū aduersus Parthos parās cū Romanas
uires cōtractas undiꝗ ad destinatā secū retraheret ꝑditionē: christianoꝝ sangui
nem diis suis uouit: palā ꝑsecuturus ecclesias si uictoriā potuisset adipisci. Nā &
amphitheaꝝ Hierosolymis extrui iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos: mo
nachos: omnesꝗ eius loci sanctos bestiis etiā arte sæuioribꝯ obiiceret. spectaretꝗ
laniādos. Ita postq̃ a Ctesiphonte castra mouit: dolo cuiusdā transfugæ in deserta
ꝑductus: cū ui sitis & ardore solis atꝗ insup labore harenaꝝ cōfectus ꝑiret exer
citus: impator tanto reꝝ ꝑiculo anxius: dum per uasta deserti incautius euagat̃:
ab obuio quodā hostiū equite cōto ictus iteriit. Sic misericors deus impia cōsi/
lia impii morte dissoluit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxxvii. Iouinianꝯ. xxxvii.
Impator in summo reꝝ discrimine ab exercitu creatus: cū & locoꝝ iniqtate ca/
ptus & hostibus circūseptus nullam euadendi facultatē nancisceret̃: fœdus cum
sapore rege Persaꝝ: & si parū putant dignū: satis tamē necessariū pepigit: qppe
ut tutū & incolumen Romanū exercitū non solum ab incursu hostiū: uerū etiā

a locorum periculo liberaret. Nisibiæ oppidum & partē supioris Mesopotamiæ Persis cócessit. Inde dum Illyricum rediés per Galatiā iter agit cū in cubiculum quoddā nouū sese cubitum recepisset: calore prunarum & nitore parietū nuper calce illitorum aggrauatus & suffocatus octauo demū mense q̄ impare cœperat: uitam finiuit. Anno ab urbe códita. M. lxxxxviii. Valentinianus. xxxviii. apud Niceā cósensu militū impator creatus est. Mansitq; in eo annis. xi. qui cū christianus integra fide sacramētū militiæ gereret: & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorū iussus ab impatore sacrilego aut imolare idolis: aut militia excedere. fideliter sciens & grauiora dei esse iudicia & meliora pmissa: sponte discessit. Ita parua interiecta mora: Iuliano itetfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui pro christi noīe amiserat tribunatū: retribuēte christo in locum psecutoris sui accepit imperiū: qui postea fratrē suū Valentē participé fecit imperii. & pcopium tyrānū pluresq; postea Satellites eius occidit. terræmotus per totum terrarum orbē factus ita turbatum quoq; pelagus excussit ut per uicinas terra⁊ cāpestriū partes refuso mari plurimæ insularū urbes cócussæ & subrutæ perisse referant. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore & baptizatus & psuasus in sæuissimā hæresim declinauit. sed malignā insecutionē diu texit. nec uolūtati potestatē admiscuit: quoad uiuētis fris auctoritate cópressus est. Contēplabat enī de eo q̄tā uim in ulciscēda fide impator posset exercere: qui tātā cōstātiā pro retinēda quōdā miles habuisset. Ho⁊ anno impii tertio Gratianus Valentiniani filius impator est factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit. Prætetea Athanaricus rex Gotho⁊ christianos gente sua crudelissime psecutus plurimos Barbaro⁊ ob fidē iterfectos ad coronā martyrii sublimauit: quo⁊ tamē plurimi in Romanū solū nó trepidi uelut ad hostes sed certi: quod ad fratres pro christi cófessione fugerent. Valentinianus Saxonū gentē in oceani littoribus & paludibus inuiis sitā uirtute atq; agilitate terribilem piculosam Romanis finibus: eruptionē magna mole meditantē in ipsis Frāco⁊ finib9 oppressit. Burgundionū quoq; nouo⁊ hostiū nouū nomen qui plus q̄. lxxx. M. ut ferunt armato⁊ ripæ Rheni fluminis insederūt: hos quōdā subacta interiore Germania a Druso & Tiberio adoptiuis filiis Cæsaris Augusti p castra dispositos aiunt in magnā coaluisse gentē: atq; ita etiā nomē ex ope præsumpsisse: quia crebra per limitē habitacula cōstituta Burgos uulgo uocāt: eorūq; esse præualidam & pniciosam manū: Galliæ hodie quæ testes sunt: in qbus præsumpta possessione cōsistunt q̄uis puidentia dei oēs christiani modo facti catholica fide: nostrisq; clericis qbus obedirēt receptis blande mansuete inocēterq; uiuāt: nó quasi cum subiectis Gallis: sed uere cum fratrib9 christianis. Anno autē. xi. imperii sui Valentinianus cū Sarmatæ gentes sese p Pannonias diffudissent: easq; uastarēt: bellum in eos parās: apud Brigitionē oppidum subita effusione sanguinis quod Græce apoplexis uocat: suffocatus & mortuus est. Post quē Gratianus fili9 eius occidentis imperiū tenuit: Valente patruo in orientis partibus cōstituto. Valentianum etiā fratrē suū paruū admodū sociū creauit imperii. Anno ab urbe cōdita. M. c. xxviii. Valens. xxxix. imperiū. iiii. annis Valētiniano mortuo tenuit: qui solus cū impie ageret: & posset erubescere: ilico ueluti effrenata liber audacia legē dedit: ut monachi. i. christiani: qui ad unū fidei opus dimissa sæculariū

rerum multimoda actione se redegerant:ad militiã cogerẽtur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines:harenasq; diffusas:quas ꝑpter sitim ac sterilitatẽ piculosissi mãq; serpentũ abundantiã cõuersatio humana nõ nosset:magna habitantiũ mo/nachoꝝ multitudo cõpleuerat. Hic tribuni & milites missi:qui sanctos ac ueros milites dei alio nomine psecutionis abstraherẽt:interfecerunt:ibi agmina multa sanctorum:quæ autẽ per diuersas ubiq; ꝓuincias his similibusq; iussis aduersus ecclesias catholicas & rectæ fidei populos gesta sint:satis significatũ ipsa reticẽ/di electione sufficiat. Interea in Aphricæ ptibus Firmus sese excitatis Mauroꝝ gentibus regẽ cõstituens:Aphricã Mauritaniãq; uastauit. Cæsareã urbem nobi/lissimã Mauritaniæ dolo captã:deinde cædibus incendiisq; cõpletã Barbaris in prædam dedit. Igitur comes Theodosius Theodosii qui post impio præfuit:pa/ter a Valente missus effusas Mauroꝝ gẽtes multis prœliis fregit:ipsumq; Firmũ afflictum & oppressum coegit ad mortẽ. Post cũ expientissima ꝓuidẽtia totam cũ Mauritania Aphricã meliorẽ pristinis legib9 reddidisset:instimulãte & obre pente inuidia iussus interfici:apud Carthaginẽ baptizari in remissiõe peccatorũ præoptauit. At postq̃ sacramentũ christi quod quæsierat assecutus est:post glo/riosam sæculi uitã:etiã de uitæ æternitate securus pcussori iugulum ultro præ/buit. Gratianus interea impator admodũ iuuenis cũ inæstimabilẽ multitudinẽ hostiũ Romanis infusam finibus cerneret:fretus christi potẽtia longe impar mi litũ numero sese in hostẽ dedit:& cõtinuo apud Argentariã oppidum galliarũ for midolosissimũ bellũ incredibili fœlicitate cõfecit. Nam plus q̃.xxx.M.Alemã/noꝝ minimo Romanoꝝ detrimẽto in eo prœlio interfecta narrantur. Tertio.x. autẽ anno imperii Valentis:hoc est paruo tpe postea q̃ Valens per totũ orientẽ ecclesiaꝝ lacerationes sanctoꝝq; cædes egerat radix illa miseriaꝝ nostraꝝ copio sissimos simul frutices germinauit. Siqdẽ genus Hunnoꝝ diu inaccessis seclusa montibus repẽtina rabie percita exarsit in Gothos:eosq; sparsim cõturbatos ab antiqs sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugiẽtes a Valente sine ulla fœ/deris pactiõne suscepti:ne arma quidẽ quo tutius Barbaris crederetur:tradidere Romanis. Deinde ꝓpter intolerabilem auaritiã maximi ducis fame & iniuriis adacti in arma surgẽtes:uicto Valentis exercitu per Thraciã sese miscẽtes simul oĩa cædibus:incendiis:rapiniisq; fuderũt. Valens egressus de Antiochia:cũ ulti ma infœlicis belli sorte traheret:sera peccati maxima pœnitẽtia stimulatus epi/scopos cæterosq; sanctos reuocari de bellis impauit. Itaq;.xv.impii sui anno la/chrymabile illud bellũ in Thracia cũ Gothis iam tũc exercitatione uiriũ rerũq; abundãtia instructissimis gessit:ubi primo statim impetu Gothoꝝ perturbatæ Romanoꝝ equitũ turmæ nuda peditũ deseruere præsidia. Mox legiões peditũ undiq; equitatu hostiũ cinctæ:ac primũ nubibus sagittaꝝ obrutæ:deinde cum amẽtes metu sparsim per deuia cogerent:funditus cæsæ gladiis insequentũ:con tisq; perierunt. Ipse impator cũ sagitta saucius uersusq; in fugã ægre in cuiusdã uillulæ casam deportatus lateret:ab insequẽtibus hostibus deprehensus:subiecto igne cõsumptus est:& quo magis testimoniũ punitionis eius & diuinæ indigna tionis terribili posteris esset exẽplo:cõmuni caruit sepultura. Consoletur se & in hoc peruicacia miseriaq; gentiliũ:quia tpibus & regibus christianis tantæ simul congestæ clades præssam rei.p.onerauere ceruicẽ:euersæ ꝓuinciæ:deletus exer/

citus imperator incensus. Magnum re uera hoc est ad nostrum dolorem magisq; miserũ quo magis nouum. Sed quid hoc ad cõsolationẽ ꝓficit paganorum: qui palam prouident & in his quoq; psecutorem ecclesiarum fuisse punitum? Vnus deus unam fidẽ tradidit: unam ecclesiam toto orbe diffudit: hanc aspicit: hanc diligit: hanc defendit. Quolibet se quisq; nomine tegat: si huic nõ sociatur alienus: si hãc impugnat inimicus est. Consolentur se gentiles inquãtum uolunt Iudæorũ Hæreticorũq; suppliciis tantũ & unum deum esse: & eundẽ psonarũ acceptorem nõ esse: uel ex hac potissimũ ualentis extincti ꝓbatione fateantur. Gothi antea p legatos supplices poposcerũt ut illis episcopi: a quibus christianæ fidei regulam discerent: mitterent: Valens imꝑator exitiabili prauitate detẽtus doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentũ quod accepe tenuerũt. Valens catholicæ fidei normã: quã prius habuerat derelinquens: puerso Arrianorũ dogmati sese illexit. Itaq; iusto dei iudicio ipsi eũ uiuũ incenderũt: qui ꝑpter eũ etiã mortui uitio erroris arsuri sunt. Anno ab urbe cõdita. M. c. xxxii. Gratian9. xl. ab Augusto post morrẽ Valentis sex annis imperiũ tenuit: quis iã dudum antea cũ patruo Valente & cũ Valentiniano fratre regnaret qui cũ afflictum ac pene collapsum rei. p. statũ uideret: eadẽ ꝓuisione qua quondã legerat Nerua Hispanum uirũ Traianũ: p quẽ respublica reparata est: legit & ipse Theodosiũ æque Hispanũ uirũ: & restituẽdæ rei. p. necessitate apud Syrmũ purpurã induit: orientisq; & Thraciæ simul præfecit impio hoc pfectiore iudicio: qa cũ i oibus humanæ uitæ uirtutibus iste par fuerit: in fidei sacramento religionisq; cultu sine ulla cõparatione præcessit: siquidẽ ille psecutor: hic ꝓpagator ecclesiæ. Ita illi ne unus quidem ꝓprius filius: quo successore gauderet: indultus est: huius aũt orienti simul atq; occidẽti p succiduas usq; ad nũc generationes gloriosa ꝓpagatio dominatẽ.

Creatus imperator Theodosius a Gratiano Constantinopolim intrauit uictor.

Taq; Theodosius afflictã rem. p. ira dei: reparandã credidit misericordia illius omnẽq; fiduciam sui ad opẽ christi conferens maximas illas Scythicas gentes formidatasq; cunctis maioribus: Alexãdro quoq; illi magno: sicut Pompeius Corneliusq; testati sunt: cuitatas: nunc aut extincto Romano exercitu: Romanis equis armisq; instructissimas: hoc est Alanos. Hũnos: & Gothos incunctanter aggressus magnis multisq; prœliis uicit. Vrbẽ Constantinopolim uictor intrauit: & ne parua Romani exercitus manũ assidue bellãdo detereret: fœdus cũ Athanarico Gothorũ rege pcussit. Athanaricus aũt continuo ut Cõstantinopolim uenit: diẽ obiit. Vniuersæ Gothorũ gẽtes rege defuncto aspicientes uirtutẽ benignitatẽq; Theodosii Romano sese impio dediderunt. In his etiã diebus Persæ: qui Iuliano interfecto aliisq; imꝑatorib9 sæpe uictis: nũc etiã Valẽte in fugã acto recentissime uictoriæ satietatẽ cruda insultatione ructabãt: ultro Cõstantinopolim ad Theodosiũ misere legatos: pacẽ suppliciter postulãtes. Ictumq; tũc fœdus est: quo uniuersus oriẽs usq; ad nunc trãquillissime fruitur. Interea cũ Theodosius in oriẽte subactis Barbarorũ gẽtibus Thracias tandẽ ab hoste liberas reddidisset: & Arcadiũ filiũ suũ consortẽ fecisset imperii: maximus uir quidẽ strenuus & ꝓbus atq; Augusto dignus: nisi cõtra sacramẽti fidem per tyrannidẽ emersisset in Britãnia inuitus propemodũ ab exercitu imperator creatus in Galliam transiit: ubi Gratianũ Augustum subita incursione perterritum:

atq; in Italiam transire meditantē dolis circūuentum interfecit:fratreq; eius Valentinianū Augustū Italia expulit Valentinianus in orientē refugiens a Theodosio paterna pietate susceptus:mox etiam imperio restitutus est.

Nno ab urbe cōdita.M.c.xxxviii.Theodosius.xli.interfecto a Maximo Gratiano imperiū Romani orbis obtinuit:mansitq; in eo ānis.xi. cū iam in orientis partibus.vi.annis Gratiano uiuente regnasset:itaq; iustis necessariisq; causis ad bellum ciuile permotus:cū e duobus Augustis fratribus & ultionē unius interfecti sanguis exigeret:& restitutionem miseria alterius exultantis oraret:posuit in deo spem suā:seq; aduersus Maximū tyrannum sola fide maior.Nam longe minor erat uniuersa apparatus bellici coparatione:prripuit.Aquileiæ tunc maximus uictoriæ suæ spectator insederat.Andragatius uero comes eius summā belli administrabat:qui cum largissimis militū copiis:ipsaq; magnaꝝ copiaꝝ fortitudine præcellente consilio omnes incredibiliter alpium ac fluminū aditus cōmunisset:ineffabili iudicio dei:nauali expeditione dū incautum hostē præuenire & obruere parat:sponte eadē:quæ obstruxerat claustra:deseruit.Ita Theodosius nemine sentiētetut non dicam repugnante:uacuas transmisit alpes:atq; aquileiam improuisis adueniens hostē illum magnū maximum trucē & ab inanissimis quoq; germanorū gentibus tributa ac stipēdia solo terrore nominis exigentē sine dolo & cōtrouersia clausit:cæpit & occidit. Valentinianus recepta Italia potitus īpio est.Andragacius comes cognita. Maximi nece præcipitē sese e naui in undas dedit ac suffocatus est.Theodosius incruētam uictoriā deo procurāte suscepit.Ecce regibus & tpibus christianis qualiter bella ciuilia cū uitari nequeunt:transigunť.Ad uictoriā peruentū est:irrupta est ciuitas:correptus Tyrānus.& hoc parū est.Ecce a parte alia uictus hostilis exercitus atq; ipso Tyrāno truculentior comes Tyrāni ad mortē coactus tantæ dissolutæ elusæq; insidiæ:tanti apparatus exinaniti sunt:& tn̄ nullus dolos struxit:nullus aciē disposuit:postremo nullus.s.gladiū de uagina extulit.Formidolosissimū bellū sine sanguine usq; ad uictoriā & in uictoria duorū morte cōfectū est.Et ne hoc quisq̄ casu factū putet:quo magis potētia dei qua dispēsanť & iudicanť uniuersa:propalato sui testimonio declarať:obstrepentiū mētes uel ad cōfusionē uel ad fidē cogat:dico rem ignotā omnibus & oibus notā.Post hoc bellū quo Maximus interfectus est multa utiq; sicut oēs recognoscimus:Theodosiūq; filiū eius Honoriū usq; ad nunc externa bella & ciuilia cōsecuta sunt:& tn̄ oia pene usq; in hodiernū diem equidē cū fructu simplicis sanctæq; uictoriæ:uel nullo uel minimo sanguine quieuerunt.Igiť Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo:eiusq; filio uictore:quē imperatorē gallis Maximus relinquens præfecerat:ipse in galliā transiit:ubi cum trāquilla rep.in pace ageret:apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui:ut ferunt:strangulatus atq; ut uoluntariam sibi cōsciuisse mortem putaretur:laqueo suspensus est.

Arbogastes Valētiniano īpatore occiso statim Eugeniū tyrānū fecit īpatorē.

Ortuo Valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrānū mox creare ausus est Legitq; hoiem:cui titulū impatoris īponeret ipse acturus imperiū uir barbarus:aio:cōsilio:manu:audacia:potentiaq; nimi9 cōtraxitq; undiq; innumeras inuictasq; copias uel Romanorū præsidiis uel auxi/

liis Barbarorũ:alibi poteſtate:alibi cognatione ſubnixus. Hiſtoriã notam etiam oculis plurimorũ quã melius qui ſpectauere nouerunt. Dilatari nõ opus eſt uerbis:potẽtia dei nõ fiducia hominis uictorem ſemper extitiſſe Theodoſiũ Arbogates iſte præcipuum in utroqȝ documẽtum eſt:qui & tũc cũ Theodoſio paruit tantis inſtructum præſidiis Maximũ ipſe minimis cæpit:& nũc cum aduerſus eundem Theodoſiũ collectis Gallorũ Francorũqȝ uiribus exũdauit:nixus etiam præcipuo cultu idolorũ magna tamẽ facilitate ſuccubuit. Eugenius atqȝ Arbogaſtes inſtructas acies cãpis expedierãt:arta alpium latera atqȝ ineuitabiles tranſitus præmiſſis callide inſidiis occuparãt:ut etiã ſi numero ac uiribus impares forent:ſola tamẽ belli diſpoſitiõe uictores. At uero Theodoſius in ſummis alpibus cõſtitutus:expers cibi ac ſomni ſciẽs qȝ deſtitutus ſuis:neſciẽs qȝ clauſus alienis: dñm chriſtum ſolus ſolum:qui poſſet oĩa:corpore humi fuſus:mente cœlo fixus orabat. Dehinc poſtq̃ inſõnẽ noctem precũ cõtinuatione tranſegit:& teſtes ppemodũ quas in preciũ præſidii cœleſtis appẽderatus lachrymarũ lacunas reliquit fiducialiter arma corripuit ſolus. Sciẽs uero ſe eſſe nõ ſolum ſigno crucis tuẽdũ ſed & uictoriam adepturũ:ſigno crucis ſe muniẽs ſignum uictoriæ dedit:ac ſe in bellum etiã ſi nemo ſequeret:uictor futurus imiſit. Prima ſalutis uia extitit. Arbitrio hoſtiliũ partiũ comes qui cũ ignarũ imperatorẽ circũpoſitis excepiſſet inſidiis:cõuerſus ad reuerentiã præſentis Auguſti non ſolum periculo liberauit. Uerũ etiã inſtruxit auxilio. At ubi ad cõtigua imiſcendæ pugnæ ſpacia peruentum eſt:cõtinuo magnus illæ & ineffabilis turbo uentorũ in ora oſtiũ ruit. Ferebantur per aerem ſpicula noſtrorũ:atqȝ ultra menſurã humani iactus per magnũ inane portata nũq̃ ppemodum cadere priuſq̃ impingerẽt ſinebanẽ. Porro turbo aut cõtinuus ora pectoraqȝ hoſtium nũc illiſis grauiter ſcutis euerberabat:nunc impreſſis ptinaciter obſtructa claudebat:nũc auulſis uioletẽr deſtituta nudabat nũc oppoſitis iugiter in terga trudebat:tela etiã quæ ipſi uehemẽter intorſerãt: excepta uentis impetu ſupinata:ac retorta ipſos infœliciter cõfigebãt. Proſpexit ſibi humanæ conſcientiæ pauor. Nam cõtinuo ſeſe parua ſuorũ manu fuſa uictori Theodoſio hoſtilis ſtrauit exercitus.

Eugenius tyrãnus captus eſt & occiſus.

c Vgenius captus atqȝ interfectus eſt. Arbogaſtes ſua ſe manu perculit. Ita & hinc duorũ ſanguine bellum ciuile reſtinctum eſt abſqȝ illis.x. M.Gothorũ:quos præmiſſos a Theodoſio Arbogaſtes deleſſe funditus fertur: quos utiqȝ perdidiſſe lucrum:& uinci uincere fuit. Non inſulto obtrectatoribus noſtris. Vnum aliquod ab initio urbis:cõditæ bellum pferant tam pia neceſſitate ſuſceptum:tam diuina fœlicitate cõfectum:tam clementi benignitate ſopitum:ubi nec pugna grauem cædem:nec uictoria cruentam exegerit ultionem: & fortaſſe concedam ut non hæc fidei chriſtiani ducis conceſſa uideantur:quãuis ego hoc teſtimonio non laborem:quãdo unus ex ipſis poeta quidẽ eximius: ſed paganus puicaciſſimus huiuſmodi uerſibus & deo & homini teſtominiũ tulit:qbus ait. O nimiũ dilecte deo tibi militat æther:& cõiurati ueniũt ad claſſica uẽti. Ita cœlitus iudicatũ eſt inter partẽ ẽt ſine præſidio hoĩum de ſolo deo humiliter ſperantem:& partẽ arrogãtiſſime de uiribus ſuis & de idolis præſumentẽ. Theodoſius aũt cõpoſita trãqllataqȝ re.p.apud Mediolanũ cõſtitutus diẽ obiit.

Arcadius & Honorius regnum imperii Romani susceperunt.

Nno ab urbe cōdita.M.c.xlix.Arcadius Augustus:cuius nunc filius
a Theodosius oriētem regit:& Honorius Augustus frater eius:cui nūc
res.p.inititur.xlii.loco cōmune imperiū:diuisis tantū sedibus tenere
cœperūt:uixitq; Arcadius post patris excessum annis.xii.impiiq; summā Theodosio filio suo paruo admodū moriēs tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eo℞ Aphricæ præerat:simul ut defunctum Theodosiū cōperit:siue ut quidā ferūt:quadā pmotus inuidia Aphricā orientalis imperii partibus iungere mollitus est:siue ut alia tradit opinio:minimā in paruulis spem fore arbitratus: præsertim cū absq; his nō facile antea quisq; pusillus in impio relictus ad maturitatē uirilis ætatis euaserit:istiq; propemodū soli inuenianẽ:quos ob gratiā pris ac suā fidē & diuisos & destitutos christi tutela puexerit:Aphricā exceptam a societate rei.p.sibi usurpare ausus est gentili magis licētia cōtentus:q̄ ambitu regiæ affectionis inflatus.Huic Mascezel frater fuit:qui noua℞ re℞ molitiones in fratre perhorrescēs cū filiis adolescētibus in Italiā rediit. Gildo & absentiā fratris & præsentiā filio℞ eius suspectam habēs:adolescētes dolo circūuētos interfecit.Ad hūc iam ut hostē bello insequēdū Mascezel frater missus est:quē idoneum pcurādæ reip.fore ppriæ orbitatis recēs dolor pollicebaẽ.Igiẽ Mascezel iam inde a Theodosio sciēs:q̄tū in rebus desperatissimis orō hoīs per fidē christi a clemētia dei impetraret:capreariā insulā adiit:unde secum sanctos seruos dei aliquot pmotus precibus suis sumpsit:cū his orōnibus ieiuniis:psalmis dies & noctes cōtinuās sine bello uictoriā meruit:ac sine cæde uindictam ardalio fluminis nomē est:quod fluit inter Thebastē & Metriderā ciuitates:ubi cū parua manu: hoc est cū.v.M.ut aiunt:militū cōtra.lxx.M.hostiū castrametatus:cū intereūta mora excedere loco:oppositasq; præiacētis uallis angustias transgredi uellet: intercurrēte nocte.b.Ambro.episcopū Mediolani paulo ante defunctū per somnium sibi uidere uisus est:significātē manu & impacto ad humū ter bacculo dicentē:hic:hic:hic. Q uod ille prudēti cōiectura intellexit:merito annūciantis fidem uictoriæ:uerbo locū:numero diem significari.Substitit ac tertio demū die post noctē orōnibus hymnisq; puigilem munitus ipsis cœlestiū sacramēto℞ mysteriis in hostē circūfusum pcessit. Et cū ad eos qui primi occurrerant pia pacis uerba iactaret:signiferū quēdam insolenter obsistentē:iamiāq; pugnā excitantē gladio percussit in brachio:eumq; manu debilem ipso uulnere coegit pronū inclinare uexillum.Q uo uiso reliquæ cohortes deditionē iam fieri prio℞ estimantes:certatim sese ad Mascezelem signis tradere cōuersis. Barbari quo℞ magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat defectu militum destituti in diuersa fugierunt. Gildo occisus est.

Ildo & ipse fugā mollitus arrepta nauitut in altum prouectus:ac de/
g inde reuocatus in Aphricā est:post aliquot dies strangulatus interiit.

. Periclitaremur sub tanto℞ miraculo℞ relatu:quasi præsumpta mētiē di impudētia:si adhuc uoce nostrā cōsciētia eo℞ qui interfuere nō præcurreret. Nullæ aguntẽ insidiæ:nulla corruptio &.lxx.M.hostiū uincunẽ. Pene sine pugna fuit uictus ad tēpus:ne plus audeat uictor iratus.Transportaẽ in diuersum locū:ut nesciaẽ a fratre occidi:quo uindicetur occisi. Sane idē Mascezel elatus

rex fecūdarꝫ insolentia:post habito sanctorꝫ cōsortio cū qbus antea deo militans
uicerat:etiā ecclesiā temerare ausus est:atq; ex ea quosdā nō dubitauit extrahere.
Secuta est pœna sacrilegū. Nā iisdē supstitibus atq; insultātibus:quos ab eccle/
sia ad pœnā ꝓtraxerat:post aliquātū tēpus solus ipse punitus est:ꝓbauitq; in se
uno ad utrūq; semp diuinū uigilare iudiciū:quādo & cū sperauit adiutus & cū
cōtempsit:occisus est. Interea cū a Theodosio īpatore senior singulis potissimis
infantū cura & disciplina utriusq; palatii cōmissa esset:hoc est Rufino oriētalis
aulæ:Stiliconi occidētalis imperii qd uterq; egerit:quidue agere conatus sit:exi
tus utriusq; docuit cum alius sibi:alius filio suo affectās regale fastigiū:ut rebus
repēte turbatis necessitas reipublicæ scelus ambitus tegeret:gentes Barbaras ille
īmisit:hic fouit. Taceo de Halarico rege cum Gothis suis sæpe uicto:sæpe con/
cluso:semperq; dimisso. Taceo de infœlicibus illis apud Polentiā gestis cū Bar/
baro & pagano duce:hoc est Sauli cui summa belli cōmissa est:cuius improbi/
tate reuerentissimi dies:& sanctum pasca uiolatū est:cædentiq; hosti ꝓpter reli/
gionē:ut pugnaret exortū est:cum quidē ostēdente in breui iudicio dei:& quid
fauor eius posset:& quid ultio diuina exigeret:pugnātes uicimus:uictores uicti
sumus. Taceo de ipsorꝫ inter se Barbarorꝫ crebris dilacerationibus cū se inuicē
Gothorꝫ cunei duo deinde Halani atq; Hūni uariis cædibus populabantur.

Rhedagaisus hostis Italiam intrauit & occisus est cum gente sua.

r Hedagaisus omniū antiquorꝫ præsentiūq; hostium lōge īmanissimus
repētiuo impetu totā inūdauit Italiā. Nā fuisse in populo eius plus q̄
.cc.M. Gothorꝫ ferūt. Hic supra hāc incredibilē multititudinē indo/
mitāq; uirtutē paganus & Scytha erat:qui ut mos est Barbaris huiusmodi gēti
bus oēm Romani generis sanguinē diis suis ꝓpinare deuouerat. Hoc igit̄ Ro/
manis arcibus īminēte fit oīum paganorꝫ in urbe cōcursus clamantiū:hostē esse
cū utiq; uiriū copia tū maxime præsidio deorꝫ uincendū:potentē urbē aūt ideo
destitutā & mature pi̅turā:qa deos & sacra ꝑdiderit:magnis querelis ubiq; agit̄
& cōtinuo de repetēdis sacris cælebrādisq; tractat̄. Feruēt tota urbe blasphemiæ
uulgo nomē christi tāq̄ lues aliqua præsentiū tēporꝫ ꝓbris ingrauat̄. Itaq; ineffa
bili iudicio dei factū est:ut quoniā in ꝑmixto populo piis gr̄a impiis pœna de/
bebat̄:oportebatq; ꝑmitti hostes:qui insuasibilē in plurimis:& cōtradicētē ciui/
tatē seuerioribus solitos flagris coarguerēt:nō tn̄ eos q indiscrete cunctos intem
perata cæde delerēt:duo tūc populi Gothorꝫ cū duobus potētissimis regib9 suis
per Romanas ꝓuīcias baccharent̄:quorꝫ unus christianus ꝓpiorq; Romano po
pulo:& ut res docuit:timore dei mitis in cæde:alius paganus Barbarus & uere
Scytha:qui non tm̄ gloriā:aut prædā:q tū inexaturabili crudelitate ipsam cædē
amaret. In cæde & hic iā receptus sinu Italiæ Romā e ꝓximo trementē terrore
quassabat. Itaq; si huic ultionis potestas ꝑmitteret̄ quē Romani ob hoc præci/
pue timēdū arbitrabant̄:qa fauorē deorꝫ sacrificiorꝫ obsequiis inuitaret:& imo
deratior cæde sine fructu emēdationis assissent:& error nouissimus peior priore
creuisset:q̄ñqdē in pagani & idolatræ manus incidisse non solū paganis residuis
de restaurādo cultu idolorꝫ esset indubitata ꝑsuasio:sed & christianis ꝑiculosa ꝑ
suasio cū & hi præiudicio terrerent̄:& illi cōfirmarent̄ exēplo. Quamobrē iu/
stus dispēsator humani generis d̄s pire paganū hostē uoluit:& christianū præ/

ualere permisit:ut pagani blasphemátesq; Romani & illo cófunderent́ pdito:& hoc punirent́ imisso:maxime cũ imperatoris Honorii admiráda in rege córinétia & sanctissima fides nó pax diuinæ misericordiæ mereret́. Cócedunt́ qdé aduer sus imanissimũ illũ hosté Rhedagaisum alio; hostiũ turmæ cũ copiis suis incli nantur ad auxiliũ eo; animi. Aliunt Vldinus & Sarus Hũno; & Gotho; du ces præsidio Romano;:sed nó sinit deus ré potétiæ suæ uirtute hoium & maxi me hostiũ uideri. Cóterritũ diuinitus Rhedagaisum in Fesulanos mótes coegit: eiusq; secundũ eos q parcissime refert.cc.M.hoium inopũ cósilii & cibi in ari do & aspo mótis iugo urgéte undiq; timore cócludit:agminaq; qb9dudũ angu sta uidebat́ Italia latédi spe i unũ ac paruũ uerticé trudit. Q uid multis morer? Nó disposita in bellũ acies fuit:nó furor timorq; incerta pugnæ prætulit:nó cæ des acta:nó sanguis effusus est:quod fœlicitati postremo loco deputari solet:dá na pugnæ euétu cópésata uictoriæ:edétib9 bibétib9 ludétibusq; nñs táti illi tácq; imanes hostes esuriétes & sitiétes:láguétesq; cóſecti sunt. Parũ hoc est:nisi captũ & cathenatũ ac subiugatũ sciát:qué timuere Romani:illũq; idolatrá suũ:cuius sacrificia se magis primescere q̃ arma fingebant:sine prœlio uictũ ac uinctũ.sub iugo cathenisq; despiciát. Igit́ rex Rhedagaisus solus spem fugæ sumés clá suos deseruit:atq; in nños incidit:a qbus captus & paulisp retentus ac deinde interfe ctus est. Táta uero multitudo captiuo; Gotho; fuisse fert́:ut uilissimaꝝ pecu dum mó singulis aureis passim greges hoium uéderent́. Sed nihil supesse deus de eodé populo sinit. Ná ilico cunctis qui emebant́ moriétibus:quod improbi emptores eo; nó impéderũt turpiter preciis:expéderũt misericorditer sepultu ris. Igitur ingrata Roma:quæ sicut nunc sensit nó ad remittendá sed ad reprimé dam idolatriæ præsumptioné iudicis dei obliquá misericordiá:ita cótinuo ppter uiuo; mortuorũq; sancto; piá recordationé dei irá passura nó plená:si forte có fusa pœniteat:& per experientiá fidem discat:ab incursu Halarici regis & ho stis:sed christiani aliquãtulo ad tépus spacio differtur.

Stilico uoluit usurpare imperiũ Romanũ pro filio.

i Nterea comes Stilico Vuandalo; imbellis auaræ perfidæ & dolosæ gentis genere editus:paruipédens q; sub imperatore impabat:Euche rium filiũ suũ:sicut a plærisq; tradit́:iam inde christiano; psecutionem a puero priuatoq; meditanté in impio quoquo modo substituere nitebatur. Q uamobré Halaricũ cunctáq; Gotho; genté pro pace optima & quibuscũq; sedibus sup pliciter ac simpliciter orantẽ:occulto fœdere fouens:publicæ auté & belli & pa cis copia negata ad terendá terrendamq; rem.p.reseruauit. Præterea gentes alias copiis uiribusq; intolerabiles:quibus nunc Galliaꝝ Hispaniarũq; prouinciæ pre muntur:hoc est Halanorũ Sueuorum Vuandalorũ:ipsosq; simul motu impul sorum Burgundionum ultro in arma sollicitans deterso semel Romani nominis metu suscitauit:eas interim ripas Rheni quatere & pulsare Gallias uoluit:spe rans miser sub hac necessitatis circunstantia:quia & extorquere imperiũ genero posset in filium:& gentes Barbaras tam facile cóprimi q̃ cómoueri ualerét. Itaq; ubi imperatori Honorio exercituiq; Romano hæc tantorũ scelerũ scæna pate facta est:commoto iustissime exercitu occisus est Stilico:qui ut unum pue rum purpuram indueret:totius generis humani sanguinem dedit. Occisus est

& Eucherius qui ad cõciliandũ ſibi fauorẽ paganorum reſtitutione templorum & euerſione eccleſiarum imbuturum ſe regni primordia minabat᷑:paucicq; cum iiſdẽ Satellites tantarum mollitionum puniti ſunt. Ita minimo negocio paucorumq; pœna eccleſiæ chriſti cum imperatore religioſo & liberatæ ſunt & uindicatæ. Itaq; poſt hæc tanta augmẽta blaſphemiarum nullamq; puram ultima illa diuq; ſuſpenſa urbem pœna conſequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romam:& deprædatus eſt.

Deſt Halaricus:trepidam Romã obſedit:turbat irrumpit:dato tamẽ præcepto prius:ut ſi qui in ſancta loca præcipuecq; in ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli baſilicas cõfugiſſent:hos in primis inuiolatos ſecuroſq; eſſe ſinerẽt. Tum deinde inqnãtum poſſent prædæ inhiãtes a ſanguine temperarẽt:accidit quoq; quo magis illa uerbis irruptio indignatione dei acta:q̃ hoſtis fortitudine probaretur:ut.b.Inno.Romanæ eccleſiæ epiſcopus:tãq̃ iuſtus Loth ſubtractus a Sodomis occulta prouidẽtia dei apud Rauẽnam tũc poſitus peccatotis populi nõ uideret excidium. Diſcurrẽtibus itaq; per urbem Barbaris forte unus Gothorum idemq; potẽs & chriſtianus ſacram deo uirginẽ iam ætate prouectam in quadam eccleſia domo repperit. Cũq; ab ea aurum argẽtumq; honeſte expoſceret:illa fideli cõſtantia eſſe apud ſe plurimum & mox proferẽdum ſpopondit:ac protulit. Cũq; expoſitis opibus attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine ignota & uaſorum qualitate uideret:uirgo chriſti ad Barbarũ ait. Hæc Petri apoſtoli ſacra miniſteria ſunt:præſume ſi audes de facto tu uideris. Ego quia defendere nequeo:cõtendere nõ audeo. Barbarus uero ad reuerentiam religionis timore dei & fide uirginis motus ad Halaricum hæc per nuncium retulit qui continuo reportari ad apoſtoli baſilicam uniuerſa ut erant:uaſa imperauit:uirginem etiam ſimulq; omnes qui ſe adiungerẽt chriſtianos:eodemq; cum defenſione deduci. Ea domus ſanctis ſedibus longo ut ferunt: & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno ſpectaculo omnium diſpoſita per ſingulos ſingula & ſuper capita lata palam aurea atq; argentea uaſa portantur: exertis undiq; ad defenſionẽ gladiis pia pompa munitur:hymnus deo Romanis Barbariſq; cõcinentibus publice canitur:perſonat late in excidio urbis ſalutis tuba:omneſq; etiã in abditis latẽtes inuitat:ac pulſat:cõcurrũt undiq; ad uaſa Petri:uaſa Chriſti. Plurimi etiam pagani chriſtianis pſeſſione ſi nõ fide admiſcent᷑: & per hoc tamẽ ad tempus:quo magis confundantur:euadunt. Quãto copioſius aggregãtur Romani cõfugiẽtes:tanto auidius circũfunduntur Barbari defenſores. O ſacra & ineffabilis diuini iudicii diſcretio. O ſanctum iſtud & ſalutare flumẽ:quod per arua exortum dum beato alueo in ſanctorum ſedes tendit: oberrantes periclitanteſq; animas in ſinum pia rapacitate peruexit. O præclara illa chriſtianæ militiæ tuba:quæ generaliter cũctos dulciſſimo ad uitã modulamine inuitãs:quos ad ſalutẽ inobediẽtes non ſuſcitauit:inexcuſabiles reliquit ad mortẽ. Myſteriũ hoc quod in transferendis uaſis:dicẽdis hymnis:ducendis populis fuit:tãq̃ magnũ cribrum fuiſſe arbitror:per quod ex cõgregatione populi Romani tãq̃ ex magna maſſa frumẽti per oĩa ex uniuerſo ambitu ciuitatis latebrarũ foramina effluxere grana uiua ſiue occaſione ſiue ueritate cõmota oĩa:tamẽ de præſente ſalute credentia ex horreo dominicæ præparatiõis accepta ſunt.

Reliqua uero ſicut ſtercora:& uelut paleæ ipſa uel incredulitate uel inobedien/ tia præiudicata ad exterminium atq; incendium remanſerunt:quis hæc perpen/ dere plenis miraculis?quis prædicare dignis laudibus queat?Tertia die Barbari q̃ ingreſſi urbem fuerãt:ſponte diſcedunt:facto quidem aliquãtarum ædium in cendio:ſed ne tanto quidem quãtum .dcc. conditionis eius anno caſus effecerat. Nam ſi exhibitam Neronis impatoris ſui ſpectaculis inflãmationem recenſeã: ꝓculdubio nulla cõparatione æquiparabitur ſecũdum id:quod excitauerat laſci uia principis:hoc quod nũc cõtulit ira uictoris. Neq; uero Galloꝝ meminiſſe in huiuſmodi collatione debeo:quã continue pene per anni ſpatium incenſæ urbis attritos cineres poſſederũt. Et ne quiſquã forte dubitaret ad correptionẽ ſupbæ laſciuiæ:& blaſphemiæ ciuitatis hoſtibus fuiſſe pmiſſum:eodẽ tpe clariſſima ur bis loca fulminibus diruta ſunt quæ inflãmari ab hoſtibus nequiuerunt. Anno itaq; ab urbe cõdita .M.c.lxxiiii. irruptio urbis per Halaricũ facta eſt:cuius rei q̃uis recens memoria ſit:tamẽ ſiquis ipſius populi Romani & multitudinẽ ui/ deat & uocem audiat:nihil factũm:ſicut etiã ipſi fatẽtur:arbitrabitur niſi aliquã tis adhuc exiſtẽtibus ex incẽdio ruinis forte doceatur. In ea irruptione Placidia Theodoſii principis filia:Arcadii & Honorii impatoꝝ ſoror:ab Atthaulfo Ha/ larici ꝓpinquo capta eſt atq; in uxorem aſſumpta:quaſi eã diuino iudicio uelut ſpãle pignus obſidẽ Roma tradiderit. Ita iuncta Barbari potẽtiſſimi regis cõiu/ gio multo rei.p. cõmodo fuit. Interea ante biẽniũ Romanæ irruptiõis excitatæ per Stiliconem gẽtes Halanoꝝ:ut dixi:Sueuoꝝ:Vuandaloꝝ:multæq; cum his aliæ Francos proterũt:Rhenũ tranſeũt. Gallias inuadũt:directoq; impetu Pyre/ neum uſq; pueniũt:cuius obice ad rẽpus repulſæ per circũiacentes ꝓuincias re/ funduntᷣ. His per Gallias bacchãtibꝰ apud Britãnias Gratianus municeps eiuſ/ dem inſulæ tyrãnus creatᷣ:& occiditᷣ. Huius loco Cõſtantinus ex infima militia ꝓpter ſolã ſpẽ nõis ſine merito uirtutis eligitᷣ:qui cõtinuo ut inuaſit imperiũ in Gallias trãſiit. Ibi ſæpe a Barbaris incertis fœderibꝰ illuſus detrimẽto magis rei ꝑ.fuit. Miſit uero in Hiſpanias iudices:quos cũ ꝓuinciæ obediẽter accepiſſent duo frẽs iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianianus nõ aſſumpſere: ne aduerſus tyrãnũ qdẽ tyrãnidẽ:ſed ĩpatori iuſto aduerſus tyrãnũ & Barbaros tueri ſeſe patriãq; ſuã molliti ſunt. Quod ipſo geſtæ rei ordine patuit Nã tyrã/ nidẽ nemo:niſi celeriter maturatã ſecreto ĩuadit:& publicæ arma cuius ſumma eſt:aſſumpto diademate ac purpura uideri ante q̃ ſciri. Hi ſi uero plurimo tpe ſeruulos tãtũ ſuos ex ꝓpriis præſidiis colligẽtes ac uernacula alentes ſumptibus: nec diſſimularo ꝓpoſito abſq; cuiuſq̃ inqetudine ad Pyrenei clauſtra tendebant: aduerſus hos Cõſtãtinus Cõſtantẽ filiũ ſuũ:ꝓhdolor:ex monacho Cæſarẽ factũ cũ Barbaris qbuſdã qui quondã in fœdus recepti atq; in militiã allecti Honoria ci uocabãtur:in Hiſpanias miſit. Hinc apud Hiſpanias prima mali labes. Nam interfectis illis fratribꝰ qui tutari priuato præſidio Pyrenei alpes molliebantur: his Barbaris quaſi in preciũ uictoriæ primũ prædandi in Palatinis cãpis licẽtia data:dehinc ſupradicti montis clauſtrorũq; eius cura pmiſſa eſt:remota ruſtica/ noꝝ fideli & utili cuſtodia. Igitᷣ Honoriaci imbuti præda & illecti abũdantia: quo magis ſcelus ĩpunitũ foret:atq; ipſis ſceleris plus liceret:ꝓdita Pyrenei cu/ ſtodia clauſtriſq; patefactis cunctas gẽtes:quæ p Gallias uagabantᷣ:Hiſpaniaꝝ

prouinciis imittunt:iidemq; ipſi adiuguntur ubi actis aliquãdiu magnis cruen/
tiſq; diſcurſibus poſt graues rerum atq; hominum uaſtationes:quas ipſos quoq;
modo pœnitet:habita ſorte:& diſtributa uſq; ad nunc poſſeſſione conſiſtunt.
Multa nunc mihi de huiuſmodi rebus facultas loquendi foret:ſi non ſecundum
omnes homines apud uniuſcuiuſq; mentem conſcientia ſecreta loqueretur. Irru/
ptæ ſunt Hiſpaniæ:cædes:uaſtationeſq; paſſæ ſunt:nihil quidem nouum. Hoc
enim nũc per biẽniũ illud:quo hoſtilis gladius ſæuit:ſuſtinere a Barbaris:quod
pet.cc.quondam annos paſſæ fuerant a Romanis:quod etiam ſub imperatore
Galeno per annos propemodum.xii.Germanis euertentibus exceperunt. Verũ/
tamẽ quis non ſe:qui ſui ſuorũq; actuum uel etiam cogitationum conſcius iudi
cia dei metuit iuſte omnia paſſum:uel etiam parua ſuſtinuiſſe fateatur:aut quis
ſe non intelligit deumq; non metuit:quomodo nõ iuſte iſta & quidem parua ſu/
ſtinuit? Quæ cum ita ſint illud tantum clemẽtia dei eadem pietate qua dudum
prædixerat:procurauit:ut ſecundum euãgelium ſuum:quo inceſſabiliter cõmo/
nebat:cum uos perſecuti fuerint in una ciuitatẽ:fugite in aliam:quiſq; egrediẽs
quo abire uellet ipſis barbaris mercennariis miniſtris ac defenſoribus uteretur.
Hoc tunc ipſi ultro offerebant. Et qui auferre omnia interfectis omnibus pote/
rant:particulam ſtipendii ob mercedem ſeruitii ſui & tranſuecti oneris flagita/
bant:& hoc quidem a plurimis factum eſt. Qui autem non crediderunt euan/
gelio dei quaſi contumaces:uel ſi etiam non audierunt:dupliciter cõtumaces nõ
dederunt locum iræ:iuſte ſuperueniente ira comprehenſi & oppreſſi ſunt:quãq;
& poſt hoc quoq; continuo Barbari execrati gladios ſuos ad aratra cõuerſi ſunt:
reſiduoſq; Romanos ut ſocios modo & amicos fouent:ut inueniantur iam inter
eos quidam Romani qui malint inter Barbaros pauperem libertatem:q̃ inter
Romanos tributariam ſollicitudinem ſuſtinere:q̃q̃ ſi ob hoc ſolum Barbari Ro/
manis finibus immiſſi forent:quod uulgo per orientem & occidentem eccleſiæ
chriſti Hunnis Sueuis Vuandalis & Burgundionibus:diuerſiſq; innumeris cre/
dentium populis replentur:laudanda & attollenda miſericordia dei uideretur:
quãdoq̃dem & ſi cũ labefactione noſtri tantæ gentes agnitionem ueritatis acci/
perent:q̃ inuenire utiq; niſi hac occaſione nõ poſſent. Quid enim dãni eſt chri/
ſtiano ad uitam æternam inhianti huic ſæculo quolibet tempore & quoquo pa/
cto abſtrahi? Quid autem lucri eſt pagano in medio chriſtianorum aduerſus fi
dem obdurato ſi paulo diutius diem protrahat quãdoq; moritura cui deſperata
conuerſio eſt? Et quia ineffabilia ſunt iudicia dei quæ nec ſcire omnia nec expli/
care quæ ſcimus:poſſumus:breuiter expreſſerim correctionem iudicis dei:quo/
quo pacto accidat iuſte ſuſtinere:qui ſciunt iuſte ſuſtinere qui neſciũt. Anno ab
urbe condita.M.clxxv. Honorius imperator uidens tot oppoſitis tyrãnis nihil
aduerſum Barbaros agi poſſe ipſos prius tyrannos deleri iubet. Conſtantio co/
miti huius ſumma belli cõmiſſa eſt. Senſit tunc demum res.p.& quã utilitatem
in Romano tandem duce receperit:& quã eatenus perniciem per longa tẽpora
Barbaris comitibus ſubiecta tolerarint.

Honorius rempublicam Cõſtantio cõmittit:& extincti ſunt omnes tyrãni.

Gitur Conſtantius comes in Galliã cum exercitu prouectus Cõſtanti
nũ impatorẽ apud Arelatũ ciuitatẽ clauſit:cepit & occidit. Iam hinc

ut de cathalago tyrannorum q̄breuissime loquar:Constantē filium Constantini Gerontius comes suus uir nequā magisq̄ probus apud Viennā interfecit:atq; in eius locum Maximū quendam subistituit. Ipse uero Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura:destitutusq; a militibus Gallicanis qui in Aphricā traiecti:deinde in Italiā reuocati sunt:nūc inter Barbaros in Hispania egens exulat. Ionius postea uir Galliarū nobilissimus in tyrānidem mox ut assur rexit:cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solum ut tyrānus moreretur:elegit. Nam continuo ut est creatus:occisus est. Q uid de infœlicissimo Attalo loquar: cui occidi inter tyrānos honor & mori lucrum fuit. In hoc Halaricus īpatore facto interfecto refecto ac defecto:citiusq; his omnibus actis pene q̄ dictis mimimū risit:& ludum spectauit imperii. Nec mirū si iure hac pompa miser lusus est: cuius ille umbratilis consul Tertulus ausus est in curia dicere:loquar uobis patres conscripti consul & pontifex:quorū alterum spero:sperans ab eo qui nō habebat spem:& maledictus utiq;:qui spem suā posuerat in homine. Attalus itaq; tanq̄ inane imperii simulacrū cum Gothis usq; ad Hispanias portatus est:unde discedens naui:incerta molliens in mari captus & ad Constantium comitē deductus. deinde impatori Honorio exhibitus trūcata manu uitæ relictus est. Heraclianus interea Aphricæ comes missus cū idem Attalus umbrā gestaret imperii Aphricā strenue aduersum iudices ab eo missos tutatus consulatū assecutus est: quo elatus supercilio Sabinum domesticum suum uirū ingenio callidum:industriaq; solertē & sapientē nominandum:si animi uires tranquillis studiis accōmodauisset:generū allegit:cum quo quorūdam periculorū suspitiones dum patitur: fecit atq; aliquādiu Aphricana annona extra ordinē detenta ipse tandem cū im mensa certe tēporibus nostris satis incredibili classe nauium Romā contendit. Nam habuisse tunc.iiii.M.lxx.naues dicitur quē numerum ne apud Xerxem quidem præclarū illum Persarū regem:nec Alexandrum magnū:uel quendam alium regum fuisse historiæ ferunt. Is simul ut cum agmine militū ad urbē per gens littore egressus est occursu comitis. Marini territus:& in fugā uersus arrepta naui solus Carthaginē rediit:atq; ibi continuo militari manu interfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit:unde post aliquātum temporis retractus exilioq; damnatus est. Hunc omnē cathalogum ut dixi:uel manifestorū tyrānorū uel inobedientiū ducum optima Honorius imperator religione & fœlicitate meruit:merito sane quia in his diebus præcipiente Honorio & adiuuāte Cōstantio pax & unitas per uniuersam Aphricam ecclesiæ catholicæ reddita est: & corpus christi:quod nos sumus grata discessione sanatum est:impofita execu tione sancti præcepti Marcellino tribuno uiro in primis prudenti & industrio: omniumq; bonorum studiorum appetentissimo quē Marinus comes apud Car thaginem incertum zelo stimulatus an auro corruptus occidit:qui continuo reuocatus ex Aphrica factusq; priuatus uel ad pœnam uel ad pœnitentiam conscientiæ suæ dimissus est. Anno ab urbe condita.M.c.lxviii.Constantius comes apud arelatum Galliæ urbem consistens magna rerum gerendarū industria Gothos a Nerbona expulit atq; abire in Hispaniā coegit interdicto præcipue:atq; interclufo omni conatu nauium & peregrinorū usu cōmerciorū Gothorum tunc populis Atthaulfus rex præerat qui post irruptionem urbis ac mortē Halarici

Placida: ut dixi: captiua sorore imperatoris in uxorẽ assumpta: Halarico in re/
gnum successerat. Is ut supra auditum atq; ultimo exitu eius probatum est: satis
studiose sectator pacis: militare fideliter Honorio imperatori: ac pro defendẽda
Romana rei. p. impendere uires Gothoꝝ uires præoptauit. Nam ego quoq; ipse
uirũ quẽdam Narbonensem illustris sub Theodosio militiæ: etiã religiosum pru
dentẽq; & grauẽ apud Bethleem oppidũ Palestinæ beatissimo Hieronymo præ
sbytero referẽte audiui se familiarissimũ Atthaulso apud Narbonã fuisse: ac de
eo sæpe sub testificatione didicisse: quod ille cum esset animo: uiribus: ingenioq;
nimius referre solitus esset se in primis ardẽter inhiasse: ut oblitterato Romano
nomine Romanũ omne solum Gothoꝝ imperiũ & faceret & uocaret: essetq; ut
uulgatiter loquar Gothia: quod Romania fuisset: fieret nunc Atthaulfus: quod
quondã Cæsar Augustus. At ubi multa experientia ꝓbauisset: neq; Gothos ullo
modo parere legibus posse ꝓpter effrenatã Barbariem neq; reip. interdici leges
oportere sine qbus res publica nõ est res. p. elegisse se saltẽ: ut gloriã sibi de resti/
tuendo in integrũ augẽdoq; Romano nomine Gothoꝝ uiribus quæreretur: ha/
bereturq; apud posteros Romanæ restitutionis auctor: postq̃ esse nõ poterat im
mutator. Ob hoc abstinere a bello: ob hoc inhiare paci nitebat̃: præcipuæ Pla/
cidiæ uxoris suæ: fœminæ sanæ ingenio acerrimæ & religionis satis probatæ ad
omnia bonaꝝ ordinationum opera persuasu & cõsilio tẽperatus. Cũq; eidẽ paci
petendæ atq; offerẽdæ studiosissime insisteret apud Barchilonẽ Hispaniæ urbẽ
dolo suoꝝ: ut fertur: occisus est. Post hunc Segericus rex a Gothis ereatus cũ iti
dem iudicio dei ad pacẽ pronus esset: nihilominus a suis interfectus est. Deinde
Vallia successit in regnũ ad hoc electus a Gothis ut pacẽ infringeret: ad hoc or/
dinatus a deo: ut pacẽ confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei: quia
cum magna supiore abhinc anno Gothoꝝ manus instructa armis nauigiisq; trã
sire in Aphricã molliret̃: in. xii. M. passuũ Gaditani freti tẽpestate correpta mi/
serabili exitu perierat: memor etiã illius acceptæ sub Halarico cladis cum Gothi
in Siciliã transire conati in conspectu suoꝝ miserabiliter arrepti & demersi sunt
pacẽ optimã cum Honorio impatore datis lectissimis obsidibus pepigit. Placi/
diam impatoris sororẽ honorifice apud se honesteq; habitã fratri reddidit. Ro/
manæ securitati periculum suum obtulit: ut aduersum cæteras gentes: quæ per
Hispanias cõsedissent: sibi pugnaret: & Romanis uinceret: q̃uis Halanoꝝ cæte/
ri: Vandaloꝝ Sueuorũq; reges eodẽ nobiscum placito despecti forent: mãdantes
imperatori Honorio. Tu cum omnibus pacẽ habe. omniumq; obsides accipe.
nos nobiscum confligimus: nobis perimus: tibi uincimur: immortalis uero quæ
stus erit reipublicæ tuæ: si utriq; pereamus. Quis hæc crederet: nisi res doceret?
Itaq; nunc quottidie apud Hispanias geri bella gentium: & agi strages ex alter/
utro Barborum crebris certisq; nunciis discimus: præcipue Valliam Gothorum
regem insistere patrandæ paci ferunt: ex quo utcunq; concesserim: ut licenter
christiana tempora reprehendantur: siquid a conditione mundi usq; ad nunc si/
mili factum fœlicitate doceatur. Manifestauimus ut arbitror atq; ostendimus
non magis uerbo pene q̃ digito innumera bella sopita: plurimos extinctos tyran
nos: compressas coangustatasq; addictas exinanitasq; immanissimas gentes mi/
nimo sanguine nullo certamine ac pene sine cæde. Supest ut obtrectatores no/

ſtros mollitionũ ſuarum pœniteat:ueritatiq; erubeſcanr. Deum uerum & ſolum qui poteſt omnia:credanr:timeant:diligãt ſequantur:cuius omnia & quæ mala putant bona eſſe didicerunt. Explicui adiuuante chriſto ſecũdum tuum præceptum beatiſſime pater Auguſtine ab initio mundi uſq; in præſentem diem:hoc eſt per annos.v.M.dc.xviii.punitiones & cupiditates hominum peccatorum: conflictationes ſæculi & iudicia dei:q̃breuiſſime & q̃ ſimpliciſſime potui:chriſtianis tamen temporibus propter præſentem magis chriſti gratiã ab illa incredulitatis confuſione diſcretis. Ita iam ego certo & ſolo quem cõcupiſcere debui: obedientiæ meæ fructu fruor:de qualitate aurem opuſculorum tu uideris:qui præcepiſti:tibi adiudicanda:ſi edas:per te iudicata:ſi deleas.

Vt ipſe titulus margine in primo docet.
Oroſio nomen mihi eſt.
Librariorum quicquid erroris fuit.
Exemit Aeneas mihi.
Q uod ſi ſitum orbis:ſicq; noſtra ad tempora.
Ab orbis ipſa origine.
Q uiſq̃ tumultus:bellaq;:& cædes uelit.
Cladeſq; noſſe:me legat.

Pauli Oroſii uiri clariſſimi Ad Aurelium Auguſtinum epiſcopum & doctorem eximium Libri ſeptimi ac ultimi Finis. Impreſſi Venetiis:opera & expenſis Bernardini Veneti de Vitalibus. Anno ab incarnatione domini. M.CCCCC. Die. XII. Menſis Octobris. Regnãte Domino Auguſtino Barbadico.

Regiſtrum

Omnes ſunt terni præter n qui eſt quaternus.